

ISSN: 2458-8385
E-ISSN: 2536-5045

ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Yılda iki defa yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

ARTVIN CORUH UNIVERSITY INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE

A peer reviewed international journal published two issue per year.

Yıl/Year: 2021 Cilt/Volume: 7 Sayı/Issue: 2

ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
ARTVIN ÇORUH UNIVERSITY INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Owner / Sahibi

On behalf of Artvin Çoruh University / Artvin Çoruh Üniversitesi adına
Prof. Dr. Mustafa Sıtkı BİLGİN (Rector/Rektör)

Editor / Editör

Assoc. Prof. / Doç. Dr. Fikret SÖZBİLİR

Assistant Editor / Editör Yardımcısı

Asst. Prof. Dr. / Dr. Öğr. Üyesi Fatih Mehmet PARLAR

Field Editors / Alan Editörleri

Assoc. Prof. / Doç. Dr. Derya SARI
Assoc. Prof. / Doç. Dr. Ömer LİMANLI
Assoc. Prof. / Doç. Dr. Sibel AÇIŞLI ÇELİK
Asst. Prof. Dr. / Dr. Öğr. Üyesi Erhan GİRAY
Asst. Prof. Dr. / Dr. Öğr. Üyesi Ekrem AYDIN
Asst. Prof. Dr. / Dr. Öğr. Üyesi Elif IŞIK
Asst. Prof. Dr. / Dr. Öğr. Üyesi Hilal YILMAZ
Asst. Prof. Dr. / Dr. Öğr. Üyesi Mustafa CANBEK
Asst. Prof. Dr. / Dr. Öğr. Üyesi Nedim TEKİN
Asst. Prof. Dr. / Dr. Öğr. Üyesi Saffet KARAYAMAN

Statistical Editor / İstatistik Editörü

Asst. Prof. Dr. / Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ÖZTÜRK

Secretary / Sekreter

Şennur YILDIRIM

Turkish Language Editor / Türkçe Dil Editörü

Lecturer / Öğr. Gör. Hasret TUTUŞ

English Language Editor / İngilizce Dil Editörü

Lecturer / Öğr. Gör. Caner GÜREL

Editorial Secretaries / Yayın Sekreteryası

Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof. Dr. Fatih Mehmet PARLAR

Advisory Board / Danışma Kurulu

Prof. Dr. Ercan EREN	Yıldız Teknik University (Turkey)
Prof. Dr. Ersan BOCUTOĞLU	Avrasya University (Turkey)
Prof. Dr. Çetin BEKTAŞ	Gaziosmanpaşa Üniversitesi (Turkey)
Prof. Dr. İsmail BAKAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam University (Turkey)
Prof. Dr. İzzet DERENDELİ	Temple University (Turkey)
Prof. Dr. Mustafa SÖZBİLİR	Atatürk University (Turkey)
Prof. Dr. Recep GÜNEŞ	İnönü University (Turkey)

Editorial Board / Editör Kurulu

Prof. Dr. Al BAVON	University of Arkansas (USA)
Prof. Dr. Borislav V. TOSHEV	University of Sofia (Bulgaria)
Prof. Dr. Gerda Van DIJK	University of Pretoria (South Africa)
Prof. Dr. Jesus Garcia LABORDA	Polytechnic University of Valencia (Spain)
Prof. Dr. Vladimer GLONTI	Batumi Shota Rustaveli State University (Georgia)
Assoc. Prof. / Doç. Dr. Hamit ŞAFAKÇI	Artvin Çoruh University (Turkey)
Assoc. Prof. / Doç. Dr. Sibel AÇIŞLI ÇELİK	Artvin Çoruh University (Turkey)
Assoc. Prof. / Doç. Dr. Murat BERBEROĞLU	Artvin Çoruh University (Turkey)
Asst. Prof. Dr. / Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Aydın HALİSOĞLU	Tarsus University (Turkey)

CONTACT / İLETİŞİM

Mail Address / Posta Adresi

Artvin Çoruh Üniversitesi, Arhavi Meslek Yüksekokulu, Oda No: 201
Yemişlik Mah. Ortacalar Cad. No:20 Arhavi/ARTVİN

Phone / Telefon

+90 (466) 215 10 92 (Dâhili/Internal: 3401-3405)

Fax / Faks

+90 (466) 215 10 84

E-mail / E-posta

acusbd@artvin.edu.tr

Web

dergipark.gov.tr/acusbd

Instagram

@acusbd

Twitter

@acusbd

Referees of This Issue / Bu Sayının Hakemleri

Prof. Dr. Adnan UZUN	Bandırma University
Prof. Dr. Serkan ADA	Karamanoğlu Mehmetbey University
Assoc. Prof. / Doç. Dr. Ahmet Tuncay ERDEM	Bolu Abant İzzet Baysal University
Assoc. Prof. / Doç. Dr. Ali KOLOMUÇ	Artvin Çoruh University
Assoc. Prof. / Doç. Dr. Bekir YILDIRIM	Muş Alparslan University
Assoc. Prof. / Doç. Dr. Okşan TANDOĞAN	Tekirdağ Namık Kemal University
Assoc. Prof. / Doç. Dr. Mustafa ARTAR	Bartın University
Assoc. Prof. / Doç. Dr. Yalçın KANBAY	Artvin Çoruh University
Assoc. Prof. / Doç. Dr. Vedat KARADENİZ	Erzincan Binali Yıldırım University
Asst. Prof. Dr. / Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ÇELEBİOĞLU	Artvin Çoruh University
Asst. Prof. Dr. / Dr. Öğr. Üyesi Burak CEVAHİRCİOĞLU	Ordu University
Asst. Prof. Dr. / Dr. Öğr. Üyesi Güler YANIK	Recep Tayyip Erdoğan University
Asst. Prof. Dr. / Dr. Öğr. Üyesi Osman YALAP	Artvin Çoruh University
Asst. Prof. Dr. / Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk ÖZGÜR	Düzce University
Asst. Prof. Dr. / Dr. Öğr. Üyesi Uğur ÖZER	Hitit University
Dr. Fahrettin Hasan ADAGİDELİ	İstanbul University
Dr. Müge BEKMAN	İstanbul University
Dr. Öğr. Üyesi Zeynel Abidin YILMAZ	Kilis 7 Aralık University

Legal Responsibility / Yasal Sorumluluk

The authors and translators are the responsible for the content of their papers.
Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına ve çevirmenlerine aittir.

Indexing / Dizinleme

Artvin Çoruh University International Journal of Social Sciences uses *DergiPark* journal hosting system and is indexed in *CiteFactor*, *EBSCO* (Central & Eastern European Academic Source), *DRJI*, *Google Scholar*, *Scientific Index Service* and *SOBIAD* indexes.

Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi *DergiPark* dergi barındırma sistemini kullanmakta olup *CiteFactor*, *EBSCO* (Orta ve Doğu Avrupa Akademik Dizini), *DRJI*, *Google Scholar*, *Scientific Index Service* (SIS) ve *SOBIAD* indekslerinde taranmaktadır.

CONTENTS / İÇİNDEKİLER**PAGE / SAYFA**

1. *The Effect of Intrinsic and Extrinsic Motivation on The Job Satisfaction: A Field Study / İçsel ve Dışsal Motivasyonun İş Tatminine Etkisi: Bir Alan Araştırması*
Sonay YILMAZ & Prof. Dr. İsmail BAKAN 1-14
2. *Evaluation of Postgraduate Theses on Nursing Emotional Habitus / Hemşirelik Duygusal Habitusu ile İlgili Lisansüstü Tezlerin Değerlendirilmesi*
Dr. Öğr. Üyesi Bahanur MALAK AKGÜN..... 15-38
3. *Sports Management Department Students on the Course of Sports Law / Spor Yöneticiliği Bölümü Öğrencilerinin Spor Hukuku Dersine Yönelik Görüşleri*
Dr. Öğr. Üyesi Seda SABAH & Prof. Dr. Soner ÇANKAYA & Öğr. Gör. Dr. Aydan ERMİŞ & Arş. Gör. Hacı Ali ÇAKICI & Öğr. Gör. Mehmet DERELİOĞLU..... 39-48
4. *The Role of Information for Consumers in The Digital Era (Indonesia Case) / Dijital Çağda Tüketiciler İçin Bilginin Rolü (Endonezya Örneği*
Lecturer Lucky NUGROHO..... 49-59
5. *Fen Bilimleri Motivasyon Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması & Science Motivation Scale: Validity and Reliability Study*
Melek Karaca & Ebru KAPLAN & Doç. Dr. Oktay BEKTAS..... 60-81
6. *Determining The Risks That Primary School Students May Encounter on The Road to School; Fındıklı Example / İlkokul Öğrencilerinin Okul Yolunda Karşılaşabileceği Risklerin Belirlenmesi; Fındıklı Örneği*
Seçkin YILDIZ & Prof. Dr. Fatih BEKTAŞ..... 82-104
7. *A Survey on The Work Named Su 'âl ve Cevâblı Tefe 'ül-nâme Yâhûd Kolay Remiller In The Context of The Tradition of Tefa 'ul / Tefe 'ül Geleneği Bağlamında Su 'âl ve Cevâblı Tefe 'ül-nâme Yâhûd Kolay Remiller İsimli Eser Üzerine Bir İnceleme*
Dr. Öğr. Üyesi Hulusi EREN..... 105-128

Article type / Makale türü: Research / Araştırma

The Effect of Intrinsic and Extrinsic Motivation on The Job Satisfaction: A Field Study

İçsel ve Dışsal Motivasyonun İş Tatminine Etkisi: Bir Alan Araştırması

Prof. Dr. İsmail Bakan

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, ibakan63@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-8644-8778

Y. Sonay Yılmaz

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, syilmaz2789@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1659-7799

Abstract

Motivation, which means influencing individuals with emotional and cognitive aspects to fulfill their functions in prescribed quality and quantity, is a phenomenon with internal and external aspects. Job satisfaction, which is defined as the satisfaction that people feel from their jobs, is the whole of general attitudes and behaviors that show the peace and comfort of individuals towards working life. The job satisfaction of employees who want to get paid for their work and carry out their duties in a harmonious environment is likely to be affected by the motivation that increases the desire of the employees to do business. In this study, it is aimed to examine whether the motivation levels of the employees have an effect on their job satisfaction. For this purpose, a survey was conducted with university students studying at a state university in the Eastern Mediterranean Region, and research data were obtained from 410 participants who participated in the survey. Frequency, correlation and regression analyzes were performed with the SPSS program with the data obtained as a result of the survey. As a result of the research, it was found that there is a positive relationship between the intrinsic and extrinsic motivation levels of the students studying in higher education and their job satisfaction.

Extended Abstract

Introduction: Motivation is a term used by practitioners and researchers alike to describe individuals' intensity, direction, and persistence toward work. Motivation can be seen as a personal internal state. It is defined as a set of energy forces that arise both within and beyond to initiate behaviors related to an individual's activities and determine its shape, direction, intensity and duration. In the most general form, job satisfaction, which expresses the attitude of people about the activities they have carried out; It is expressed as a positive mood about the activities of the individual as a result of his experiences. In a broader sense, job satisfaction is defined as the mood in which the individual appreciates and carries positive emotions if he or she captures the values related to their activities; Job dissatisfaction, on the other hand, is defined as the negative emotional state that occurs due to the disappointments experienced when the individual is prevented from reaching the values he/she aims at. While previous studies have shown that much research has been done on the topic of motivation, much less focus has been placed on academic motivation than on other factors. In this study, the effect of students' motivation levels on job satisfaction was investigated. Since the relationship between these two variables in students is not a subject of much research in Turkey, it was decided to conduct this study with the idea of determining students' perceptions of these two variables in order to contribute to the motivation and job satisfaction literature. In the research, firstly, the concept of motivation was explained and job satisfaction behaviors were defined. Then, the relations between them were examined and the field research on the subject was included.

Method: The main purpose of this study is to investigate the effect of intrinsic and extrinsic motivation, which are sub-dimensions of motivation, on job satisfaction. In this context, a survey was conducted with students studying in higher education in Kahramanmaraş, and internal and external motivation characteristics and job satisfaction perceptions of 410 participants who participated in the survey were tried to be determined. University students were chosen as the universe of the research in order to measure the effect of the motivation levels of the students on their

feelings of satisfaction during their education and training. The total number of students forming the universe is 5206. The ideal sample size of the study was found to be 385 people within the 95% confidence limit. In line with this information, the results of 410 questionnaires, which were found suitable for evaluation, were accepted as sufficient in terms of representing the universe. Questionnaire was used as a data collection technique in the research. The convenience sampling method was used in the study. In the survey questions created from the literature on the subject, Likert style propositions were included along with open and closed-ended questions. Two scales were used to determine the relationship between the Likert-style propositions in the questionnaire and the motivation and job satisfaction variables found in the aim of the study. To measure motivation, a scale consisting of two sub-dimensions (internal and external) and 24 questions was used, originally created by Mottaz (1985: 366) and developed by Dündar, Özutku & Taspınar (2007: 108). The motivation scale was also used and found reliable in studies conducted by Ertan (2008: 94) and Ersarı & Naktiyok (2012: 90). For job satisfaction, a scale consisting of 36 statements developed by Spector (1994: 1) was used. The scale was also used by Aşan & Erenler (2008: 210) and accepted as reliable. The scales were arranged according to a five-point Likert scale as "1: Strongly disagree, 2: Disagree, 3: Undecided, 4: Agree and 5: Strongly agree". Frequency, correlation and regression analyzes of the data obtained as a result of the survey were performed with the SPSS program. Literature studies on motivation show that motivation has positive reflections in many areas. Considering these findings, the following main hypotheses were developed in the study between motivation sub-dimensions and job satisfaction:

H1: Intrinsic motivation has a significant and positive effect on job satisfaction.

H2: Extrinsic motivation has a significant and positive effect on job satisfaction.

Findings: When the demographic characteristics of the participants were examined, it was seen that the majority of them were female and single, the weighted average age was between 20-25 years, and the majority of individuals with undergraduate education. When the mean values of the variables were examined, the individuals expressed a positive opinion, mostly between "I am undecided" and "I agree", but closer to "I agree" to the questions about measuring their intrinsic motivation. On the other hand, their views on extrinsic motivation and job satisfaction expressed a positive opinion, between "I am undecided" and "I agree", closer to "I am undecided". The variable with the lowest mean was observed as job satisfaction. According to the correlation analysis findings, it was observed that there were positive, statistically significant relationships at the $p < .01$ level between intrinsic motivation, extrinsic motivation, which are the sub-dimensions of motivation, and job satisfaction. According to the regression analysis findings; It has been found that the independent variables of intrinsic and extrinsic motivation, which are the sub-dimensions of motivation, have a significant and positive effect on job satisfaction, which is the dependent variable, at the level of 11.7% ($\beta = .343$) and 35.0% ($\beta = .592$), respectively. According to these findings, extrinsic motivation, which is the independent variable, has the power to explain the perception of job satisfaction, which is the dependent variable, at the rate of 35.0%, and the intrinsic motivation has the power to explain the job satisfaction at the rate of 11.7%, and it is statistically significant.

Conclusion and recommendations: It can be said that extrinsic motivation (35.0%) is more effective than intrinsic motivation (11.7%) in the positive development of job satisfaction in individuals. In line with all these findings, it can be stated that the job satisfaction of individuals with high levels of intrinsic and extrinsic motivation also develops positively. In line with all these findings, it can be stated that the job satisfaction of individuals with high levels of intrinsic and extrinsic motivation also develops positively. It can be stated that individuals whose intrinsic and extrinsic motivation are raised to high levels will love their job and their satisfaction with the work they do will increase, and accordingly, their job satisfaction can develop in a positive way. In line with these findings, it can be concluded that raising the internal and external motivation of people will have positive reflections in every field, if it is thought that the positive moods of people with high internal and external motivation will develop depending on their job satisfaction and this situation will have an effect on establishing a peaceful working environment in institutions.

Key Words: Intrinsic Motivation, Extrinsic Motivation, Job Satisfaction, Student, Field Research.

Jel Classification: M10

Özet

Duygusal ve bilişsel yönleri de olan bireyleri öngörülen nitelikte ve nicelikte işlevlerini yerine getirmesi için etkilemek anlamına gelen motivasyon, içsel ve dışsal yönleri olan bir olgudur. Kişilerin işlerinden duydukları memnuniyet olarak tanımlanan iş tatmini ise bireylerin çalışma hayatına karşı duyduğu huzur ve rahatlığı gösteren, genel tutum ve davranışların bütünüdür. Yaptığı işin karşılığını almak ve uyumlu bir ortamda görevlerini yürütmek isteyen çalışanların iş tatmininin, çalışanların iş yapma arzusunu artıran motivasyondan etkilenmesi muhtemeldir. Bu araştırmada, çalışanların motivasyon düzeylerinin onların iş tatminleri üzerinde etkisinin olup olmadığını incelemek amaçlanmıştır. Bu amaçla Doğu Akdeniz Bölgesi'ndeki bir devlet üniversitesinde öğrenim gören üniversite öğrencileri ile anket yapılmış, ankete katılan 410 katılımcıdan araştırma verileri elde edilmiştir. Anket sonucu elde edilen verilerle SPSS programı ile frekans, korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır. Araştırma sonucunda yüksek öğretimde öğrenim gören öğrencilerin içsel ve dışsal motivasyon düzeyleri ile iş tatminleri arasında pozitif yönde önemli ilişkilerin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İçsel Motivasyon, Dışsal Motivasyon, İş Tatmini, Öğrenci, Alan Araştırması

Jel Sınıflandırması: M10

GİRİŞ

Motivasyon hem uygulayıcılar hem de araştırmacılar tarafından bireylerin işe doğru yoğunluğunu, yönünü ve kalıcılığını açıklamak için kullanılan bir terimdir. Motivasyon kişisel bir iç durum olarak görülebilir. Bireyin faaliyetleri ile ilgili davranışları başlatmak ve onun şeklini, yönünü, yoğunluğunu ve süresini belirlemek için hem kendi içinde hem de ötesinde ortaya çıkan bir dizi enerji gücü olarak tanımlanmaktadır (Gallstedt, 2003: 449). En genel şekliyle kişilerin yürütmüş oldukları faaliyetleri ile ilgili olarak tutumunu ifade eden (Bakan & Büyükbeşe, 2004: 6) iş tatmini ise bireyin deneyimlerinin sonucunda ortaya çıkan faaliyetleri ile ilgili olumlu ruh hâli olarak ifade edilir. Daha geniş bir ifadeyle iş tatmini, kişilerin faaliyetleri ile ilgili değerlerini yakalaması durumunda bireyin takdir ettiği ve olumlu duygular taşıdığı ruh hâli olarak tanımlanırken (Karadal, Merdan & Koyuncu, 2018: 306).

Önceki çalışmalar motivasyon konusu üzerine birçok araştırmanın yapıldığını gösterse de akademik motivasyona diğer faktörlerden çok daha az odaklanılmıştır. Akademik motivasyon, öğrencinin akademik başarısında en önemli etkenlerden birisidir. Eğitim uzmanları (Kemahlı & Alper, 2006: 191; Kösterelioğlu, Çelen, Kösterelioğlu & Ahıska, 2019: 674; Haşlamam & Aşkar, 2007: 110; Ekinci & Ekinci, 2011: 233) öğrencinin akademik başarısında öncelikle uygun pedagojik yaklaşımla öğrenciyi öğrenmeye yönlendirmek gerektiğine vurgu yapmaktadırlar. Öğrenmeyi bir ihtiyaç gibi algılamayan, öğrenmenin zevkli bir uğraş olduğuna inanmayan ve tam aksine öğrenmeyi fobi olarak gören öğrencinin akademik başarı göstermesi neredeyse imkânsızdır. Literatürde akademik motivasyon konusunda araştırma yapan Atoum ve Shalalfeh (2018: 2) akademik motivasyonu, belirli akademik hedeflere ulaşmayı amaçlayan faaliyetlerin sürekliliğini destekleyen bir süreç olarak tanımlamış, yeterlilik elde etmek için öğrenci alanındaki akademik materyallere artan istek, azim ve dikkat olarak ifade etmişlerdir. Jones (2009: 272) ise akademik motivasyonu, hedefe yönelik fiziksel veya zihinsel aktivitenin başlatılması ve sürdürülmesi olarak belirtmiş ve akademik motivasyonun öğrencilerin yüksek düzeyde öğrenmelerine ve başarımlarına yardımcı olacak bir kavram olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca Karataş ve Erden (2012: 985) akademik motivasyonu akademik işler için gerekli enerjinin üretilmesi olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda, önemli bir konu olan akademik motivasyonun üniversite düzeyinde eğitim alan öğrenciler üzerinde çalışılması büyük önem arz etmektedir. Ayrıca, öğrencilerin motivasyon düzeylerinin öğrenim tatminlerini ne düzeyde etkilediği de önemli bir araştırma sorunsalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrencilerde bu iki değişken arasındaki ilişki Türkiye'de araştırmalara fazla konu olmadığından, motivasyon ve iş tatmini literatürüne katkı sağlamak için öğrencilerin bu iki değişken ile ilgili algılarının belirlenmesi düşüncesiyle bu çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir.

Öğrencilerde iş tatmininin ölçümü, firmalarda çalışan iş görenlerin iş tatminlerinin ölçülmesi gibi düşünülmemiş, öğrencilerin akademik ortam ve uygulamalar karşılığında algıladıkları olumlu duygusal durum, onların iş tatmini olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda, öğrencilerin akademik tatmin düzeylerinin, onların motivasyonlarıyla ilişkilendirildiği bir araştırma olarak konuya farklı perspektiften bakılma olanağı bu çalışma sayesinde sağlanmıştır. Literatür araştırması yapıldığında genellikle evren ve örneklem öğrencilerden belirlenmiş ise “yaşam tatmini” (Örneğin Uka, 2014: 6; Suldo & Huebner, 2006: 179) değişkeni araştırma değişkeni olarak tanımlanırken, öğrencinin akademik ortam ve faaliyetlerden tatmininin ölçüldüğü ve motivasyonla ilişkilendirildiği yeterli sayıda araştırmaya rastlanılmamıştır. Oysa yaşam tatmini bireyin yaşamındaki genel tatmin düzeyini ifade ederken, öğrenim ortam ve faaliyetlerindeki tatminden daha geniş kapsamlı bir kavramdır. Yaşam tatmini, bir kişinin geleceğe ilişkin beklentileri ile şimdiki sahip olduklarının karşılaştırılması sonucu ortaya çıkan duygu durumu (Özer ve Karabulut, 2003: 72) veya hayatın tüm unsurları hakkında duyulan his ve mutluluğun bir göstergesidir (Veenhoven, 1996: 2). Başka bir ifade ile insanların yaşamlarından bir bütün olarak hissettikleri memnuniyetlerini düşündüklerinde yaptıkları bilişsel bir değerlendirme olarak kavramsallaştırılmaktadır (Suldo & Huebner, 2006: 180). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere yaşam tatmininin bireyin öğretim ortamı tatmininin çok daha ilerisinde ve geniş kapsamlı bir tatmin düzeyini irdelediği açıya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın, öğrencilerin öğrenim tatmin düzeylerini konu alıp, motivasyon düzeyleriyle ilişkilendirerek alana bir katkı sağladığı düşünülmektedir. Araştırmada öncelikle motivasyon kavramı açıklanmış olup, iş tatmini davranışları tanımlanmıştır. Daha sonra aralarındaki ilişkiler incelenerek konuyla ilgili yapılan alan araştırmasına yer verilmiştir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Motivasyon

Bireylerin verimliliği ve etkinliğini arttıran motivasyon konusu hem psikolojinin hem de yönetim biliminin en önemli konularından biri hâline geldiğinden psikologlar ve yönetim bilimcilerinin araştırmaları bu konu üzerine yoğunlaşmıştır. Bu konuda birbirinden farklı veya benzer birçok iddia, yargı ve teorinin varlığı bu durumun bir göstergesidir. Motivasyon teorilerinin fazlalığı, bu teorilerin anlaşılır kılınmasını sağlamak ve benzer kaynağa vurgu yapan teorileri bir araya getirmek için bu alanda araştırma yapan bilim adamlarınca bazı sınıflandırmalar ve gruplandırmalar yapılmıştır (Özdaşlı & Akman, 2012: 74). Latince *movere*, İngilizce ve Fransızca *motive* kelimelerinden türetilen hareket etmek, teşvik etmek veya harekete geçirmek anlamına gelen motivasyon, belirli bir amaç için istekleri, arzuları, ihtiyaçları, dürtüleri ve ilgileri kapsayan, çaba başlatan ve harekete geçiren bir güç olarak tanımlanabilir (Roos & Eeden, 2008: 55; Demirtaş & Canpolat, 2017: 28). Bireylerin belirli bir amaca ulaşabilmek için kendi istek ve arzuları ile harekete geçmeleri ve çaba göstermeleri şeklinde de ifade edilen motivasyon, bireylerin beklenti ve ihtiyaçları, amaçları, davranışları ve performans düzeyleri ile ilgilidir. Motivasyon, herhangi bir davranışa sebep olan çeşitli psikolojik, fizyolojik, sosyolojik etkileri olan ve bireyin davranışlarının gözlenmesi ve değerlendirilmesi ile üzerinde fikir üretilen bir olgudur (Koçel, 2015: 730). Motivasyon eylem ve çalışmalarda itici güç uygulayan bir faktör olup, belirli bir hedefe ulaşmak için davranışları etkileyen ve yönlendiren farklı süreçlerin birikimidir (Danish & Usman, 2010: 159). Motive etmek, bireyleri bir şeyler yapmaya yönlendirmek demektir. Bu nedenle harekete geçmek için herhangi bir itici güç veya ilham hissetmeyen bir kişi motivasyonsuz olarak nitelendirilir. Oysa enerji verilen veya bir sona doğru aktive olan biri motive edilmiş olarak kabul edilir. Motivasyonun yönlendirilmesi, eyleme neden olan altta yatan tutum ve hedeflerle; yani eylemlerin nedenleriyle ilgilidir (Ryan & Deci, 2000: 54). Bir insanın veya grubun faaliyetlerinde uyarılma ve yönlendirmede itici güç olarak kabul edilen motivasyon, kültürel unsurlar ile birleştirilen tatmin etme kabiliyetiyle yönetilen, belirlenen hedeflere ulaşmak için yüksek çaba gösterme isteği ile bütünleştirilmiş bir terimdir (Brislin, Kabigting, Macnab, Zukis & Worthley, 2005: 88). Bireyin uyarılmasını, yönlendirilmesini ve bu davranışların sürdürülmesini

sağlayan itici güç olan motivasyon, kişinin içsel ve dışsal kaynaklarına bağlı olarak oluşur (Ersarı & Naktiyok, 2012: 82). İnsanları, belirli bir hedefe ulaşmasını sağlamak için harekete geçiren ve bu eylemin devamlılığını sağlayan, bireyin içsel ve dışsal dünyasından kaynaklanan enerjilerinin bütünü motivasyon olarak kabul edilmektedir. Bireyin çevreden gelen bir etkileyici olmadan kendini motive etmesi içsel motivasyonu, çevreden gelen tetikleyicilerle güdülenmesi ise dışsal motivasyonu ifade eder. Motivasyon, amaçlara yönelik gerçekleştirilen faaliyetleri birçok yönden etkiler (Timuroğlu & Balkaya, 2016: 91). Motivasyon, Mottaz (1985: 366) tarafından içsel motivasyon ve dışsal motivasyon olmak üzere iki alt boyut altında tanımlanmıştır.

İçsel Motivasyon: Genel olarak içsel motivasyon, bir faaliyete yalnızca faaliyetin gerçekleştirilmesinden dolayı oluşan zevk ve memnuniyeti ifade eder. Bir kişi özünde motive olduğunda, maddi ödüller veya dış kısıtlamalar olmadan davranışını gönüllü olarak gerçekleştirir. Bireylerin yeterlilik ve kendi kaderlerini tayin etme duygularını algılamasını sağlayan faaliyetler içsel motivasyon ile gerçekleşir. Bireyin öğrenme, keşif ya da yeni bir şeyi anlamaya çalışırken yaşadığı zevk ve memnuniyet için bir aktivite gerçekleştirilmesi içsel motivasyon olarak tanımlanabilir (Pelletier, Fortier, Vallerand, Tuson, Brikre & Blais, 1995: 37). İçsel motivasyonun yüksek olduğu durumlarda birey genellikle diğer kişiler ile kişisel ilişkiler kurar, kendi işine ve çevresine yönelik olumlu duygular taşır (Kreps, 1997: 360). İçsel motivasyon, dış baskılar ya da ödüller yüzünden ortaya çıkan zorluklarla karşı karşıya kalındığında yaşanır. Kendini motive eden çalışanlara sahip olmak, herhangi bir kuruluş için özellikle de yönetim için en büyük varlık olabilir. İçsel motivasyon ve iş tatmini rekabet avantajına giden iki temel faktördür. Bir bireyin kendi içsel memnuniyeti için davranışını benimsemeye veya değiştirmeye iten olgu olan içsel motivasyon (Masvaure, Ruggunan & Maharaj, 2014: 490), bireyin davranışını dışsal bir kontrol olmaksızın düzenleyen ve motivasyon kaynağı işin kendisi olan, doğrudan işin doğasıyla ilgili olup işin içeriğinden beslenen bir olgudur. İçsel motivasyon kaynakları olarak işte bağımsızlık, işin çalışan açısından önemi, işe katılım, sorumluluk, çeşitlilik, yaratıcılık, kişinin yetenekleri ve becerileri sayılabilir (Ersarı & Naktiyok, 2012: 82). Psikologlar, insan kaynakları yönetimi uzmanları ve sosyologlar, uzun zamandır birçok sosyal ve ekonomik etkileşimde içsel motivasyonun oynadığı merkezi rolü vurgulamışlardır (Benabou & Tirole, 2003: 516). İçsel motivasyon, bir aktiviteyi yapan insanın aktivitenin kendisinden tatmini ile oluşan motivasyondur. İnsanların faaliyete duyduğu ilgi ile harekete geçen içsel motivasyon davranışı özertir (Gagne & Deci, 2005: 331). Akademik içsel motivasyonun alt türleri olarak, yeni şeyler öğrenmenin zevkine dayanan bilmeye yönelik içsel motivasyon ve yeni şeyler yaratmaya dayanan başarmaya yönelik içsel motivasyonlar gösterilebilir (Park, Chung, An, Park, Lee, Kim, Lee & Kim, 2012: 142).

Dışsal Motivasyon: Kişinin çevresinden gelen etkileri içeren dışsal motivasyon, bireyin yaptığı faaliyetin karşılığını alması, terfi etmesi ve yöneticisi tarafından takdir edilmesi gibi faktörlerden beslenir. Dışsal etmenler motivasyonun yükselmesinde etkili bir role sahip olsa da içsel faktörler olmadan çoğu zaman istenilen motivasyonu sağlayamazlar (Ersarı & Naktiyok, 2012: 82). İçsel motivasyonun aksine dışsal motivasyon, kendi iyiliği için değil bir amaç için uğraşan çok çeşitli davranışlarla ilgilidir. Dışsal motivasyon bireyin kendisinin belirlemediği dışsal koşulların yol açabileceği davranışlar olarak düşünülmektedir; yani maddi ödüller veya başkalarının dayattığı kısıtlamalar gibi dış kaynaklar tarafından kontrol edilen davranışlar, literatürde genel olarak belirtildiği gibi dışsal motivasyona tekabül eder (Pelletier et al., 1995: 37). Dışsal motivasyon, faaliyetin kendisinden değil, faaliyetin yol açtığı dışsal sonuçlardan gelir; yani kişinin dışsal durumsallıklarıyla başlatılır ve sürdürülür (Gagne & Deci, 2005: 331). Dışsal motivasyon aktivitelerinin içsel motivasyonu etkileyen yönleri de vardır. Bir kişinin verilen ödülleri değerlendirmesi farklı şekillerde olabileceğinden, kişinin içsel motivasyonu üzerinde farklı etkilere yol açabilir. Bu yüzden farklı türdeki dış ödüllerin verilmesinde bireylerin özelliğine göre ayırım yapılması gerekmektedir (Deci, 1972: 113). Dışsal motivasyon, çevresel faktörlerden veya bir sorumluluk duygusundan kaynaklanan dürtüden gelişebilir (Park et al., 2012: 142).

1.2. İş Tatmini

Sosyal bilimler alanının önemli konularından biri olarak kabul gören iş tatmini, bireyin faaliyeti ile ilgili olarak taşınmış olduğu duygu ve düşüncelerin bir bütünü olarak ifade edilir (Saravani & Abbasi, 2013: 474); yani iş tatmini, bilimsel anlamdaki en genel tanımı ile bireyin işine karşı genel tutumu (Bakan & Büyükebeşe, 2004: 6) veya kişinin faaliyeti ve bulunduğu ortamın koşulları hakkında hissettiği duygu ve düşüncelerin bütünü olarak tanımlanır (Antonakia & Trivellasb, 2014: 356). Bu şekildeki bir değerlendirme, kişinin işi hakkındaki olumlu duygu ve algılarının düzeyini tespit etmeye yöneliktir. Kişiler yürütmüş olduğu faaliyetler konusunda olumlu bir düşünceye sahipse bu yaptığı işi sevdiğini ve işini önemsendiğini gösterir. İş hakkında olumlu düşünceye sahip olan birinin genel olarak mutlu ve üretken bir kişi olduğu kabul edilir (Chahal, Chahal, Chowdhary & Chahal, 2013: 11). Kişilerde çalışma şartları, terfi, işe katılım veya ücret gibi faktörler hakkında oluşan olumlu duygular iş tatmini olarak ifade edilebilir; yani bireylerin işleri hakkında taşınmış oldukları memnuniyet hisleri olup, bunun gelişmesi için işin özellikleri ile bireyin beklentilerinin uyumluluk göstermesidir (Yavuz & Karadeniz, 2009: 508; Karadal et al., 2018: 306). Kişinin işi hakkındaki duygusal değerlendirmesinin bir göstergesi olan iş tatmini, bireylerin yürüttüğü faaliyete yönelik olarak olumlu ve olumsuz çeşitli tutumlarına bağlı oluşur. Bu yüzden çeşitli psikolojik ve çevresel faktörlerin etkisinde olan iş tatmini çok boyutlu bir kavramdır. İş tatmini, çalışanların genel yaşamı üzerinde de etkili olduğundan ve insanlar hayatının önemli bir bölümünü çalışma ortamında geçirdiğinden, işi hakkındaki düşünceleri önemlidir; çünkü memnun bir çalışan huzurlu ve mutlu bir birey anlamına gelir (Adhikari & Deb, 2013: 22). Bireylerin iş tatmini; performans değerlendirme kriterleri, diğer kişiler, yönetim ilişkileri ve gelişim çalışmaları gibi faktörlerden etkilenebilir (Chahal vd., 2013: 11). Bir kişinin iş tatmini düzeyi, onun başarısı, diğer bireyler ve yöneticiler ile olan ilişkileri, performansı, kültürel yapı ve demokratik ortamı hakkında bir gösterge olarak değerlendirilebilir (Girma, 2016: 35). Bir bireyin yaptığı faaliyet hususunda duyacağı memnuniyet onun neşe kaynağı olarak kabul edilir ve memnun bir kişinin en iyi faaliyette bulunduğu reddedilemez bir gerçektir (Chidambaram & Rama, 2006: 64). Bireylerin çalışmalarından memnun olmaları hâlinde, etrafındaki kişilerin de memnun olma ihtimali yüksektir (George & Zakkariya, 2015: 317). Rekabet ortamının ön plana çıktığı çağımızda, kişilerin verimliliğini arttırmak için işlerinden tatmin olmalarını sağlamaya yönelik çalışma ve araştırmalar yapılmaktadır (Devi & Sunjea, 2013: 93). Bütün bu araştırmalara karşın birçok faktörün etkili olduğu iş tatmini konusunda yine de araştırmaların yapılması gerekliliği günümüzün bir gerçeğidir (Jegan & Gnanadhas, 2011: 1).

1.3. Motivasyon ve İş Tatmini İlişkisi

İnsan kaynakları bir kuruluşun sahip olduğu tüm kaynaklar arasında en önemlisidir. Motive olmuş çalışanlar, bir kuruluşun rekabetçi bir şekilde daha fazla katma değerli ve kârlı olmasına yardımcı olabileceğinden, buna bağlı olarak bireylerin iş tatmin düzeyleri de artabilir (Danish & Usman, 2010: 159). Motive edici faktörler, çalışanın iş memnuniyetini arttırmada önemli bir rol oynamaktadır. Üniversite çalışanları ile yapılan bir araştırmada, motivasyonel faktörlerin çalışanın iş tatmini ile anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur (Ahmed, Nawaz, Iqbal, Ali, Shaukat & Usman, 2010: 70). Yapılan diğer bir araştırmada da motivasyonun iş memnuniyeti üzerine anlamlı ve olumlu bir etkisinin olduğu ve ödüllendirmenin motivasyonu tetikleyici özelliği bulunduğu görülmüştür (Danish & Usman, 2010: 159). Liu & Tang (2011: 718) tarafından bireylerin para sevgisinin motivasyon ile iş tatmini arasındaki ilişkiyi şekillendirdiği, para sevgisi güçlü olan kişilerin motivasyonları ve iş tatmini arasında daha belirgin bir şekilde ilişkinin olduğu ifade edilmiştir. Masvaure vd., (2014: 488) tarafından çalışanların iş tatmini ve içsel motivasyonu arasında bulunan pozitif ilişki, içsel motivasyonun ve iş memnuniyetinin artırılması için insan kaynakları müdahalelerinin gerekli olduğu, içsel motivasyon ve işe bağlılığın iş tatminini arttırabileceği, iş tatmini konusunda çalışanların dâhil olarak motive olmalarının önemli olduğu şeklinde ifade edilmiştir. Stringer, Didham ve Theivananthampillai (2011: 161) tarafından yapılan bir araştırmada da içsel motivasyon ve ücret ile iş tatmini arasında pozitif ilişki gözlenmiştir. Bu çalışmalara ek olarak

bazı araştırmacılar tarafından motivasyon ve iş tatmini arasında pozitif ve anlamlı ilişkilerin olduğu ortaya konulmuştur (Hadi & Adil, 2010: 294; Yperen & Hagedoorn, 2003: 344; Roos & Eeden, 2008: 61; Wagner & French, 2010: 152). Tüm bu araştırmalar doğrultusunda içsel ve dışsal motivasyonun, bireylerin iş tatminini olumlu şekilde etkileyebileceği söylenebilir.

Akademik personellerin motivasyon ve iş tatminleri üzerine yapılan araştırmada, yüksek motivasyonlu akademik personellerin, işlerini düşük motivasyonlu personellere göre daha iyi yaptıkları ve iş tatminlerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Motivasyon faktörlerinin, üniversite akademik personelinin iş tatminini etkileyen en dikkate değer konu olduğu ve motivasyonun, iş tatmininde hayati bir rol oynadığı belirtilmiştir. Bu kapsamda üniversite yönetimine, akademik personelin iş performansını, memnuniyetini ve verimliliğini artırmak için personel motivasyonuna önem vermeleri önerilmiştir (Osakwe, 2014: 50). Akademik personelin iş tatmininin ve motivasyonunun kurumların kalitesine ve öğrencilere olumlu katkılarda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Akademisyenlerin işlerine ve çalıştıkları koşullara ilişkin kaygılarına ve memnuniyetsizliklerine karşı duyarlı olunması önerilmiştir; çünkü ulaşılması gereken temel amaç, kurum ve öğrenciler için motivasyon, iş tatmini ve dolayısıyla en iyi sonuçlara ulaşmaktır (Machado, Soares, Brites, Ferreira & Gouveia, 2011: 1723). Üniversite öğretim üyelerinin motivasyonu ile iş tatmini arasında anlamlı ilişkiye bağlı olarak öğretim elemanlarının motivasyonunun sürekliliği önerilmiştir (Munyengabe, Haiyan, Yiyi & Jefei, 2017: 6416). Çalışmalarına yüksek düzeyde motive olan üniversite akademik personelinin (profesör, doçent ve yardımcı doçent) iş tatminlerinin de yüksek olduğu bulunmuştur. İş tatminini artırmanın yolunun işte motivasyonu artırmak olduğu, terfi, denetim, çalışma prosedürleri ve iş arkadaşlarıyla ilişkilerin iş memnuniyetinin ana belirleyicileri olduğu belirlenmiştir. Üniversitedeki akademik personel motivasyonunun ön planda tutulmasının çalışanların iş tatmini ve organizasyon için yüksek verimlilik sağlayacağından her iki taraf için de kazanımlara yol açacağı ifade edilmiştir (Stankovska, Angelkoska, Osmani & Grncarovska, 2017: 163). Öğretmenlerin motivasyonu ve iş tatmini arasında doğrusal yönlü önemli bir ilişki bulunan araştırmalarda, öğretmenlerin performanslarını ve iş tatminini yükselten içsel ve dışsal faktörlerin olduğu, bu yüzden kurum yöneticileri tarafından hem içsel hem de dışsal motivasyon uygulanmalarına önem verilmesi gerektiği tavsiye edilmektedir (Davis & Wilson, 2000: 352; Ghenghesh, 2013: 463; Ali, Dahie & Ali, 2016: 24). Öğretmenler ve öğrenciler ile yapılan diğer bir araştırmada ise öğrenci motivasyonunun öğretmenlerin iş tatmininden olumlu yönde etkilendiği bulunmuştur. Bulgulara göre, öğretmenlerin iş tatmini ile öğrencilerin motivasyonları arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşıldığı ve öğretmenlerin işlerine ilişkin algılarının iyileştirilmesi gerektiği önerilmiştir (Hadi & Elham, 2015: 1).

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE MODELİ

Bu çalışmanın temel amacı motivasyonun alt boyutları olan içsel ve dışsal motivasyonun iş tatmini üzerindeki etkisini araştırmaktır. Bu kapsamda Kahramanmaraş'ta yüksek öğrenimde okuyan öğrenciler ile bir anket çalışması yapılmış, ankete katılan 410 katılımcının içsel ve dışsal motivasyon özellikleri ve iş tatmini algıları belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin eğitim ve öğrenim gördükleri süre içerisinde motivasyon düzeylerinin tatmin olma duyguları üzerindeki etkisini ölçebilmek için araştırmanın evreni olarak üniversite öğrencileri seçilmiştir. Evreni oluşturan toplam öğrenci sayısı 5206'dır. Araştırmanın ideal örneklem büyüklüğü %95 güvenilirlik sınırları içerisinde 385 kişi olarak bulunmuştur. Bu bilgi doğrultusunda değerlendirmeye uygun bulunan 410 anket sayısı sonuçları evreni temsil etme yönünden yeterli kabul edilmiştir

Araştırmada veri toplama tekniği olarak anket uygulanmıştır. Çalışmada kolayda örnekleme yöntemi esas alınmıştır. Konu ile ilgili literatürden oluşturulan anket sorularında açık ve kapalı uçlu sorular ile birlikte Likert tarzı önermelerde yer almıştır. Ankette yer alan Likert tarzı önermeler ile çalışmanın amacında bulunan motivasyon ve iş tatmini değişkenleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için iki ölçek kullanılmıştır.

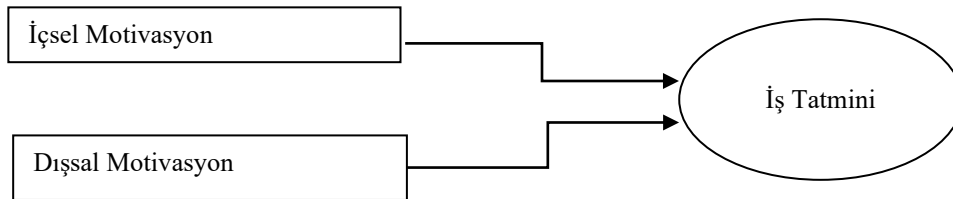
Motivasyonu ölçmek için orijinali Mottaz (1985: 366) tarafından oluşturulan, Dündar, Özutku & Taspınar (2007: 108) tarafından geliştirilen, “Okuduğum bölümün saygın olduğuna inanırım.”, “Acil durumlarda izin almadan dersten rahatlıkla çıkabilirim.”, “Okumakta olduğum okulun ileriki yıllarda şu anki durumundan daha iyi olacağına inanırım.”, “Arkadaşlarım beni başarılarımdan dolayı takdir eder.”, “Okuduğum bölümün okumaya değer bir bölüm olduğuna inanırım.” ve “Başarımdan dolayı çevremden çok fazla övgü alırım.” önermelerini de içeren, iki alt boyut (içsel ve dışsal) ve 24 sorudan oluşan ölçek kullanılmıştır. Motivasyon ölçeği; Fidan ve Öztürk (2015: 905) ve Okçu ve Anık (2017: 69) tarafından öğretmenler, Ertan (2008: 94) ile Ersarı ve Naktiyok (2012: 90)’un işgörenler ile yaptığı araştırmalarda kullanılmış ve güvenilir bulunmuştur. İş tatmini için ise Spector (1994: 1)’in geliştirdiği ölçek kullanılmıştır. Araştırma verileri öğrencilerden toplanacağı için ölçekteki önermeler, öğrencilerin öğrenim yaşamlarına uygun önermeler olarak uyarlanmıştır. Bu uyarlama yapılarak, iş tatmini genelde işletmelerde çalışan işgörenler açısından ölçümlenirken, öğrencilerde iş tatmininin nasıl ölçümlendiği sorunsalının da ortadan kaldırılmasını sağlamıştır. Dolayısıyla, uyarlaması yapılmış ölçek sorularıyla ölçümlenen aslında öğrenci tatminidir; ancak literatürde iş tatmini olarak genel kabul görmüş değişken olduğu için bu çalışmada da kavram kargaşası oluşturmamak adına öğrenci tatmini yerine iş tatmini kavramı kullanılmıştır. Uyarlaması yapılmış olunan ölçekler incelendiğinde, önermelerin öğrencilere yönelik ve onların rahatlıkla değerlendirebilecekleri önermeler olduğu anlaşılacaktır. Bu uyarlama işlemi yapıldığında, alanın uzmanı olan öğretim elemanlarıyla görüşülerek onların da uygun görüşleri alınmıştır. Uyarlaması yapılmış ve ölçekte yer alan önermelere örnek olarak; “Sınavlarımda hak ettiğim notu aldığımı inanıyorum.”, “Sınıfımdaki insanları severim”, “Öğretim elemanları bana karşı adil davranır.”, “Okuduğum bölüme ilişkin mesleğimde yükselme olanaklarından memnunum.”, “Üstlendiğim görev ve sorumlulardan dolayı takdir edildiğime inanıyorum.” ve “Göstermiş olduğum çabaların karşılığını aldığımı düşünüyorum” önermeleri verilebilir. Ölçekte 36 ifade yer almaktadır. Orijinal ölçek, Cote ve Morgan (2002: 952) ve Domino, Wingreen ve Blanton (2015: 459) tarafından öğrenciler ile Aşan & Erenler (2008: 210)’in akademisyenler ile yaptıkları araştırmalarda da kullanılmış ve güvenilir kabul edilmiştir. Ölçekler, “1: Kesinlikle katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum ve 5: Kesinlikle katılıyorum” şeklinde beşli Likert ölçeğine göre düzenlenmiştir. Anket sonucu elde edilen verilerin SPSS programı ile frekans, korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır. Mevcut literatürde kabul edilen ve yaygın olarak kullanılan ölçekler bu çalışmada tercih edildiği için faktör analizi yapılmasına gerek duyulmamıştır.

Motivasyon üzerine yapılan literatür araştırmaları, motivasyonun birçok alanda olumlu yansımalarının olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu bulgular göz önünde tutularak çalışmada motivasyon alt boyutları ile iş tatmini arasında aşağıdaki ana hipotezler geliştirilmiştir:

H1: İçsel motivasyonun iş tatmini üzerine anlamlı ve pozitif bir etkisi vardır.

H2: Dışsal motivasyonun iş tatmini üzerine anlamlı ve pozitif bir etkisi vardır.

Belirlenen hipotezler doğrultusunda çalışmanın modeli Şekil 1’de gösterilmiştir. Oluşturulan model değişkenler arası doğrusal ve nedensel ilişkiye dayanmaktadır. Araştırmada, modelin bağımsız değişkenleri olan içsel ve dışsal motivasyonun bağımlı değişken olan iş tatmini üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

Şekil 1. Araştırma Modeli

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirliği Cronbach's Alfa değeri ile belirlenmiştir. Araştırmacılar tarafından Cronbach's Alfa değeri 0,70 ve üzerinde ($0,70 \leq \alpha \leq 1$) bulunduğu güvenilir olarak kabul edilmektedir (Tavakol & Dennick, 2011: 54). Yapılan ölçümler sonucunda kullanılan ölçeklerin güvenilirliği kabul edilebilir düzeyde bulunmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Araştırma Değişkenlerinin Güvenilirliği

Değişkenler	Cronbach Alfa Değeri	Önerme Sayıları
İçsel Motivasyon	,840	9
Dışsal Motivasyon	,760	15
İş Tatmini	,924	36

Araştırmaya katılanların demografik özellikleri Tablo 2'de verilmiştir. Katılımcıların demografik özellikler incelendiğinde, çoğunluğunun kadın ve bekâr, ağırlıklı yaş ortalamasının 20-25 yaş aralığında olduğu ve lisans eğitimi alan bireylerin çoğunluğu oluşturduğu görülmüştür.

Tablo 2. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

Gruplar	Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Erkek	184	44,9
Kadın	226	55,1
Yaş		
16-19	16	3,9
20-25	374	91,2
26-30	12	2,9
31-35	6	1,5
36-40	2	0,5
Medeni Durum		
Bekâr	388	94,6
Evli	16	3,9
Diğer	6	1,5
Eğitim Düzeyi		
Lisans	407	99,3
Lisansüstü	3	0,7

Hipotezlerde öngörülen ve modelde yer alan bağımsız ve bağımlı değişkenlerin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 3'te gösterilmiştir. Değişkenlerin ortalama değerleri incelendiğinde, bireyler içsel motivasyonunu ölçmeye yönelik sorulara ağırlıklı olarak "Kararsızım" ve "Katılıyorum" arasında ancak "Katılıyorum"a daha yakın olmak üzere olumlu yönde görüş bildirmişlerdir. Dışsal motivasyon ve iş tatmini hususundaki görüşleri ise "Kararsızım" ve "Katılıyorum" arasında "Kararsızım"a daha yakın olmak üzere olumlu yönde görüş belirtmişlerdir. En düşük ortalamaya sahip değişken iş tatmini olarak gözlenmiştir.

Tablo 3. Araştırma Değişkenlerinin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler	Ortalama	S.S.
İçsel Motivasyon	3,85	,634
Dışsal Motivasyon	3,25	,532
İş Tatmini	3,12	,589

Motivasyonun alt boyutları ve iş tatmini arasındaki ilişkiyi incelemek amacı ile yapılan korelasyon analizi bulguları Tablo 4'te verilmiştir. Korelasyon analizi bulgularına göre motivasyonun alt boyutu olan içsel

motivasyon ve dışsal motivasyon ile iş tatmini arasında pozitif yönde, $p < ,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişkilerin olduğu görülmüştür. Korelasyon bulguları arasında bir kıyaslama yapılırsa, dışsal motivasyon ile iş tatmini arasında içsel motivasyona göre daha güçlü bir ilişki gözlenmiştir. Korelasyon analizi sonuçları araştırmanın hipotezlerini destekler bulunmuştur. İçsel ve dışsal motivasyon ile iş tatmini arasındaki bu ilişkiler Davis ve Wilson (2000: 352), Danish ve Usman (2010: 159), Liu ve Tang (2011: 718) ve Masvaure vd. (2014: 488) tarafından elde edilen bulgular ile uyumlu bulunmuştur.

Tablo 4. Araştırma Değişkenlerinin Korelasyon Değerleri

Değişkenler	İş Tatmini	İçsel Motivasyon	Dışsal Motivasyon
İş Tatmini	1,00		
İçsel Motivasyon	,343**	1,00	
Dışsal Motivasyon	,592**	,426**	1,00

** Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Araştırmada belirlenen hipotezleri test etmek için yapılan regresyon analizi bulguları Tablo 5'te verilmiştir. Regresyon analizi bulgularına göre; motivasyonun alt boyutu olan içsel ve dışsal motivasyon bağımsız değişkenlerinin bağımlı değişken olan iş tatminini sırasıyla ($\beta = ,343$) %11,7 ve ($\beta = ,592$) %35,0 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilediği bulunmuştur. Bu bulgulara göre bağımsız değişken olan dışsal motivasyon, bağımlı değişken olan iş tatmini algısını %35,0 oranında ve içsel motivasyon ise iş tatminini %11,7 oranında açıklama gücüne sahip olup istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu bulgulara göre, bireylerde iş tatmini algısının gelişiminde, dışsal motivasyonun %35,0 oranında, içsel motivasyonun ise %11,7 oranında etkili olduğu söylenebilir. Bu bulgular doğrultusunda H1 ve H2 hipotezleri kabul edilmiştir. Bu sonuçlar; daha önce motivasyon ve iş tatmini arasındaki ilişkiyi araştıran Stringer vd. (2011: 161), Hadi ve Adil (2010: 294), Yperen ve Hagedoorn (2003: 344), Roos ve Eeden (2008: 61) ve Wagner ve French (2010: 152)'in bulgularını destekler bulunmuştur.

Tablo 5. Motivasyon Alt Boyutlarının İş Tatmini Üzerindeki Etkisine Yönelik Regresyon Analizi

Değişkenler	Beta	t değeri	P değeri
İçsel Motivasyon	,343 $\Delta R^2 = ,117$	7,357 F=54,127	,000
Dışsal Motivasyon	,592 $\Delta R^2 = ,350$	14,812 F=219,385	,000

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Araştırmada, kişileri öngörülen nitelikte ve nicelikte işlevlerini yerine getirmesi için etkilemek anlamına gelen, onları belirli bir hedefe doğru harekete geçirmek için yapılan faaliyetler olarak ifade edilen, içsel ve dışsal yönleri olan motivasyonun; bireylerin işini sevmeye ve yaptığı faaliyetlere duydukları memnuniyet ve olumlu ruh hâli olarak tanımlanan iş tatmini üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu amacı gerçekleştirmek için araştırma modeli kurgulanmış ve araştırma hipotezleri geliştirilmiştir. Araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilen hipotezleri test etmek için veriler anket tekniği ile elde edilmiştir. Bağımlı değişken olan iş tatmini ile bağımsız değişkenler olan içsel ve dışsal motivasyon arasında anlamlı ilişkiler olup olmadığını test etmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan korelasyon analizinde hipotezleri destekler yönde bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı ($p < ,01$) ilişkiler olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırma hipotezlerini test etmek için regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi bulgularına göre, içsel ve dışsal motivasyonun iş tatminini anlamlı ve olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Araştırma verilerinin analiz sonuçlarına göre, kişilerde iş tatmininin olumlu yönde gelişiminde dışsal ve içsel motivasyonun etkilerinin olduğu; ancak dışsal motivasyonun (%35,0) içsel motivasyondan (%11,7) daha yüksek düzeyde bir etki oluşturduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bütün bu

bulgular doğrultusunda, içsel ve dışsal motivasyon düzeyi yüksek olan bireylerin iş tatmini duygularının da olumlu yönde geliştiği ifade edilebilir.

Araştırma bulgusu literatürde mevcut olan çeşitli araştırma bulgularını destekler yönde açığa çıkmıştır. Örneğin, Danish ve Usman, (2010: 159), Davis ve Wilson (2000: 352) ve Ahmed vd. (2010: 70) tarafından motivasyonun iş tatmini üzerine etkisini araştırmaya yönelik olarak yapılan çalışmalarda, motive edici faktörlerin bireylerin iş tatminini arttırmada önemli bir rol oynadığı, anlamlı ve olumlu etkisinin olduğu ve ödüllendirmenin motivasyon üzerinde büyük etkiye sahip olduğu belirtilmiştir. Benzer şekilde, Liu & Tang (2011: 718), Masvaure vd. (2014: 488), Stringer vd. (2011: 161) Roos ve Eeden (2008: 61) ve Wagner ve French (2010: 152) tarafından yapılan araştırmalarda da motivasyon ve iş tatmini arasında pozitif ve anlamlı ilişkilerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde yer alan çalışmalarda, işletmelerde aktif görev alan iş görenlerin iş tatmini ölçümlenmişken, bu çalışmada potansiyel işgörenler olarak öğrencilerin tatmin düzeyleri (eğitim-öğretim ortam ve faaliyetlerinden tatmin) ile içsel ve dışsal motivasyonları arasındaki ilişki incelenmiş ve benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Sonuç olarak; içsel ve dışsal motivasyonu yüksek düzeylere çıkarılan bireylerin, işlerini sevecekleri ve yaptıkları işe duydukları memnuniyetin artacağı, buna bağlı olarak iş tatminlerinin olumlu yönde gelişebileceği ifade edilebilir. Bu bulgular doğrultusunda içsel ve dışsal motivasyonları üst düzeyde olan kişilerin, iş tatminine bağlı olarak olumlu ruh hâllerinin gelişeceği ve bu durumun kurumlarda huzurlu bir çalışma ortamının yerleşmesini sağlamada etkisinin olacağı düşünülmüş ise kişilerin içsel ve dışsal motivasyonlarının yükseltilmesinin her alanda olumlu yansımalarının olacağı sonucuna varılabilir.

Bu araştırma yalnızca bir ilde yapıldığından, araştırma bulgularının genelleştirilebilmesi için farklı illerde benzer çalışmalar yapılması önerilmektedir. Ayrıca iş tatmini genelde işletmelerde çalışanlardan elde edilen verilerle ölçümlenirken, bu çalışmada araştırma verileri üniversite öğrencisi olup potansiyel iş gören adayları olarak öğrencilerden toplanan verilerle ölçümlenmiştir. Üniversite öğrencileri açısından dahi araştırma verilerinin genelleştirilebilmesi, verilerin yalnızca bir üniversitede eğitim gören öğrencilerden toplandığı için mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda da genelleştirme yapılabilmesi için farklı üniversitelerde benzer çalışmanın yapılması bulguların genelleştirilmesine önemli katkılar sunacaktır. Araştırma verileri yalnızca anket tekniği ile elde edilmiş olup, nitel veri toplama tekniklerinden mülakat, odak grup toplantısı gibi teknikler de kullanılarak araştırma bulguları desteklenebilirdi.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırmada kullanılan yöntem ve veri toplama araçları için Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan 02.04.2020 tarihli ve 9/4 sayılı karar ile etik kurul onayı alınmıştır.

Çatışma Beyanı: Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKLAR

- Adhikari, K. & Deb, P. (2013). Factors influencing job satisfaction of bank employees. *Sumedha Journal of Management*, 2(2), 22-31.
- Ahmed, I., Nawaz, M.M., Iqbal, N., Ali, I., Shaukat, Z. & Usman, A. (2010). Effects of motivational factors on employees' job satisfaction a case study of University of The Punjab, Pakistan. *International Journal of Business and Management*, 5(3), 70-80.
- Ali, Y.S., Dahie, A.M. & Ali, A.A. (2016). Teacher motivation and school performance, the mediating effect of job satisfaction: Survey from secondary schools in Mogadishu. *International Journal of Education and Social Science*, 3(1), 24-38.
- Antonakia, X.E. & Trivellasb, P. (2014). Psychological contract breach and organizational commitment in the Greek banking sector: The mediation effect of job satisfaction. *Social and Behavioral Sciences*, 148, 354-361. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.07.053>.

- Aşan, Ö. & Erenler, E. (2008). İş tatmini ve yaşam tatmini ilişkisi. *The Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 13(2), 203-216.
- Atoum, A.Y. & Shalalfeh, M.I. (2018). Can academic motivation predicts school engagement? *CPQ Neurology and Psychology*, 1(3), 1-13.
- Bakan, İ. & Büyükbeşe, T. (2004). Örgütsel iletişim ile iş tatmini unsurları arasındaki ilişkiler: Akademik örgütler için bir alan araştırması. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 7, 1-30.
- Benabou, R. & Tirole, J. (2003). Intrinsic and extrinsic motivation. *Oxford University Press*, 70(3), 489-520. <https://doi.org/10.1111/1467-937X.00253>.
- Brislin, R.W., Kabigting, F., Macnab, B., Zukis, B. & Worthley, R. (2005). Evolving perceptions of Japanese workplace motivation. *International Journal of Cross Cultural Management*, 5(1), 87-103.
- Chahal, A., Chahal, S., Chowdhary, B. & Chahal, J. (2013). Job satisfaction among bank employees: An analysis of the contributing variables towards job satisfaction. *International Journal of Scientific & Technology Research*, 2(8), 11-20.
- Chidambaram, K. & Rama, A. (2006). Determinants of job satisfaction of bank employees. *The ICFAI Journal of Bank Management*, 64-74.
- Cote, S. & Morgan, L.M. (2002). A longitudinal analysis of the association between emotion regulation, job satisfaction, and intentions to quit. *Journal of Organizational Behavior*, 23, 947-962.
- Danish, R.Q. & Usman, A. (2010). Impact of reward and recognition on job satisfaction and motivation: An empirical study from Pakistan. *International Journal of Business and Management*, 5(2), 159-167.
- Davis, J. & Wilson, S.M. (2000). Principals' efforts to empower teachers: Effects on teacher motivation and job satisfaction and stress. *The Clearing House*, 73(6), 349-353.
- Deci, E.L. (1972). Intrinsic motivation, extrinsic reinforcement, and inequity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 22(1), 113-120.
- Demirtaş, Z. & Canpolat, C. (2017). Kariyer basamakları uygulaması ile öğretmenlerin motivasyonu ve örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkiler. *Journal of Educational Reflections*, 1(1), 26-36.
- Devi, S. & Suneja, A. (2013). Job satisfaction among bank employees: A comparative study of public sector and private sector banks. *International Journal of Research in Management, Science & Technology*, 1(2), 93-101.
- Domino, M.A., Wingreen, S.C. & Blanton, J.E. (2015). Social cognitive theory: The antecedents and effects of ethical climate fit on organizational attitudes of corporate accounting professionals a reflection of client narcissism and fraud attitude risk. *J Bus Ethics*, 131, 453-467.
- Dündar, S., Özutku, H. & Taspınar, F. (2007). İçsel ve dışsal motivasyon araçlarının iş görenlerin motivasyonu üzerindeki etkisi: Ampirik bir inceleme. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 105-119.
- Ekinci, N. & Ekinci, C.E. (2011). Bazı eğitim fakültelerinde ilköğretim programları öğrencilerinin öğrenme yaklaşımları. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 229-247.
- Ersarı, G. & Naktiyok, A. (2012). İş görenin içsel ve dışsal motivasyonunda stresle mücadele tekniklerinin rolü. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 81-101.
- Ertan, H. (2008). *Örgütsel Bağlılık, İş Motivasyonu ve İş Performansı Arasındaki İlişki: Antalya'da Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir İnceleme* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Gagne, M. & Deci, E.L. (2005). Self-determination theory and work motivation. *Journal of Organizational Behavior*, 26, 331-362. <https://doi.org/10.1002/job.322>.
- Gallstedt, M. (2003). Working conditions in projects: Perceptions of stress and motivation among project team members and project managers. *International Journal of Project Management*, 21, 449-455. [https://doi.org/10.1016/S0263-7863\(02\)00098-4](https://doi.org/10.1016/S0263-7863(02)00098-4).
- George, E. & Zakkariya, K.A. (2015). Job related stress and job satisfaction: A comparative study among bank employees. *Journal of Management Development*, 34(3), 316-329. <https://doi.org/10.1108/JMD-07-2013-0097>.

- Ghenghesh, P. (2013). Job satisfaction and motivation what makes teachers tick? *British Journal of Education. Society & Behavioural Science*, 3(4): 456-466.
- Girma, S. (2016). The relationship between leadership style, job satisfaction and culture of the organization. *International Journal of Applied Research*, 2(4), 35-45.
- Hadi, R. & Adil, A. (2010). Job characteristics as predictors of work motivation and job satisfaction of bank employees. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 36(2), 294-299.
- Hadi, S. & Elham, T. (2015). Teachers' attitudes towards job satisfaction and their students' beliefs and motivation. *International Journal of Research Studies in Language Learning*, 9, 1-20.
- Haşlamam, T. & Aşkar, P. (2007). Programlama dersi ile ilgili öz düzenleyici öğrenme stratejileri ve başarı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 110-122.
- Jegan, P. & Gnanadhas, E. (2011). Job satisfaction of bank employees working with e-channels. *Asian Journal of Business and Economics*, 1(1), 1-8.
- Jones, B.D. (2009). Motivating students to engage in learning: The music model of academic motivation. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 21(2), 272-285.
- Karadal, H., Merdan, E. & Koyuncu, E. (2018). Hizmet kalitesi psikolojik güçlendirme ve iş tatmini ilişkisinin incelenmesi. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 4(8), 305-317.
- Karataş, H. & Erden, M. (2012). Akademik motivasyon ölçeğinin dilsel eşdeğerlik, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 7(4), 983-1003.
- Kemahlı, S. & Alper, A. (2006). Probleme dayalı öğrenmeye yönelik tutum ölçeği. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 5(10), 191-206.
- Koçel, T. (2015). *İşletme yöneticiliği*, Beta Yayınları.
- Kösterelioğlu, İ., Çelen, Ü., Kösterelioğlu, M.A. & Ahıska, A. R. (2019). Lise öğrencilerinin başarı amaç yönelimleri. *Journal of Human Sciences*, 16(2), 662-678.
- Kreps, D.M. (1997). Intrinsic motivation and extrinsic incentives. *American Economic Association*, 87(2), 359-364.
- Liu, B.C. & Tang, T.L.P. (2011). Does the love of money moderate the relationship between public service motivation and job satisfaction? The case of Chinese professionals in the public sector. *Public Administration Review*, 718-727.
- Machado, M.L., Soares, V.M., Brites, R., Ferreira, J.B. & Gouveia, O.M.R. (2011). A look to academics job satisfaction and motivation in Portuguese higher education institutions. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 29, 1715-1724.
- Masvaure, P., Ruggunan, S. & Maharaj, A. (2014). Work engagement, intrinsic motivation and job satisfaction among employees of a diamond mining company in Zimbabwe. *Journal of Economics and Behavioural Studies*, 6(6), 488-499.
- Mottaz, J. C. (1985). The relative importance of intrinsic and extrinsic rewards as determinants of wok satisfaction. *The Sociological Quarterly*, 26(3), 365-385.
- Munyengabe, S., Haiyan, H., Yiyi, Z. & Jefei, S. (2017). Factors and levels associated with lecturers' motivation and job satisfaction in a Chinese University. *EURASIA Journal of Mathematics Science and Technology Education*, 13(10), 6415-6430.
- Osakwe, R.N. (2014). Factors affecting motivation and job satisfaction of academic staff of universities in South-South Geopolitical Zone of Nigeria. *International Education Studies*, 7(7), 43-51.
- Özdaşlı, K. & Akman, H. (2012). İçsel ve dışsal motivasyonda cinsiyet ve örgütsel statü farklılaşması: Türk Telekomünikasyon A.Ş. çalışanları üzerinde bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 4(7), 73-81.
- Özer, M. & Karabulut Ö. Ö. (2003). Yaşlılarda yaşam doyumu. *Turkish Journal of Geriatrics*, 6(2), 72-74.
- Park, J., Chung, S., An, H., Park, S., Lee, C., Kim, Y.S., Lee, J.D. & Kim, K.S. (2012). A structural model of stress, motivation, and academic performance in medical students. *Korean Neuropsychiatric Association*, 9(2), 143-14. <https://doi.org/10.4306/pi.2012.9.2.143>.

- Pelletier, L.G., Fortier, M.S., Vallerand, R.J., Tuson, K.M., Brikre, N.M. & Blais, M.R. (1995). Toward a new measure of intrinsic motivation, extrinsic motivation, and amotivation in sports: The sport motivation scale. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 17, 35-53.
- Ryan, R.C. & Deci, E.L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 54-67. <https://doi:10.1006/ceps.1999.1020>.
- Roos, W. & Eeden, R.V. (2008). The Relationship between employee motivation, job satisfaction and corporate culture. *Empirical Research*, 34(1), 54-63.
- Saravani, S.R. & Abbasi, B. (2013). Investigating the influence of job rotation on performance by considering skill variation and job satisfaction of bank employees. *Tehnicki Vjesnik*, 20(3), 473-478.
- Spector, P.E. (1994). *Job Satisfaction Survey*. Erişim: 27.03.2019, <http://chuma.cas.usf.edu/~spector/scales/jssovr.html>.
- Stankovska, G., Angelkoska, S., Osmani, F. & Grncarovska, S.P. (2017). Job motivation and job satisfaction among academic staff in higher education. *Bulgarian Comparative Education Society*, 15, 159-166.
- Stringer, C., Didham, J. & Theivananthampillai, P. (2011). Motivation, pay satisfaction, and job satisfaction of front-line employees. *Qualitative Research in Accounting & Management*, 8(2), 161-179.
- Suldo, S. M. & Huebner, E.S. (2006). Is extremely high life satisfaction during adolescence advantageous? *Social Indicators Research*, 78 (2), 179-203.
- Tavakol, M. & Dennick, R. (2011). Making sense of cronbach's alpha. *International Journal of Medical Education*, 2, 53-55. <https://doi:10.5116/ijme.4dfb.8dfd>.
- Timuroğlu, M.K. & Balkaya, E. (2016). Örgütsel iletişim ve motivasyon ilişkisi: Bir uygulama. *U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 89-113.
- Uka, A. (2014). Student satisfaction as an indicator of quality in higher education. *Journal of Educational and Instructional Studies in The World*, 4(3), 6-10.
- Veenhoven, R. (1996). Developments in satisfaction-research. *Social Indicators Research*, 37(1), 1-46.
- Wagner, B.D. & French, L. (2010). Motivation, work satisfaction, and teacher change among early childhood teachers. *Journal of Research in Childhood Education*, 24, 152-171.
- Yavuz, C. & Karadeniz, C.B. (2009). Sınıf öğretmenlerinin motivasyonunun iş tatmini üzerine etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), 507-519.
- Yperen, N.W.V. & Hagedoorn, M. (2003). Do high job demands increase intrinsic motivation or fatigue or both? The role of job control and job social support. *The Academy of Management Journal*, 46(3), 339-348.

Article type / Makale türü: Research /Araştırma

Evaluation of Postgraduate Theses on Nursing Emotional Habitus

Hemşirelik Duygusal Habitusu ile İlgili Lisansüstü Tezlerin Değerlendirilmesi

Dr. Öğr. Üyesi Bahanur Malak Akgün

Ardahan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, bahnur_mk@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-7151-0145

Abstract

It is aimed to examine some features of postgraduate theses on nursing emotional habitus in Turkey. Search terms included “emotion, emotional labour, habitus, emotional habitus, capital, emotional capital, cultural capital, social capital, psychological capital, symbolic capital, nurse, and nursing” were used separately and together on the database of the National Council of Higher Education Thesis Center. The Thesis Evaluation Form was developed by the researcher. With the keywords emotion, emotional labour, emotional habitus, social capital, psychological capital 64 postgraduate theses which were conducted with nurses and nursing students were reached. It is understood that there are many studies on the nursing emotional habitus with indirect concepts. These concepts are related to nursing capitals and emotional labour on which emotional habitus is based and shaping. 78.1% of theses are master's theses. 25% of these theses are in business administration, 21.9% are in nursing departments, mostly in Hacettepe and Ondokuz Mayıs Universities (7.8%), 2019 (32.8%) it was built in the year. 95.3% of theses are quantitative studies. Emotional labor was studied mainly at the Institute of Health Sciences, and psychological capital was studied at the Institute of Social Sciences. The greatest variety of subjects is the psychiatry and mental health nursing training program. 21 theses on emotional labor and 8 theses on psychological capital were conducted with nurses. 12 of the theses conducted with the health personnel are on psychological capital and 2 on social capital. The theses was conducted with student nurses at the department of nursing and the program of child health and disease nursing. Only 4 of the thesis in which nurses are sampled are doctoral theses. It was determined that the majority of theses were master's thesis, they were made in a quantitative research design, and 1 thesis was conducted directly with the concept of emotional habitus. It is expected to lead researchers who will study on emotional habitus.

Extended Abstract

Introduction: To conceptualize habitus in the field of care work, the concept of emotional habitus was formed from Bourdieu's concept of sociology and Arlie Russell Hochschild's concept of emotional work or emotional labor. Emotional labor is to understand others, show empathy and feel what others feel. Emotional habitus is defined as caregivers' ability to understand patients' needs on an empathetic level. Emotional habitus is the basis of caregivers' ability to react to patients' needs. Emotional habitus is defined as the internalization of emotion management and conscious emotion management. Emotional habitus explains the creation and expression of emotions in a sociological environment. Emotional habitus is shaped by emotional rules and basic ethical values, and it requires their internalization by caregivers. Emotional rules are used to determine the expectations of social propriety in the management of emotions in the field of care work. Emotional habitus provides communicative tendencies (habitus) that can be referred to as therapeutics and auxiliary communication skills. Nurses can provide psychosocial care by understanding and managing both their own and patients' emotions after acquiring emotional habitus. Because it is stated in the literature that the professional accumulation (capital) obtained as a result of theoretical knowledge and experience can only be realized with the acquisition, reproduction and change of emotional habitus. For this reason, it is necessary to conduct many studies with the concept of nursing emotional habitus. Thus, nurses' emotional habitus can be discovered and both nurses' health, quality of care and patient satisfaction will increase. However, when we look at the thesis studies in Turkey, it is understood that there are many studies on the nursing emotional habitus with indirect concepts. These concepts are related to nursing capitals (social capital and psychological capital) and emotional labor on which emotional habitus is based and shaped. Social capital is based on structural,

relational and cognitive dimensions that are fundamentally related and encourage collaboration to achieve goals. Psychological capital can be developed through the use of social capital. Psychological capital is constantly influenced by the interactions of individuals with each other, as well as by social norms, common values, and mutual understanding that lay the groundwork for the cooperation of individuals in society or in the network of relationships. Psychological capital is a fundamental concept of positive psychology that aims to develop positive approaches in the management of individuals' own resources. Psychological capital includes the motivation to achieve representative goals, all with internalized control.

Aim: This study is aimed to examine some features of postgraduate theses on nursing emotional habitus in Turkey.

Method: Search terms included “emotion, emotional labour, habitus, emotional habitus, capital, emotional capital, cultural capital, social capital, psychological capital, symbolic capital, nurse, and nursing” were used separately and together on the database of the National Council of Higher Education Thesis Center. The Thesis Evaluation Form was developed by the researcher. With the keywords emotion, emotional labour, emotional habitus, social capital, psychological capital 64 postgraduate theses which were conducted with nurses and nursing students were reached. SPSS statistical package program were used to analyze the data obtained within the scope of the research. The data were summarized by making number and percentage calculations.

Findings: It is understood that there are many studies on the nursing emotional habitus with indirect concepts. These concepts are related to nursing capitals and emotional labour on which emotional habitus is based and shaping. 78,1% of theses are master's theses. 25% of these theses are in business administration, 21,9% are in nursing departments, mostly in Hacettepe and Ondokuz Mayıs Universities (7,8%), 2019 (32,8%) it was built in the year. 95,3% of theses are quantitative studies. Emotional labor was studied mainly at the Institute of Health Sciences, and psychological capital was studied at the Institute of Social Sciences. The greatest variety of subjects is the psychiatry and mental health nursing training program. 21 theses on emotional labor and 8 theses on psychological capital were conducted with nurses. 12 of the theses conducted with the health personnel are on psychological capital and 2 on social capital. The theses was conducted with student nurses at the department of nursing and the program of child health and disease nursing. Only 4 of the thesis in which nurses are sampled are doctoral theses. It was determined that the majority of theses were master's thesis, they were made in a quantitative research design, and 1 thesis was conducted directly with the concept of emotional habitus.

Conclusion and recommendations: The name, purpose, findings, results, author name and year of the theses on nursing emotional habitus are explained to the readers in a table. It is expected that this study will lead researchers who will study on emotional habitus. Emotional habitus is very important for nurses. Because, as a result of the nurse's gaining the communication predisposition (habitus), which can be called therapeutic and helpful communication skills in the field of care, the nurse provides psychosocial care by understanding and managing her own and patient's emotions in patient-nurse interaction. In addition, it is understood that emotional habitus is also effective in spiritual care. Nurses' psychological and social capital have an increasing effect on their work engagement and a reducing effect on their burnout. The capitals that nurses need to acquire in the context of emotional habitus acquisition will be social capital and psychological capital.

Keywords: Emotional habitus, Emotional labour, Social capital, Psychological capital, Nurse, Postgraduate nursing education

Özet

Türkiye’de hemşirelik duygusal habitusu kavramı üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında “duygu, duygusal emek, habitus, duygusal habitus, sermaye, duygusal sermaye, kültürel sermaye, sosyal sermaye, psikolojik sermaye, simgesel sermaye, hemşire, hemşirelik” anahtar kelimeleri ayrı ayrı ve birlikte kullanılarak tarama yapılmıştır. Tez değerlendirme formu araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Anahtar sözcüklerden duygu, duygusal emek, duygusal habitus, sosyal sermaye, psikolojik sermaye ile ilgili hemşireler ve Hemşirelik öğrencileri ile yürütülen lisansüstü 64 teze ulaşılmıştır. Dolaylı kavramlarla hemşirelik duygusal habitusu hakkında birçok alanda çalışmanın var olduğu anlaşılmaktadır. Bu kavramlar duygusal habitusun temellendiği ve şekillendirdiği hemşirelik sermayeleri ve duygusal emek ile ilgilidir. Tezlerin %78.1 yüksek lisans tezidir. Bu tezler %25 oranında İşletme, %21.9 oranında Hemşirelik ana bilim dallarında; çoğunlukla Hacettepe ve Ondokuz Mayıs üniversitelerinde (%7.8), 2019 (%32.8)

yılında yapıldığı görülmüştür. Tezlerin %95.3'ü nicel çalışmadır. sağlık bilimleri enstitülerinde ağırlıklı olarak duygusal emek, sosyal bilimler enstitülerinde psikolojik sermaye çalışılmıştır. En fazla konu çeşitliliği Psikiyatri ve Ruh Sağlığı Hemşireliği eğitim programıdır. Duygusal emek konusunda 21 ve psikolojik sermaye konusunda 8 tez hemşirelerle yürütülmüştür. Hemşirelerin dâhil olduğu sağlık personeli ile yürütülen tezlerin 12'si psikolojik sermaye ve 2'si sosyal sermaye konularındadır. Öğrenci hemşireler ile yürütülen tezler Hemşirelik Ana Bilim Dalı ve Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Programıdır. Hemşirelerin örneklem olduğu tezlerin sadece 4'ü doktora tezidir. Tezlerin büyük çoğunluğunun yüksek lisans tezi olduğu, nicel araştırma deseninde yapıldığı, doğrudan duygusal habitus kavramıyla 1 tez yürütüldüğü saptanmıştır. Duygusal habitus konusunda çalışma yapacak olan araştırmacılara yol gösterici olması beklenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Duygusal habitus, Duygusal emek, Sosyal sermaye, Psikolojik sermaye, Hemşire, lisansüstü hemşirelik eğitimi

GİRİŞ

Hemşirelik araştırmaları hemşirelik biliminin gelişmesi ve hemşirelik hizmetlerinin güçlenmesi için önemli ve gereklidir (Polit & Beck, 2004). Bu bağlamda hemşirelik araştırmalarının profesyonellik kapsamında dikkatle ele alınması ve araştırma sonuçlarının uygulamaya yansıtılmasına gereksinim duyulmaktadır (Karabulut, Gürçayır & Aktaş, 2019). Bunun için araştırma önceliği gerektiren alanlara yönelmek gereklidir. Araştırmalara ayrılan sınırlı kaynaklar da göz önüne alındığında, ülkelerde araştırma önceliklerinin bilinmesi ve oluşturulması oldukça önemlidir (Polit & Beck, 2004); ancak Türkiye'de hemşirelikte araştırma önceliklerinin belirlenmesine yönelik bilimsel araştırmalar oldukça sınırlıdır. Bilimsel yayınların hazırlanmasında önceki çalışmalardan doğru bir biçimde yararlanılması ve kaynakların eleştirel olarak değerlendirilmesi aktif bir süreçtir (Karabulut, Gürçayır, Aktaş, 2019). Araştırmalarda özellikle az bilinen konuları tanımlamak hemşirelere, olası hemşirelik bilim ve uygulama çıktılarını öngörmek, istenmeyen çıktılarının bulunması ve istenilen hemşirelik davranış değişikliklerinin gerçekleştirilmesi için olanaklar sunmaktadır (Karagözoğlu, 2006; Savcı, Şerbetçi & Özel, 2021).

Literatür değerlendirildiğinde hemşirelik araştırmalarında Bourdieu kuram ve kavramları oldukça az kullanılmaktadır. Oysa Bourdieu kuramı hemşirelere olgu ve olayları bütüncül bir perspektifle değerlendirme olanağı sağlamaktadır (Souza & Silvino, 2018; Malak Akgün, 2019). Bourdieu kuramında geliştirilen kavramlar; alan, habitus, doksa, illusio, sermaye(ekonomik, toplumsal/sosyal, kültürel ve simgesel sermayeler)'dir (Bourdieu, 2006; Bourdieu & Wacquant, 2012). Bu kavramlar, hemşirelik uygulamalarına ilişkin iletişimsel sorunları çözmeye yönelik kuramsal bir çerçeve oluşturmayı sağlayabilir (Malak Akgün & Öz, 2017). Bu iletişim sorunlarından bazıları ise bireylerin duygularına yaklaşma ve kaçınma motivasyonları, bireylerin duygularını fark etme, birey ve kendi duygularını kontrol etme becerisi ve duygu ifadesi becerisidir. Bu beceriler hâlihazırda var olan alanın sermayesini kullanarak kazanılır. Hemşirelik alanına ait duygu ifade sermayesi bu iletişim sorunlarının kaynağı olabilir (Malak Akgün & Öz, 2017; Aloğlu, 2017; Sezer & Geçkil, 2018; Doğan & Aslan, 2018; Karatepe, Kuşcu & Karaman, 2019; Çiçeklioğlu, 2020; Karaman, Macit & Karatepe, 2020; Zişan, 2021). Literatürde sosyal sermaye, psikolojik sermaye ve duygusal habitus kavramları ile bu iletişim sorunlarının kaynağı araştırılabilir ya da hemşirelerin sosyal sermaye, psikolojik sermaye ve duygusal habitusları anlaşılabilir iletişimlerinde güçlü oldukları ve bakım kalitelerini arttıran değişkenler saptanabilir; çünkü duygular, insanların davranışlarına yön veren en önemli etkenlerden birisidir. Sağlık alanında hemşirelerin davranışlarına yön vermesi nedeniyle duyguların incelenmesi oldukça önemlidir (Türesin Tetik & Köse, 2017; Akdemir & Açıkan, 2017; Aloğlu, 2017; Malak Akgün & Öz, 2017; Sezer & Geçkil, 2018; Doğan & Aslan, 2018; Sezer & Geçkil, 2018; Ataman & Barış, 2019; Karatepe, Kuşcu, Karaman, 2019; Şahin & Yılmaz, 2020; Çiçeklioğlu, 2020; Karaman, Macit & Karatepe, 2020; Zişan, 2021).

Geçmişte profesyonel hemşirelik için duyguların gizlenmesi ve aklın ön plana çıkarılması eğilimi kabul görmesine rağmen, ironik olarak, hemşirelerin profesyonel bir strateji olarak hastalarla en iyi duygusal yakınlık veya samimiyet geliştirme yeteneğine sahip sağlık personeli olduğu belirtilmiştir (Savage, 2004; Theodosius, 2008). Bu gerçeklerin ortaya çıkmasıyla duygular ile duyguların yönetim ve kontrolü konularını kapsayan duygu kavramları literatürde önem kazanmaya başlamıştır. Duygu kontrolü sayesinde hasta hemşire etkileşimi etkili bir şekilde yönetilerek hem hemşirelerin sağlıkları korunabilir hem bakım kalitesi artırılabilir. Bu durum ise hemşirenin başarısını, verimlilik ve performansını olumlu yönde etkileyerek kendi hayatına, mesleğinin imajına ve çalıştığı kuruma faydalı olmasını sağlayabilir (Theodosius, 2008; Husso & Hirvonen, 2012; Malak Akgün & Öz, 2017).

Türkiye’de hemşirelerin duyguları ile ilgili ilk tez, doktora tezi olup 1988 yılında yapılmıştır (Yurt, 1988). Geçmişten günümüze hemşirelik duyguları konusunda yürütülmüş tezlerin gözden geçirilmesi, var olan durumun ortaya konması, araştırma önceliklerinin belirlenmesinin önemli olduğu ön görülmektedir. Bu nedenle çalışmanın hemşirelerin duygusal habitusları ile yürütülecek olan araştırmalara ışık tutacağı öngörülmektedir. Ayrıca yürütülen çalışmalar ileri hemşirelik araştırmaları için bir temel oluşturabilecektir. Duygusal habitus konusunda yapılmış olan çalışmaların ve tezlerin özelliklerini ve eğilimlerini belirlemede yardımcı olabilecek bir kaynak olması bakımından lisansüstü tezlerden yararlanılabilir. Konu ile ilgili yapılan ülkemizdeki ilk hemşirelik tezinin 2015 yılında yapıldığı görülmektedir (Malak Akgün, 2015).

Bu çalışmada Türkiye’de duygusal habitus konusunda yapılmış olan hemşirelerin de dâhil olduğu örneklem, hemşireler ve Hemşirelik öğrencileri ile yürütülen lisansüstü tezler belirli ölçütlere göre sınıflandırılarak mevcut durumlarına yönelik bir değerlendirme yapılmıştır. Buna göre konuyla ilgili tezlerin lisansüstü düzeyleri, hangi yıllarda, hangi üniversite, enstitü ve ana bilim dallarında, ne tür konularda ve hangi evren içerisinde yoğunlaştığı, tezlerin yöntem ve teknikleri açısından mevcut durumları incelenmiştir. Konu ile ilgili lisansüstü tezleri toplu şekilde görmeye olanak sağlayan bu çalışmanın, gelecekte duygusal habitus konusunda araştırma yapacak olan araştırmacılara yol gösterici olması beklenmektedir. Ayrıca bu çalışmayla ileride duygusal habitus konusu ile ilgili lisansüstü düzeyde araştırmada bulunacak olan araştırmacılara yapacakları çalışmalarda çalışma konu ve amaçlarına karar vermelerine yardımcı olması beklenmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın soruları şunlardır;

1. *Türkiye’de duygusal habitus konularında yapılan lisansüstü tezlerinin mevcut durumları ve genel profilleri nedir?*
2. *Türkiye’de lisansüstü tezlerinden hemşirelik mesleğinin duygusal habitusu hakkında hangi bilgilere ulaşabiliriz?*
3. *Türkiye’de duygusal habitus kavramı çerçevesinde hangi kavramlar lisansüstü tezlerinde incelenmiştir?*

Kuramsal Çerçeve

Duygusal habitusu anlayabilmek için öncelikle Hochschild’in (1979) duygusal emek kavramını ve Bourdieu’nun (2006) eylem kuramını anlamak gereklidir. Hochschild duygusal emeği, herkes tarafından gözlemlenebilir yüz ve bedensel gösterim ile başkalarında belirli bir zihin durumu üretmek şeklinde tanımlamıştır (Hochschild, 1979). Ashforth ve Humphrey (1993) ise duygusal emeği uygun duyguyu sergileme eylemi olarak tanımlamıştır. Morris ve Feldman (1996)’a göre ise duygusal emek, kişilerarası ilişkileri yürütme sırasında, örgütsel olarak istenen duygusal davranışların gösterilmesi için gerekli olan plan, kontrol ve çaba olarak tanımlanmıştır. Duygusal emek, hislerin ne zaman ifade edilip edilmeyeceğini değerlendirme, duyguların uygun olarak nasıl ifade edilebileceği bilme, duyguların ifadesinin düzenlenmesi ve yönetimi konularını içermektedir (Malak Akgün & Öz, 2017). Bireylerin göstermiş oldukları bu duygu ifadeleri bazen gerçekten hissedilen duyguların ifadesi olabileceği gibi kişilerin o an gerçekte hissettikleri duyguları bastırma ya da değiştirme mecburiyetinde bulunarak rol

yapmaları şeklinde de olabilmektedir. Bu noktada araştırmacılar da duygusal ifadelerin davranışa yansıyan bu gösterimlerinin altında yatan nedenleri açıklayabilmek için bazı davranış modelleri öne sürmüşlerdir (Hochschild, 1979; Ashforth & Humphrey, 1993; Morris & Feldman, 1996; Theodosius, 2008; Malak Akgün & Öz, 2017).

Bakım alanında yer alan hemşire habitusu (eğilimi, yatkınlığı), öğrenilen ve depolanan hissetme alışkanlıklarını içerir (Malak Akgün, 2019). Hissetme alışkanlıkları hissetme kuralları çerçevesinde şekillenir. Hissetme kuralları, duygu gösterim kuralları ve duygu bilimi gibi terimler duyguların yönetiminde toplum görgü kurallarının beklentilerini belirtmek için kullanılmıştır (Theodosius, 2008). Bu nedenle, hissetme kuralları Bourdieu'nün doksa (kural) kavramına karşılık gelebilir (Malak Akgün & Öz, 2017). Bourdieu'nün (2006) doksa diye adlandırdığı kavram Hochschild (1979) tarafından hissetme kuralları diye adlandırılır. Bu yolla duygusal emek ve habitus arasında bağlantılar vardır. Bu bağlantı aracılığı ile duygusal habitus kavramı oluşturulmuştur (Husso & Hirvonen, 2012; Malak Akgün & Öz, 2017).

Bakım alanında bakım çalışmalarına ait hissetme kurallarına ve temel etik değerlerine uygun şekillenen duygusal habitus (Malak Akgün & Öz, 2017), bakım sunanların bu kural ve değerleri içselleştirmesi anlamına gelir; yani sosyolojik ortamda duyguların oluşumu ve ifade edilme eğilimini açıklar (Virkki, 2008a). Virkki (2008a, 2008b) duygusal habitusu, duygu yönetiminin içselleştirilmesi ve bilinçli duygu yönetimi gerçekleştirme olarak tanımlamıştır. Başka bir ifadeyle duygusal habitus, hemşirelerin klinikte var olan hissetme kurallarını ve hemşirelik etik değerlerini içselleştirmesi; yani klinikte duygularının oluşması ve bu duyguların hastalara ifade edilme eğilimleri olarak açıklanabilir (Husso & Hirvonen, 2012; Virkki 2008a).

Hemşire habitusu kazanmak için hemşireliğe yeni başlayanların tıbbi bilgi gibi sembolik sermayeleri kazanma stratejileri geliştirdikleri (Bourdieu & Wacquant 2012; Legrow et al., 2014); çalışanların ve yöneticilerin ise entellektüel, bilişsel yeteneklerini, duygusal zekâlarını geliştirmeleri, duygularının farkında olmaları ve onları yönetmeleri yönünde teşvik edildikleri saptanmıştır (Knights & Surman, 2008). Bu teşviklerle zaman içinde bakım sunanların bilgi ve deneyimleri artmış ve uygulamalara yansımıştır (Theodosius, 2008; Husso & Hirvonen, 2012). Bakım sunanların bilgi ve deneyimleri artmış alan sermaye artışı olarak ifade edilebilir. Bu sermayeler sosyal sermaye ve kültürel sermayedir. Kültürel sermaye ise eğitim yoluyla öğrenilmiş tüm kabulleri, davranış kalıplarını, kısacası toplumun özünü içerir. Sosyal sermaye, toplum içerisindeki ilişkiler bütünüdür (Bourdieu, 2010). Sosyal sermaye, temelde ilişki kaynaklı ve hedeflere ulaşmak için işbirliğini teşvik eden (Bourdieu, 1985) yapısal, ilişkisel ve bilişsel boyutlar üzerine kuruludur (Nahapiet & Ghoshal, 1998). Sosyal sermayenin kullanımı ile psikolojik sermaye geliştirilebilir. Bu sermaye artışı psikolojik sermaye (Ghasemzadeh, Zavvar & Rezaei, 2015; Ghashghaeizadeh, 2016) ve duygusal sermaye (Scheer, 2012) için de söylenebilir.

Sosyal ve kültürel çevre, sosyal yetenek ve bilişsel becerilerin gelişimini etkileyecek şekilde bireylerin kaçınılmaz şekilde geri bildirim aldıkları, yaşamlarının önemli bir parçasıdır (Fry, 1995). Bu bağlamda psikolojik sermaye, bireylerin birbirleriyle etkileşimlerinden ve aynı zamanda toplumdaki veya ilişki ağındaki bireylerin iş birliğine zemin hazırlayan sosyal normlar, ortak değerler ve karşılıklı anlayıştan sürekli etkilenmektedir (Luthans & Youssef, 2004; Luthans, Avolio, Walumbwa & Li, 2005; Luthans, Avolio, Avey & Norman, 2007; Luthans, Youssef & Avolio, 2007).

Psikolojik sermaye, bireylerin öz kaynaklarının yönetiminde olumlu yaklaşımlar geliştirmeyi amaçlayan pozitif psikolojinin temel bir kavramıdır (Luthans, Avolio, Walumbwa & Li, 2005). İçselleştirilmiş bir kontrolle temsili hedefleri gerçekleştirme motivasyonunu barındırır (Luthans, Youssef & Avolio, 2007). Mevcut ve olası başarılarına dair kendini güven içinde hissetmesi (iyimserlik); zorlu görevlerde başarıya ulaşmak için gerekli yetkinliğin gösterilebileceği konusunda kendine güveni olması (öz-yeterlik);

başarıya ulaşmak için hedefler doğrultusunda dayanıklılık göstermesi (umut); sorunlar ve sıkıntılarla karşı karşıya kaldığında başarıya ulaşmak için dirayet göstermesi ve kendini yeniden toparlaması (psikolojik dayanıklılık) ile boyutlandırılmış kişiliğin pozitif psikolojik kaynaklarını temsil eder (Luthans, Avolio, Avey, Norman, 2007).

1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı Türkiye’deki üniversitelerde duygusal habitus konularında yapılan lisansüstü tezlerinin mevcut durumlarını ve genel profillerinin incelenmesi amacıyla tanımlayıcı olarak yürütülmüştür. Araştırma konusunu oluşturan tezler, yayın tarihleri, lisansüstü düzeyleri, üniversite, enstitü, ana bilim dalları, konulara göre dağılımı, araştırma teknik ve yönetime göre dağılımı gibi kategoriler çerçevesinde analiz edilmeye çalışılmıştır.

1.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan “Tez değerlendirme formu” veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Veriler; yüksek lisans ve doktora tezi, yayımlandığı yıl, üniversite, ana bilim dalı, amacı ve yöntemi (araştırma türü, evren, örneklem, veri toplama araçları) olmak üzere konu başlıkları altında toplanmış ve gruplandırılmıştır.

1.3. Verilerin Toplanması

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi web sitesine “Duygu, duygusal emek, habitus, duygusal habitus, sermaye, duygusal sermaye, kültürel sermaye, sosyal sermaye, psikolojik sermaye, simgesel sermaye, hemşire, hemşirelik” anahtar sözcükleri ile tarama yapılmış ve toplam 67 adet lisansüstü teze ulaşılmıştır. Bu tezlerden toplam 3 adedi izinsiz olduğu için inceleme kapsamı dışında bırakılmıştır. Araştırma kapsamına giren tez sayısı toplamda 64 adet olarak belirlenmiştir.

1.3. Verilerin Değerlendirilmesi

Tezlerden elde edilen verilerin istatistiksel analizi SPSS 25 programı ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin sayı ve yüzde hesaplamaları tanımlayıcı istatistikler gerçekleştirilerek özetlenmiştir.

2. BULGULAR

Araştırma amacı doğrultusunda tarama yapılan anahtar sözcüklerden sadece duygu, duygusal emek, duygusal habitus, sosyal sermaye, psikolojik sermaye ile ilgili hemşireler, hemşirelerin de dâhil olduğu örneklem ve Hemşirelik öğrencileri ile yürütülen lisansüstü tezlere ulaşılmıştır.

Tezlerin 50’si (%78,1) yüksek lisans, 13’ü (%20,3) doktora ve 1’i (%1,6) uzmanlık tezidir. En çok tez yayımlanan yıl 21 (%32,8) tez yayımlanarak 2019 yılı olmuştur. Tezlerin 52’si (%81,3) devlet üniversitesi, 12’si (%18,8) vakıf üniversitesi enstitülerinde yayımlanmıştır. Konu ile ilgili en fazla tez yayımlayan üniversiteler 5’er (%7,8) teze Hacettepe ve Ondokuz Mayıs üniversiteleridir. Sağlık bilimleri enstitülerinde 31 (%48,4), sosyal bilimler enstitülerinde 26 (%40,6), lisansüstü eğitim enstitülerinde 4 (%6,3), tıp fakültelerinde, fen bilimleri enstitülerinde ve işletme enstitülerinde 1’er (%1,6) tez yayımlanmıştır. İşletme Ana Bilim Dalında 16 (%25) adet, Hemşirelik Ana Bilim Dalında 14 (%21,9) adet, Sağlık Yönetimi eğitim programında (%12,5) 8 adet, Psikiyatri ve Ruh Sağlığı Hemşireliği ile Hemşirelikte Yönetim eğitim programlarında 6’şar (%9,4) adet tez yayımlanmıştır. Hemşirelik Ana Bilim Dalında konu ile ilgilenen diğer programlar Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Hemşirelik Esasları ve Yönetim dallarıdır. Hemşirelik Ana Bilim Dalı dışı diğer ana bilim dalı tezleri Psikoloji, Sağlık Yönetimi, Halk Sağlığı, Sosyoloji, Endüstri Mühendisliği, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ana bilim dallarıdır.

Tezlerin 61'i (%95,3) nicel araştırma deseninde, 1'i (%1,6) nitel ve 2'si (%3,1) de karma araştırma desenlerinde dizayn edilmiştir. Tezlerin örneklemi incelendiğinde örnekleme hemşire olanlar 39 (%60,9) adet, hemşire öğrenci olanlar 6 (%9,4) adet, hemşirelerin de dâhil olduğu sağlık personeli olanlar 15 (%23,4) adet, hemşirelerin de dâhil olduğu karma meslek grupları olanlar 3 (%4,7) adet, akademisyen hemşire olanlar 1 (%1,6) adettir.

Duygusal habitus kavramı çerçevesinde duygusal emek konusunda 22 (%34,4) adet, duygusal emek ve duygusal habitus kavramlarını birlikte değerlendiren 1 (%1,6) adet, psikolojik sermaye ve duygusal emek kavramlarını birlikte değerlendiren 1 (%1,6) adet, psikolojik sermaye ve sosyal sermaye kavramlarını birlikte değerlendiren 2 (%3,1) adet, sosyal sermaye konusunda 2 (%3,1) adet, psikolojik sermaye konusunda 24 (%37,5) adet, duygular ile ilgili olan 2 (%3,1) adet, duygusal durumlara yaklaşma ve kaçınma konusunda 1 (%1,6) adet, duygu kontrolü, yönetimi ve duyguları düzenleme konusunda 6 (%9,4) adet, duygu temelli eğitim programının duyguları fark etme, ifade etme ve empati becerilerine etkisi konusunda 1 (%1,6) adet, duygu gereksinimleri konusunda 1 (%1,6) adet, duygu ifadesi konusunda 1 (%1,6) adet tez çalışması bulunmaktadır.

Üniversitelere göre enstitü dağılımı incelendiğinde devlet üniversitelerinde en çok sağlık bilimleri enstitülerinde konu ile ilgili tez savunulmuştur. Bu sayı 24'tür. İkinci sırayı 21 teze sosyal bilimler enstitüleri almaktadır. Üniversitelere göre örneklem dağılımı incelendiğinde konu ile ilgili devlet üniversitelerinde 30 ve vakıf üniversitelerinde 9 teze örneklem hemşirelerdir. Hemşirelerin de dâhil olduğu sağlık personeli ile devlet üniversitelerinde 13 tez gerçekleştirilmiştir. Akademisyen hemşireler ile sadece 1 adet çalışma yürütülmüş olup bu tez de devlet üniversitesinde gerçekleştirilmiştir.

Enstitülere göre lisansüstü tezlerin dağılımına bakıldığında sosyal bilimler enstitülerinde 7 ve sağlık bilimleri enstitülerinde 6 doktora tezi savunulmuştur. En fazla yüksek lisans tezi 25 teze sağlık bilimleri enstitülerine aittir. Sosyal bilimler enstitülerinde 19 yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Lisansüstü eğitim enstitülerine ait tezlerin ana bilim dallarına bakıldığında bu çalışmaların ikisinin Hemşirelikte Yönetim, birinin Hemşirelik ve birinin Sağlık Yönetimi eğitim programlarında olduğu anlaşılmaktadır.

Enstitülere göre örneklem dağılımına bakıldığında sağlık bilimleri, sosyal bilimler, lisansüstü eğitim enstitülerinde ve tıp fakültelerinde yoğunluklu olarak hemşirelerin örneklem olduğu tezler gerçekleştirilmiştir. Hemşirelerin örneklem olduğu tezlerden 22 teze sağlık bilimleri enstitüleri en fazla tez üretilen enstitülerdir. Akademisyen hemşirelerin ve öğrenci hemşirelerin örneklem olduğu tezler de sağlık bilimleri enstitülerine aittir.

Lisansüstü tezlere göre örneklem dağılımı ise şöyledir; yüksek lisans tezlerinde yoğunluklu olarak hemşirelerin örneklem olduğu tezler gerçekleştirilmiştir. Hemşirelerin örneklem olduğu tezlerin sadece 4'ü doktora tezidir. Öğrenci hemşirelerin örneklem olduğu tezlerden 4'ü yüksek lisans tezi, 2'si doktora tezidir.

Eğitim programlarına göre örneklem dağılımı incelenecek olursa, ağırlıklı olarak örneklem hemşireler olarak seçilmiştir. Bunların 12'si Hemşirelik Ana Bilim Dalında, 6'sı Hemşirelikte Yönetim, 5'i İşletme Programında, 3'ü Psikiyatri ve Ruh Sağlığı Hemşireliği Programında gerçekleştirilmiştir. Hemşirelerin de dâhil olduğu sağlık personeli ile yürütülen tezlerin 8'i İşletme ve 5'i Sağlık Yönetimi programlarında gerçekleştirilmiştir. Öğrenci hemşireler ile yürütülen tezler Hemşirelik Ana Bilim Dalı ve Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği programlarıdır.

Enstitülere göre çalışma konusu dağılımında sağlık bilimleri enstitülerinde ağırlıklı olarak duygusal emek (17 adet tez) çalışılmıştır. Doğrudan duygusal habitusun çalışıldığı enstitü de sağlık bilimleri enstitüleridir. Sağlık bilimleri enstitülerinde ikinci olarak en fazla çalışılan konu duygu kontrolü, yönetimi

ve duyguları düzenleme konularıdır. Sosyal bilimler enstitülerinde ise ağırlıklı olarak psikolojik sermaye (18 adet tez) çalışılmıştır.

Eğitim programlarına göre çalışma konusu dağılımı incelendiğinde, İşletme Programında 14 adet psikolojik sermaye, Hemşirelik Ana Bilim Dalında 8 adet duygusal emek konusunda tez çalışması bulunmaktadır. Psikiyatri ve Ruh Sağlığı Hemşireliği eğitim programında doğrudan duygusal habitus kavramı çalışılmıştır. En fazla konu çeşitliliği olan eğitim programı da 6 adet farklı konu çalışarak Psikiyatri ve Ruh Sağlığı Hemşireliği eğitim programıdır.

Yüksek lisans tezlerinin 19 adeti duygusal emek, 18'i psikolojik sermaye üzerinedir. Doktora tezlerinin 6'sı psikolojik sermaye ve 1'i duygusal habitus ile ilgilidir. Duygusal emek konusunda olan tezlerin 21'i ve psikolojik sermaye konusunda olan tezlerin 8'i hemşireler ile yürütülmüştür. Öğrenci hemşirelerin örneklem olduğu çalışmalar duygusal durumlara yaklaşma ve kaçınma konusunda 1 adet, duygu kontrolü, yönetimi ve duyguları düzenleme konusunda 3 adet, duygu temelli eğitim programının duyguları fark etme, ifade etme ve empati becerilerine etkisi konusunda 1 adet, duygu ifadesi konusunda 1 adettir. Hemşirelerin de dâhil olduğu sağlık personeli ile yürütülen tezlerin 12'si psikolojik sermaye ve 2'si sosyal sermaye konularındadır.

Ek olarak Tablo 1'de hemşirelik duygusal habitus üzerine gerçekleştirilen tezlerin adı, amacı, bulguları, sonuçları, yazar adı ve yılı yer almaktadır. Lisansüstü tezlere bakıldığında dolaylı kavramlarla hemşirelik duygusal habitusu hakkında birçok alanda çalışmanın var olduğu anlaşılmaktadır. Bu kavramlar duygusal habitusun temellendiği ve şekillendirdiği hemşirelik sermayeleri ve duygusal emek ile ilgilidir. Duygusal habitus, hemşireler için çok önemlidir; çünkü bakım alanında var olan terapötik ve yardım edici iletişim becerileri olarak adlandırılabilir iletişim yatkınlığını (habitusu) hemşirenin kazanması sonucunda hasta hemşire etkileşimde hemşirenin kendinin ve hastanın duygularını anlayarak ve yöneterek psikososyal bakım sunmasını sağlar (Bahanur Malak Akgün 2015 (4)). Ayrıca duygusal habitusun manevi bakımda da etkili olduğu anlaşılmaktadır (Hilal Kurt Sezer 2018 (49), Aysun Çidem 2020 (20)). Hemşirelerin duygusal habitus kazanımı bağlamında elde etmeleri gereken sermayeler sosyal sermaye ve psikolojik sermaye olacaktır (Tablo 1).

Tablo 1. Duygusal Habitus Üzerine Gerçekleştirilen Tezlerin Adı, Amacı, Bulguları, Sonuçları, Yazar Adı ve Yılı

Yazar Adı ve Yılı	Tezin Adı	Çalışmanın Amacı	Bulgular / Sonuç (Duygusal Habitus Üzerine)
Seda Değirmenci 2010 (1)	Hemşirelerin Duygusal Emek Davranışı ve Etkileyen Faktörler	Hemşirelerin duygusal emek davranışı ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla tanımlayıcı ve ilişki arayıcı tasarımda gerçekleştirilmiştir.	Hemşirelerin en çok derinlemesine, en az ise bastırma davranışını kullandıkları ve duygusal emek davranış ölçeğinin üç alt boyutu olan derinlemesine, rol yapma ve bastırma davranışları ile bağımsız değişkenler (kişisel-mesleki özellikler) arasında anlamlı ilişkilerin olduğu saptanmıştır.
Pervin Tunç 2012 (2)	Yoğun Bakım Hemşirelerinin Hastalarla İlişkilerinde Duygusal Emek Olarak Empati	Hemşirelik bakım emeğindeki empati düzeyinin duygusal emek arasındaki ilişkisi analiz edilerek, hemşirenin duygusal emek stratejileri ve rol oynayan etmenler arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla gerçekleştirilmiştir.	Hemşirelerin çalışma sistemi ile duygusal emek boyutlarından duygusal çaba arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Yoğun bakım hemşirelerinin empati düzeylerinin daha yüksek olmadığı, duygusal emek stratejilerinden derinlemesine davranışı daha fazla kullanmadıkları ve yaşam kalitesi algılamalarının daha olumsuz olduğunu göstermiştir. Hemşirelerin, iş ortamına ait bazı stres kaynaklarından etkilendiğini ancak görevlerini yaparken duygusal emek vermeye ve bunu yaparken de duygusal kaynaklarını tüketmeye devam ettiklerini düşündürmüştür.
Dilek Ev Kocabaş 2014 (3)	Hemşirelerde Duygusal Emek ve Örgütsel Sinizm Arasındaki İlişki: Isparta İl Merkezindeki Hastanelerde Bir Araştırma	Kamu hastanelerinde çalışan hemşirelerin duygusal emek düzeyleri ile örgütsel sinizm tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir.	Hemşirelerin duygusal emek davranışı ile örgütsel sinizm tutumları bir ilişki elde edilmiştir. Duygusal emek davranışının alt boyutu yüzeysel davranış ile örgütsel sinizmin alt boyutu bilişsel tutum arasında pozitif anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Duygusal emek davranışının alt boyutları derinden rol yapma ve doğal duygular ile örgütsel sinizmin alt boyutu duyuşsal tutum arasında negatif anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.
Bahanur Malak Akgün 2015 (4)	Hemşirelerin Duygusal Emek, Duygusal Özyeterlik ve Tükenmişlik Düzeylerinin Duygusal Habitus Bağlamında İncelenmesi	Hemşirelerin duygusal emek, duygusal özyeterlik ve tükenmişlik düzeylerinin duygusal habitus bağlamında incelenmesi amacıyla iki aşamada gerçekleştirilmiştir.	Araştırma bulgularına göre, hemşirelerin yüksek düzey “duygusal tükenme”, orta düzey “duyarsızlaşma”, düşük düzey “kişisel başarı hissi” yaşadıkları ve orta düzey duygusal özyeterlik algısına sahip oldukları saptanmıştır. Duygusal emek alt boyutları yüzeysel davranış ile duygusal çaba harcama ve duyarsızlaşma düzeyleri arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu, yüzeysel davranış ile duygusal tükenme arasında da benzer bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte duygusal özyeterlik algısı ile duygusal tükenme ve duyarsızlaşma arasında olumsuz, kişisel başarı hissi arasında ise olumlu yönde bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca duygusal özyeterlik algısı ile derinlemesine davranış, duygusal çaba harcama ve gerçek duyguları bastırma arasında olumlu yönde bir ilişki vardır. Araştırmanın ikinci aşamasında ise tükenmişlik düzeyi yüksek olan 201 hemşireden 39 ile yarı yapılandırılmış derinlemesine bireysel görüşmeler yapılmıştır. İçerik analizi ile duygusal habitus, duygusal habitusa yönelik sorun alanları, bu sorun alanlarının sonuçları, hemşirelerin duygu ifadesindeki en uygun davranışları ve bu ifadeleri kazanmak için önerilerine ait toplam yirmi temaya ulaşılmıştır.
Evre Yılmaz 2016 (5)	Dâhili Kliniklerde Çalışan Hemşirelerin Tükenmişlik Düzeyi ve Duygusal Emek Davranışı ile İlişkisi	Dâhili kliniklerde çalışan hemşirelerin tükenmişlik düzeyleri ve duygusal emek davranış puanlarını belirlemek amacıyla tanımlayıcı ilişkisel olarak yapılmıştır.	Duygusal emek alt boyutlarından yüzeysel davranış ile kişisel başarı alt boyutları arasında pozitif yönde ve zayıf bir ilişkinin olduğu bulunmuştur. Derinlemesine davranış ve duygusal çaba alt boyutu ile tükenmişlik ölçeği alt boyutları arasında pozitif yönlü zayıf ilişki bulunmuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda; hemşirelerin tükenmişlik durumlarının orta düzeyde olduğu, tükenmişlik düzeyi ile duygusal emek davranışları arasında pozitif yönde ilişki olduğu fakat bu ilişkinin zayıf düzeyde olduğu bulunmuştur.
Seda Değirmenci 2016 (6)	Hemşireler için Duygusal Emek Davranışı Ölçeğinin Geliştirilmesi	Hemşirelerin duygusal emek davranışlarının belirlenmesine yönelik ölçek geliştirilmesi amacıyla metodolojik tasarımda ve ölçek madde havuzunu oluşturmak üzere hemşirelerin duygusal emek davranışına ilişkin görüş ve tutumlarının belirlenmesi amacıyla yönelik olarak niteliksel araştırma yöntemleri kullanılarak tanımlayıcı tasarımda gerçekleştirilmiştir.	Hemşirelerin Duygusal Emek Davranışı Ölçeği 24 madde ve 5’li Likert tipinde değerlendirilen ölçek olup, yüzeysel, derinlemesine ve samimi davranış alt boyutları olmak üzere 3 alt boyutundan oluşan geçerli ve güvenilir bir ölçektir.

Mehmet Gülşen 2017 (7)	Hemşirelerin Duygusal Emek Davranışları ile İş Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	Hemşirelerin duygusal emek davranışları ile iş doyumları arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır.	Hemşirelerin duygusal emek davranışları ile iş doyumları arasındaki ilişki değerlendirildiğinde derinlemesine davranma ile içsel doyum ve genel doyum alt boyutları arasında negatif yönde ve zayıf bir ilişki, derinlemesine davranma ile dışsal doyum arasında negatif yönde çok zayıf ilişki olduğu saptanmıştır.
Naide Meltem Bilen 2018 (8)	Zorunlu Vatandaşlık Davranışı ile Duygusal Emek Arasındaki İlişkinin Araştırılması: Hemşireler Üzerinde Bir Çalışma	Hemşirelerin zorunlu vatandaşlık ve duygusal emek düzeylerini ve bu iki kavram arasında ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla tanımlayıcı ve ilişki arayıcı tipte tasarlanmıştır.	Duygusal emek davranışı açısından sonuçlar değerlendirildiğinde hemşirelerin yüzeysel davranış düzeylerinin oldukça yüksek, derin davranış ve samimi davranış düzeylerinin ise daha düşük olmakla birlikte, yine de ortalamanın üzerinde olduğu anlaşılmıştır. Çalışmada hemşirelerin hem zorunlu vatandaşlık düzeylerinin hem de duygusal emek düzeylerinin ve boyutlarının bazı kişisel ve mesleki özelliklere göre fark gösterdiği saptanmış, ayrıca zorunlu vatandaşlık düzeyi arttıkça samimi davranış düzeyinin azaldığı belirlenmiştir. Hemşirelerin yüksek düzeyde zorunlu vatandaşlık davranışı sergileme durumunda kaldıkları anlaşılmıştır.
Özge Önem 2018 (9)	Hemşirelerin Duygusal Emek Düzeylerinin İş Doyumuna Etkisinin İncelenmesi	Hemşirelerde duygusal emek düzeylerinin iş doyumuna etkisinin incelenmesi amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.	Hemşireler iyi bir hemşirenin özelliklerini en fazla sabırlı (% 97), hoşgörülü (% 91,3) ve fedakâr (% 88,1) olarak belirtmişlerdir. Duygusal emek ölçeği alt boyutları incelendiğinde; en yüksek puan ortalamasının bastırma alt boyutuna ve en düşük puan ortalamasının derinlemesine davranış alt boyutuna yönelik olduğu görülmüştür. Hemşirelerin iş doyum puan ortalamasının $3,51 \pm 0,59$ olduğu saptanmıştır. İş doyum ölçeği alt boyutları incelendiğinde içsel doyum puan ortalamasının daha yüksek olduğu görülmüştür. Hemşirelerin duygusal emek davranışları ile iş doyumları arasında anlamlı ancak zayıf bir ilişki olduğu saptanmıştır.
Betül Yılmaz 2019 (10)	Hemşirelerde Duygusal Emek ile Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişki	Hemşirelerde duygusal emek ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.	Hemşirelerin % 50,9'unun hemşirelik yapmaktan memnun olduğu, % 76'sının çalıştığı kurumdaki sosyal ilişkilerden memnun olduğu saptanmıştır. Hemşirelerde duygusal emek davranışı ile psikolojik belirtiler arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Cinsiyet, eğitim durumu, meslekten ve sosyal ilişkilerden memnun olma durumuna göre hemşirelerde duygusal emek davranışı ölçeği alt boyut puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur.
Tuçe Okan 2019 (11)	Hemşirelerin Duygusal Emeklerinin Örgütsel Sinizme Etkisi	Hemşirelerin duygusal emeklerinin örgütsel sinizm üzerindeki etkisini belirlemektir. Bu kapsamda, duygusal emek davranışlarının alt boyutları olan yüzeysel rol yapma, derinden rol yapma ve doğal duyguların örgütsel sinizm üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırma tanımlayıcı ve kesitsel olarak yapılmıştır.	Hemşirelerin duygusal emek kullanımının örgütsel sinizm üzerinde anlamlı etkisi saptanmamıştır. Bununla birlikte duygusal emeğin alt boyutlarından yüzeysel rol yapmanın örgütsel sinizmi pozitif ve anlamlı etkilediği saptanmıştır. Doğal duyguların ise örgütsel sinizmi negatif ve anlamlı etkilediği belirlenmiştir. Sonuçlara göre, yüzeysel rol yapan çalışanların daha sinik tutum ve davranışlar sergilediği; doğal davrananların ise örgütleri hakkında daha az olumsuz tutum ve davranışlar sergiledikleri söylenebilir. Derinden rol yapma ve örgütsel sinizm arasında anlamlı korelasyon görülmemiştir. Duygusal emek ile demografik özellikler arasında anlamlı fark bulunmamıştır.
Tuba Büşra Altın 2019 (12)	Çocuk Hemşirelerinin Duygusal Emek Davranışları ile Çocuk Sevme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	Çocuk hemşirelerinin duygusal emek davranışları ile çocuk sevme düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.	Duygusal emek davranış ölçeği yüzeysel davranış, derinlemesine davranış, samimi davranış alt boyutları ile Barnett's çocuk sevme ölçeği arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Adımsal regresyon analizinde oluşan modellerin sonuncusuna göre; çocuk sevmeyi; tek başına yüzeysel davranış % 38, çocuk kitaplarını okuma % 6, samimi davranış % 6, klinikte toplam çalışma süresi % 3,4, medeni durum % 2,3, kurumdaki pozisyon % 1,6, tekrar aynı mesleği seçme durumu % 1,3 oranlarında açıklamaktadır.
Kübra Coşkun 2018 (13)	Duygusal Emeğin Tükenmişlik Üzerindeki Etkisinin Psikolojik Sermaye Bağlamında İncelenmesi: Sağlık Çalışanları Üzerine Bir Araştırma	Duygusal emek – tükenmişlik ilişkisinde psikolojik sermayenin düzenleyici (moderatör) etkisi olup olmadığı sağlık çalışanları üzerinde araştırılmıştır.	Psikolojik sermayenin yalnızca umut boyutunun tükenmişlik (duygusal tükenme, duyarsızlaşma, duyguların bastırılması) üzerinde düzenleyici etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.
Rukiye Azra Budunoğlu 2019 (14)	Hemşirelerin Duygusal Emek ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi	Hemşirelerin sarf ettikleri duygusal emek ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.	Hemşirelerin duygusal emek düzeyi, tükenmişlik düzeyini yalnızca hastalara karşı gerçek duyguları ile değil rol yaptıkları zaman çok az etkilemektedir. Hemşirelerin hastanelerinde orta düzeyde duygusal emek harcadıkları, ancak tükenme tehlikesi altında oldukları saptanmıştır. Hemşirelerin duygusal emek ve tükenmiş düzeyleri arasında bir ilişki saptanmamıştır. Duygusal emek ölçeğinin rol yapma alt boyutu ile tükenmişlik arasında çok

			zayıf, negatif yönde bir ilişki bulunmuştur.
Ayşegül Tuğba Yıldız 2019 (15)	Hemşirelerin Duygusal Emek Davranışları ve Duygusal Emeye İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi	Araştırma tanımlayıcı olarak hemşirelerin duygusal emek davranışlarının ve duygusal emeye dair görüşlerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.	Hemşirelerin çoğunluğu hastalara bakım verirken duygusal olarak etkilendiklerini, ancak duygularını kontrol ederek profesyonel davranmaya çalıştıklarını belirtmektedir. Hemşirelerin yarından fazlası ise duygularını kontrol etme konusunda yöneticilerinin beklentisi olduğunu ifade etmiştir. Hemşirelerin derinlemesine duygusal emek puanları, yüzeysel duygusal emek puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir. Hasta bakımı sırasında duygusal olarak etkilendiğini belirten hemşirelerin diğerlerine göre daha fazla duygusal emek davranışı sergilediği saptanmıştır.
Ayşenur Tezcan 2019 (16)	Çocuk Kliniğinde Çalışan Hemşirelerin Duygusal Emek Davranışları ve Tükenmişlik Düzeyleri	Çocuk kliniğinde çalışan hemşirelerin duygusal emek davranışları ve tükenmişlik düzeylerini saptamak amacı ile vaka-kontrol türünde gerçekleştirilmiştir.	Hemşirelerin duygusal emek puan ortalamalarının 3.73 (ss=0.84), yüzeysel davranış puan ortalamalarının 3.50 (ss=1.00), derin davranış puan ortalamalarının 3.94 (ss=0.94), duyguların doğal yolla ifadesi puan ortalamalarının 3.64 (ss=0.88) olduğu; tükenmişlik puan ortalamalarının 3.43 (ss=0.48), duygusal tükenmişlik puan ortalamalarının 3.60 (ss=0.76), duyarsızlaşma puan ortalamalarının 2.34 (ss=0.94), kişisel başarıda düşme puan ortalamalarının 3.90 (SS=0.53) olduğu saptanmıştır. Çocuk kliniğinde çalışan hemşirelerin sadece duygusal tükenmişlik puan ortalamalarının diğer kliniklerde çalışan hemşirelerden yüksek olduğu saptanmıştır.
Elif Aylin Yüce Yörük 2019 (17)	Bir Üniversite Hastanesi Yoğun Bakım Hemşirelerinde Duygusal Emek ve Örgütsel Stres ile İlişkili Faktörler	Yoğun bakım hemşirelerinin duygusal emek ve örgütsel stres kaynaklarını belirleyerek ilişkili faktörleri tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.	Yoğun bakımlarda hemşirelerin örgütsel stres kaynaklarından aşırı iş yükü, sorumluluk ve görev çatışması öne çıkmaktadır. Duygusal emek davranışlarından en fazla derinlemesine eyleme başvurmaktadırlar. Duygusal emek alt boyutlarının hiçbirisinde bağımsız değişkenlerle anlamlı ilişki tespit edilmemiştir. Çalışanların örgütsel stres düzeyleri; stresörler, sosyal değişkenler ve psikolojik gerginlikler boyutlarının hepsinde orta düzeyde bulunmuştur. Hemşirelerin yoğun bakımlarda örgütsel stres kaynaklarından aşırı iş yükü, sorumluluk ve görev çatışması öne çıkmaktadır. Duygusal emek alt boyutlarından derinlemesine eyleme en fazla, sahte duygulara en az başvurdukları bulunmuştur.
Süleyman Acu 2019 (18)	Hemşirelerin Duygusal Emek Davranışı ve Tükenmişlik Düzeyinin Belirlenmesi	Hemşirelerin duygusal emek davranışı ve tükenmişlik düzeyini belirleyerek aralarındaki ilişkiyi incelemek amacı ile tanımlayıcı ve ilişki arayıcı bir türde planlanmıştır.	Hemşirelerin yüzeysel davranış puan ortalamasının 3,89±0,48, derinlemesine davranış puan ortalamasının 3,87±0,53 ve samimi davranış puan ortalamasının 3,96±0,50 puan olduğu, her üç davranış biçiminde de puan ortalamalarının orta düzeyin üzerinde olduğu, bazı kişisel ve mesleki özelliklerin duygusal emek ölçeği alt boyut puan ortalamalarını etkilediği görülmüştür. Hemşirelerin duygusal emek ölçeği alt boyut puan ortalamaları ile tükenmişlik ölçeği kişisel başarı alt boyutu puan ortalaması arasında pozitif yönde, duyarsızlaşma ve duygusal tükenme alt boyutları puan ortalamaları arasında negatif yönde ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu saptandı. Hemşirelerin en fazla samimi davranış sergilediği, duyarsızlaşma ve duygusal tükenme durumlarının yüksek olduğu, duygusal emek davranışı arttıkça tükenmişlik düzeylerinin azaldığı belirlenmiştir.
Sevgi Şahin 2019 (19)	Hemşirelerin Duygusal Emek Davranışları ve Duygusal Zekâ Düzeyleri	Hemşirelerin duygusal emek davranışları ve duygusal zekâ düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır.	Araştırma sonucunda hemşirelerin duygusal emek davranışı ve duygusal zekâ düzeyleri orta düzeyde olduğu saptanmıştır.
Aysun Çidem 2020 (20)	Hemşirelerin Maneviyat ve Manevi Bakım Düzeyleri ile Duygusal Emek Davranışları	Hemşirelerin maneviyat ve manevi bakım düzeyleri ile duygusal emek davranışlarını ve bunlar arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla tanımlayıcı ve analitik tipte yapılmıştır.	Hemşireler için duygusal emek davranış ölçeği toplam puan ortalamasının 4.02±0.44, yüzeysel davranış puan ortalamasının 3.97±0.51, derinlemesine davranış puan ortalamasının 4.01±0.49, samimi davranış puan ortalamasının 4.09±0.52 olduğu saptanmıştır. Maneviyat ve manevi bakım düzeyleri yüksek olan hemşirelerin duygusal emek davranış puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Hemşirelerin maneviyat ve manevi bakım düzeyleri arttıkça manevi destek algısı düzeylerinin de arttığı, maneviyat ve manevi bakım düzeyleri ile manevi destek algısı düzeyleri arttıkça manevi bakım hakkında fikir sahibi olmalarına ve manevi gereksinimlere önem vermelerine rağmen manevi bakımı uygulayamadıkları için duygusal emek davranışı düzeylerinin de arttığı saptanmıştır.
Buket Kaya 2020	Hemşirelerde Örgütsel Sessizlik Düzeyinin Duygusal Emek Üzerine Etkisinin Araştırılması	Hemşirelerde örgütsel sessizlik düzeyinin duygusal emek üzerine etkisinin araştırılması amaçlanmıştır.	Hemşirelerin duygusal emek davranışı alt boyutları ile örgütsel sessizlik davranışı alt boyutları arasında; kabul edilmiş sessizlik alt boyutu ile yüzeysel davranış, derinlemesine davranış, duygusal çaba ve gerçek duyguları bastırma değişkenleri arasında pozitif yönde

(21)			çok zayıf düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Savunma amaçlı sessizlik alt boyutunun derinlemesine davranış ve duygusal çaba değişkenleri arasında pozitif yönde çok zayıf düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Örgüt yararına sessizlik alt boyutu ile duygusal emek davranışının alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.
Beyza Nur Erel 2020	Yenidoğan Yoğun Bakım Hemşirelerinin Duygusal Emek Düzeylerinin Palyatif Bakıma Yönelik Tutumlarına Etkisi	Yenidoğan yoğun bakım hemşirelerinin duygusal emek düzeylerinin palyatif bakıma yönelik tutumlarına etkisini belirlemek amaçlanmıştır.	Hemşirelerin duygusal emek ölçeği alt boyutlarının puan ortalamaları sırasıyla gerçek duyguları bastırma $3,020\pm 0,836$, yüzeysel davranış $2,138\pm 0,678$, derinlemesine davranış $2,087\pm 0,934$ ve duygusal çaba harcama $1,967\pm 0,679$ şeklinde olduğu bulunmuştur. Hemşirelerin duygusal emek ölçeği yüzeysel davranış alt boyutu ile yenidoğan yoğun bakım ölçeği kaynaklar alt boyutu arasında negatif yönde, gerçek duyguları bastırma alt boyutu ile yenidoğan yoğun bakım ölçeği klinik alt boyutu arasında ise pozitif yönde bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.
(22)			
Murat Çağatay Sonkaya 2018	Hemşirelerde Duygusal Emek Davranışının İncelenmesi: Bir Üniversite Hastanesi Örneği	Hemşirelerde duygusal emeğin iş stresi üzerine etkisini belirlemek amacıyla tanımlayıcı bir araştırma olarak planlanmıştır.	Hemşirelerin duygusal emek davranışı ölçeğinden elde edilen toplam puanların ortalaması $3,8\pm 0,49$, yüzeysel davranış alt boyutundan elde edilen toplam puanların ortalaması $3,94\pm 0,61$, derinlemesine davranış alt boyutundan elde edilen toplam puanların ortalaması $3,68\pm 0,59$, samimi davranış alt boyutundan elde edilen toplam puanların ortalaması $3,92\pm 0,70$ olarak saptanmıştır. Duygusal emek davranışı ölçeği puan ortalamaları ile cinsiyet, yaş, medeni durum, çalışılan pozisyon arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Duygusal emek davranışı ölçeği puan ortalamaları ile eğitim durumu, çalışılan birimde görevlendirilme şekli ise istatistiksel olarak anlamlı saptanmıştır.
(23)			
İsmail El 2019	Psikolojik Sermaye ve Sosyal Sermayenin Hemşirelerin İşe Adanmışlık ve Tükenmişlik Duygusu Üzerindeki Etkileri	Amaç, psikolojik sermaye ve sosyal sermayenin etkileşimli olarak sağlık sektörü çalışanlarının kendilerini işlerine olan adanmışlıkları ve tükenmişlikleri üzerindeki etkileri ile psikolojik sermayenin sosyal sermaye üzerindeki aracı rolünün tespit edilerek doğrulanmasına katkı sağlayacak bilgiler elde etmektir.	Hemşirelerin psikolojik sermaye ve sosyal sermayelerinin işe adanmışlıkları üzerindeki artırıcı ve tükenmişlikleri üzerindeki azaltıcı etkisi saptanmıştır. Sosyal sermayenin işe adanmışlık ve tükenmişlik duygusu ile olan ilişkisi arasında psikolojik sermayenin kısmi aracı role sahip olduğu sonucu elde edilmiştir.
(24)			
Ş. Didem Kaya 2012	Psikolojik Sermaye ve Mesleki Bağlılık İlişkisine Kariyer Planlamasının Etkilerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Model Önerisi	Hemşirelerin psikolojik sermaye düzeyleri (umut, iyimserlik, özyeterlilik, dayanıklılık) ile mesleki bağlılık düzeylerini (duygusal, devam, normatif) belirleyerek bu düzeylerin bireysel kariyer planlamasına etkilerinin belirlenmesine yönelik bir model önerisi sunmak amaçlanmıştır.	Psikolojik sermaye boyutları ile mesleki bağlılık arasında pozitif ilişki bulunmaktadır. Meslek yaşamlarının hem geçmişinden memnun, hem de geleceklelerinden umutlu olan ve iyimser bakış açısına sahip bireylerin mesleki bağlılıklarının yüksek olduğu düşünülmektedir. Sağlık hizmetlerinde yaşanan değişim ve gelişimler doğrultusunda, modern yönetim ve organizasyon anlayışının yerleşebilmesi ile ilgili yapılan çalışmaların başarılı olmasında bünyesinde barındıran hemşirelik mesleği grubunun psikolojik sermaye düzeyleri ve mesleki bağlılıkları ve bu doğrultuda oluşturdukları kariyer planlamalarının önemi büyük olmaktadır.
(25)			
Gizem Kaya 2020	Pozitif Psikolojik Sermayenin Çalışanların Sessizlik ve Sessizlik Davranışlarıyla İlişkisi: Hemşirelerde Bir Araştırma	Tanımlayıcı ve ilişki arayıcı tipteki bu çalışma, hemşirelerin pozitif psikolojik sermaye düzeyleri ölçülerek, örgüt içinde sergiledikleri sessizlik ve sessizlik davranışlarıyla ilişkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir.	Pozitif psikolojik sermaye ölçeği puan ortalaması $3,97\pm 0,49$; işgören sessizliği ölçeği puan ortalaması $4,07\pm 0,58$ ve örgütsel sessizlik ölçeği puan ortalaması $2,85\pm 0,59$ olarak bulunmuştur. Hemşirelerin pozitif psikolojik sermaye ölçümleriyle işgören sessizliği arasında pozitif yönlü, zayıf ve çok ileri derecede anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Pozitif psikolojik sermaye ölçümleriyle örgütsel sessizliğin alt boyutlarından bireysel sessizlik alt boyutu ile negatif yönlü ve çok zayıf güçte, ilişkisel sessizlik alt boyutu ile pozitif yönlü ve zayıf güçte çok ileri derecede anlamlı ilişki olmasına karşın, örgütsel sessizlik ölçeği toplamıyla arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir. Hemşirelerin pozitif psikolojik sermaye ölçümleri üzerinde sadece pozisyonları ve mesleki deneyimlerinin istatistiksel olarak anlamlı fark oluşturduğu, diğer kişisel ve mesleki özelliklerinin (yaş grupları, cinsiyetleri vb.) istatistiksel olarak anlamlı fark oluşturmadığı saptanmıştır. Hemşirelerin pozitif psikolojik sermaye düzeyleri arttığında, örgütün yararına olan fikir, düşünce ve bilgilerini paylaşma eğilimlerinde de artış olacağı söylenebilir. Diğer yandan pozitif psikolojik sermayesi yüksek olan hemşireler bireysel nedenlerle daha az sessiz kalmayı tercih ederken, tam tersine ilişkileri korumak adına daha fazla sessiz kalmayı tercih edebilmektedir.
(26)			

Sema Polatçı 2011 (27)	Psikolojik Sermayenin Performans Üzerindeki Etkisinde İş Aile Yayılımı ve Psikolojik İyi Oluşun Rolü	Psikolojik sermayenin performans üzerindeki etkisinde iş aile yayılımı ve psikolojik iyi oluş kavramlarının rolü araştırılmıştır.	Bireyin sahip olduğu psikolojik sermaye performansı önemli ölçüde etkilemektedir. Ayrıca bu etkinin psikolojik iyi oluş ve iş aile yayılımı boyutlarından pozitif iş-aile yayılımının etkisi ile arttığı tespit edilmiştir. Negatif iş-aile yayılımı ise psikolojik sermayenin performans üzerindeki etkisini azaltmaktadır. İş aile yayılımı kavramının iş ve aile hayatı arasındaki etkileşim sürecini bir bütün olarak içerisine aldığı anlaşılmıştır.
Öncel Naldemirci 2009 (28)	Bakım ve Duygular: Bir Onkoloji Bölümündeki Hemşirelerin Cinsiyetli Deneyimleri	Hemşirelik pratiğini, İstanbul'da bir devlet hastanesinin onkoloji bölümünde gerçekleştirilen etnografik bir araştırma sırasında toplanan anlatılar aracılığıyla aydınlatmaya çalışmıştır.	Hemşirelerin özel bakım ilişkilerinde nasıl hareket ettiğini, duygularını nasıl yönlendirdiklerini, etik bir repertuarın nasıl oluşturulduğunu ve meslek olarak bakım ve aile bakımı arasında kolektif ve yaratıcı bir alanın nasıl açıldığını araştırmıştır. Hemşirelerin hastalara bağlanmaması; duyguların belirli bir şekilde gösterilmemesi ve hemşirelerin kendilerini pratikleri esnasında düşünmesi olarak incelenmiş ve özel bir duygusal emek olarak tartışılmıştır. Ayrıca, anlatı olarak bakım etiği, bakımın değişken, bağlamla ve ilişkiyle ilintili doğasını göstermek için ele alınmıştır. Bu tezdeki temel argüman, hemşirelerin mesleklerinin (ve meslekleşme süreçlerinin) boşluklarını; bilme, deneyimleme ve uygulama şekilleriyle tamamladığı ve bu deneyimlerin hem mesleki hem de kişisel anlamda toplumsal cinsiyetle bağlantılı olduğudur.
Mustafa Yılmaz 2019 (29)	Pozitif Psikolojik Sermaye ile Mesleki Tükenmişlik Arasındaki İlişkinin Analizi: Hemşireler Üzerinde Yapılan Bir Araştırma	Hemşirelerin psikolojik sermayeleri ile mesleki tükenmişlikleri arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır.	Hemşirelerin psikolojik sermaye düzeyi ile tükenmişlik düzeyi arasında negatif bir ilişki bulunmaktadır. Yaş ve aylık gelir yükseldikçe umut, öz yeterlilik ve psikolojik dayanıklılığında yükseleceği, tükenmişlik düzeyleri üzerinde ise düşük düzeyde etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Toplam mesleki çalışma süresi arttıkça pozitif psikolojik sermaye alt boyutlarından umut, öz yeterlilik, psikolojik dayanıklılık ve psikolojik sermaye düzeyinin de artacağı, toplam mesleki çalışma süresi azaldıkça kişisel başarı duygusundaki azalma, duyarsızlaşma ve tükenmişlik düzeyinin artacağı bulunmuştur. Çalışılan hastanedeki çalışma süresi arttıkça öz yeterlilik ve psikolojik dayanıklılığın artacağı, çalışılan hastanedeki çalışma süresinin azalması ile duyarsızlaşmanın artacağı sonucuna ulaşılmıştır. Dışa dönük olan hemşirelerin umut, öz yeterlilik, psikolojik dayanıklılık ve psikolojik sermaye özellikleri içe dönük hemşirelere göre daha yüksek olduğu, içe dönük hemşirelerin dışa dönük olanlara nazaran kişisel başarı duygusunda azalma, duyarsızlaşma ve tükenmişliği daha fazla yaşayacakları saptanmıştır. Çalışma ortamındaki memnuniyet, mesleki yeterlilik durumu, kişisel başarı duygusunda azalma ve toplam tükenmişlik düzeyinin yordayıcıları olduğu bulunmuştur.
Hanife Salur 2019 (30)	Bir Eğitim Araştırma Hastanesinde Çalışan Hekim ve Hemşirelerde Psikolojik Sermaye ile Merhamet Yorgunluğu Arasındaki İlişki	Merhamet/eşduyum yorgunluğu ve psikolojik sermaye düzeyini etkileyen faktörleri belirlemek ve merhamet/eşduyum yorgunluğu ile psikolojik sermaye arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır.	Katılımcıların merhamet/eşduyum yorgunluğu puan ortalaması 18,37±9,23 (1-50), psikolojik sermaye toplam puan ortalaması 3,48±0,52 (1,62-4,71) olarak bulunmuştur. Çalışma sonuçlarına göre merhamet/eşduyum yorgunluğunun; ön lisans mezunlarında, meslektaşlarıyla ilişkisinden memnun olmayanlarda anlamlı düzeyde yüksek olduğu, diğer bağımsız değişkenlerin etkili olmadığı bulunmuştur. Merhamet/eşduyum yorgunluğu ile psikolojik sermayenin sadece psikolojik dayanıklılık/esneklik alt boyutu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Merhamet/eşduyum yorgunluğunu katılımcıların meslektaşlarıyla ilişkiden memnun olmamasının 2,5 kat, psikolojik dayanıklılığın düşük olmasının 2,14 kat artırdığı tespit edilmiştir. Hasta ile ilişkilerin yanı sıra meslektaşlar arasındaki ilişkinin merhamet/eşduyum yorgunluğu ve psikolojik sermaye açısından önemli olabileceği görülmüştür. Merhamet/eşduyum yorgunluğunu azaltmada sağlık profesyonellerinin psikolojik dayanıklılığını artırmanın etkili olabileceği anlaşılmıştır. Hekimlerde hemşirelere göre merhamet/eşduyum yorgunluğu yüksek, psikolojik sermayenin düşük olduğu belirlenmiştir.
Elif Hasdemir 2019 (31)	Psikolojik Sermayenin Prososyal Hizmet Davranışına Etkisi: Hemşireler Üzerine Bir Araştırma	Hemşirelerin demografik özellikleri, psikolojik sermaye düzeyleri, prososyal hizmet davranışı sergileme düzeyleri ve bu değişkenlerin birbirleri ile ilişkilerinin analizi amaçlanmıştır.	Hemşirelerin psikolojik sermayeleri prososyal hizmet davranışı sergilemelerini pozitif ve anlamlı olarak etkilemektedir.
Evren Kıran 2017	Örgütsel Sinizm ve İşe Gömülü Olmanın Psikolojik Sermaye ile İşten Ayrılma	Çalışmada demografik değişkenlerden yaş, mevcut kurumda çalışma süresi ve toplam	Psikolojik sermayenin örgütsel sinizme ve işe gömülü olmaya ve bunların da işten ayrılma niyeti üzerindeki etkileri anlamlı çıkmakla beraber örgütsel sinizme ve işe gömülü olmanın

(32)	Niyeti Arasındaki İlişkideki Aracılık Rolü: Kamu Çalışanları Üzerine Bir Araştırma	çalışma süresinin kavramlar üzerinde etkisi ve meslek itibarıyla bir farklılık olup olmadığı da incelenmiştir.	aracılık rolleri tespit edilememiştir. Doktorlar, hemşireler ve öğretmenler açısından modeldeki yol katsayılarının farklılaştığı da bulunmuştur.
Sarıgül Yıldız Çakır 2015	Pozitif Psikolojik Sermaye ile Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki: Sağlık Çalışanları Üzerine Bir Araştırma	Çalışanların sahip oldukları pozitif psikolojik sermaye ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır.	Pozitif psikolojik sermaye ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmuştur. Ayrıca yaş, cinsiyet, medeni durum, hastanede çalışma süresi gibi demografik değişkenlerle pozitif psikolojik sermaye ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasında anlamlı bir farklılık olmadığı, hastanede çalışılan bölümün ise anlamlı bir farklılık meydana geldiği tespit edilmiştir. Örgütsel vatandaşlık davranışına ait diğerkâmlık, vicdanlılık ve nezaket boyutları ile psikolojik sermaye boyutları arasında zayıf ilişki, centilmenlik ve sivil erdem ile psikolojik sermaye boyutları arasında ise orta düzeyde ilişki saptanmıştır.
(33)			
Nazlı Berberoğlu 2013	Psikolojik Sermayenin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerine Etkisi: Bir Alan Araştırması	Bu çalışma örgüt içindeki insanın sahip olduğu kaynaklardan psikolojik sermayesinin örgütsel vatandaşlığına etkisini ölçmek amacıyla hazırlanmıştır.	Psikolojik sermayeleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasında .7 düzeyinde güçlü ve pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır.
(34)			
Ülke Hilal Çelik Ağırman 2018	Psikolojik Sermaye Bağlamında Olumlu Psikolojik İklim Algısının İşe Angaje Olma, Profesyonellik ve Yaşam Doyumuna Etkisi	Olumlu psikolojik iklim algısının işe angaje olma, profesyonellik ve yaşam doyumunu üzerindeki etkisinde psikolojik sermayenin rolünü incelemek amaçlanmıştır.	Hemşirelerin sahip oldukları olumlu psikolojik iklim algılarının işe angaje olmalarında, profesyonel davranış sergilemelerinde ve yaşam doyumları üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkisi olduğu ve benzer bir etkiyi hemşirelerin psikolojik sermayelerini artırarak da ortaya çıkardığı belirlenmiştir
(35)			
Şengül Sarı 2020	Hizmet Sektöründe Psikolojik Sermayenin Çalışan Performansı Üzerine Etkisinin İncelenmesi: Sağlık Çalışanları Üzerine Bir Araştırma	Psikolojik sermayeni çalışan performansı üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.	Psikolojik sermaye ile çalışan performansı arasında yüksek düzeyde, pozitif yönlü bir ilişkinin olduğu ve psikolojik sermayenin alt boyutlarıyla beraber çalışan performansındaki değişimin % 56'ını açıkladığı tespit edilmiştir.
(36)			
Canerhan Atakışi 2020	Lider Üye Etkileşiminin Örgütsel Özdeşleşmeye Etkisi Pozitif Psikolojik Sermayenin Aracı Rolü: Kafkas Üniversitesi Örneği	Amaç lider üye etkileşiminin örgütsel özdeşleşme ile olan ilişkisi incelenirken bu ilişkide pozitif psikolojik sermayenin aracı rolünü belirlemektir.	Lider üye etkileşiminin örgütsel özdeşleşme ile pozitif yönlü bir ilişkisi olduğu, bununla beraber pozitif psikolojik sermayenin aracılık rolünü olduğu saptanmıştır.
(37)			
Emrehan Küçük 2019	Bilinçli Farkındalık ve Psikolojik Sermayenin Çalışanların İyi Oluş Hâli Üzerindeki Rolü	Kaynakların korunması kuramı (Hobfoll, 1989) ve öz belirleme kuramı (Ryan ve Deci, 2000) çerçevesinde, bilinçli farkındalık ve pozitif psikolojik sermayenin çalışanların iyi oluş hâli üzerindeki rolü incelenmiştir.	Bilinçli farkındalık ve çalışan iyi oluşu arasındaki ilişkide pozitif psikolojik sermaye kısmi aracılık rolü görmektedir. İyi oluş modeli öznel iyi oluş, iş yeri iyi oluşu ve psikolojik iyi oluş gibi farklı iyi oluş göstergelerinin incelenmesine olanak sağlamıştır. Pozitif psikolojik sermaye bilinçli farkındalık ve iş yeri iyi oluşu arasındaki ilişkide tam aracılık rolü görürken; bilinçli farkındalık-öznel iyi oluş ve bilinçli farkındalık-psikolojik iyi oluş ilişkisinde ise kısmi aracılık rolü görmektedir.
(38)			
Yekta Şahin 2017	Pozitif Psikolojik Sermaye'nin, İş Becerikliliği ve Üretkenlik Karşıtı İş Davranışları Üzerindeki Etkileri	Pozitif Psikoloji ve onun örgüt psikolojisi alanına yansımalarının etkisi bir taraftan kişinin pozitif yönlerini ve bunların geliştirilmesini güçlü yanların öne çıkmasını savunurken, üretkenlik karşıtı iş davranışları bu noktada kişilerin çalışma hayatlarında üretkenlik karşıtı iş davranışlarını gösterip göstermediklerini açıklamaya çalışmaktadır. Her iki kuramda birbirlerinden oldukça farklı yerlerde bulunmaktadır. Mevcut çalışmada kuramsal olarak ikisinin de incelenmesinin yanı sıra iş becerikliliği aracılığıyla da bir ilişkinin kurulması bu çalışma içerisinde araştırılmıştır.	Pozitif psikolojik sermaye düzeyi ile iş becerikliliği arasında olumlu birbirlerini destekleyen özellikler bulunurken üretkenlik karşıtı iş davranışı bunlar karşısında negatif ilişki göstermektedir. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri pozitif psikolojik sermayelerini, iş becerikliliklerini ve üretkenlik karşıtı iş davranışlarını etkilemektedir.
(39)			
Selen Uygungil 2017	Pozitif Psikolojik Sermaye ile Çalışan Tutumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi: Adana İlinde Bir Uygulama	Pozitif psikolojik sermayenin olumlu çalışan tutumları olarak örgütsel bağlılık ve iş tatmini; olumsuz çalışan tutumları olarak örgütsel sinizm ve işten ayrılma niyeti üzerindeki	Pozitif psikolojik sermayenin örgütsel bağlılık ve iş tatmini üzerinde pozitif ve örgütsel sinizm üzerinde negatif yönlü etkisi belirlenmiştir. Pozitif psikolojik sermaye ile işten ayrılma niyeti ilişkisi ise tespit edilememiştir.
(40)			

		etkileri araştırılmıştır.	
Hilmiye TÜRESİN Tetik 2016 (41)	Psikolojik Sermaye, Lider-Üye Etkileşimi ve İş-Aile Çatışması Arasındaki İlişkilerin Hizmet Sektöründe Araştırılması	Araştırmada, psikolojik sermaye, lider-üye etkileşimi ve iş-aile çatışma düzeyleri arasındaki ilişkilerin, etkilerin ve bu değişkenlerin demografik özellikler açısından farklılık gösterip göstermediği beş meslek grubundan (polis, askeri personel, bankacı, hemşire, hekim) katılımcılar ile incelenmiştir.	Psikolojik sermayenin boyutlarından en yüksek puanı alan "öz yeterlilik"tir. Ancak, diğer boyutların da ortalamaların üzerinde değer aldıkları bulunmuştur. Psikolojik sermaye, lider-üye etkileşimi, iş-aile çatışması ve alt boyutlarının arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Psikolojik sermayenin, lider-üye etkileşimini pozitif etkilediği bulunmuştur. Dayanıklılık, iyimserlik, umut boyutları da etki, sadakat, katkı ve mesleki saygı boyutlarını pozitif etkilemektedir. Lider-üye etkileşiminin sadakat ve mesleki saygı boyutlarının, stres tabanlı iş-aile çatışmasını azalttığı ispatlanmıştır.
Mustafa Gökhan Bitmiş 2014 (42)	Öncülleri ve Sonuçları ile Psikolojik Sermaye: Sağlık Çalışanları Üzerine Bir Araştırma	Psikolojik sermaye merkezi bir konumda ele alınarak onu tetikleyebilecek bireysel ve örgütsel değişkenler; psikolojik sermayenin etkilediği sonuç değişkenleri bütüncül bir model çerçevesinde incelenmiştir.	Duygusal zekâ ve örgütsel desteğin psikolojik sermayeyi olumlu ve anlamlı bir şekilde etkilediği görülmüştür. Psikolojik sermaye de örgütsel bağlılık ve bireysel performansı anlamlı ve olumlu yönde etkilerken tükenmişlik düzeyini ise anlamlı ve ters yönde etkilemektedir. Ayrıca bu çalışmada psikolojik sermayenin aracılık etkisi hem Baron ve Kenny (1986) yaklaşımı hem de önyüküleme yöntemi ile değerlendirilmiştir. Buna göre psikolojik sermaye; duygusal zekâ ile örgütsel bağlılık ve tükenmişlik değişkenleri arasındaki ilişkilerde tam aracı, duygusal zekâ ile bireysel performans değişkenleri arasındaki ilişki de ise kısmi aracılık rolü oynamaktadır. Aynı şekilde psikolojik sermaye; algılanan örgütsel destek ile örgütsel bağlılık ve tükenmişlik değişkenleri arasındaki ilişkilerde kısmi aracı, algılanan örgütsel destek ile bireysel performans değişkenleri arasındaki ilişki de ise tam aracılık etkisine sahiptir.
Özgür Metin 2015 (43)	Hemşirelik Öğrencilerinin Empatik Eğilim Düzeyleri ile Duygusal Durumlara Yaklaşma ve Kaçınma Motivasyonları	Hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri ile duygusal durumlara yaklaşma ve kaçınma motivasyonlarını belirlemek amacıyla, tanımlayıcı araştırma desenine göre gerçekleştirilmiştir.	Öğrencilerin cinsiyeti, mezun olduğu lise ve sağlık güvencesi ile duygusal durumlara yaklaşma motivasyonları; ailesiyle, çevresindeki insanlarla iletişimi ve ekonomik durumu ile duygusal durumlara kaçınma puan ortalaması arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur.
Emel Aktürk 2015 (44)	Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin Duygu Kontrolü ve Yaşam Kalitelerinin İncelenmesi	Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin duygu kontrol durumlarının ve yaşam kalitelerinin incelenmesine yönelik tanımlayıcı/ilişkili arayıcı türde yapılmıştır.	Öğrencilerin duygu kontrolü ortalaması (45,81±9,02), öğrencilerin duygularını çoğu zaman bilinçli olarak bastırma eğiliminde olduklarını ve ifade etmekten çekindiklerini düşündürmüştür. Duygu kontrolünü etkileyen sosyodemografik özellikler; cinsiyet, barınma, duygu kontrolü/yaşam kalitesi konusunda eğitim alma durumudur. Sosyal ilişkiler puanı yüksek olan, sosyal ilişkiler ve çevre alanında yaşam kalitesi iyi olan öğrencilerin mutsuzluk, kaygı dâhil duygularını ifade edebildikleri, duygularını bilinçli olarak bastırma eğiliminde olmadıkları saptanmıştır. Ruhsal alan puan ortalaması yüksek olan öğrencilerin (pozitif düşünceleri olan, kendine güveni olan, beden imajı iyi olan) kaygılarını kontrol edebildikleri, duygularını bilinçli olarak bastırma eğiliminde olmadıkları saptanmıştır.
Fatma Nevin Şişman 2016 (45)	Duygu Temelli Eğitim Programının Hemşirelik Öğrencilerinin Duyguları Fark Etme, İfade Etme ve Empati Becerilerine Etkisi	Duygu temelli eğitim programının Hemşirelik öğrencilerinin duyguları fark etme, ifade etme ve empati becerilerine etkisini incelemek amacıyla, randomize plasebo kontrol gruplu, tekrarlayan ölçümlü deneysel bir çalışma olarak gerçekleştirilmiştir.	Duygu temelli eğitim programının Hemşirelik öğrencilerinde duyguları fark etme, ifade etme ve empati becerilerinin geliştirilmesinde uygulanabilir ve etkili bir program olduğu; etkileşim grubu uygulamasının duyguları fark etme ve ifade etmede uzun süreli etkili olmadığı, empati becerilerini geliştirmede ise yetersiz kaldığı saptanmıştır.
İlknur Arslan 2017 (46)	Hemşirelerde Duygu Yönetim Beceri Düzeylerinin Belirlenmesi	Hemşirelerde duyguları yönetme beceri düzeylerinin belirlenmesi amacıyla tarama modelinde kesitsel ve tanımlayıcı olarak gerçekleştirilmiştir.	Hemşirelerin duygu yönetme becerilerinin (95,38) iyi düzeyde olduğu, ölçek alt boyutu olumsuz bedensel tepkileri kontrol edebilme becerileri puanının, diğer alt boyut puanlarından düşük düzeyde olduğu saptanmıştır. Duyguları yönetme beceri ölçeği alt boyutları ile cinsiyet, eğitim durumu ve yaş değişkenleri arasında anlamlı sonuçlar elde edilmiştir.
Gönül Dönmez 2018 (47)	Hemşirelerin Duygu Durumları ile Yatarak Tedavi Gören Hastaların Memnuniyet Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	Çalışmanın amacı hemşirelerin duygu durumları ile yatarak tedavi gören hastaların memnuniyet düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmaktır.	Hemşirelerin pozitif duygu durumu düzeyi arttıkça hastaların hemşirelik bakımı memnuniyeti düzeyleri de artmakta olduğu saptanmıştır.
Kübra Sonat 2018	Pediyatri Hemşireliği Dersini Alan Öğrencilerin Bilişötesi Farkındalık ile	Pediyatri hemşireliği dersini alan öğrencilerin bilişötesi farkındalık ile bilişsel duygu	Öğrencilerin bilişötesi farkındalık ile bilişsel duygu düzenleme durumları akademik başarılarını ve klinik stres düzeylerini etkilemektedir.

(48)	Bilişsel Duygu Düzenleme Durumunun Pediatrik Klinik Stres ve Akademik Başarı Düzeylerine Etkisi	düzenleme durumunun pediatrik klinik stres ve akademik başarı düzeylerine etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir	
Hilal Kurt Sezer 2018	Pediatri Hemşirelerinin Duygu Gereksinimleri ile Maneviyat ve Manevi Bakım Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi	Pediatri ünitelerinde çalışan hemşirelerinin duygu gereksinimleri ile maneviyat ve manevi bakım hakkındaki görüşlerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.	Duygusal olaylara yaklaştığı belirten, hastalarının manevi bakıma gereksinimi olduğunu düşünen, lisans ve üstü eğitim düzeyindeki hemşirelerin duygusal gereksinim puan ortalamaları diğerlerinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Hemşirelerin manevi bakım puanı ile duygusal olaylara yaklaşma veya kaçınma puanları arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Hemşirelerin manevi bakım algısı arttıkça duygulara yaklaşma motivasyonu artmakta, duygulardan kaçınma motivasyonu ise azalmaktadır.
İlhami Ülger 2018	Acil Serviste Çalışan Hemşirelerin Duygu Yükleri ve Duygu Yönetim Becerilerinin Belirlenmesi	Acil servislerde çalışan hemşirelerin olumlu-olumsuz duygu yüklerini belirlemek ve duygu yönetimlerini incelemek amacıyla tanımlayıcı araştırma desenine uygun olarak yapılmıştır.	Duyguları Yönetme Becerileri Ölçeği alt boyutu olumsuz bedensel tepkiler ortalaması erkek hemşirelerde, mesleği isteyerek seçmeyen hemşirelerde, hizmet içi eğitimlere hiç katılmayan hemşirelerde daha yüksek saptanmıştır. Diğer bir alt boyut sözel ifade edilebilir alt boyut puan ortalaması çalıştığı bölüme atamaya gelen hemşirelerde daha yüksek saptanmıştır. Pozitif duygu yükü ortalaması, ön lisans mezunu hemşirelerde ve negatif duygu yükü ortalaması sürekli gecede çalışan hemşirelerde daha yüksek çıkmıştır.
Sinan Vatansever 2019	Bir Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesinde Çalışan Hemşirelerin Duygusal Durumlara Yaklaşma ve Kaçınma Motivasyonlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi	Bir ruh sağlığı ve hastalıkları hastanesinde çalışan hemşirelerin duygusal durumlara yaklaşma ve kaçınma motivasyonlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.	Hemşirelerin duygularını ifade etmede yeterli olduğunu düşünme değişkeninin duygusal durumlara yaklaşma motivasyonuna; duyguları tanımakta yeterli olduğunu düşünme, sosyal yaşamda duygu yoğunluğu yüksek ortamlarda çekimser kalma, ruhsal hastalığı olan bireylerin tehlikeli olduklarını düşünme ve ruhsal hastalığa sahip bireylerle çalışırken zorluk yaşama değişkenlerinin ise kaçınma motivasyonuna etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır.
Gizem Beycan Ekitli 2019	Müzikte Ritim Çalışmalarıyla Bütünleştirilmiş Gross Duygu Düzenleme Modeli'nin Öğrenci Hemşirelerin Öfke İfadesi ve Tarzlarına Etkisi	Müzikte ritim bileşeninin Gross duygu düzenleme modeli ile bütünleştirilerek yürütülecek öfke düzenleme programının, öfke duygusu açısından risk altında olduğu taramalarla belirlenen öğrenci hemşirelerde öfke ifadesi ve öfke tarzları üzerindeki etkisinin belirlenmesi amacıyla yürütülmüştür.	Müzikte ritim çalışmalarlarıyla bütünleştirilmiş Gross duygu düzenleme modeli girişimleri; öğrencilerin öfke yaşama eğilimleri ve öfkeyi uygunsuz dışa yansıtma davranışlarını diğer yöntemlere oranla daha etkili şekilde azaltırken, öfke duygusunun kontrol edilme becerisini de geliştiren etkili girişim olmuştur. Bütünleştirilmiş girişimler öfkenin içe döndürülmesi eğilimini olumlu şekilde azaltmasına rağmen, ortaya çıkardığı etki bilişsel-davranışçı olarak sunulan girişimlerin gerisinde kalmıştır. Bulgular müzikte ritim çalışmalarlarıyla bütünleştirilmiş Gross duygu düzenleme modeli girişimlerinin kısa ve uzun dönemde öfkenin her boyutunda etkili şekilde kullanılabileceğini göstermektedir. Bu girişim aracının; duygunun şiddeti, kontrolü ve dışa vurumu açısından öncelikli olarak tercih edilebilir etkiye ve benzer girişimsel örneklerine göre daha güçlü bir özellik taşıdığı görülmüştür.
Gözde Uysal 2020	Hemşirelerde Başkalarının Duygularını Yönetme Becerisi: Ölçek Uyarlama Çalışması	Hemşirelerin başkalarının duygularını yönetme becerilerini belirlemek amacıyla Skills of Managing Others Emotion Scale'in Türkçe'ye geçerlik ve güvenilirliğinin sağlanması amaçlanmıştır.	Ölçek alt boyutlarından duygu durumu iyileştirme boyutu ile medeni durum, çalışılan kurum, mesleki ve kurumsal deneyim; duygu durumu kötüleştirme boyutu ile cinsiyet, medeni durum, çalışılan kurum, mesleki ve kurumsal deneyim; gerçeği yansıtmamak/rol yapmak boyutu ile yaş, kurum, mesleki ve kurumsal deneyim; duygusal becerilerde yetersizlik boyutu ile yaş, medeni durum, mesleki deneyim ve çalışılan birim; yönlendirme boyutu ile yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, mesleki ve kurumsal deneyim değişkenleri arasında anlamlı fark bulunmuştur. Araştırmada duyguları gizleme alt boyut puan ortalamaları ile hemşirelerin kişisel ve mesleki özellikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır.
İbrahim Halil Eroğlu 2020	Hemşirelik Öğrencilerinin Sosyal Sorun Çözme ve Psikolojik İyi Olma Durumları Arasındaki İlişkiye Duygu İfadesi ve Benlik Saygısının Aracılık Rolü	Hemşirelik öğrencilerinin sosyal sorun çözme ve psikolojik iyi olma durumları arasındaki ilişkiye duygu ifadesi ve benlik saygısının aracılık rolünün incelenmesi amaçlanmıştır.	Sosyal sorun çözmenin psikolojik iyi olma üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu bulunmuştur. Sosyal sorun çözmenin duygu ifadesi üzerinde doğrudan etkili olduğu, duygu ifadesinin psikolojik iyi olma üzerinde doğrudan etkili olduğu, duygu ifadesi ile benlik saygısı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu; sosyal sorun çözmenin benlik saygısı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı, benlik saygısının psikolojik iyi olma üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Sosyal sorun çözmenin psikolojik iyi olma üzerindeki etkisinde duygu ifadesi aracı rolünün kısmen etkili olduğu, sosyal sorun çözmenin psikolojik iyi olma üzerindeki etkisinde benlik saygısı aracı rolünün olmadığı bulunmuştur.
Nadiye Barış Eren 2021	Hemşirelik Lisans Programlarında Görevli Akademisyenlerin Duygusal	Bu tanımlayıcı ve ilişkisel araştırma, Hemşirelik lisans programlarında görevli	Akademisyenlerin en fazla doğal, samimi duyguları sergilediği, onu sırasıyla derinden rol yapma ve yüzeysel rol yapmanın takip ettiği belirlenmiştir. Hemşire akademisyenlerin,

(55)	Emek Düzeyleri ve Duygusal Emek, İş Doyumu ve Tükenmişlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	akademisyenlerin duygusal emek düzeyleri ve duygusal emek, iş doyumunu ve tükenmişlik arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.	tükenmişlik ve iş doyumunu ile ilgili elde ettiği en yüksek puan ortalamaları "İş ile ilgili tükenme" ve "İçsel iş doyumunu" alt boyutlarıdır. Duygusal emeğin tükenmişlik ve iş doyumunu etkileyen bir belirleyici olduğu saptanmıştır. Yüzeysel rol yapma ile tükenmişlik tüm alt boyutları arasında pozitif, doğal duygular ile tükenmişlik arasında negatif ilişki olduğunu göstermiştir. Derinden rol yapmanın ve doğal duyguların, iş doyumunu artırdığı tespit edilmiştir.	
(56)	Fevzi Yetim 2019 Kişi-Örgüt Uyumu ve Psikolojik Sermaye Arasındaki İlişki: Sağlık Sektöründe Bir Uygulama	Amaç, kişi-örgüt uyumu ile psikolojik sermaye arasındaki ilişkiyi sağlık sektöründe araştırmaktır.	Kişi-örgüt uyumunun psikolojik sermaye ve alt bileşenleri olan umut, özyeterlilik, iyimserlik ve dayanıklılık kavramları ile pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.	
(57)	Necibe Kaya 2019 Sosyal Sermaye Algısının Bireysel Performansa ve Yaşam Tatminine Etkisi: Sağlık Çalışanları Üzerine Bir Araştırma	Sosyal sermaye algısının bireysel performans ve yaşam tatmini üzerindeki etkileri araştırılmıştır.	Sağlık çalışanlarında sosyal sermayenin bireysel performans ve yaşam tatmini algılarını pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Sosyal sermaye ölçeği yapısal ve ilişkisel sosyal sermaye alt boyutlarının bireysel performans algısını pozitif yönde etkilediği saptanmıştır. İlişkisel sosyal sermaye alt boyutunun yaşam tatmini algısını pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Bireysel performans düzeyinin algılanan yaşam tatmini üzerinde pozitif yönlü bir etkisi olduğu saptanmıştır.	
(58)	Ayşe Hilal Özgün 2019 Sosyal Sermaye, Entelektüel Sermaye, İnovasyon ve Performans İlişkisi: Sağlık Kurumları Üzerine Bir Araştırma	Bu çalışmada örgütsel sosyal sermayenin örgütsel performans üzerindeki etkileri araştırılmaktadır. Örgütsel sosyal sermayenin örgütsel performansı dolaylı olarak örgüt içerisinde gerçekleştirilen inovasyon çalışmaları ve entelektüel sermaye aracılığıyla etkilediği düşünülmektedir ve bu seri çoklu aracılık ilişkisi araştırılmaktadır.	Sermayenin seri çoklu aracılık etkisi ve bu etkinin olumlu ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Kamu hastanelerinde gerçekleştirilen inovasyon çalışmalarının hastanenin sosyal sermayesinden olumlu yönde etkilendiği, bu çalışmalar neticesinde yeni entelektüel sermayenin meydana geldiği ve entelektüel sermayenin de hastanenin performansını olumlu yönde etkilediği saptanmıştır. Sosyal sermaye ve performans arasında entelektüel sermayenin tam aracılık rolü ve inovasyon çalışmalarının sosyal sermaye ve entelektüel sermaye arasındaki kısmi aracılık rolü belirlenmiştir.	
(59)	Esra Akgümüş 2019 Psikolojik Sermaye ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Arasındaki İlişki: Sağlık Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma	Sağlık sektöründe yer alan sağlık çalışanlarının psikolojik sermaye ve örgütsel vatandaşlık davranışı düzeylerinin ve aralarındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.	Psikolojik sermayesi ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasında pozitif yönde ve orta düzeyde bir ilişki saptanmıştır. Psikolojik sermayenin tüm alt boyutları ile örgütsel vatandaşlık davranışı tüm alt boyutları arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. Çalışanların yaş, medeni durum, eğitim durumu, meslek, aylık gelir, sağlık sektöründe çalışma süresi ve şimdiki kurumundaki çalışma süresi değişkenlerine göre psikolojik sermaye algılamalarında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Sağlık çalışanlarının psikolojik sermaye düzeyinin artışı durumunda, örgütsel vatandaşlık davranışı düzeyi de artış gösterebilmektedir.	
(60)	Mustafa ÖZAL 2019 Sağlık Çalışanlarında Psikolojik Pozitif Sermaye, Özdeğerlendirme ve Yaşam Doyumu İlişkisinin İncelenmesi	Çalışmanın amacı pozitif psikolojik sermaye, öz değerlendirme ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkiyi ortaya koymak ve psikolojik sermayenin yaşam doyumuna etkisinde özdeğerlendirmenin aracı rolünü belirlemektir.	Değişkenler arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Psikolojik sermaye, özdeğerlendirmeyi ve yaşam doyumunu pozitif yönde etkilemektedir. Psikolojik sermaye ve özdeğerlendirme birlikte değerlendirildiğinde yaşam doyumunu pozitif yönde etkilemektedir. Özdeğerlendirme medyatör olarak kullanıldığında psikolojik sermayenin yaşam doyumuna etkisine pozitif yönde katkı sağlamaktadır. Cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve görev yapılan birime göre psikolojik sermaye, özdeğerlendirme ve yaşam doyumunda herhangi bir farklılık bulunmamasına karşılık; medeni durum ve çalışma süreleri bakımından yaşam doyumunda anlamlı bir fark bulunmaktadır. Psikolojik sermaye, özdeğerlendirme ve yaşam doyumunu etkilediği için kişilerin psikolojik durumu kendilerini değerlendirmesi ve yaşam kalitesini yükseltmeleri açısından önemlidir.	
(61)	Mesut Karaman 2018 Psikolojik Sermaye ve Maneviyat Algısının Algılanan Performansa Etkisi: Sağlık Çalışanlarında Bir Uygulama	Sağlık kurumlarında çalışan sağlık personelinin psikolojik sermaye ve maneviyat algısının algılanan performansa etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır.	Sağlık çalışanlarında psikolojik sermayenin ve maneviyat algısının algılanan performansını pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir. Psikolojik sermaye ölçeği alt boyutlarında ise; umut ve öz yeterliliğin performans algısını pozitif yönde etkilediği saptanmıştır. Psikolojik sermayenin maneviyat algısını anlamlı bir şekilde ve pozitif yönde etkilediği saptanmıştır. Ölçek alt boyutlarından umut ve psikolojik dayanıklılığın maneviyat algısını pozitif yönde etkilediği belirlenmiştir.	
	Suzan Urgan 2018	Sosyal Sermaye ve Pozitif Psikolojik	Bu çalışma ile kültürel zekâ kavramı pozitif	Sağlık çalışanlarının sosyal sermayeleri ve pozitif psikolojik sermayeleriyle kültürel

(62)	Sermayenin Kültürel Zekâyla İlişkinine Yönelik Sağlık Sektöründe Uluslararası Bir Çalışma	psikolojik sermaye ve sosyal sermaye kavramıyla uluslararası düzeyde ele alınmıştır.	zekâları arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler ortaya çıkarılmıştır. Demografik faktörler ve alt boyutlar arasındaki ilişkiler dikkate alınarak ülkeler arasında sıralama yapılmış ve Türkiye'nin mevcut durumu ortaya konulmuştur. Bilişsel ve motivasyonel kültürel zekâ boyutları açısından Türkiye, Romanya, Güney Kore ve İsveç sıralaması ortaya çıkmıştır. Pozitif psikolojik sermaye alt boyut düzeyleri bakımından Türkiye iyimserlik dışında son sırada yer alırken sosyal sermayenin alt boyutları açısından dört ülke arasında ortada olduğu tespit edilmiştir.
Gül Kayalı Kalmaz 2016 (63)	Sağlık Kurumlarında Psikolojik Sermaye ve Örgütsel Destek ile Örgütsel Özdeşleşme Arasındaki İlişki: İstanbul Eğitim ve Araştırma Hastanesi Üzerine Bir Çalışma	Sağlık çalışanlarının psikolojik sermaye ve örgütsel destek ile örgütsel özdeşleşme arasındaki ilişki hakkındaki algılarının belirlenmesine yönelik inceleme yapılmıştır.	Örgütsel özdeşleşme ile öz yeterlilik, psikolojik dayanıklılık, iyimserlik, umut arasında bir ilişki bulunmazken, bireysel ilerleme taraflı destek ve karşılıklı olma normu dayanmış destekleme arasında bir ilişki olduğu görülmüştür.
Bengü Hırlak 2015 (64)	Otantik Liderlik, İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamaları ve Psikolojik Sermaye Arasındaki İlişki: Sağlık Sektöründe Bir Araştırma	Otantik liderliğin insan kaynakları yönetimi uygulamaları, çalışanların psikolojik sermayeleri, işten ayrılma niyetleri ve performansları üzerindeki etkisini ortaya koymak ve bu araştırma değişkenleri arasındaki ilişkilerin yönünü ve düzeyini tespit etmek amaçlanmıştır.	Otantik liderlik boyutlarının (öz farkındalık, ilişkisel şeffaflık, karar almada bilginin dengeli değerlendirilmesi, içselleştirilmiş ahlak anlayışı) insan kaynakları yönetimi boyutlarını (seçim, eğitim, performans değerlendirme, kariyer planlama, çalışan katılımı, iş tanımı, ücretlendirme), psikolojik sermaye boyutlarını (özyeterlilik, umut, iyimserlik, psikolojik dayanıklılık), çalışan performansını olumlu yönde etkilediği, işten ayrılma niyetini ise olumsuz yönde etkilediği; insan kaynakları yönetimi boyutlarının tamamının psikolojik sermaye boyutlarının tamamını, çalışan performansını olumlu yönde etkilediği, işten ayrılma niyetini ise olumsuz yönde etkilediği; psikolojik sermaye boyutlarının tamamının çalışan performansını olumlu yönde etkilediği, işten ayrılma niyetini ise olumsuz yönde etkilediği; işten ayrılma niyetinin ise çalışan performansını etkilemediği tespit edilmiştir. Araştırma değişkenleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Yalnızca araştırma değişkenleri ile çalışanların işten ayrılma niyetleri arasında negatif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

TARTIŞMA

Bireylere bir duygusal durumu edinmede yardımcı olan duygu eylemleri; alışkanlıklar, ritüeller, günlük uğraşlardır. Bir duygusal durumu edinmede önemli etkiye sahip duygu ifade etme davranışları/biçimleri terimi, çalışmalarda sıklıkla terimin etkileri veya kuramsal geçmişi ayrıntılı tartışılmadan kullanılır. Bu nedenle çalışmada Türkiye'deki üniversitelerde duygusal habitus konusunda erişime açık (izinli) durumunda olan lisansüstü tezler incelenerek, tezlerin mevcut durumları ve duygusal habitus kavramının kuramsal geçmişi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Amaç doğrultusunda anahtar sözcükler ile gerçekleştirilen tarama sonucunda duygu, duygusal emek, duygusal habitus, sosyal sermaye, psikolojik sermaye ile ilgili hemşireler, hemşirelerin de dâhil olduğu örneklem ve Hemşirelik öğrencileri ile yürütülen lisansüstü 64 teze ulaşılmıştır. Sağlık bilimleri enstitülerinde ağırlıklı olarak duygusal emek, sosyal bilimler enstitülerinde psikolojik sermaye çalışılmıştır. En fazla konu çeşitliliği Psikiyatri ve Ruh Sağlığı Hemşireliği eğitim programıdır. Bu programda doğrudan duygusal habitus kavramıyla 1 doktora tezinin, karma araştırma desenine göre hemşireler ile yürütüldüğü saptanmıştır. Doğrudan duygusal habitus kavramıyla farklı örneklerde farklı araştırma desenleriyle birçok tez çalışması yürütülmesine gereksinim vardır. Böylece hemşirelerin duygusal habitusları keşfedilebilecek ve hem hemşire sağlığı hem de bakım kalitesi ve hasta memnuniyeti artış gösterebilecektir; ancak tezlere bakıldığında dolaylı kavramlarla hemşirelik duygusal habitusu hakkında birçok alanda çalışmanın var olduğu anlaşılmaktadır. Bu kavramlar duygusal habitusun temellendiği ve şekillendirdiği hemşirelik sermayeleri ve duygusal emek ile ilgilidir. Literatürde teorik bilgi ve deneyimler sonucunda elde edilen mesleki birikimin (sermayenin); ancak duygusal habitus kazanımı, yeniden üretimi ve değişimi ile gerçekleşebileceği belirtilmiştir (Scheer, 2012; Theodosius, 2008). Malak Akgün (2015) tez çalışmasında mesleki gelişim önerilerinde hemşirelerin mesleki bilginin arttırılması önerisinde bulunarak mesleki sermayelerine verdikleri önemin ve bu sermayeyi arttırarak duygusal habitus kazanımı ve değişiminin olabileceğinin farkında olduklarını belirtmiştir.

Duygusal emekte duyguların içselleştirilmesi ve duygusal habitus kazanılması, hissedilenle sergilenen duygular arasındaki uyumsuzluğu azaltmaya yardımcı olmaktadır. Hemşirenin hasta ile iletişiminin hemşirelerin duygusal habitusları açıdan değerlendirmesi bakımın kalitesini olumlu olarak etkileyebilir; çünkü hemşireler sağlıklı bireylerden çok hastalarla çalışmakta; hizmet verirken kontrollü, empatik, anlayışlı, yansız olmaları, ilgi gibi kendi gerçek duygularını yönetmeleri ve iyi görünmeleri beklenmektedir. Bu nedenle duygusal emek ve dolayısıyla duygusal habitus, hemşireler için çok önemlidir. Duygusal habitus, bakım alanında var olan terapötik ve yardım edici iletişim becerileri olarak adlandırılabilir iletişim yatkınlığını (habitusu) hemşirenin kazanması sonucunda hasta hemşire etkileşimde hemşirenin kendinin ve hastanın duygularını anlayarak ve yöneterek psikososyal bakım sunmasını sağlar (Malak Akgün & Öz, 2017). Ayrıca duygusal habitusun manevi bakımda da etkili olduğu anlaşılmaktadır (Sezer & Geçkil, 2018; Karaman, 2018; Çidem, 2020).

Literatüre göre psikolojik ve sosyal sermayeleri yüksek olan hemşirelerin, çalışma yerinin olumsuz etkileriyle etkin bir şekilde mücadele ederek tükenmişliğe karşı kendilerini korumaları ve kendilerini işlerine daha çok adanmaları beklenmektedir (Aloğlu, 2017; Sezer & Geçkil, 2018; Doğan & Aslan, 2018; Karatepe, Kuşcu, Karaman, 2019; El, 2019; Çiçeklioğlu, 2020; Karaman, Macit, Karatepe, 2020; Zişan, 2021). Hemşirelerin psikolojik sermaye ve sosyal sermayelerinin işe adanmışlıkları üzerindeki artırıcı ve tükenmişlikleri üzerinde azaltıcı etkisi bulunmaktadır (El, 2019). Hemşirelerin duygusal habitus kazanımı bağlamında elde etmeleri gereken sermayeler sosyal sermaye, kültürel sermaye, simgesel sermaye, duygusal sermaye ve psikolojik sermaye olacaktır.

İlişkilerin doğasında yer alan sosyal sermaye, ilişki ağına mensup kişiler arasında bağlılığı tesis ederek iş birliğini teşvik eder. Bireylerin bir topluluğa ait olma duygusu geliştirmelerini, uyum içinde çalışmalarını ve ortak hedeflere ulaşmalarını sağlar (Coleman, 1988; Bourdieu 1985; Nahapiet & Ghoshal, 1998).

Dahası, benzer düşünceye sahip çalışanlardan oluşan bir sosyal ilişki ağı, aynı zamanda, daha yüksek uyum yaratarak, ortak çıkarlar doğrultusunda meslek üyelerinin birbirine tutunmalarını sağlar. Ayrıca güven, uzun süreli bir ilişki kurmanın temelini oluşturduğu için sürdürülebilir bir bağlılık sağlar. Bu bağlamda, hemşirelerin güvenilebilir ağlara katılımı, aynı zamanda güvenle bağlandıkları bir sosyal ağa ait oldukları için güvende olduklarını hissetmelerini sağlar. Böylece hemşireleri yalnızlık, yalıtılmışlık, yabancılaşmışlık ve diğerleri ile bağlantısı kopmuşluk hissine karşı savaş verebilmiş olur. Bu nedenle, yüksek sosyal sermayeli hemşireler, işlerinde tükenmişlik duygusunu daha az hissedecek ve kendilerini işlerine daha fazla adayacaklardır. İnsanlara yardım gerektiren diğer tüm mesleklerde olduğu gibi, yüksek fiziksel ve duygusal gereksinimi sonucu, sağlık hizmeti sektöründe tükenmişlik nispeten daha yaygındır. Duyguların tükenmesi, hemşirelerin duygusal kaynaklarının tükenmesi anlamına gelir. Kişisel kapasitenin azaldığı hissi, hemşirelerin kendi işini yapma konusunda yetkin olma hissini azaltması anlamına gelir. Duyarsızlaşma, kişinin normal temasta olduğu diğerlerine karşı duyarsız ve kayıtsız bir yanıt göstermesi anlamına gelir (Maslach & Jackson, 1981; Maslach & Goldberg 1998; Maslach, Schaufeli & Leiter, 2001). Sosyal sermayenin işe adanmışlık ve tükenmişlik ile olan ilişkisi arasında psikolojik sermayenin kısmi aracı role sahip olduğu belirtilmiştir (El, 2019); çünkü psikolojik sermaye düzeyi yüksek çalışanlar, iş hayatında neleri yapıp neleri yapamayacaklarına dair inançları yüksek olan, yaşadıkları zorluk ve sıkıntılara rağmen kendilerini negatif durumdan hızlıca çıkarıp toparlanabilen, hedef ve amaçlarına odaklanıp yollarına devam edebilen, yeri geldiğinde kendi kendini motive edebilen bireylerdir (Luthans & Youssef, 2004; Luthans, Avolio, Walumbwa, Li, 2005; Luthans, Avolio, Avey & Norman, 2007; Luthans, Youssef, Avolio, 2007). Psikolojik sermaye işyerinde deneyimlenen stres yükleyiciler (Luthans & Jensen, 2005) ve beraberinde hissettirdiği tükenmişliğe karşı çalışanların kendilerini korumalarında aktif rolü olan bir öz kaynak olarak kabul edilmektedir (Yılmaz, 2019; El, 2019). Araştırmalar, psikolojik sermayenin işle ilgili stres belirtilerini önemli ölçüde azalttığını (Luthans & Youssef, 2007) ve esenliği artırdığını (Avey, Luthans, Smith, & Palmer, 2010) göstermiştir. Bu nedenle, yüksek iş talepleri gibi işteki stres yükleyicilere ve tükenmişliğe karşı çalışanların psikolojik sermayesi azaltıcı rol oynayacaktır. Ayrıca, ortak çalışma, karşılıklı destek, ortak hedefler ve paylaşılan değerlerin tükenmişlik riskini azaltma derecesi dikkat çekicidir (Kowalski, Ommen et al., 2010). Bu nedenle çalışanlar, işyerindeki sosyal ilişkileri sonucu ortaya çıkan sosyal sermayeyi işle ilgili strese ve tükenmişliğe karşı kalkan olarak kullanabilirler. Araştırmalar, sosyal sermayenin stresin etkisini tamponlamak için işyerinde aktif rol oynadığını (Sapp, Kawachi, Sorensen, La Montagne, & Subramanian, 2010) ve beraberinde tükenmişliğe karşı yatıştırıcı etkisi olduğunu doğrulamıştır (Boyas et al., 2012; Farahbod et al., 2015).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Anahtar sözcüklerden duygu, duygusal emek, duygusal habitus, sosyal sermaye, psikolojik sermaye ile ilgili hemşireler, hemşirelerin de dâhil olduğu örneklem ve Hemşirelik öğrencileri ile yürütülen lisansüstü 64 teze ulaşılmıştır. Psikiyatri ve Ruh Sağlığı Hemşireliği eğitim programı en fazla konu çeşitliliğinin olduğu programdır. Bu programda doğrudan duygusal habitus kavramıyla 1 doktora tezinin, karma araştırma desenine göre hemşireler ile yürütüldüğü saptanmıştır. Doğrudan duygusal habitus kavramıyla farklı örneklerde farklı araştırma desenleriyle birçok tez çalışması yürütülmesine gereksinim vardır. Böylece hemşirelerin duygusal habitusları keşfedilebilecek ve hem hemşire sağlığı hem de bakım kalitesi ve hasta memnuniyeti artış gösterebilecektir. Ancak tezlere bakıldığında dolaylı kavramlarla hemşirelik duygusal habitusu hakkında birçok alanda çalışmanın var olduğu anlaşılmaktadır. Bu kavramlar duygusal habitusun temellendiği ve şekillendirdiği hemşirelik sermayeleri ve duygusal emek ile ilgilidir.

Hemşirelik duygusal habitus üzerine gerçekleştirilen tezlerin adı, amacı, bulguları, sonuçları, yazar adı ve yılı bir tabloda okuyuculara açıklanmıştır. Çalışmanın duygusal habitus konusunda çalışma yapacak olan araştırmacılara yol gösterici olması beklenmektedir. Duygusal habitus, hemşireler için çok önemlidir; çünkü bakım alanında var olan terapötik ve yardım edici iletişim becerileri olarak adlandırılabilir.

iletişim yatkınlığını (habitusu) hemşirenin kazanması sonucunda hasta-hemşire etkileşiminde hemşirenin kendinin ve hastanın duygularını anlayarak ve yöneterek psikososyal bakım sunmasını sağlar. Ayrıca duygusal habitusun manevi bakımda da etkili olduğu anlaşılmaktadır. Hemşirelerin psikolojik sermaye ve sosyal sermayelerinin işe adanmışlıkları üzerindeki artırıcı ve tükenmişlikleri üzerinde azaltıcı etkisi bulunmaktadır. Sosyal sermayenin işe adanmışlık ve tükenmişlik duygusu ile olan ilişkisi arasında psikolojik sermayenin kısmi aracı role sahip olduğu belirtilmektedir. Sağlık çalışanlarının sosyal sermayeleri ve pozitif psikolojik sermayeleriyle kültürel zekâları arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler bulunmaktadır.

Kamu hastanelerinde gerçekleştirilen inovasyon çalışmalarının hastanenin sosyal sermayesinden olumlu yönde etkilendiği, bu çalışmalar neticesinde yeni entelektüel sermayenin meydana geldiği ve entelektüel sermayenin de hastanenin performansını olumlu yönde etkilediği açıklanmıştır. Sosyal sermaye ve performans arasında entelektüel sermayenin tam aracılık rolü ve inovasyon çalışmalarının sosyal sermaye ve entelektüel sermaye arasındaki kısmi aracılık rolü belirlenmiştir. Hemşirelerin duygusal habitus kazanımı bağlamında elde etmeleri gereken sermayeler sosyal sermaye ve psikolojik sermaye olacaktır.

Araştırmanın Etik Yönü: Araştırmacı tarafından YÖK Ulusal Tez platformundan elde edilen veriler, uygun tanımlama sağlanarak temin edilebilir. Bu çalışmada toplanan tüm bilgiler kamuya ait olduğu ve çalışmada katılımcılarla herhangi bir etkileşime girilmediği için etik kurul onayı gerekmemiştir.

KAYNAKLAR

- Akdemir, B. & Açıkan, A. M. (2017). Psikolojik sermaye ve iş tatmini ilişkisini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 8(2), 57-79.
- Aloğlu, Ö. G. N. (2017). Sosyal sermayenin tükenmişlik üzerine etkisi: Kahramanmaraş'ta bir alan çalışması. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 3(4), 328-343.
- Ashforth, B. E. & Humphrey, R. H. (1993). Emotional labor in service roles: The influence of identity. *Academy of Management Review*, 18(1), 88-115.
- Ataman, E. & Barış, İ. (2019). Sosyal sermaye ürünü olarak taziye kültürü ve kurumsal bir hizmet olarak yas danışmanlığı: Türkiye-Almanya örneği. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 93-112.
- Avey, J. B., Luthans, F., Smith, R. M. & Palmer, N. F. (2010). Impact of positive psychological capital on employee well-being over time. *Journal of Occupational Health Psychology*, 15(1), 17.
- Bitmiş, M. G. (2014). *Öncülleri ve Sonuçları ile Psikolojik Sermaye: Sağlık Çalışanları Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bourdieu, P. (1985). The social space and the genesis of groups. *Social Science Information*, 24(2), 195-220.
- Bourdieu P. (2006). *Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine*. Hülya Uğur Tanrıöver (Çev.). Hil Yayınları.
- Bourdieu, P. (2010). *Sermaye Biçimleri*, Derleyenler: M. M. Şahin ve A. Z. Ünal, Sosyal Sermaye, İstanbul, Değişim, s. 45-75.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. (2012.) *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. Nazlı Ökten (Çev.). İletişim Yayınları.
- Boyas, J., Wind, L. H. & Kang, S. Y. (2012). Exploring the Relationship between Employment Based Social Capital, Job Stress, Burnout, and Intent to Leave among Child Protection Workers: An Age-Based Path Analysis Model. *Children and Youth Services Review*, 34(1), 50-62.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, S95-S120.
- Coşkun, K. (2018). *Duygusal Emeğin Tükenmişlik Üzerindeki Etkisinin Psikolojik Sermaye Bağlamında İncelenmesi: Sağlık Çalışanları Üzerine Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gümüşhane Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gümüşhane.
- Çiçeklioğlu, H. (2020). Psikolojik sermayenin lider üye etkileşimine etkisi: sağlık sektöründe bir alan araştırması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (41), 192-208.

- Çidem, A. (2020). *Hemşirelerin Maneviyat ve Manevi Bakım Düzeyleri ile Duygusal Emek Davranışları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Okan Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Doğan, S. & Aslan, M. (2018). Psikolojik sermaye, içsel motivasyon ve iş tatmini ilişkisi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(3), 112-125.
- El, İ. (2019). *Psikolojik Sermaye ve Sosyal Sermayenin Hemşirelerin İşe Adanmışlık ve Tükenmişlik Duygusu Üzerindeki Etkileri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Farahbod, F., Chegini, M. G., Eramsadati, L. K. & Mohtasham-Amiri, Z. (2015). The association between social capital and burnout in nurses of a trauma referral teaching hospital. *Acta Medica Iranica*, 53(4), 214-219.
- Fry, D. M. (1995). Reproductive effects in birds exposed to pesticides and industrial chemicals. *Environmental Health Perspectives*, 103(suppl 7), 165-171.
- Ghasemzadeh, A., Zavvar, T. & Rezaei, A. (2015). Impact of psychological capital and social capital on the job stress and deviant behaviors in clinical staff. *International Journal Hospital Research*, 4(4), 149-154.
- Ghashghaeizadeh, N. (2016). The study of effectiveness of training of psychological capital on dimensions of social capital among women teachers of elementary schools. *Journal of Psychological Studies*, 12(1), 125-140.
- Hochschild, A. R. (1979). Emotion work, feeling rules, and social structure. *American Journal of Sociology*, 85, 551-75.
- Husso, M. & Hirvonen, H. (2012). Gendered agency and emotions in the field of care work. *Gender, Work and Organization*, 19, 29-51.
- Karabulut, N., Gürçayır, D. & Aktaş, Y. Y. (2019). Hemşirelik araştırma tarihi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (2), 121-128.
- Karagözoğlu, Ş. (2006). Bilim, bilimsel araştırma süreci ve hemşirelik. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 13(2):64-71.
- Karaman, M. (2018). *Psikolojik Sermaye ve Maneviyat Algısının Algılanan Performansa Etkisi: Sağlık Çalışanlarında Bir Uygulama* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Karaman, M., Macit, M. & Karatepe, H. K. (2020). Psikolojik sermayenin iş performansına etkisi: sağlık çalışanlarında bir uygulama. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 127-146.
- Karatepe, H. K., Kuşçu, F. N. & Karaman, M. (2019). Psikolojik sermayenin bireysel performansa etkisi: Hemşireler üzerinde bir araştırma. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 105-114.
- Knights, D. & Surman, E. (2008). Editorial: Addressing the gender gap in studies of emotion. *Gender, Work and Organization*, 15(1), 1-8.
- Kowalski, C., Ommen, O., Driller, E., Ernstmann, N., Wirtz, M. A., Köhler, T. & Pfaff, H. (2010). Burnout in nurses—the relationship between social capital in hospitals and emotional exhaustion. *Journal of Clinical Nursing*, 19(11-12), 1654-1663.
- LeGrow, K., Hodnett, E., Stremler, R., McKeever, P. & Cohen, E. (2014). Bourdieu at the bedside: briefing parents in a pediatric hospital. *Nursing inquiry*, 21(4), 327-335.
- Luthans, F. & Youssef, C. M. (2004). Human, social, and now positive psychological capital management: Investing in people for competitive advantage. *Organizational Dynamics*, 33(2), 143-160.
- Luthans, F. & Youssef, C. M. (2007). Emerging positive organizational behavior. *Journal of Management*, 33(3), 321-349.
- Luthans, F., Avolio, B. J., Walumbwa, F. O. & Li, W. (2005). The psychological capital of Chinese workers: Exploring the relationship with performance. *Management and Organization Review*, 1(2), 249-271.
- Luthans, F., Avolio, B. J., Avey, J. B. & Norman, S. M. (2007). Positive psychological capital: Measurement and relationship with performance and satisfaction. *Personnel Psychology*, 60(3), 541-572.
- Luthans, F., Youssef, C. M. & Avolio, B. J. (2007). *Psychological capital: Developing the human competitive edge*. Oxford University Press.

- Luthans, K. W. & Jensen, S. M. (2005). The linkage between psychological capital and commitment to organizational mission: A study of nurses. *Journal of Nursing Administration*, 35(6), 304-310.
- Malak Akgün, B. (2019). The field of care work and habitus. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 10(2), 143-148.
- Malak Akgün, B., & Öz F. (2017). *Hemşirelikte Duygusal Habitus*. Nobel Tıp Kitabevi.
- Akgün, B. M. (2015). *Hemşirelerin Duygusal Emek, Duygusal Özyeterlik ve Tükenmişlik Düzeylerinin Duygusal Habitus Bağlamında İncelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Maslach, C., Schaufeli, W. & Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual Review of Psychology*, 52, 397-422.
- Maslach, C. & Jackson S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behaviour*, 2, 99-113.
- Maslach, C. & Goldberg J. (1998). Prevention of burnout: New perspectives. *Applied and Preventive Psychology*, 7, 63-74.
- Morris, J. A. & Feldman, D. C. (1996). The dimensions, antecedents, and consequences of emotional labor. *Academy of Management Review*, 21(4), 986-1010.
- Nahapiet, J., & Ghoshal, S. (1998). Social capital, intellectual capital, and the organizational advantage. *Academy of Management Review*, 23(2), 242-266.
- Polit, D. F. & Beck, C. T. (2004). *Nursing Research: Principles And Methods: United States Of America*. Lippincott Williams Wilkins.
- Sapp, A. L., Kawachi, I., Sorensen, G., LaMontagne, A. D. & Subramanian, S. V. (2010). Does workplace social capital buffer the effects of job stress? A cross-sectional, multilevel analysis of cigarette smoking among US manufacturing workers. *Journal of Occupational and Environmental Medicine/American College of Occupational and Environmental Medicine*, 52(7), 740.
- Savage, J. (2004). Researching emotion: The need for coherence between focus, theory and methodology. *Nursing Inquiry*, 11(1), 25-34.
- Savcı, C., Şerbetçi, G. & Hacer, Ö. (2021) Hemşirelerin bilimsel araştırma sürecine ilişkin deneyimleri ve karşılaştıkları engeller. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 9(2), 694-705.
- Sezer, H. K. & Geçkil, E. (2018). Pediatri hemşirelerinin duygu gereksinimleri ile maneviyat ve manevi bakım hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 7(2), 167-174.
- Scheer, M. (2012). Are emotions a kind of practice (and is that what makes them have a history)? A Bourdieuan approach to understanding emotion. *History and Theory*, 51, 193-220.
- Souza, D. F. & Silvino, Z. R. (2018). The sociology of Pierre Bourdieu: theoretical potential for the subfield of nursing. *Revista Brasileira De Enfermagem*, 71, 2055-2059.
- Şahin, M. M. & Yılmaz, O. (2020). Sosyal sermaye, motivasyon ve iş tatmini arasındaki aracılık etkisi: Batman Üniversitesi örneği. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(3), 587-606.
- Theodosius, C. (2008). *Emotional Labour in Health Care: The Unmanaged Heart of Nursing*. Routledge.
- Türesin Tetik, H. & Köse, S. (2017). Psikolojik sermayenin lider-üye etkileşimi üzerindeki etkisinin hizmet sektöründe araştırılması. *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 22(2), 341-378.
- Virkki, T. (2008a) Habitual trust in encountering violence at work: Attitudes towards client violence among Finnish social workers and nurses. *Journal of Social Work*, 8(3), 247-67.
- Virkki, T. (2008b). The art of pacifying an aggressive client: 'Feminine' skills and preventing violence in caring. *Work Gender, Work and Organization*, 15(1), 72-87.
- Yılmaz, M. (2019). *Pozitif psikolojik sermaye ile mesleki tükenmişlik arasındaki ilişkinin analizi: Hemşireler üzerinde yapılan bir araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Nişantaşı Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yurt, V. (1988). *Mastektomi Ameliyatı Olan Hastaların Öncesi ve Sonrası Dönemindeki Duygusal Tepkileri ve Hemşirelerin Bu Tepkilere İlişkin Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Zişan, D. A. (2021). İdeal çalışanın oluşmasında sosyal sermaye, hizmet inovasyonu ve bilgi paylaşımının önemi: İşe bağlılık değişkeninin aracılık rolü. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 163.

Article type / Makale türü: Research / Araştırma

Views of Sports Management Department Students on the Course of Sports Law

Spor Yöneticiliği Bölümü Öğrencilerinin Spor Hukuku Dersine Yönelik Görüşleri

Dr. Öğr. Üyesi Seda Sabah

Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, sabah.sda@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7386-0314

Prof. Dr. Soner Çankaya

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, scankaya@omu.edu.tr
ORCID: 0000-0001-8056-1892

Öğr. Gör. Dr. Aydan Ermiş

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, aydanak@omu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-2285-7980

Arş. Gör. Hacı Ali Çakıcı

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, cakiciahacali@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9439-1118

Öğr. Gör. Mehmet Derelioğlu

Avrasya Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, mehmetderelioğlu61@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-3873-3202

Abstract

The aim of this study is to put forth the opinions of students studying at the department of Sport Management on the course of Sports Law. In this context, the study is a case study, which is a type of qualitative research design. The sample group of the study consists of 6 students studying at Ondokuz Mayıs University, Department of Sport Management. 8 semi-structured questions were prepared to find out students' opinions about the course of sports law. The data obtained were transferred to Nvivo program and analysed with descriptive analysis method. The codes found as a result of the analysed data were assigned to appropriate themes and reported. As a result of the study, it was found that students did not follow legal regulations on sport most of the time; they attached great importance to the course of sports law; they thought sports law courses they received at university were not efficient and faculty members had sufficient knowledge but could not transfer their knowledge to students effectively. Therefore, it is recommended that students follow up-to-date developments on sports law, teaching staff considers the views of students while teaching and course hours are increased if necessary.

Extended Abstract

Introduction: The increase in sport activities and the stakeholders of sports have brought along the view that sports and its subjects should be organized within the framework of certain rules. Therefore, in parallel with this development, sports law has been considered as a branch of law that is expected to respond to the requirements and needs of sport (Pepe, 2009). In other words, various problems have emerged besides the development of sports day by day. Solving the problems that emerged in this process and eliminating conflicts has been considered possible with sports law, which is a part of private law. In this context, since sports law is a part of private law, private law provisions will be applied to relations arising from sports activities and the process will be resolved in judicial courts (Dinç, 2009).

Method: The study has a case report design, which is a type of qualitative research method. The aim of case study is to show the results related to a particular situation. The sample group of the study consists of 6 students who were taking sports law course and who were selected with criterion sampling method. A semi-structured interview form consisting of 8 questions were prepared by the researchers to find out the views of students towards sports law

course. Data collection process was provided through the internet (e-mail), which is one of the qualitative research data collection methods. The data obtained were transferred to Nvivo program and analyzed with descriptive analysis method.

Findings: In the study, it was found that students mostly did not follow legal regulations on sports, but the sports course was very important for them to learn about learning legal rights, knowing about laws and becoming conscious. While most of the students reported that the sports law courses they took were not efficient and taught superficially and therefore they could not get sufficient information, others stated that the courses were efficient and this situation was related with students' showing effort. In addition, the students expressed their views and recommendations that courses should be taught with support from case studies experience, seminars should be organized within the scope of the course and information should be provided on legal issues related to sports law.

Conclusion and recommendations: The fact that most of the students thought sports law course was not efficient may be one of the negative effects that the courses are taught online. The fact that instructors had to teach online during this process may make it difficult for students to understand subjects completely and instructors to control whether students participate actively in courses. At the same time, the fact that most of the students do not follow legal developments about sports law actively may also be another factor affecting that the courses were not efficient. Especially prospective sports managers should have the required knowledge and equipment while performing their profession in the future. In this context, the quality and adequacy of the education received at university is important. In addition, course contents of sports law courses should be up-to-date, and instructors should be individuals who make researches on the related department and sports law. It is also thought that students' following up-to-date developments about sports law will contribute to teaching sports law courses in a healthy way.

Keywords: Sports, Sports Law, Sport Management

Özet

Bu çalışmanın amacı, spor yöneticiliği bölümünde öğrenim gören öğrencilerin Spor Hukuku dersine yönelik görüşlerini ortaya koymaktır. Bu kapsamda çalışma nitel araştırma desenin bir çeşidi olan durum çalışması modelindedir. Çalışmanın örneklem grubunu Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Bölümünde öğrenim gören 6 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin Spor Hukuku ders sürecine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla yarı yapılandırılmış (8 soru) görüşme formu hazırlanmıştır. Elde edilen veriler Nvivo programına aktarılmış ve betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Çözümlenen veriler sonucunda ortaya çıkan kodlar uygun temalara atanmış ve raporlaştırılmıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin; Spor Hukuku konusuna ilişkin yasal düzenlemeleri çoğunlukla takip etmedikleri, Spor Hukuku dersini yeterince önemsedikleri, üniversitede aldıkları Spor Hukuku derslerinin yeterli düzeyde verimli geçmediği, öğretim elemanlarının yeterli bilgiye sahip oldukları; ancak kendilerine aktarmada etkili olmadıkları şeklinde görüşlerinin olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin ders dışında Spor Hukuku'na ilişkin güncel gelişmeleri takip etmesi, öğretim elemanlarının ders işleme sürecinde öğrenci görüşlerini dikkate alması, gerekli görüldüğü takdirde ders saatlerinin arttırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Spor, Spor Hukuku, Spor Yöneticiliği

GİRİŞ

Hukuk, belli kurallar çerçevesinde sosyal olayları doğru veya yanlış olarak belirleyen ve aynı zamanda yaptırıma bağlayan, toplumda insanlar arasındaki hukuki düzeni sağlayan disiplin olarak adlandırılmaktadır (Ertuş & Petek, 2005).

Spor faaliyetlerinde ve sporun paydaşlarında meydana gelen artış, sporun ve süljelerinin belli kurallar çerçevesinde düzenlenmesi gerekliliği görüşünü beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla bu gelişime paralel olarak Spor Hukuku, sporun gerekliliklerine ve ihtiyaçlara cevap vermesi beklenen bir hukuk dalı olarak görülmüştür (Pepe, 2009). Sporun günden güne gelişim göstermesiyle birlikte çeşitli sorunlar da ortaya çıkmıştır. Bu süreçte ortaya çıkan problemlerin çözüme ulaştırılması, uyumsuzlukların ortadan kaldırılması özel hukukun bir parçası olan Spor Hukuku ile mümkün görülmüştür. Bu bağlamda Spor Hukuku, özel hukukun bir parçası olduğundan, sportif faaliyetlerden doğan ilişkilere özel hukuk

hükümleri uygulanmakta ve adli mahkemelerde süreç çözüme kavuşturulmaktadır (Dinç, 2009).

En eski etkinliklerden biri olan spor yarışmalarının, insanoğlunun sosyal hayatında büyük yer edindiği bilinmektedir. Diğer yandan günümüzde spor olgusunun önemi gittikçe artmakta olup sporun geliştirilmesi, spor hizmetlerinin uygulanması ve sporun bir kültür hâline getirilmesi hususunda spor alanında çeşitli çalışmalar yürütülmektedir (Ermiş ve ark., 2020; Sabah ve ark., 2020; Ekici, 2012; Mobley, 2006). Spor faaliyetlerine olan ilgi arttıkça sporun belli kurallar kapsamında yürütülmesi de bir ihtiyaç hâline gelmiştir. Küresel anlamda bu zaruretini giderilmesi için birtakım düzenlemeler yapılmıştır. 1894 yılında kurulan Uluslararası Olimpiyat Komitesi'nin görevlerinden bir tanesi de uluslararası spor oyun kurallarını geliştirerek düzenli bir hâle getirmektir (Haas & Martens 2012). Spor kuralları kurumsallaşarak hem haksız rekabetlerin önüne geçilmekte hem de sporun daha sistematik bir yapıya bürünmesinde büyük rol oynamaktadır.

Küreselleşmenin hızlı yaşandığı günümüzde sporun içerisinde de hukuki olaylarla karşılaşmaktadır. Örneğin, Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın yayınladığı Bosman Kararları'nın verilmemesinden önce futbolcuların serbest dolaşımında hukuki bir engel bulunmaktaydı. Bosman Kararları'yla birlikte, Avrupa Birliği'nde yer alan futbolcuların biraz daha rahat hareket etme olanakları ortaya çıkmaktadır. Bosman Kararları gibi bazı yaptırımlara gelen eleştiriler neticesinde, spor alanında hem ulusal hem de uluslararası hukuk düzenlemelerine ihtiyaç duyularak küresel bir hukuk disiplini olan Lex Sportiva kavramı ortaya çıkmıştır (Özcan 2010). Bunların yanında, spor alanındaki kuralların uygulanmasında ve uyuşmazlıkların çözümlenmesinde, 1983 yılında kurulan Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi'nin (CAS) işlevselliği giderek artmıştır (Gerçeker, 2016). Adı geçen kuruluşlarla birlikte; Dünya Dopingle Mücadele Ajansı (WADA), Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA) ve Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA) gibi spor birliklerinin spor kurallarının kurumsallaşmasında büyük etken oldukları ifade edilebilir.

Uluslararası alanda olduğu gibi ülkemizde de spor, çeşitli süreçlerden geçerek şimdiki yapısına kavuşmuştur. Aynı zamanda bu süreçte, Türk spor alanında pek çok yasal düzenlemelerin de yapıldığı bilinmektedir. Cumhuriyet öncesi dönemde spor tekkeleri, Ahi teşkilatı, vakıflar ve imece gibi yapılar tarafından sporun yaygınlaştırılması ve gençlerin spora yönlendirilmesi hususunda çeşitli çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Cumhuriyet döneminde kurulan spor teşkilatları da aynı amacı taşımaktadır. Türkiye'de spor, kamu hizmeti olarak devlet tarafından desteklenmektedir. Tüm vatandaşların genel refah ve sağlığını güvence altına almak devletlerin ulusal ve yerel sorumlulukları arasında yer almaktadır (Mobley, 2006).

İlk olarak spor, 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu ile devlet korumasına alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası'nın 59. Maddesi'nde "Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyu korur." ifadesi ile spor vasıtasıyla toplum sağlığını korumak, sporu bir kültür hâline getirmek ve insanları spora yönlendirmek amaçlanmıştır. Spor eğitimi veren yükseköğretim kurumlarında Spor Hukuku dersleri; sosyal haklar, etik kurallar, yerel spor teşkilatları ve aynı zamanda uluslararası spor teşkilatları hakkında bilgi sahibi olma, sorunları çözebilme, yorumlayabilme vb. konulara ilişkin bilgi ve becerilerin kazanımına katkı sağlamaktadır. Geleceğin spor yöneticisi adaylarının bu bilinçle yetiştirilmesi ve Spor Hukuku alanında yeterli düzeyde bilgi sahibi olarak insanları bu ilkeler doğrultusunda yönlendirmesi gerekmektedir. İlgili literatür incelendiğinde konuyla ilişkili nicel çalışmaların oldukça sınırlı olduğu, Spor Hukuku dersine ilişkin nitel araştırmaya rastlanılmadığı belirlenmiştir. Dolayısıyla bu çalışma Spor Yöneticiliği Bölümünde öğrenim gören öğrencilerin Spor Hukuku dersine yönelik görüşlerini inceleme amacını taşımaktadır.

1. GEREÇ VE YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmada, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Spor Yöneticiliği Bölümü ikinci öğretim 4. sınıf öğrencileri ile görüşmeler yürütülmüştür. Çalışmanın örneklem grubu ölçüt örnekleme yoluyla seçilen Spor Hukuku dersi alan 6 öğrenci kapsamındadır. Ölçüt örnekleme türünde söz konusu ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir veya önceden hazırlanmış ölçüt listesi kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Dolayısıyla bu çalışmada örneklem grubundaki ölçüt ise öğrencilerin dördüncü sınıfta Spor Hukuku dersi alması ve spor yöneticiliği bölümünde öğrenim görmesi koşuludur.

1.2. Verilerin Toplama Süreci

Veri toplama süreci Şubat 2021 - Nisan 2021 tarihleri arasında yürütülmüştür. Öğrencilerin Spor Hukuku dersine yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla araştırmacılar tarafından 8 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Öğrenciler Spor Hukuku dersini, haftada iki saat teorik olarak almaktadır (AKTS-4). Çalışmada öğrencilere; spor alanında yapılan hukuksal düzenlemelere ilişkin örnekler, ders işleme süreci, öğretmenin bilgiyi aktarımdaki yeterliği, dersin gerekliliği, güncel gelişmeler, Spor Hukuku dersinin işleniş süreciyle ilgili görüş ve önerilere yönelik sorular sorulmuştur. Veri toplama süreci nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden internet yoluyla (e-posta) sağlanmıştır. Öğrencilerle sürekli irtibat hâlinde olunmuş gerektiğinde e-posta aracılığıyla tekrar iletişim sağlanmıştır. Covid-19 sebebiyle öğrencilerin üniversitelerde bulunmaması, verilerin nitel veri toplama yöntemlerinden olan internet aracılığıyla toplanmasında kolaylık sağlamıştır; çünkü normal koşullarda ulaşılamayan alan veya mekânlara internet aracılığıyla erişilmesi araştırmacıların görüşme yapabilmelerine imkân sağlamaktadır. Dolayısıyla veri toplama süresince ses kayıtları, videolar, diksiyon ve söylem sorunları olmadan öğrenciler tarafından cevaplanan formlar metne dönüştürülmüş bir şekilde gönderildiği için Nvivo programına aktarılmıştır.

1.3. Verilerin Değerlendirilmesi

Nvivo programına aktarılan veriler betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Betimsel analizde görüşülen kişilerin düşüncelerini yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmektedir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Betimsel analiz yöntemi ile çözümlenen veriler sonucunda oluşturulan kodlar uygun temalara atanmıştır. Kod listesindeki uyuma oranını tespit etmek amacıyla toplamda iki kişilik (alanda iki uzman) ekip oluşturulmuştur. Kodlama sürecinde aynı işaretlemeler görüş birliği farklı olan işaretlemeler ise görüş ayrılığı olarak belirlenmiştir. Güvenirlik hesaplaması “Görüş birliği/görüş birliği + görüş ayrılığı x 100” formülüyle %87 olarak hesaplanmıştır. Bu oran istenilen kriterin (%70) üstündedir (Miles and Huberman, 1994). Sonuç olarak temalara atanan kodlar öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda raporlaştırılmış ve alıntılarla desteklendirilmiştir.

2. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde elde edilen verilerin analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcılara Yönelik Kişisel Bilgiler

Katılımcılar	Yaş	Cinsiyet	Sınıf	Branş	Düzenli spor yapma durumu
K1	22	Erkek	4	Futbol	Evet
K2	22	Kadın	4	Voleybol	Evet
K3	22	Kadın	4	Futbol	Hayır
K4	23	Kadın	4	Voleybol	Hayır
K5	21	Kadın	4	Bocce	Hayır
K6	24	Kadın	4	Tenis	Evet

Tablo 1'de Spor Yöneticiliği Bölümünde öğrenim gören (4. sınıf) öğrencilerin kişisel bilgileri yer almaktadır. Çalışmaya katılan öğrencilerin yaşları 21-24 yaşlarında değişkenlik göstermektedir. Ayrıca Futbol, Voleybol, Bocce ve Tenis branşlarına sahip olan öğrencilerin yarısı aktif olarak spor yapmaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Spora Yönelik Yasal Düzenlemeleri Takip Etme Durumu

Tema İsmi	Katılımcılar	Kod Kelimesi Toplam	Kod Konusu
Yasal Gelişmeleri Takip	Spor Yöneticiliği Bölümü Öğrencileri	25	Birebir takip etmiyorum
			Dersten ötürü ediyorum
			Sıklıkla takip etmiyorum
			Mecburen
			Yeteri kadar takip etmiyorum
			Görürsem araştırırım
			Elimden geldiği sürece ederim
			Takip etmiyorum
			Takip etmeye çalışıyorum

Tablo 2'de öğrencilerin spor hususunda yasal düzenlemeleri takip etme durumlarına ilişkin öğrenci görüşleri alınmıştır. Öğrenciler yasal gelişmeleri çoğunlukla takip etmediklerini, eden öğrencilerin de Spor Hukuku dersinden ötürü gelişmelerden haberdar olmak, mecburiyetten (Covid-19 evde kalma durumu) veya denk gelme şeklinde bilgi edindiklerini bildirmektedirler.

Katılımcıların sorulara yanıtları incelendiğinde örneğin;

K1: "Sporla ilgili yasal gelişmeleri Spor Hukuku dersinden ötürü takip ediyorum. Bu yönde bilgi sahibi olmak her sporunun her beden eğitiminin bilmesi gerektiğini düşünüyorum. Sporla ilgili yasaları bilmek herhangi bir durumda ne yapacağını bilmek kişinin kendini gerçekleştirme açısından oldukça önemlidir."

K4: "Sporla ilgili yasal gelişmeleri yeteri kadar takip etmiyorum; ancak bu konuda bilgiye açık olduğumu düşünüyorum."

K6: "Takip ettiğim haber sayfalarında görünce atlamadan okuyup bilgi sahibi olurum. Onun dışında birebir takip etmiyorum."

Tablo 3. Katılımcıların Spor Hukuku Dersini Önemseme Durumu

Tema İsmi	Katılımcılar	Kod Kelimesi Toplam	Kod Konusu
Dersin Önemi	Spor Yöneticiliği Bölümü Öğrencileri	35	Olumsuz davranışların önlenmesi
			Sporun yönetimi ve yayımı
			Kurallar ve arasındaki ilişkileri bilmek
			Yaptırımları bilmek
			Yasaları bilmek
			Sporun gelişebilmesi
			Hakların korunması
			Bilinçlenmek
			Hukuksal anlamda hakları bilmek
			Donanıma sahip olmak
			Branş ve haklarla ilgili bilgi sahibi olmak

Tablo 3'te öğrencilerin Spor Hukuku dersinin gerekliliğine yönelik görüşleri alınmıştır. Öğrencilerin tamamı bu dersin yasaları, yaptırımları, kendilerine verilen haklar hakkında yeterli donanıma sahip olup bilinçlenmek, olumsuz davranışların önlenmesi ve sporun yaygınlaştırılması vb. nedenlerden ötürü Spor Hukuku dersinin kendileri için önemli olduğunu belirtmektedirler.

Katılımcıların sorulara yanıtları incelendiğinde örneğin;

K1: “Katılacağımız herhangi bir spor müsabakasında başımıza gelebilecek bir kaza için sponsorluk sözleşmeleri, spor organizasyonlarındaki maddi ve yasal düzenlemeler gibi konularda hukuksal sorunlar yaşayabiliriz ve bilgili olmamız gerekli. Kendi branşımızı ve haklarımızı bilecek ve bunun arkasında olacak kadar donanıma sahip olmalıyız. Bunda da Spor Hukuku dersinin katkısı büyük.”

K2: “Spor Hukuku; spor yapan, sporla ilgilenen ve bu bölümde okuyup eğitim alan birçok bireyin alması gereken bir derstir. Spor da kendi içerisinde kurallara dayalı olduğundan bunların toplumda yayılması ve yönetilmesi için doğru aktarılması gerekmektedir. Bu yüzden bence çok önemli olduğunu düşünüyorum.”

K5: “Her şeyden önce bireylerin hukuksal anlamda haklarını bilmesi gereklidir. Özellikle okullarda bu dersin verilmesi öğrencilerin bilinçlenmesi açısından önemli.”

Tablo 4. Üniversitede Verilen Spor Hukuku Ders İçeriğinin Yeterliliğine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Tema İsmi	Katılımcılar	Kod Kelimesi Toplam	Kod Konusu
Kurumda Verilen Eğitimin Yeterliliği	Spor Yöneticiliği Bölümü Öğrencileri	31	Yeterli eğitim aldığımı düşünmüyorum
			Aktarılamadığımı düşünüyorum
			Verimli geçtiğini düşünüyorum
			Yeterli bilgi ve ilgi yok
			Verimli geçtiğini düşünmüyorum
			Başarılı geçtiğini düşünüyorum
			Maddeler birer kez okunup geçiliyor
			Öğrenen kişi de çaba sarf etmeli

Tablo 4'te öğrenciler öğrenim gördüğü üniversitede Spor Hukuku dersinin işleniş düzeyiyle ilgili görüşlerini belirtmektedirler. Öğrenciler çoğunlukla Spor Hukuku dersinin gerektiği şekilde verimli geçmediğini, bu derste yeteri kadar bilgi sahibi olamadıklarını, örnekler verilmeden maddelerin yüzeysel olarak okunup geçildiğini, derste aynı zamanda öğrencinin de ekstra bir çaba sarf etmesi gerektiğini bildirmektedirler.

Katılımcıların sorulara yanıtları incelendiğinde örneğin;

K1: “Spora dair bilgilerin, sınıf ortamında çoğu insanın ilgi alanına girdiğine eminim. Derslerin verimli geçmesinde öğreten kişinin yanı sıra öğrenen kişilerin de bu yönde çaba sarf etmesi gerekir.”

K3: “Spor Hukuku’na yönelik yeterli bilgiye sahip olunmadığını düşünmüyorum; fakat bize aktarılamadığımı düşünüyorum.”

K6: “Hayır, düşünmüyorum. Bu ders okulumuzda hakkıyla işlenmiyor. Yeterli bilgi ve ilgi yok ders veriliyorken. Sadece öne çıkan bilgiler ile üstün körü geçiliyor. Bu yüzden de Spor Hukuku konusunda yeterli donanıma sahip olamıyoruz.”

Tablo 5. Katılımcıların Spor Hukuku Dersini Yürüten Öğretim Elemanlarının Yeterliğine İlişkin Görüşleri

Tema İsmi	Katılımcılar	Kod Kelimesi Toplam	Kod Konusu
Hukuk Dersine İlişkin Öğretmen Yeterliği	Spor Yöneticiliği Bölümü Öğrencileri	20	Yeterli eğitim aldığımı düşünmüyorum
			Aktarılamadığımı düşünüyorum
			Verimli geçtiğini düşünüyorum
			Yeterli bilgi ve ilgi yok
			Verimli geçtiğini düşünmüyorum
Başarılı geçtiğini düşünüyorum			

Tablo 5'te öğrenciler Spor Hukuku derslerine giren öğretim elemanlarının kendileri tarafından algılanan yeterliğine ilişkin görüşlerini belirtmektedirler. Öğrencilerin çoğunluğu öğretim elemanlarının bilgi sahibi olduklarını; ancak bunu kendilerine yansıtmada ve aktarmada yeterli düzeyde etkili olmadıklarını, maddeler hâlinde ilerleyen konuların bir süre sonra akılda kalmadığı şeklinde görüşlerini bildirmektedirler.

Katılımcıların sorulara yanıtları incelendiğinde örneğin;

K1: “Kendi araştırmalarım sonucu spora ait maddeleri, uluslararası kurumların görevleri, Spor Hukuku vb. konularda örnekler verebilir ve Spor Hukuku’na dair konuşabilirim. Bunda hocamızın katkısı önemli. Daha sonra önemli olan, hocamızın bu konuda teknik olarak yeterli düzeyde bilgiye sahip olması ve bu bilgileri başarılı bir şekilde bize aktardığıdır.”

K2: “Ders içerisinde anlatabilecekleri konu ve bilgilerin yeterli olabileceği düşünülüp maddeler hâlinde ilerlediklerini düşünüyorum.”

K5: “Yeterli bilgiye sahip olsa bile bilgiyi bize yansıtamadıklarını düşünüyorum.”

Tablo 6. Spor Hukuku Dersine Yönelik Öğrencilerin Kendilerini Yeterli Bulma Durumu

Tema İsmi	Katılımcılar	Kod Kelimesi Toplam	Kod Konusu
Hukuk Dersine İlişkin Öğrenci Yeterliği	Spor Yöneticiliği Bölümü Öğrencileri	16	Yeterli düzeye ulaştığımı düşünmüyorum
			Uygulama olarak bir faaliyet yapılmıyor
			Haklarımı savunacak kadar
			Orta düzeyde
Yeterli bulmuyorum			

Tablo 6'da öğrencilerin Spor Hukuku derslerinde yeterliklerine yönelik görüşlerine ilişkin bilgileri verilmiştir. Öğrencilerin çoğunluğu Spor Hukuku derslerinde ortalama bir bilgiye sahip olduklarını; ancak bu durumun kendileri için yeterli olmadığını bildirmektedirler.

Katılımcıların sorulara yanıtları incelendiğinde örneğin;

K1: “Aslında biraz bu durum öğrencide de bitiyor. Fakat uygulama anlamında bir faaliyet yapılırsa orada sorun var. Maalesef yapılmıyor; ama tam anlamıyla yetersiz olduğumu söyleyemem.”

K4: “Spor Hukuku’na yönelik birçok konuda bilgi sahibi olduğumu düşünüyorum; ancak kapsamlı bir ders sonuçta. O yüzden yeterli düzeye ulaştığımı düşünmüyorum açıkçası.”

K5: “Ortalama bir bilgiye sahip olduğumu düşünüyorum. Haklarımı savunacak kadar.”

Tablo 7. Spor Hukuku Dersine Yönelik Öğrencilerin Görüş ve Önerileri

Tema İsmi	Katılımcılar	Kod Kelimesi Toplam	Kod Konusu
Görüş ve Öneriler	Spor Yöneticiliği Bölümü Öğrencileri	58	Etkili bir şekilde anlatılmalı
			Örnek olaylar üzerinden yasalar işlenmeli
			Öğrenciye göre anlatmalı
			Teknik ve taktik düzeyde kendini geliştirmeli
			Dersler, üstü kapalı anlatılıp geçilmemeli
			Seminerler
			Güncel olaylar anlatılmalı
			Tecrübe edinilen bilgiler verilmeli
			Bilgilerini iyi aktarabilecek öğretim elemanları derslere girmeli
			Kendini savunabilecek düzeyde öğrenciler yetiştirilmeli
			Örneklere daha çok yer verilmeli
			Dersler branşlara özgü detaylı bir şekilde işlenilmeli
Hakların korunması öğretilmeli			

Tablo 7'de öğrencilerin Spor Hukuku derslerine yönelik görüş ve önerileri yer almaktadır. Öğrenciler Spor Hukuku konusunda güncel olaylar doğrultusunda konuların yüzeysel değil branşlara özgü, gerektiğinde örnek olaylara dayandırılarak detaylı bir şekilde anlatılması, tecrübe edilen bilgilere yer verilmesi, bu konuda seminerler düzenlenerek öğrencilerin bilgilendirilmesi, öğrencilerin haklarını bilerek kendilerini savunacak düzeyde yetiştirilmesi şeklinde görüş ve önerilerini belirtmektedirler.

Katılımcıların sorulara yanıtları incelendiğinde örneğin;

K2: “Dersler, üstü kapalı bir şekilde anlatılıp geçilmemeli. Seminerler düzenlenerek anlatılmalı.”

K3: “Spor Hukuku’na ait bilgiler birçok yerden araştırılıp okunulabilir; ancak bilginin daha verimli aktarılabilmesi ve kalıcı olabilmesi için daha güncel olaylarla ve tecrübe edinilen bilgiler verilerek ve konunun bu bilgilerle desteklenerek aktarılmasının daha etkili olabileceğini düşünüyorum.”

K6: “Gerekirse branşlara özgü detaylı bir şekilde işlenilmeli. Daha çok sporcunun katılacağı müsabaka veya organizasyonlarda kendini kurtarabilecek şekilde bilgilendirilmeli. Sporcuların hukuksal konularda sessiz kalmaması gerektiğini ve haklarını korumayı öğretmeliler.”

SONUÇ

Çalışmada gerçekleşen görüşmeler sonucunda öğrencilerin spor alanındaki yasal düzenlemeleri çoğunlukla takip etmedikleri; ancak Spor Hukuku dersinin kendileri için yasal hakları öğrenme, yaptırımları, kanunları bilme ve bilinçlenmeleri açısından oldukça önemli olduğu tespit edilmiştir. İlâveten öğrencilerin çoğunluğu, üniversitede aldıkları Spor Hukuku derslerinin gerektiği şekilde verimli geçmediğini yüzeysel olarak işlendiğini, yeterli düzeyde bilgi sahibi olamadıklarını bildirirken bazı öğrenciler ise derslerin verimli geçtiğini ve bu durumun öğrencinin çaba sarf etmesi ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Bunun yanı sıra öğrenciler, derslerin örnek olaylar ve tecrübe edinilen bilgilerle

desteklenerek anlatılması, ders kapsamında seminerler düzenlenmesi, Spor Hukuku'yla ilgili yasal konular hakkında branş bazında bilgi verilmesi şeklinde görüş ve önerilerini bildirmektedirler. İlgili literatür incelendiğinde bu konuyla ilgili olarak çok fazla çalışmaya rastlanılmamaktadır. Çalışmada elde edilen bilgiler ışığında çalışma sonucuyla örtüşen veya farklılık gösteren diğer çalışmalar incelendiğinde; katılımcıların Spor Hukuku dersine yönelik orta düzeyde bilgi sahibi oldukları (Pepe, 2019); spor eğitimi veren kurumların bünyesindeki bütün bölümlerde Spor Hukuku dersine yer verilmesi ve Spor Hukuku'nun güncel olarak takip edilmesi gerektiği (Atıcı, 2009); sporcuların Spor Hukukuna yönelik yüksek düzeyde bilgiye ihtiyaç duydukları (Dinç, 2009); sporcuların Spor Hukuku bilgi düzeylerinin çoğunlukla yetersiz olduğu; bu konunun öneminin bilincinde oldukları, ancak bu hususta yeterli bir eğitim almadıkları (İnan, 2009) şeklinde sonuçlara ulaşılmaktadır. Ayrıca Parlar ve Çon (2020: 2935) Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği programındaki meslek derslerinde sınıf içi aktif öğrenme tekniklerinin yeterli düzeyde uygulanmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Çalışmada öğrencilerin çoğunluğunun Spor Hukuku dersinden verim alamadıkları görüşünde olması, derslerin çevrimiçi işlenmesi durumunun olumsuz etkilerinden biri olabilir. Öğretim elemanlarının bu süreçte derslerini çevrimiçi şekilde vermek zorunda kalması, konuların öğrenciler tarafından tam anlamıyla anlaşılmasını ve öğrencilerin bu süreçte derse aktif katılıp katılmama durumlarını kontrol etmelerini güçleştirebilir. Aynı zamanda öğrencilerin çoğunluğunun Spor Hukuku konusunda yasal gelişmeleri de aktif olarak takip etmeme durumu da dersten verim alınmasını etkileyen başka bir faktör olarak gösterilebilir. Özellikle geleceğin spor yöneticisi adaylarının ileride mesleklerini icra ederken gerekli bilgi ve donanıma sahip olması gerekmektedir. Bu bağlamda üniversitede alınan eğitimin kalitesi ve yeterliği önem taşımaktadır. Öğrencilere verilen Spor Hukuku ders içeriğinde branşlara özgü hukuk alanında detaylı bilgilere yer verilmelidir. Aynı zamanda öğrencilerin sporla ilgili yasal düzenlemeleri takip etmeleri için teşvik edici (ödev, kanaat, sunum vb.) tedbirler alınmalıdır.

Spor Yöneticiliği Bölümü öğrencilerinin Spor Hukuku'na hâkim, yeterli donanıma sahip bir düzeyde mezun olmaları; atandıkları kurumlarda da sporun, sporculara ve tüm topluma tanıdığı hakların bilincinde olması; aynı zamanda sporun yaygınlaştırılması ve bu ilkeler doğrultusunda yönlendirmesi açısından oldukça önem taşımaktadır. Buna bağlı olarak spor alanında geleceğin karar vericileri olacak spor yöneticisi adaylarının ileride mesleklerini icra ederken gerekli bilgi ve donanıma sahip olması gerekmektedir. Dolayısıyla öğretim elemanlarının ders işleme sürecinde öğrenci görüşlerini dikkate alması; öğrenciler tarafından ders süresi yetersiz görülüyorsa ders saatlerinin artırılması gerekmektedir.

Buna ilaveten özellikle 2021-2022 eğitim öğretim yılında YÖK tarafından alınan karar doğrultusunda müfredattaki derslerin %40'ı ya da herhangi bir dersin %40'ına kadar olan kısmının uzaktan eğitim yöntemleriyle işlenebileceği bildirilmiştir (YÖK, 2020: 3). Bu dönemde özellikle Spor Hukuku derslerinin hem uygulamalı hem de teorik olarak branş bazında güncel gelişmeler doğrultusunda kapsamlı bir şekilde işlenmesi, ders içeriklerinin güncel olması, derse girecek öğretim elemanlarının ilgili ana bilim dalı ve Spor Hukuku üzerine araştırmalar yapan kişilerden olması durumuna dikkat edilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda öğrencilerin ders dışında da Spor Hukuku'na ilişkin güncel gelişmeleri takip etmesinin, Spor Hukuku derslerinin daha sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi hususunda katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Etik Kurul Onayı: Araştırmanın yürütülmesi hususunda Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurul Kararı (Karar no: 2020/813) ile onay alınmıştır.

Çatışma Beyanı: Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların herhangi bir çıkar çatışması arz edecek durumu yoktur.

KAYNAKLAR

- Atıcı, T. (2009). *Elit Hentbol Sporcularının Spor Hukuku Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara.
- Beden Terbiyesi Kanunu (1938). <https://www.resmigazete.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 10.11.2020).
- Dinç, F. (2009). *Türkiye Futbol Federasyonu Süper Ligi Sporcularının Spor Hukuku Bilgi Düzeyi ile İlgili Bir Çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Niğde.
- Ekici, H. (2012). Halkın Sporla İlgili Belediyelerden Beklentileri: Gaziantep’te Bir Uygulama. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 53-77.
- Ermiş, A., Çankaya, S. & Sabah, S. (2020). Samsun Tekkeköy Municipality Sport Services and Practices *International Euraasia Congress on Scientific Researches and Recent Trends* (ss. 166-172). Bakü: Avrasya Üniversitesi
- Ertaş, Ş. & Petek, H (2005). *Spor Hukuku*. Yetkin Yayınları
- Gerçeker, H. (2016). *Spor Hukuku: Spor Tahkim Kurulları, Spor Genel Müdürlüğü Tahkim Kurulu*. Ankara: Seçkin.
- Haas, U. & Martens, D.R (2012). *Sportrecht - Eine Einführung in die Praxis*. Schulthess Verlag
- İnan, M. (2009). *Profesyonel voleybolcuların Spor Hukuku bilgi düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Niğde.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. CA: Sage Publication.
- Mobley, T. A. (2006). Yerel Yönetimlerin Halkın Rekreasyon ve Park İhtiyaç ve Hizmetlerini Karşılamadaki Rolü. Sempozyum. Eskişehir. http://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2012/09/prof_dr_tony_a_m_obleypdf (Erişim Tarihi: 12.12.2020).
- Özcan, C. (2010). Bosman Kararı ve Profesyonel Sporcuların Serbest Dolaşımı. *İzmir Barosu Dergisi*, 1, 18-31.
- Parlar, F. M. & Çon, M. (2020). Spor Yöneticiliği Lisans Programının Deneyimsel Öğrenme Yaklaşımını Kullanma Bakımından Yeterliği: Yaşar Doğu Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği Programı Örneği. *Turkish Studies-Educational Sciences*, 15(4), 2917–2941.
- Pepe, A. (2019). *Spor yöneticiliği bölümü öğrencilerinin hukuk ve Spor Hukuku dersine ilişkin bilgi düzeyleri ile hukuk bilinçlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Burdur.
- Sabah, S., Çankaya, S. & Ermiş, A (2020). Local Administrations Sport Services and Practices: Case Of Samsun Province İlkadım Municipality. *International Euraasia Congress On Scientific Researches and Recent Trends* (ss. 173-179). Bakü: Avrasya Üniversitesi.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). <https://www.mevzuat.gov.tr/#anayasa> (Erişim Tarihi: 10.01.2021).
- Yıldırım. A., Şimşek, H (2016). *Nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin yayınevi
- YÖK (2020). Yükseköğretim Kurumlarında Uzaktan Öğretime İlişkin Usul ve Esaslar. https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Uzaktan_ogretim/yuksekogretim_kurumlarinda_uzaktan_ogretime_iliskin_usul_ve_esaslar.pdf (Erişim Tarihi: 12.10.2021).

Article type / Makale türü: Compilation / Derleme

The Role of Information for Consumers in The Digital Era (Indonesia Case)

Dijital Çağda Tüketiciler İçin Bilginin Rolü (Endonezya Örneği)

Dr. Lucky Nugroho

Universitas Mercu Buana, Jakarta, Indonesia, lucky.nugroho@mercubuana.ac.id

ORCID: 0000-0002-9613-1667

Abstract

The development of technology during industrial revolution 4.0 is an inevitability. Therefore, this conceptual paper aims to analyze the influence of consumer information and knowledge in the digital era. The research method used is qualitative descriptive, namely conducting a literature review sourced from scientific articles and books related to the research object of this conceptual paper. Based on the research results on this conceptual paper, in today's digital era, consumer behavior has undergone significant changes where digital platforms have become a source of information for the public in making decisions. In addition, the information available on electronic social media can be received differently depending on the knowledge of the consumer.

Keywords: Digital Era, Consumer, Behavior, Information, Knowledge

JEL Codes: D12, D82, D91

Özet

Endüstri 4.0 devrimi ile birlikte teknolojinin gelişmesi kaçınılmaz olmuştur. Dolayısıyla makale, dijital çağda tüketicinin bilgisinin etkisini analiz etmeyi amaçlamıştır. Kullanılan araştırma yöntemi nitel tanımlayıcıdır. Bu sebeple, araştırma konusu ile ilgili olarak bilimsel makalelerden ve kitaplardan bir literatür taraması yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına dayanarak, günümüz dijital çağında, dijital platformların karar vermede toplum için bir bilgi kaynağı haline geldiği ve tüketici davranışlarının önemli değişikliklere uğradığı söylenebilir. Ayrıca sosyal medyada platformlarında yer alan bilgiler, tüketici bilgisine bağlı olarak farklı şekilde algılanabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Çağ, Tüketici, Davranış, Bilgi

JEL Kodları: D12, D82, D91

INTRODUCTION

The development of technology is an inevitability and cannot be avoided. This is because human knowledge is always evolving and produces an innovation that aims to improve the value and performance of human activities (Boyd & Holton, 2018; Mokyr et al., 2015). The industrial revolution demonstrates the development of human knowledge and innovation in business and industrial activities. The industrial revolution is the stages of innovation of the human mind that then impact the industrial and business sectors to contribute to the world's economic, social, and cultural conditions (Morrar et al., 2017). The stages of the industrial revolution that occurred in the world began with the discovery of tools that replaced human and animal activities or commonly called mechanization. The industrial revolution, early-stage or so-called industrial revolution 1.0 is indicated by changes in behavior in the use of tools such as steam engines as tools that support the production of goods, the use of steam engines to assist fishermen in sailing, and so on (Ślusarczyk, 2018).

Furthermore, the industrial revolution 2.0 was demonstrated by human innovation related to electricity as a means of power generation. This invention of electricity changed the behavior of humans who

previously used a lot of steam power in their activities, then turned it into electricity as the primary source of power in the production process (Özüdoğru et al., 2018). Factories in the industrial revolution 2.0 show this phenomenon has implemented assembly lines in making goods such as car factories, weapons factories, electronics factories, etc. Human knowledge is dynamic that it is constantly evolving and finding computers as tools that can replace instructions carried out by humans. Industrial Revolution 3.0 changed human behavior, which had previously used humans as instructions in industrial processes replaced with computers such as semiconductors, transistors, and integrated chips (Vaidya et al., 2018).

Moreover, the development of industrial revolution 4.0 resulted from the invention of the internet that combines computer technology with mechanization. As a result, there are discoveries related to computer applications that can replace human activities (Witkowski, 2017). Some examples of discoveries in the industrial revolution 4.0 in Indonesia cases are Go-Jek, Traveloka, Tokopedia, etc. (Mumtaha & Khoiri, 2019). This has an impact on changes in human behavior that rely on applications in daily activities and work.

Human dependence on technology in the industrial revolution 4.0 in all human activities is called the digital era. The digital age provides technology that helps all aspects of human life. Human dependence on technology in the digital age is getting stronger. Almost all human work activities today depend on e-mail, the internet, computers, etc. Therefore, the development of digital technology has a significant impact on changes in economic activity in the world. As one of the countries with the largest population and in the industrialization phase, Indonesia has used the internet to support business and economic activities.

Referring to information submitted by the Indonesian Internet Service Providers Association of Indonesia's total population in 2019 amounting to 264 million people, as many as 64.8% have used internet services or a total of 171.07 million people (Pramono, 2019). In addition, based on the results of the survey from Kasyfi (2018), Internet use in economic activity includes:

- Price search and compare the price of a product amounting to 45.14% of the population or a total of 77.22 million people;
- Helps manage businesses at 41.04% of the population or 70.21 million people;
- Seeking information related to products and services amounting to 37.82% of the population or a total of 64.70 million people;
- Make online purchases amounting to 32.19% of the population or a total of 55.07 million people;
- Looking for job openings amounting to 26.19% of the population or a total of 44.80 million people;
- Conducting banking transactions amounting to 17.04% of the population or a total of 29.15 million people;
- Online buying and selling amounted to 16.83% of the population or a total of 28.79 million people.

Referring to the data mentioned above and the number of internet users based on the purpose of internet users based on economic activity, it can be known that the majority of internet use is to find information. For example, the information that the public is looking for using internet media is to look for the price of a product amounting to 77.22 million people or 45.14%, looking for information related to the management of companies and businesses amounting to 70.21 million people or 41.04% and looking for information related to products and services amounting to 64.70 million people or 64.70%. Thus, based on these data, most people in Indonesia in the current digital era have used the internet to seek information to make decisions in economic activity.

Furthermore, information is input from knowledge; the more information a person receives, the more knowledge the person will receive (Brucks, 1985; Radecki & Jaccard, 1995). On the other hand, companies must continue to innovate to develop their products and services based on the needs and desires of consumers and society in general. Therefore, in the making, marketing, and selling a product or service, the company must understand consumer behavior (Grunert & Valli, 2001; Jansson et al., 2011). Meanwhile, the consumer's behavior is influenced by his knowledge and the information obtained (Mak & Braspenning, 2012; Mura et al., 2013). Based on this phenomenon, the formulation of the problems in this article is as follows: (i) How can knowledge influence consumer behavior in the digital age?; (ii) How can consumer knowledge consumer decisions?

Furthermore, based on the formulation of the problem, the purpose of this conceptual article includes (i) analyzing the factors that influence consumer behavior in the digital era; (ii) analyzing the relationship between knowledge and consumer behavior and decision-making.

Furthermore, this article contributes to the characteristics of strategic management to be used as input from stakeholders and academics in strategizing in developing company products and services to be on target. Meanwhile, academics can be used as a reference in research and scientific work related to the management of corporate strategies to develop products and services according to the wants and needs of consumers in particular and society in general.

Furthermore, this article contributes to the characteristics of strategic management to be used as input from stakeholders and academics in strategizing in developing company products and services to be on target. Meanwhile, academics can be used as a reference in research and scientific work related to the management of corporate strategies to develop products and services according to the wants and needs of consumers in particular and society in general.

METHOD

The method used in this conceptual paper is descriptive in that conducting research objects based on phenomena and scientific literature related to research objects. In addition, to support the descriptive method, the study also used secondary data that is quantitative and has been published by institutions that have the authority to support the arguments in this study. Furthermore, the analysis technique in this study uses miles and Huberman models illustrated in the following image:

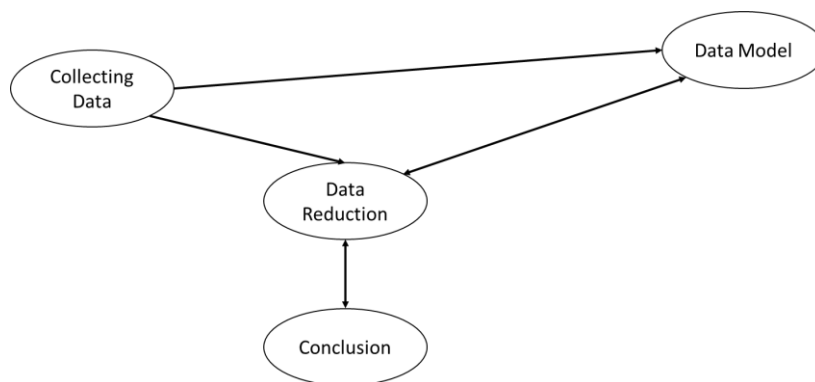

Figure 1. Miles and Huberman Analysis Techniques (Emzir, 2016).

Based on figure 1 above, then in this conceptual paper, the stage is to collect data from previous scientific studies following the conceptual paper. If data is not appropriate, then data have to reduction. So that the data collected is appropriate and adequate to make decisions in the conceptual paper. Therefore, to limit the discussion on the conceptual paper, the research question of this research includes (i) How can

knowledge influence consumer behavior in the digital age?; (ii) How can consumer knowledge influence consumer decisions?

Nevertheless, this article contributes to the characteristics of strategic management to be used as input from stakeholders and academics in strategizing in developing company products and services to be on target. Meanwhile, academics can be used as a reference in research and scientific work related to the management of corporate strategies to develop products and services according to the wants and needs of consumers in particular and society in general.

FINDINGS

Consumer Knowledge and Consumer Behavior in the Digital Age

Consumer knowledge is an essential asset for a company's business. This is because knowing consumer knowledge is the company's first step to developing its business by developing quality and product and service features so that customers meet their needs and desires (Rowley, 2002). Furthermore, consumer knowledge is all information owned by consumers related to various products and services and other information related to these products and services. In addition, there is also a definition that states that consumer knowledge is related to changes in the behavior of individuals or consumers as a result of the consumer's experience in using the product or service (Kotler & Pfoertsch, 2007). While according to J. Paul et al. (1999) divide consumer knowledge into three criteria which include: (i) Consumer knowledge related to the specifications and attribute characteristics of a product or service; (ii) Consumer knowledge relating to the usefulness and benefits of a product or service; (iii) Consumer knowledge is concerned with experience and satisfaction with the use of a product or service.

With the current extraordinarily tight business competition conditions, companies need to know about their consumers. If the company has no or has little experience with consumer knowledge management, then the company is advised to perform the four stages described by the pyramid below:

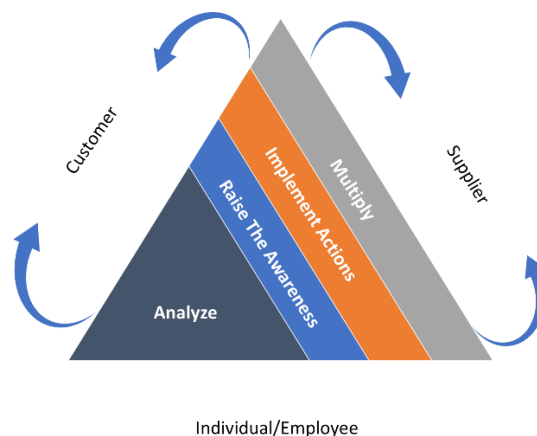

Figure 1. Pyramid of Knowledge Management (Wilde, 2011)

Referring to figure 1 above, the stages of the company to be able to analyze the knowledge (needs and desires) of consumers are as follows (Wilde, 2011):

- Conducting analysis related to knowledge of products or services owned by the company both in terms of consumers, suppliers, and employees (for example, by using questionnaires);
- Increase awareness of the results obtained from an analysis that aims to increase the needs and benefits of the company's products or services (e.g., by evaluating and correcting errors that have been made);

- Based on the results of the evaluation, the company must make strategic and planning initiatives and implement them (e.g., by introducing knowledge databases or regular training);
- With the information that the company has related to the needs and desires of consumers, suppliers, and employees, the relevant information must be disseminated to relevant parties or work units that have the opportunity to improve the quality and benefits of the goods and services of the company (by using the database of goods and services of the company).

The development of internet use is now an inevitability, so that it can be said that companies face new challenges in this digital era. To survive in this digital era, the relationship with consumers becomes very vital. Relationships with consumers can be built through marketing services and marketing communication. In line with the digital era, the company is required to develop E-Business. E-Business is an application or channel used to find out the experience of consumers in using the products and services of the company. In addition, the company must increase the use of E-Business by knowing the needs and desires of consumers based on the knowledge or information they have. Therefore, the company must consider several things related to the information needed, namely:

Knowledge of the consumer, which may include knowledge of potential consumers and their segmentation as well as knowledge of individual consumers;

The knowledge possessed by consumers is related to product ranges, such as compatibility between computer hardware components or the efficacy of a particular drug, and about the context and broader market in which products and services are provided.

Thus to be able to know the knowledge of consumers to maintain relationships, and perform marketing services (marketing services) and marketing communication (marketing communication) in the digital era, then a company needs to carry out information technology systems that accommodate the following functions:

- E-commerce;
- Channel automation software;
- Collaborative commerce software;
- Online storefront;
- Multichannel customer management;
- E-service;
- E-mail response management;
- Guided selling and buying;
- Product configuration;
- Order management;
- Electronic agents;
- Catalog management;
- Content management;
- E-customer;
- Fulfillment software; and
- Self-service.

Therefore, the technology information system must be integrated into the company's operational or business activities. Furthermore, the information system technology will translate data into knowledge

that increases customer value, without human intervention. In general, data is not information and indeed not knowledge. Data needs to be processed to turn it into information or knowledge to impact organizational learning and change organizational behavior. (Rowley, 2002).

Furthermore, consumer behavior is the action of consumers in determining the choice or decision-making process to choose a product or service that suits their needs and desires. Some theories related to the notion of consumer behavior based on previous research are as follows:

- Consumer behavior is a process of stimulation to prospective consumers to motivate prospective consumers to make purchases. In addition, consumer behavior also includes experience in using products and services so that there is feedback or evaluation for the process of developing these products and services (Nicosia, 1966);
- Consumer behavior is a system device that includes: process stimuli, information processing, decision-making process, information search process, post-decision evaluation process, and related external factors (Kollat et al., 1972);
- Consumer behavior includes mechanisms: input variables in the form of external stimuli and internal stimuli, output variables in the form of attention, attitudes, and desires, which are supported by learning and the formation of perception. In addition, there are also exogenous variables in the form of satisfaction and choice over the products and services offered (Howard & Sheth, 1969);
- Consumer behavior includes mechanisms: input variables in the form of external stimuli and internal stimuli, output variables in the form of attention, attitudes, and desires, which are supported by the process of learning and the formation of perception. In addition, there are also exogenous variables in the form of satisfaction and choice over the products and services offered (Bettman, 1979);
- Consumer behavior includes several processes that include: input process, namely the process of disbursement of information in the form of exposure, perception, and retention; the decision-making process, which is the process of analyzing and evaluating the information that subsequently produces a decision; and variables that affect the individual, social and cultural character that a person believes in (Sheth, Newman, & Gross, 1991).

Consumer decision-making parameters in the digital age have undergone significant changes from previous eras. Today consumers have a sensitivity to several variables such as price and quality. The existence of the internet has empowered the community and is aware of the availability of products of better quality at affordable prices. As a result, the Internet has impacted the development of E-Commerce. E-Commerce is an online sales transaction that includes online retail sales, online banking transactions, and online shopping.

Previous research has also stated that the internet has become a significant source of information when making purchasing decisions (Kim et al., 2008; Teo & Yeong, 2003). In today's digital era, almost all goods and services can be sold online through the internet, ranging from cars, homes, motorcycles, used goods, electronics to food and beverages, even reflexology. Nevertheless, according to Luo et al. (2011) dan Sexton et al. (2002), some sectors are most exposed or affected, namely the education, entertainment, and consulting services sectors. Following these conditions, the company is required to adjust its sales strategy through online media. Refer to research conducted by Choi et al. (2002), who compares the use of the web-online and those who do not use the web-online in the sales process in a company, it is known from the results of his research that shows that companies that sell their goods using the web-online have doubled compared to companies that have not used web-online in their sales mechanism. In addition, the

banking industry in the UK has a 15% share of insurance sales online (Chaffey & Smith, 2013). This is because most people in the digital era buy products and services purchased because they look for information online. Before consumers decide to buy, those prospective buyers will conduct an online search to gather price information and special offers before visiting stores and showrooms or calling by phone to negotiate a better deal. Therefore, in the current digital era, companies must provide sales mechanisms or information related to their products and services online. The addition of these facilities will accommodate the needs of the public in the digital era to make purchases and search for information online. This is evidenced by the BMW company, that about 50% of prospective buyers who do test drives are generated from their website (Chaffey & Smith, 2013). In addition, electronic social media has a significant contribution to the development of online transactions (Hansen et al., 2018).

The Role of Consumer Knowledge in Decision Making

According to Yulianti (2016), lack of information will reduce the public's interest to use products or services offered by a company or organization. So that information has a vital role in decision making to choose goods or services according to needs and wants. Furthermore, there are several definitions related to information, among others:

- Information is data that has been processed into something valuable and essential for the recipient and its users and valuable to take alternative decisions that are right for now or in the future (Amalia, 2013; McLaughlin et al., 1983);
- Information is data or facts that have been processed and processed systematically, thus producing relevant information. Therefore, information can be used to reduce uncertainty and have benefits in choosing alternative decisions with the lowest risk (Anggadini, 2014);
- According to McLeod & MacDonell (2011), information is one of the data sources processed using an application or computer whose results can systematically solve existing problems.
- Following the definition above, information is the result of systematic data processing so that the data has value to be used in decision making. Furthermore, information with knowledge has a close relationship. Knowledge is the ability to decide that the alternatives of information obtained can be used appropriately to provide solutions and reduce the risks. Thus, the more information that a person has, it will impact increasing the knowledge he has. According to Purnamasari (2013), knowledge is information that a person has, so it can be said to process and access data into information. In addition, knowledge is also obtained from the process of education and experience of a person (Futri & Juliarsa, 2014). Therefore, when connected between data, information, knowledge, experience, and education, it can be illustrated in figure 2 below:

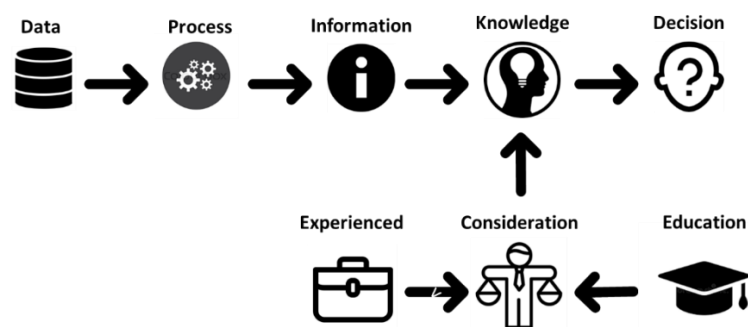

Figure 2. Decision-Making Process (Author).

The right decision helps solve the problem and has minimal risk for the future, requiring a mechanism as shown in figure 2 above. Furthermore, for a product or service to be in demand by prospective buyers or the public, activity is needed to disseminate, convey and communicate the information using verbal, audio, and visual media (Gumilar & Zulfan, 2017). Therefore, the promotion has a vital role in marketing a product or service because promotion is one of the determinants of the success of a marketing program in a company. According to (Indah & Yulianto, 2011; Maimunah et al., 2012), promotion is a form of marketing communication to the public or prospective users of products and services that seek to disseminate information, influence or persuade and remind the target market of its products and services to be willing to accept and loyal to the products or services offered by the company concerned. Thus, promotion is an internal effort of the company to communicate information on the products or services it has to be accepted and used by the community. In addition, promotion can also be a tool in competing to convey the advantages of products and services owned by a company compared to its competitors.

Knowledge means everything that is known to be related to information (Bairizki et al., 2021; Hidayah et al., 2020; Nisak et al., 2013). Knowledge is also information about specific or universal methods, processes, patterns, and resource structures (Nugroho et al., 2018; Yazdi, 2012). Knowledge is influenced by many things, including formal education and informal education. A person's knowledge of an object contains two aspects, namely positive and negative aspects. These positive and negative aspects will determine a person's attitude. The more positive aspects, the more positive the attitude of prospective customers towards the object. Knowledge related to the product or service refers to the statement Peter et al. (1999), include:

- Knowledge related to the characteristics or attributes of a product or service for customers and the public;
- Knowledge related to the benefits of products or services for customers and the public;
- Knowledge related to adding value and satisfaction provided by-products or services for customers and the public.

Knowledge related to adding value and satisfaction provided by-products or services for customers and the public Kotler (1994) Interest is a person's situation before taking action, which can be used as a basis for predicting a person's behavior or actions. For example, the interest in partnering with Islamic banks assumed to be an interest in using Islamic bank products and services is behavior that arises in response to objects that indicate the consumer's desire to use them. Knowledge is an external factor for the organization or company so that the information received is positive so that their interest in using the company's products and services also increases. The relationship between promotion, information, knowledge, and interest can be illustrated in figure 3 below:

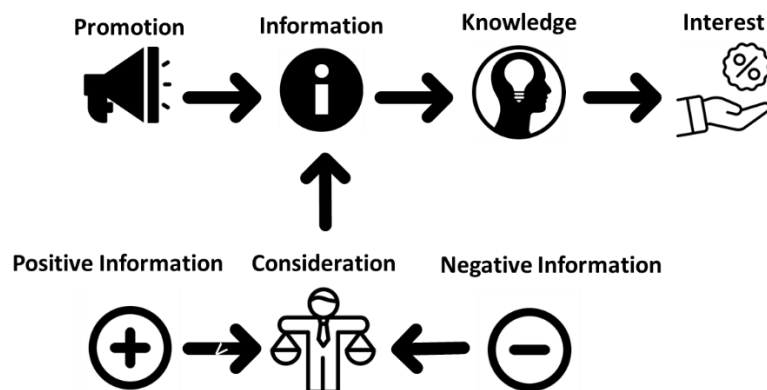

Figure 3. Promotional Relationships, Knowledge, and Interests to Attract Customers (Author).

Referring to figure 3 above, promotion helps increase the dissemination of information related to the products and services of a product and service so that the public can receive positive information based on the knowledge they have that can ultimately increase interest in using products and services. The increasing interest in the use of products and services of a product and service will impact the decision of consumers to become buyers of products or service users. In today's digital era, promotional channels no longer go through traditional media such as radio, television, magazines, etc., but have proliferated through electronic media. Internet marketing is one of the tools in marketing communication that is currently widely used as a new medium in marketing. One of which is by utilizing the popularity of social media as a medium of promoting (Lestari, 2015).

CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

In today's digital age, consumer behavior has undergone significant changes where digital platforms have become a source of information for people to make decisions. In addition, the information available on electronic social media can be received differently depending on the knowledge of the consumer. Furthermore, to increase the probability of using a company's products and services required promotion to affect one's attitude and motivation to buy the products and services offered. However, the process of consumer behavior is not only limited to the process of purchasing decision making but also the process of knowing the experience of the buyer that can be used as an input and evaluation to improve the products and services under the needs and desires of the community today and in the future.

REFERENCES

- Amalia, N. (2013). Peningkatan obligasi PT Pefindo: Berdasarkan informasi keuangan. *Accounting Analysis Journal*, 2(2), 140–147.
- Anggadini, S. D. (2014). Mekanisme Pengawasan Dewan Pengawas Syariah dan Bank Indonesia terhadap Bank Syariah. *Majalah Ilmiah Unikom*, 12(1), 77–84.
- Bairizki, A., Irwansyah, R., Arifudin, O., Asir, M., Ganika, W. G., Karyanto, B. & Marietza, F. (2021). *Manajemen Perubahan*. Widina Bhakti Persada Bandung.
- Bettman, J. R. (1979). Memory Factors in Consumer Choice: A Review. *Journal of Marketing*, 43(2), 37–53.
- Boyd, R. & Holton, R. J. (2018). Technology, innovation, employment and power: Does robotics and artificial intelligence really mean social transformation? *Journal of Sociology*, 54(3), 331–345. <https://doi.org/10.1177/1440783317726591>
- Brucks, M. (1985). The Effects of Product Class Knowledge on Information Search Behavior. *Journal of Consumer Research*, 12(1), 1–16. <https://doi.org/10.1086/209031>
- Chaffey, D. & Smith, P. (2013). *Emarketing Excellence: Planning and optimizing your digital marketing*. The New England journal of medicine (4th ed.). Routledge. <https://doi.org/10.1056/NEJM196104062641401>
- Choi, J. J., Laibson, D. & Metrick, A. (2002). How does the internet affect trading? Evidence from investor behavior in 401(k) plans. *Journal of Financial Economics*, 64(3), 397–421. [https://doi.org/10.1016/S0304-405X\(02\)00130-7](https://doi.org/10.1016/S0304-405X(02)00130-7)
- Emzir. (2016). *Analisis Data*. PT Raja Grafindo Persada.
- Futri, P. S. & Juliarsa, G. (2014). Pengaruh Independensi, Profesionalisme, Tingkat Pendidikan, Etika Profesi, Pengalaman, dan Kepuasan Kerja Auditor pada Kualitas Audit Kantor Akuntan Publik di Bali. *E-Jurnal Akuntansi Universitas Udayana*, 7(2), 444–461. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2761.1986.tb01041.x>
- Grunert, K. G. & Valli, C. (2001). Designer-made meat and dairy products: Consumer-led product development. In *Livestock Production Science* (Vol. 72, pp. 83–98). Elsevier. [https://doi.org/10.1016/S0301-6226\(01\)00269-X](https://doi.org/10.1016/S0301-6226(01)00269-X)
- Gumilar, G. & Zulfan, I. (2017). Penggunaan Media Massa Dan Internet Sebagai Sarana Penyampaian Informasi Dan Promosi Oleh Pengelola Industri Kecil Dan Menengah Di Bandung. *Jurnal Kajian Komunikasi*, 2(1), 85–92. <https://doi.org/10.24198/jkk.vol2n1.9>
- Hansen, J. M., Saridakis, G. & Benson, V. (2018). Risk, trust, and the interaction of perceived ease of use and

- behavioral control in predicting consumers' use of social media for transactions. *Computers in Human Behavior*, 80, 197–206. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.11.010>
- Hidayah, N., Badawi, A., Nugroho, L. & Prihanto, H. (2020). Human Capital and The Use Of Information Technology To Enhance Sustainable Competitive Advantages (Case study on Sharia Banking). *Archives of Business Review*, 8(6), 239–249. <https://doi.org/10.14738/abr.86.8536>
- Howard, J. A. & Sheth, J. N. (1969). *The Theory of Buyer Behavior*. John Wiley and Sons.
- Indah, I. N. & Yulianto, L. (2011). Pembuatan Website Sebagai Sarana Promosi Produk Kelompok Pidra Desa Gawang Kecamatan Kebonagung Kabupaten Pacitan. *Journal Speed*, 3(4), 30–33. <https://doi.org/10.3112/SPEED.V3I4.1155>
- Jansson, J., Marell, A. & Nordlund, A. (2011). Exploring consumer adoption of a high involvement eco-innovation using value-belief-norm theory. *Journal of Consumer Behaviour*, 10(1), 51–60. <https://doi.org/10.1002/cb.346>
- Kasyfi, H. (2018). APJII: Penetrasi Pengguna Internet Indonesia Capai 143 Juta Orang | Dailysocial. Retrieved January 25, 2020, from <https://dailysocial.id/post/apjii-survei-internet-indonesia-2017>
- Kim, D. J., Ferrin, D. L. & Rao, H. R. (2008). A trust-based consumer decision-making model in electronic commerce: The role of trust, perceived risk, and their antecedents. *Decision Support Systems*, 44(2), 544–564. <https://doi.org/10.1016/j.dss.2007.07.001>
- Kollat, D. T., Blackwell, R. D. & Engel, J. F. (1972). The current status of consumer behavior research: Developments during the 1968-1972 period. *ACR Special Volumes*.
- Kotler, P. (1994). Reconceptualizing marketing: An interview with Philip Kotler. *European Management Journal*, 12(4), 353–361. [https://doi.org/10.1016/0263-2373\(94\)90021-3](https://doi.org/10.1016/0263-2373(94)90021-3)
- Kotler, P. & Pfoertsch, W. (2007). Being known or being one of many: The need for brand management for business-to-business (B2B) companies. *Journal of Business & Industrial Marketing*, 22(6), 357–362. <https://doi.org/10.1108/08858620710780118>
- Lestari, D. P. (2015). Analisis Strategi Internet Marketing Butik Online Di Surabaya Melalui Instagram. *Jurnal Commonline Departemen Komunikasi*, 4(2), 412–424.
- Luo, M. M., Chea, S. & Chen, J. S. (2011). Web-based information service adoption: A comparison of the motivational model and the uses and gratifications theory. *Decision Support Systems*, 51(1), 21–30. <https://doi.org/10.1016/j.dss.2010.11.015>
- Maimunah, Sunarya, L. & Nina Larasati. (2012). Media Company Profile Sebagai Sarana. *CCIT Journal*, 5(40), 281–301.
- Mak, V. & Braspenning, J. (2012, September 30). Errare humanum est: Financial Literacy in European Consumer Credit Law. *Journal of Consumer Policy*. Springer. <https://doi.org/10.1007/s10603-012-9198-5>
- McLaughlin, B. Rossman, T., & McLeod, B. (1983). Second Language Learning: an Information-Processing Perspective. *Language Learning*, 33(2), 135–158. <https://doi.org/10.1111/j.1467-1770.1983.tb00532.x>
- Mokyr, J., Vickers, C. & Ziebarth, N. L. (2015). The history of technological anxiety and the future of economic growth: Is this time different? *Journal of Economic Perspectives*, 29(3), 31–50. <https://doi.org/10.1257/jep.29.3.31>
- Morrar, R., Arman, H. & Mousa, S. (2017). The Fourth Industrial Revolution (Industry 4.0): A Social Innovation Perspective. *Technology Innovation Management Review*, 7(11), 12–20. <https://doi.org/10.22215/TIMREVIEW/1396>
- Mumtaha, H. A. & Khoiri, H. A. (2019). Analisis Dampak Perkembangan Revolusi Industri 4.0 dan Society 5.0 Pada Perilaku Masyarakat Ekonomi (E-Commerce). *JURNAL PILAR TEKNOLOGI : Jurnal Ilmiah Ilmu Ilmu Teknik*, 4(2), 55–60. <https://doi.org/10.33319/piltek.v4i2.39>
- Mura, M., Lettieri, E., Radaelli, G. & Spiller, N. (2013). Promoting professionals' innovative behaviour through knowledge sharing: The moderating role of social capital. *Journal of Knowledge Management*, 17(4), 527–544. <https://doi.org/10.1108/JKM-03-2013-0105>
- Nicosia, F. M. (1966). *Consumer Decision Processes; Marketing and Advertising Implications*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Nisak, A., Saryadi. & Suryoko, S. (2013). Pengaruh Kelompok Acuan dan Pengetahuan tentang Perbankan Syariah terhadap Minat Menabung di Perbankan Syariah Semarang. *Jurnal Ilmu Administrasi Bisnis*, 1(1), 44–50.

- Nugroho, L., Utami, W., Sanusi, Z. M., & Setiyawati, H. (2018). *Corporate Culture and Financial Risk Management in Islamic Social Enterprises (Indonesia Evidence)*. *International Journal of Commerce and Finance* (Vol. 4).
- Özüdoğru, A. G., Ergün, E., Ammari, D. & Görener, A. (2018). How industry 4.0 changes business: A commercial perspective. *International Journal of Commerce and Finance*, 4(May 2019), 84–95.
- Peter, J.P, Olson, J. . & Grunert, K. . (1999). *Consumer Behaviour and Marketing Strategy* (Vol. 3). McGraw-Hill.
- Pramono, Y. (2019). APJII: Jumlah Pengguna Internet di Indonesia Tembus 171 Juta Jiwa. Retrieved March 17, 2020, from <https://tekno.kompas.com/read/2019/05/16/03260037/apjii-jumlah-pengguna-internet-di-indonesia-tembus-171-juta-jiwa>
- Purnamasari, D. (2013). Pengaruh Etika Auditor, Pengalaman, Pengetahuan Dan Perilaku Disfungsional Terhadap Kualitas Audit. *Jurnal NeO-Bis*, 7(2), 1–17.
- Radecki, C. M. & Jaccard, J. (1995). Perceptions of knowledge, actual knowledge, and information search behavior. *Journal of Experimental Social Psychology*, 31(2), 107–138. <https://doi.org/10.1006/jesp.1995.1006>
- Rowley, J. E. (2002). Reflections on customer knowledge management in e-business. *Qualitative Market Research: An International Journal*, 5(4), 268–280. <https://doi.org/10.1108/13522750210443227>
- Sexton, R. S., Johnson, R. A. & Hignite, M. A. (2002). Predicting Internet/e-commerce use. *Internet Research*, 12(5), 402–410. <https://doi.org/10.1108/10662240210447155>
- Sheth, J. N., Newman, B. I. & Gross, B. L. (1991). Why We Buy What We Buy: A Theory of Consumption Values. *Journal of Business Research*, 22(2), 159–170.
- Ślusarczyk, B. (2018). Industry 4.0 – Are we ready? *Polish Journal of Management Studies*, 17(1), 232–248. <https://doi.org/10.17512/pjms.2018.17.1.19>
- Teo, T. S. H. & Yeong, Y. D. (2003). Assessing the consumer decision process in the digital marketplace. *Omega*, 31(5), 349–363. [https://doi.org/10.1016/S0305-0483\(03\)00055-0](https://doi.org/10.1016/S0305-0483(03)00055-0)
- Vaidya, S., Ambad, P. & Bhosle, S. (2018). Industry 4.0 – A Glimpse. In *2nd International Conference on Materials Manufacturing and Design Engineering 2nd International Conference on Materials Manufacturing and Design Engineering* (Vol. 20, pp. 233–238). Elsevier B.V. <https://doi.org/10.1016/j.promfg.2018.02.034>
- Wilde, S. (2011). *Customer Knowledge Management: improving customer relationship through knowledge application*. Springer Science & Business Media.
- Witkowski, K. (2017). Internet of Things, Big Data, Industry 4.0 - Innovative Solutions in Logistics and Supply Chains Management. In *7th International Conference on Engineering, Project, and Production Management Internet* (Vol. 182, pp. 763–769). The Author(s). <https://doi.org/10.1016/j.proeng.2017.03.197>
- Yazdi, M. (2012). E-Learning sebagai Media Pembelajaran Interaktif Berbasis Teknologi Informasi. *Jurnal Ilmiah Foristek*, 2(1), 143–152.
- Yulianti, R. (2016). Pengaruh Minat Masyarakat Aceh terhadap Keputusan Memilih Produk Perbankan Syariah di Kota Banda Aceh. *Jurnal Dinamika Akuntansi Dan Bisnis*, 2(1), 14–28. <https://doi.org/10.24815/jdab.v2i1.3599>

Article type / Makale türü: Research / Araştırma

Science Motivation Scale: Validity and Reliability Study

Fen Bilimleri Motivasyon Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması

Ebru Kaplan

Millî Eğitim Bakanlığı, kplnebru38@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2553-2209

Doç. Dr. Oktay Bektaş

Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, obektas@erciyes.edu.tr
ORCID: 0000-0002-2562-2864

Dr. Melek Karaca

Bağımsız Araştırmacı, melekkaraca38@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6957-5932

Abstract

The aim of this study is to develop a motivation scale that can be used to determine the motivation levels of secondary school students for a science course. This study was conducted in accordance with quantitative research survey, and accessible populations of the study consisted of fourth district secondary school students in Melikgazi district of Kayseri province, and 386 secondary school students in the sample. Based on “*Social Cognitive Theory*” in this study, the scale was developed to determine students' motivation levels for the science. It was ensured that there were sufficient substances of all sizes on the scale and the necessary corrections were made by checking two science education experts throughout the process. Validity and reliability of the draft scale applied to the sample group were analyzed. Within the scope of construct validity, EFA and CFA were performed. As a result of EFA, the KMO value of the scale was calculated as 0.95, and it was found that the scale elements explain 59% of the total variance. The reliability analysis was repeated over the remaining 21 questions after the substances removed during the factor analysis and calculated as 0.93. As a result, a valuable and reliable measurement tool has been developed that can be used by both researchers and teachers to determine the motivation levels of secondary school students for a science lesson.

Extended Abstract

Introduction: According to Social Cognitive Theory, the set of interactions between environmental contexts and other factors influence human behavior. Motivation is defined in this theory as an internal state that arouses, directs and supports goal-directed behavior. Learning in social cognitive theory; student characteristics, behaviors and learning environments are examined interactively. This study is based on “*Social Cognitive Theory*” developed by Bandura (1997). Science motivation is difficult to measure because the structure and components of motivation are not directly observable variables, therefore these variables are called “*latent variables*” (Glynn, et al., 2011). The latent variables of this study, namely the sources of motivation Glynn, et al. (2011); intrinsic motivation, self-efficacy, self-determination, grade motivation and career motivation.

It is important to determine the motivation, which is one of the factors affecting the learning status of the students. When the motivation scales in the literature are examined, it is seen that these scales are a

translation of the scale developed for the students of another country (Isin, Akcay, & Kapici, 2020) or it is a measurement tool developed more than 10 years ago and for all primary school students (Dede & Yaman, 2008) detected. Also, Glynn, et al. (2011), although the application of the motivation scale developed by university students was made on university students, the statement that it was readable for the sixth grade level was found to be insufficient. For these reasons, it was deemed necessary to develop a current motivation scale suitable for the Turkish education system for the purpose of determining the motivation levels of secondary school students for science lessons.

For this purpose, the research question is "*Is the scale developed to determine the motivation levels of secondary school students for science lesson variable and reliable?*" has been determined. For this reason, answers to the following sub-problems will be sought;

1- *Is the developed scale variable in determining the motivation level of secondary school students?*

2- *Is the developed scale reliable in determining the motivation level of secondary school students?*

Method: In this study, which was carried out to determine the motivation levels of secondary school students towards science lesson, survey design was preferred among the quantitative research designs. The accessible population of the study consists of the fourth region secondary school students in Melikgazi district of Kayseri province, and the sample consists of 386 secondary school students studying in this region. The 386 students forming the sample were selected from the accessible population through simple (non-selective) sampling.

In this study, the "*Science Motivation Draft Scale*" (FBMÖ), which was created by the authors as a result of the literature review, was used as a data collection tool. The scale was created by scanning the relevant literature (Bektas & Vurgun, 2019; Dede & Yaman, 2008; Glynn, et al., 2009; Glynn, et al., 2011) based on the social cognitive theory on which the research is based. These dimensions are; intrinsic motivation, self-efficacy, self-determination, grade motivation and career motivation. In addition to the items taken from the literature, 13 items written by the authors were added to the draft scale.

As a result of the literature review of the "*Science Motivation Scale*", items suitable for five sub-dimensions were placed. During item selection, the whole process was checked by a science education specialist. In order to ensure the construct validity of the draft scale, care was taken to have at least five items (items 15, 8, 7, 13, 11) in each sub-dimension. It was ensured that approximately 30% (18 items) of the scale consisted of reverse coded items. In addition, EFA and CFA were performed.

Due to the pandemic, the draft scale prepared was transferred to the "Google Forms" application by the researcher, and the link was delivered to the students studying in secondary schools in the sample group through the teachers. With the transition of schools to face-to-face education, the draft scale was printed out and applied directly to the students in the classroom environment, and the answers of the participants were transferred to Google forms by the researcher. The "Voluntary Consent" section was added to the first part of the form and it was tried to ensure that the participants voluntarily participated in this study. In order not to leave the items in the scale blank, it has been made mandatory to mark all items. Before proceeding to the application step of the draft scale, necessary permission applications were made. The data collection process took approximately three months and was completed on 20/06/2021 and 386 participants were reached. Data received from Google forms in "*Microsoft Office Excel*" format were transferred to SPSS.26 package program.

Discussion and Conclusion: In order to test the validity of the measurement tool; Content validity and construct validity studies were carried out. Within the scope of scope validity; The whole process, such as creating an item pool, selecting items from the pool, and arranging the selected items, was carried out under the control of a science educator who is an expert in the field. Afterwards, the draft scale was

checked by the second expert and necessary corrections were made under the title of "*Construct Validity*". In order to determine the factor structure of the measurement tool, first EFA and then CFA were performed. This is one of the differences of this study from the existing scale development studies in the literature. As a result of the EFA, a four-factor 21-item structure with a KMO value of 0.95 was revealed and it was determined that this structure explained 59% of the total variance. This factor structure was also confirmed by CFA. The KMO value obtained and the explained variance ratio were higher than the scales prepared to measure the motivation levels of secondary school students in the literature (Dede, & Yaman, 2008; Isin et al., 2020).

In order to reveal whether the scores obtained from the measurement tool are reliable or not, the Cronbach Alpha reliability coefficient was calculated for both the first version of the scale in which all of the items were included and the final version after the analysis was completed. The reliability coefficient of the scores obtained from the 21-item final version of the scale was calculated as 0.93. According to Cronbach, (1951), it can be said that the items in the draft measurement tool are perfectly reliable. Ray, et al. (2020) reached similar results by finding 0.92 in the translation scales. Considering both the validity and reliability analyzes, it can be stated that a measurement tool has been developed that can be used by secondary school teachers who aim to measure the motivation levels of their students.

The idea of this study is to guide researchers who have just started working in this field, since it is written transparently and in detail in the findings section that which items from the draft scale were decided to be discarded or left during which analysis and for what reasons.

As a result, a valid and reliable measurement tool has been developed that can be used by both researchers and teachers to determine secondary school students' motivation levels for science.

Keywords: Science education, Social cognitive theory, Motivation, Scale development, C8, Data Collection, Data Estimation.

Özet

Bu çalışmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin Fen Bilimleri dersine yönelik motivasyon düzeylerinin belirlenmesinde kullanılacak bir motivasyon ölçeği geliştirilmesidir. Bu çalışma nicel araştırma desenlerinden taramaya dayalı yürütülmüş, çalışmanın örneklemini Kayseri ili Melikgazi ilçesindeki dördüncü bölge öğrenim gören 386 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Örneklem seçimi seçkisiz örnekleme yöntemine göre yapılmıştır. Bu çalışmada "*Sosyal Bilişsel Teori*" temel alınarak, öğrencilerin fen bilimlerine yönelik motivasyon düzeylerini belirlemek için ölçek geliştirilmiştir. Alanyazın taraması sonucunda oluşturulan 118 maddelik soru havuzundan 41 madde seçilmiş, 13 madde de yazarlar tarafından yazılarak taslak ölçeğe 54 maddelik son hâli verilmiştir. Ölçekte her boyuttan yeterli madde olması sağlanmış ve süreç boyunca iki fen eğitim uzmanının kontrolünden geçirilerek gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Örneklem grubuna uygulanan taslak ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Yapı geçerliği kapsamında, faktör analizleri yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin Kaiser-Meyer-Olkin değeri 0,95 olarak hesaplanmış toplam varyansın %59'unu açıkladığı belirlenmiştir. Faktör analizleri sonucu çıkarılan maddelerden sonra kalan 21 soru üzerinden güvenilirlik analizi tekrarlanmış ve Cronbach güvenilirlik katsayısı 0,93 olarak hesaplanmıştır. Sonuç olarak ortaokul öğrencilerinin fen dersine yönelik motivasyon düzeylerini belirlemek için hem araştırmacılar hem de öğretmenler tarafından kullanılacak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fen eğitimi, Sosyal bilişsel kuram, Motivasyon, Ölçek geliştirme, C8 (Veri Toplama, Veri Tahmini).

GİRİŞ

Teknolojik gelişmelerle beraber hızlı bir artış gösteren bilimsel okuryazar bir toplumun yetiştirilmesi gerekliliği, her ülkenin kendi eğitim felsefesi içinde öğretim programlarını yapılandırılmaları ihtiyacını doğurmuştur (Feinstein, 2011). Benzer şekilde Türk eğitimin sisteminin temel amacı çağın gereklerine uygun bilgi ve becerilerle donatılmış, bilgiyi doğrudan almaktan ziyade kendi bilgi ve becerisi ile yapılandırılan bireyler yetiştirmektir (MEB, 2018). Bu bağlamda pek çok ülke gibi Türkiye de fen eğitimine önem vermiştir (Turkmen & Bonnstetter, 2007). Türk eğitim sisteminin amaçları doğrultusunda fen eğitimi; çocuğun ilgi ve ihtiyaçları, gelişim düzeyi, istekleri, çevre imkânları göz önüne alınarak, uygun yöntem ve tekniklerle, uygun öğrenme ortamlarında yapılmalıdır. Fen eğitimi öğrencinin fen okuryazarı bir birey olarak, yaratıcılık becerisini artırarak kendisine özgü yeni bilgiler inşa etmesine olanak sağlar (Hançer, Şensoy & Yıldırım, 2003). Bu bağlamda fen öğretim programının hedeflerinden biri de öğrencilerin; bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerini geliştirmektir (Demirbaş & Yağbasan, 2004). Bununla beraber programın bilişsel boyutu öğretmenler tarafından daha fazla önemsenmekte; fakat duyuşsal boyutu geri plana atılmaktadır. Öğretmenler tarafından duyuşsal özellikler bilişsel özellikler kadar iyi tanınmamaktadır ve öğrencilerin sahip olduğu duyuşsal özellikleri belirlemek için herhangi bir ölçme değerlendirme çalışması yapılmamaktadır (Demirbaş & Yağbasan, 2004). Öğrenmeyi etkileyen iç faktörler; ilgi, tutum, güdülenme, değer, inanç, öz yeterlilik ve motivasyon gibi duyuşsal faktörlerdir (Dede ve Yaman, 2008; Demirtaş, 2010). Öğrenmeyi etkileyen duyuşsal faktörlerden biri olan motivasyon; hedefe yönelik aktivitelerin devam etmesini sağlayan bir süreç, bir itici güçtür (Fortus & Touitou, 2021). Psikoloji açısından, davranışsal değişim için motivasyon gereklidir ve öğrenme davranışsal değişimin bir parçasıdır (Brunner et al., 2010). Brophy (2004)'e göre motivasyon; zaman içinde davranışı teşvik etmek, yönlendirmek ve sürdürmek için harekete geçirebilecek gereksinimler, güçler ve arzular kümesidir.

Motivasyon, insanların belirledikleri ve ulaşmak istedikleri hedefe ulaşmalarını sağlayan, onlardaki hedefe ulaşma davranışını uyandıran ve yönlendiren içsel bir süreçtir. Öğrenme motivasyonunu incelerken araştırmacılar, öğrencilerin neden belirli hedefler için uğraş gösterdiklerini, ne kadar yoğun çaba gösterdiklerini ve bu süreçte hangi duygu ve duyguların onları harekete geçirdiğini açıklamaya çalışırlar (Glynn et al., 2009). Motivasyon, öğrenmenin gerçekleşebilmesi için ihmal edilemeyecek bir ön koşuldur, bu sebeple öğretim ortamlarından ayrı düşünülemez (Dede & Yaman, 2008).

İnsanlar farklı motivasyon seviyelerine ve farklı motivasyon türlerine sahiptirler. Bu motivasyon türleri, içsel motivasyon ve dışsal motivasyondur. Her iki tür de eşit derecede önemlidir ve bu iki faktör eğitimde ve insan gelişiminde kritik rol oynamaktadır (Leong et al., 2018). Dışsal motivasyon, ödül almak veya cezadan kaçınmak için davranışta bulunmak anlamına gelirken; içsel motivasyon, zevk almak ya da kendini memnun edecek davranışta bulunmaktır (Leong vd. 2018). Örneğin bir öğrencinin herhangi bir ders veya konu ilgisini çektiği için, kendini tatmin etmek için yaptığı araştırmalar ve ortaya çıkardığı ürünler içsel motivasyondan kaynaklıdır. Aynı davranışı sınıfı geçmek, yüksek not almak, öğretmenin gözüne girmek gibi amaçlar için yapıyorsa bu davranışların dışsal motivasyondan kaynaklandığı söylenebilir (Deci ve Ryan, 2000; Leong et al., 2018). Benzer şekilde bir öğrenci yeni şeylere merak ve ilgi duyduğu için motive olurken, başka bir öğrenci öğretmenin veya ailesinin beğenisini kazanmak için öğrenmeye karşı motive olabilir. Bazı öğrenciler, başarılı olmak hoşlarına gittiği için bazıları ise yeni yetenekler kazanmak için motive olurlar (Deci & Ryan, 2000). Bu sebeple öğrencilerin sahip oldukları motivasyon düzeyi ve türlerinin belirlenmesinin, eğitim sürecinin yönlendiricisi olan öğretmenlere yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Alanyazında farklı araştırmacılar tarafından geliştirilen farklı motivasyon teorileri bulunmaktadır. Beklenti-Değer Kuramı (Expectancy-Value Theory), Yükleme Kuramı (Attribution Theory), Öz-Belirleme Kuramı (Self-Determination Theory), Öz-Yeterlilik Kuramı (Self-Efficacy Theory), Başarı

Hedefleri Kuramı (Achievement Goal Theory) çağdaş motivasyon kuramları kapsamındadır (Işın, Akçay ve Kapıcı 2020; Karataş & Erden, 2012). Öz yeterlilik öğrencinin azmi, çabası ve motivasyonunu etkileyen temel yapılardan biridir (Bandura, 1997). Öğrencilerin kendilerini etkili ve yeterli hissettikleri etkinliklere katılma olasılıkları daha yüksektir (Çetin Dindar, 2015). Bir başka motivasyon teorisi olan “*Sosyal Bilişsel Teori*” Bandura (1997, 2001) tarafından geliştirilmiştir. Bu teoriye göre çevresel bağlamlar ve diğer faktörler arasındaki karşılıklı etkileşimler dizisi insan davranışlarını etkiler. Motivasyon, bu teoride, hedefe yönelik davranışı uyandıran, yönlendiren ve destekleyen içsel bir durum olarak tanımlanır. Sosyal bilişsel teoride öğrenme; öğrenci özellikleri, davranışları ve öğrenme ortamları etkileşimli olarak incelenir. Bu çalışmada Bandura (1997) tarafından geliştirilen “*Sosyal Bilişsel Teori*” temel alınmıştır. Fen motivasyonunun ölçülmesi zordur; çünkü motivasyonun yapı ve bileşenleri doğrudan gözlemlenebilir değişkenler değildir bu nedenle, bu değişkenler “*gizil değişkenler*” olarak adlandırılırlar (Glynn, et al., 2011). Bu çalışmanın gizil değişkenleri; yani motivasyonun kaynakları Glynn, vd. (2011) tarafından belirlenen içsel motivasyon, öz yeterlilik, öz kararlılık, not motivasyonu ve kariyer motivasyonu olarak belirlenmiştir. İçsel motivasyon; bireyin kendini tatmin etmek için içsel bir istek duymasıdır. Öz kararlılık; bireyin öğrenmek için zaman harcaması, çaba sarf etmesi ve böylece öğrenme düzeyinin artacağına inancıdır. Öz yeterlilik; bireyin kendini yeterli görmesi, başarısızlıklarından kendisini değil dış faktörleri sorumlu tutması, bir dersin kapsamında hazırlayacağı ödev ve projeleri başarılı bir şekilde yürütebileceğine olan inancıdır. Kariyer motivasyonu ve not motivasyonu ise dışsal motivasyonlardır. Kariyer motivasyonunda birey öğrendiği konuların kendisine kariyer getireceğine inanır, not motivasyonunda ise birey yüksek not alarak tatmin olur (Glynn et al., 2011; Işın et al., 2020). Sosyal bilişsel teori diğer motivasyon teorilerine göre motivasyon kaynaklarını belirlemek için daha kapsayıcı bir zemin oluşturduğu için ve alanyazında bu teori diğer araştırmacılar tarafından geliştirilerek (Glynn vd, 2009; Glynn et al., 2011; Işın et al., 2020) daha kabul gören hâle getirildiği için mevcut araştırmada da bu teori tercih edilmiştir.

Alanyazında motivasyon ölçeği geliştirme çalışmaları bulunmaktadır (Dede & Yaman, 2008; Glynn et al., 2009; Glynn et al., 2011; Tuan et al., 2005). Örneğin, Glynn vd. (2009); sosyal bilişsel öğrenme teorisine uygun olarak 30 maddeden oluşan beşli Likert tipinde “*Fen Motivasyon Ölçeği*”ni geliştirmişlerdir. Bu ölçek maddeleri fen öğrenmek için motivasyonu altı boyut açısından kavramsallaştırmıştır: içsel motivasyon, dışsal motivasyon, fen öğrenmenin kişisel önemi, fen öğrenmeye karşı öz kararlılık, fen öğrenmeye karşı öz yeterlilik ve fen değerlendirmesi. Ölçeğin uygulaması üniversite öğrencileri ile yapılmıştır.

Glynn, vd. (2009)’un geliştirdikleri ölçeğin faktör analizi sonucunda revize edilmesi gereken kısımlar olduğu için Glynn, vd. (2011) tarafından “*Fen Motivasyon Ölçeği 2*” geliştirilmiştir. Orijinal ölçekte motivasyon çeşitlerinden dışsal motivasyon yeni ölçekte not motivasyonu ve kariyer motivasyonu olmak üzere iki çeşit motivasyona ayrılmıştır. Ölçeğin dayandığı kuramsal felsefeye uygun olarak 44 maddelik madde havuzu oluşturularak ve bu maddelerin bir dizi ön analizden geçirilmiş, en uygun özelliklere sahip olan maddeler ölçekte yer almıştır. Ölçeğin 2009 yılında geliştirilen ilk hâlinde 16 maddenin alınmış; fakat bu maddelerde okunabilirliği artırmak açısından bazılarında söz dizilim sırası değiştirilmiştir. Ölçeğe dokuz yeni madde eklenmesi ile 25 maddelik son hâlini almıştır. Bu 25 maddenin beş faktöre (içsel motivasyon, öz yeterlilik, öz kararlılık, not motivasyonu ve kariyer motivasyonu) eşit dağıldığı belirtilmiş olup Flesch-Kincaid formülü ile ölçeğin altıncı sınıf düzeyinde okunabilir olduğunun tespit edildiği belirtilmiştir. Glynn, vd. (2011) tarafından geliştirilen “*Fen Motivasyon Ölçeği 2*” Işın, Akçay ve Kapıcı (2020) tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0,83 olarak hesaplanmış olup ortaokul öğrencilerinin fen dersine yönelik motivasyonlarını ölçmede geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu belirtilmiştir.

Öğrencilerin öğrenme durumunu etkileyen faktörlerden birisi olan motivasyonun belirlenmesi önemlidir. Alanyazında var olan motivasyon ölçekleri incelendiğinde bu ölçeklerin bir başka ülkenin öğrencileri için geliştirilen ölçeğin çevirisi olduğu (Işın, Akçay ve Kapıcı 2020) görülmüş veya 10 yıldan fazla zaman önce ve ilköğretim öğrencilerinin tamamı için geliştirilmiş bir ölçme aracı (Dede & Yaman, 2008) olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Glynn, vd. (2011), tarafından geliştirilen motivasyon ölçeğinin uygulamasının üniversite öğrencileri üzerinde yapılmış olmasına rağmen altıncı sınıf düzeyi için okunabilir olduğu ifadesi yetersiz bulunmuştur. Nitekim içsel ve dışsal boyutları olan motivasyonun kültürel faktörlerden etkilendiği bilinen bir gerçektir (Demir & Tarhan, 2009; Varshalomidze, 2019). Dolayısıyla, ortaokul öğrencilerinin Fen Bilimleri dersine yönelik motivasyon düzeylerinin belirlenmesi amacıyla güncel ve Türk millî eğitim sistemine uygun bir motivasyon ölçeği geliştirilmesi gerekli görülmüştür.

Bu amaçla araştırma sorusu “*Ortaokul öğrencilerinin Fen Bilimleri dersine yönelik motivasyon düzeylerini belirlemek için geliştirilen ölçek geçerli ve güvenilir midir?*” olarak belirlenmiş, aşağıdaki alt problemlere cevap aranacaktır:

- 1- *Ortaokul öğrencilerinin Fen Bilimleri dersine yönelik motivasyon düzeylerini belirlemek için geliştirilen ölçek geçerli midir?*
- 2- *Ortaokul öğrencilerinin Fen Bilimleri dersine yönelik motivasyon düzeylerini belirlemek için geliştirilen ölçek güvenilir midir?*

1. YÖNTEM

Ortaokul öğrencilerinin fen dersine yönelik motivasyon düzeylerini belirlemek amacıyla yürütülen bu çalışma nicel araştırma desenlerinden tarama (survey) deseni tercih edilmiştir. Tarama çalışmalarının temel amacı, durumlarla ve olaylarla ilgili olarak nicel veriler ve çeşitli istatistikler üretmektir. Geçerliği ve güvenirliliği yüksek araştırma sonuçları elde edebilmek için araştırmacı ele aldığı araştırma sorusu ile yöntemi arasındaki uyumu iyi sağlamalıdır (Starks & Brown Trinidad, 2007). Bu çalışmada da geçerlik ve güvenirlilik analizleri yapılırken çeşitli istatistikler üretileceğinden ortaokul öğrencilerinin fen dersine yönelik motivasyon düzeylerinin belirlenmesinde tarama deseninin uygun olduğuna karar verilmiştir.

1.1. Çalışma Grubu

Ortaokul öğrencilerinin fen dersine yönelik motivasyon düzeylerini belirlenmek amacıyla yürütülen bu çalışmanın hedef evrenini Kayseri ilinde bulunan ortaokul öğrencileri, ulaşılabilir evrenini Kayseri ili Melikgazi ilçesindeki dördüncü bölge ortaokul öğrencileri, örneklemini ise bu bölgede öğrenim gören 386 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırma örnekleminde 201 kız, 185 erkek öğrenci bulunmaktadır. Ayrıca bu öğrencilerin 115’i beşinci; 85’i altıncı; 142’si yedinci ve 44’ü sekizinci sınıfta öğrenim görmektedir. Örnekleme oluşturan 386 öğrenci, ulaşılabilir evrenden basit (seçkisiz) örnekleme yoluyla seçilmiştir. Veriler çevrimiçi olarak toplanacağından örneklem içerisinde yer alacak kişilerle doğrudan iletişim kurma imkânı sınırlı olduğu için bu örnekleme türü kullanılmıştır. Örnekleme oluşturulurken ulaşılabilir evrenin %10’u, ölçekteki madde sayısının 10 katı ya da G-power analizi sonucunda ortaya çıkan örneklem sayısı baz alınır (Pallant, 2020). Bu çalışmada madde sayısının 10 katı katılımcıya ulaşmak hedeflenmiş olup 386 katılımcıya ulaşılabilmektedir.

1.2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılacak, yazarlar tarafından alanyazın taraması sonucunda oluşturulan “*Fen Bilimleri Motivasyon Taslak Ölçeği*” (FBMÖ) geliştirilmiştir. Ölçek maddeleri oluşturulmadan önce motivasyon, ölçek geliştirme, motivasyon ölçeği, motivation, motivation scale gibi anahtar kavramlar kullanılarak alanyazın taraması yapılmıştır (Bektaş & Vurgun, 2019; Dede & Yaman, 2008; Glynn, et al. 2009; Glynn, et al., 2011). Araştırmanın dayandığı sosyal bilişsel teoriye

dayanarak beş alt boyuttan oluşacak şekilde ilgili madde havuzu incelenmiştir. Bu boyutlar, içsel motivasyon, öz yeterlilik, öz kararlılık, not motivasyonu ve kariyer motivasyonudur. Her bir alt boyut için alanyazın incelemesi sonucu ölçeğin Türk millî eğitim sistemine uygunluğu da göz önünde bulundurularak, uygun maddeler bir araya getirilerek Tablo 1’de görüldüğü gibi 118 maddelik madde havuzu oluşturulmuştur. Madde havuzunda yer alan tüm ifadeler fen eğitimi alanında iki uzmanın incelemesinden geçmiş olup, gelen dönütler neticesinde bazı maddeler değiştirilmiş, bazı maddeler de taslak ölçekten çıkartılmıştır. Taslak ölçeğe alanyazından alınan maddelere ek olarak yazarlar tarafından fen bilimine yönelik motivasyon ve sosyal bilişsel kuramın bahsi geçen beş boyutu dikkate alınarak yazılan 13 madde de eklenmiş; örnek maddeler kapsam geçerliği bölümünde verilmiştir. Dolayısıyla 54 maddeden oluşan taslak ölçekte içsel motivasyon boyutuna yönelik “*Fen bilimlerinin yaşantımın bir parçası olduğuna inanırım.*”; kariyer motivasyonuna yönelik “*Fen bilimlerinin gelecekte iyi bir iş bulmamda yardımcı olacağını düşünürüm.*”; öz kararlılık boyutuna yönelik “*Öğretmenimizin söylediği önemli bilgileri edinmek için çaba sarf ederim.*”; öz yeterlilik boyutuna yönelik “*Sınıf tartışmalarında fikir ortaya atma konusunda kendime güvenirim.*” ve not motivasyonu boyutuna yönelik “*Fen Bilimleri’nden okulda en yüksek notu almak benim için önemlidir.*” gibi maddelere yer verilmiştir.

Tablo 1. Taslak Ölçek Maddeleri Oluşturulurken Yararlanılan Kaynaklar

Kaynak	Madde Havuzu	Madde Sayısı
Glynn vd, 2009	30	8
Glynn vd, 2011	22	19
Dede ve Yaman, 2008	23	7
Bektaş ve Vurgun, 2019	43	7
Yazarlar tarafından oluşturulan	-	13
Toplam	118	54

1.3. Geçerlik ve Güvenirlilik

Ölçme aracının doğru sonuçlar verebilmesi, farklı kişilerce farklı örneklemeler üzerinde yürütüldüğü zaman benzer sonuçlar vermesi istenir. Bu durumun sağlanması o ölçme aracının güvenilir bir ölçme aracı olduğu anlamına gelmektedir. Ölçme aracının güvenilir olup olmadığına her bir ölçek maddesi ile yürütülen güvenilirlik analizi sonucunda karar verilebilir. Cronbach alpha, ölçeğin güvenilirliğini araştırmak için kullanılabilecek kullanışlı ve esnek bir araçtır (Seçer, 2013). Güvenirlilik katsayısının 0,70 ve üzerinde olması ölçme aracında yer alan maddelerin güvenilir olduğu anlamına gelmektedir (Pallant, 2020). Cronbach (1951)’a göre ise ölçme aracının 0,70 ve üzerinde güvenilirlik katsayısına sahip olması “*kabul edilebilir*” derecede güvenilir, 0,80 ile 0,89 arası “*iyi*” derecede ve 0,90 ve üzerinde “*mükemmel*” derecede güvenilir olduğu anlamına gelmektedir. Güvenirlilik analizi sonucunda “*Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyon*” sütununda bulunan maddelerden 0,3 ve altında olanlar testten çıkarılabilir. Aynı zamanda Cronbach's Alpha “*eğer madde silinirse*” sütunu bu madde çıkarıldığında güvenilirlik katsayısının hangi değer olacağı hakkında bilgi verir. Sadece güvenilirlik analizine bakarak madde atmak çok doğru değildir, faktör analizi ile desteklenmesi gerekmektedir. Faktör analizi sonucuna da bakılarak maddeler çıkarıldıktan sonra kalan maddelerin güvenilirlik katsayısı yeniden hesaplanmıştır.

Geçerlik kavramı ölçülmek istenen davranışın başka özelliklerle karıştırılmadan, doğru bir şekilde ölçülmesi iken güvenilirlik kavramı ise ardı ardına yapılan ölçümlerin tutarlı olması anlamına gelmektedir (Kimberlin ve Winterstein, 2008). Geçerlik türleri; kapsam geçerliği, ölçüt geçerliği ve yapı geçerliğidir.

Kapsam Geçerliği (Özyeterlik ve kariyer motivasyonu için)

“Fen Bilimleri Motivasyon Ölçeği” ilgili alanyazın taraması sonucu beş alt boyutuna uygun olan maddeler yerleştirilmiştir. Madde seçimi esnasında tüm süreç bir fen eğitimi uzmanının kontrolünden geçirilmiştir. Örneğin, “Fen bilimlerinin yaşantımın bir parçası olduğuna inanıyorum.” ifadesi “Fen bilimlerinin yaşantımın bir parçası olduğuna inanırım.” olarak değiştirilmiş olup şimdiki zaman ifade kalıpları yerine geniş zaman kalıpları tercih edilmiştir. “Fen dersine ait bir konu üzerinde saatlerce çalışabilirim.” ifadesi önce “Fen bilimlerine ait bir konu üzerinde saatlerce çalışabilirim.” olarak değiştirilmiş sonra bu maddeye benzeyen başka maddeler olduğundan gereksiz görülüp ölçekten çıkarılmıştır. “Fen deneylerinde ve projelerinde başarılı olacağım konusunda kendime güvenirim.” maddesi “Fen deneylerinde başarılı olacağım konusunda kendime güvenirim.” ve “Fen projelerinde başarılı olacağım konusunda kendime güvenirim.” şeklinde ikiye bölünmüştür. Not motivasyonunda yer alan “Fen Bilimleri sınavlarında diğer öğrencilerden daha başarılı olmak isterim.” maddesinden hareketle diğer motivasyon türleri için de sınav ile ilgili maddeler oluşturulmuştur. Örneğin içsel motivasyon için “Fen Bilimleri sınavlarına çalışmak isterim.” maddesi, öz kararlılık motivasyonu için “Fen Bilimleri sınavlarına hazırlık sürecimde çok zaman harcarım.” ifadesi yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

İkinci uzmandan gelen dönütler neticesinde; “Fen bilimlerindeki buluşlar hakkında meraklıyım.” ifadesi ortaokul öğrencilerinin daha kolay anlayabileceği “Fen bilimleri buluşlarını merak ederim.” ifadesi ile değiştirilmiştir. “Öğrendiğim fen bilimleri benim için aldığım nottan daha önemlidir.” maddesi daha anlaşılabilir olması için “Benim için fen bilimlerini öğrenmek, aldığım nottan daha önemlidir.” şeklinde değiştirilmiştir. “Fen bilimlerini iyi öğrenmemi sağlayan stratejiler kullanırım.” ve “Fen Bilimleri dersinde öğrendiğim bilgiler sayesinde yeni bir ürün geliştirim.” maddeleri öz kararlılık boyutundan içsel motivasyon boyutuna alınmıştır. Not motivasyonundaki bazı maddeler “Grade Motivation” kelime anlamından yola çıkılarak sınıfta derece yapmak ve okulda derece yapmak anlamında değiştirilmiştir.

Yapı Geçerliği

Bilimde yapı; nesneye ait özellikler, bu özellikleri ifade eden kavramlar ve bunlar arasında var olan ilişkileri içinde barındıran sistemlerdir (Tanrıoğen, 2009). Taslak ölçeğin yapı geçerliğini sağlamak için her bir alt boyutta en az beş madde (madde 15, 8, 7, 13, 11) olmasına özen gösterilmiştir. Ölçeğin yaklaşık %30’unun (18 madde) ters kodlu maddelerden oluşması sağlanmıştır.

Ölçme aracının yapısının belirlenmesinde faktör analizi en çok kullanılan tekniktir. Faktör analizi sayesinde ölçme aracının ölçtüğü düşünülen niteliği ölçüp ölçmediğine ilişkin fikir sahibi olunur (Baykul, 2000). Faktör analizi, açımlayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi olmak üzere iki çeşittir:

Açımlayıcı faktör analizi (AFA)

Ölçek maddelerinin benzer özelliklerine göre gruplandırılarak, eldeki verilerin azaltılması ve daha kolay yorumlanabilir hâle getirilmesi anlamına gelmektedir. Faktör analizi ile ölçek maddelerinden herhangi bir faktör altına girmeyenler çıkarılır, böylece kalan maddelerle daha anlamlı sonuçlar elde edilebilir. Faktör analizi ölçeğin yapı geçerliğini sağlamak amacıyla yapılır (Tanrıoğen, 2009). Faktör analizi sonucunda elde edilen Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri örneklem yeterliğinin sağlandığının göstergesidir. KMO değerinin 0,60 ve üzerinde olması gerekmektedir (Pallant, 2007: 179-199). KMO tablosunda bulunan anlamlılık değerinin 0,05’ten küçük olması eldeki veri setinin faktör analizi yürütmek için uygun olduğu, verilerin örneklem sayısının yeterli olduğu anlamına gelmektedir. Bu iki şart sağlanınca faktör analizi

verileri yorumlanabilir. Faktör analizinde madde çıkartmaya karar vermek önemli bir noktadır. Toplamlar tablosundaki çıkan değerlerin her bir soru için 0,3 ve üzerinde olması gerekmektedir. Bu değer altında olan maddeler faktör analizinden çıkarılmalıdır. Bir başka madde atılması gereken husus binişikliklerdir. Bileşen matrisi tablosunda bir madde birden fazla faktöre yüklenmişse ve en yüksek iki faktör yükü arasındaki fark 0,1'in altındaysa madde binişik anlamına geleceğinden o madde ölçekten atılmalıdır (Büyüköztürk, 2013). Faktör sayısını belirlemek de yine faktör analizinin önemli konularından birisidir. Bu noktada başlangıç öz değerine bakılır ve bu değeri bir ve üzerinde olan faktör sayısına bakılabilir. İyi bir faktör toplam varyansın %5'ini açıklamalıdır, açıklanan varyans değeri de faktör sayısını belirlemede kullanılabilir. Tüm faktörlerin toplam varyansın en az %40'ını açıklaması beklenir (Büyüköztürk, 2002; Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010). Faktör sayısını belirlemek için yamaç birikinti grafiği de incelenebilir. Grafikte açıklanan varyansın yataydan dikeye geçtiği kırılma noktası anlamlı faktör sayısını verecektir. Faktörler arasında ilişki bulunduğu için eğik döndürme tekniklerinden direct oblimin tercih edilmiştir (Yurdabakan & Çüm, 2017: 119).

Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

Önceden belirlenen faktör yapısını doğrulamak için kullanılan analiz türüdür. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen faktör yapısının veriye uygunluğunu kontrol etmek amacı ile kullanılan bir analizdir (Baykul, 2000). AFA'da her bir faktör altında yer alan maddelerin aslında ne oranda o faktöre ait olduğu DFA ile sağlanmaktadır. Alanyazında doğrulayıcı faktör analizinin, açımlayıcı faktör analizinin yürütüldüğü örneklemden başka bir örneklem grubu ile veya aynı örneklem grubu üzerinde yürütülmesi gerektiğine dair iki farklı fikir öne çıkmaktadır. Öte yandan, aynı veri setinin farklı yazılımlarla analiz edilmesinin de faktör yapısının doğrulanması açısından yeterli olduğu belirtilmektedir (URL 1; Yashoğlu, 2017). AFA sonucunda elde edilen faktör yapısının DFA'da doğrulanabilmesi için "Ki kare/ Serbestlik derecesi" değerinin 5'ten küçük olması ve faktör yapısının toplam varyansın en az %40'ını açıklaması beklenir (Seçer, 2013). Örneklem sayısı arttıkça ki kare değerinde artış meydana geldiğinden dolayı ki kare/ serbestlik derecesi önlenemez artış göstermekte bu durum da ölçme aracının faktör yapısının uygun olup olmadığının belirlenmesinde araştırmacıları kararsızlığa sürüklemektedir. Bu sebeple farklı uyum indeksi değerleri ortaya atılmış ve kullanılmaktadır (Tabachnick & Fidel, 2001).

1.4. Veri Toplama Süreci

Pandemi sebebi ile doğrudan öğrencilere ulaşma imkânı olmadığından hazırlanan taslak ölçek araştırmacı tarafından "Google Formlar" uygulamasına aktarılıp, hazırlanan link öğretmenler aracılığıyla örneklem grubu içerisinde bulunan ortaokullarda öğrenim gören öğrencilere ulaştırılmıştır. Okulların yüz yüze eğitime geçmesi ile birlikte taslak ölçek çıktı alınarak öğrencilere doğrudan sınıf ortamında uygulanmış olup katılımcıların cevapları araştırmacı tarafından Google Formlar'a geçirilmiştir. Formun ilk kısmına "Gönüllü Oluru" bölümü eklenip katılımcıların bu çalışmaya gönüllü olarak katılmaları sağlanmaya çalışılmıştır. Ölçekte yer alan maddelerin boş bırakılmaması adına tüm maddelerin işaretlenmesi zorunlu hâle getirilmiştir. Taslak ölçeğin uygulama basamağına geçilmeden önce gerekli izin başvuruları yapılmıştır. Veri toplama süreci yaklaşık olarak üç ay sürmüş olup 20/06/2021 tarihinde tamamlanmış olup 386 katılımcıya ulaşılmıştır. Google Formlar'dan "Microsoft Office Excel" formatında alınan veriler SPSS.26 paket programına aktarılmıştır.

1.5. Verilerin Analizi

Ham veriler sayısal olarak kodlanarak SPSS.26 paket programında analiz edilmiştir. Ölçekteki 18 madde (8, 9, 11, 16, 18, 24, 25, 26, 30, 33, 34, 35, 39, 43, 48, 49, 50 ve 52) ters kodlanmıştır. Taslak ölçekten katılımcıların aldığı puanlar toplanarak "toplam" değişkeni oluşturulmuştur. Yürütülen çalışma geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirme çalışması olduğu için güvenilirlik analizi, açımlayıcı faktör analizi,

doğrulamalı faktör analizi ve korelasyon analizleri yapılmış olup öncesinde tek tek maddelerin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir.

2. BULGULAR

2.1. Normal Dağılım Analizi Bulguları

Taslak ölçekte yer alan maddelerin ortalama, ortanca ve mod değerlerinin birbirine yakın olduğu, basıklık ve çarpıklık değerlerinin -2 ile +2 değerleri arasında olduğu belirlenmiş; normalliğin sağlandığı bulgusuna ulaşılmıştır (Seçer, 2013).

Tablo 2. Taslak Ölçek Maddelerinin Betimsel İstatistik Değerleri

Madde	Ortalama	Ortanca	Mod	Standart Sapma	Varyans	Çarpıklık	Basıklık	Ranj
S1	4,0311	4,0000	5,00	1,07344	1,152	-1,139	0,729	4,00
S2	4,1943	4,0000	5,00	0,96218	0,926	-1,558	2,464	4,00
S3	3,8860	4,0000	5,00	1,00774	1,016	-0,612	-0,127	4,00
S4	4,3731	5,0000	5,00	1,03482	1,071	-2,053	3,848	4,00
S5	4,0285	4,0000	4,00	0,95167	0,906	-1,038	0,921	4,00
S6	3,9741	4,0000	5,00	1,04911	1,101	-0,776	-0,064	4,00
S7	4,0078	4,0000	5,00	1,18757	1,410	-1,166	0,449	4,00
S8	3,5984	4,0000	4,00	1,24708	1,555	-0,569	-0,767	4,00
S9	3,8109	4,0000	5,00	1,33989	1,795	-0,869	-0,500	4,00
S10	4,3135	5,0000	5,00	1,00785	1,016	-1,792	2,918	4,00
S11	3,8264	4,0000	5,00	1,30271	1,697	-0,865	-0,461	4,00
S12	3,7513	4,0000	5,00	1,15559	1,335	-0,630	-0,380	4,00
S13	4,1347	4,0000	5,00	1,03572	1,073	-1,414	1,633	4,00
S14	4,2876	4,0000	5,00	0,91322	0,834	-1,650	3,032	4,00
S15	4,1062	4,0000	5,00	1,03528	1,072	-1,259	1,313	4,00
S16	4,2513	5,0000	5,00	1,12887	1,274	-1,650	1,898	4,00
S17	3,9689	4,0000	5,00	1,05882	1,121	-0,980	0,406	4,00
S18	4,0699	4,0000	5,00	1,18334	1,400	-1,384	1,081	4,00
S19	3,8575	4,0000	4,00	1,08731	1,182	-0,933	0,286	4,00
S20	3,6321	4,0000	5,00	1,20147	1,444	-0,508	-0,758	4,00
S21	3,7798	4,0000	5,00	1,06939	1,144	-0,602	-0,148	4,00
S22	3,9922	4,0000	5,00	1,05064	1,104	-0,916	0,285	4,00
S23	3,8264	4,0000	4,00	1,08037	1,167	-0,743	-0,029	4,00
S24	3,9819	4,0000	5,00	1,22620	1,504	-1,112	0,203	4,00
S25	3,9404	4,0000	5,00	1,17510	1,381	-0,965	0,024	4,00
S26	3,8990	4,0000	5,00	1,23063	1,514	-1,000	0,012	4,00
S27	4,0674	4,0000	5,00	1,13303	1,284	-1,285	0,997	4,00
S28	4,1969	5,0000	5,00	1,08237	1,172	-1,547	1,875	4,00
S29	3,5181	4,0000	3,00	1,15811	1,341	-0,417	-0,579	4,00
S30	3,9974	4,0000	5,00	1,20497	1,452	-1,132	0,354	4,00
S31	3,7850	4,0000	4,00	1,03089	1,063	-0,689	0,125	4,00
S32	3,7073	4,0000	5,00	1,22942	1,511	-0,649	-0,502	4,00
S33	3,6762	4,0000	5,00	1,29386	1,674	-0,761	-0,519	4,00
S34	3,6788	4,0000	5,00	1,17126	1,372	-0,611	-0,425	4,00
S35	3,6114	4,0000	5,00	1,41027	1,989	-0,622	-0,971	4,00
S36	4,3420	5,0000	5,00	1,02039	1,041	-1,756	2,664	4,00
S37	4,1321	5,0000	5,00	1,12153	1,258	-1,229	0,677	4,00
S38	2,9171	3,0000	2,00	1,35928	1,848	0,107	-1,198	4,00
S39	3,6554	4,0000	5,00	1,26817	1,608	-0,560	-0,722	4,00

S40	3,8601	4,0000	5,00	1,19788	1,435	-0,767	-0,445	4,00
S41	3,9585	4,0000	5,00	1,09466	1,198	-0,885	0,084	4,00
S42	4,2798	5,0000	5,00	1,00361	1,007	-1,529	1,959	4,00
S43	3,6036	4,0000	5,00	1,25082	1,565	-0,601	-0,533	4,00
S44	3,7642	4,0000	5,00	1,32660	1,760	-0,855	-0,445	4,00
S45	3,4378	4,0000	4,00	1,25564	1,577	-0,412	-0,820	4,00
S46	2,6425	2,0000	1,00	1,47416	2,173	0,384	-1,261	4,00
S47	3,4870	4,0000	3,00	1,20436	1,450	-0,386	-0,750	4,00
S48	3,9663	4,0000	5,00	1,18493	1,404	-1,055	0,224	4,00
S49	3,9326	4,0000	5,00	1,28351	1,647	-1,015	-0,094	4,00
S50	2,9611	3,0000	3,00	1,41826	2,011	0,036	-1,282	4,00
S51	3,8990	4,0000	5,00	1,18766	1,411	-0,954	0,019	4,00
S52	2,4404	2,0000	1,00	1,37428	1,889	0,596	-0,857	4,00
S53	2,4197	2,0000	2,00	1,30136	1,694	0,657	-0,694	4,00
S54	2,7720	3,0000	1,00	1,42877	2,041	0,235	-1,257	4,00

2.2. Yapı Geçerliği Bulguları

AFA Bulguları

Taslak ölçeğe gönüllü olarak katılan 386 katılımcının verdiği cevaplar üzerinde SPSS. 26 paket programı kullanılarak 54 soru ile AFA analizi yürütülmüştür. Analiz sonucunda elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur:

Tablo 3. Birinci Faktör Analizi KMO Değeri

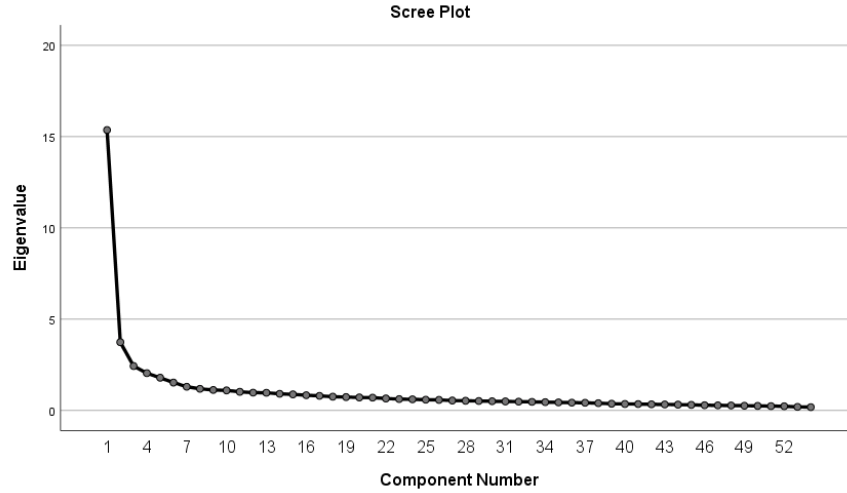
Kaiser-Meyer-Olkin Measure (KMO)	,932	
	Ki Kare	9868,549
Bartlett Testi	Serbestlik Derecesi	1431
	Anlamlılık	,000

Tablo 2'ye göre KMO değeri 0,60'ın üzerinde ve Bartlett testinin anlamlılık değeri 0,05'ten küçük olduğu için faktör analizinin yürütülebileceği görülmektedir. Yapılan analizler sonucunda ölçekte yer alan tüm maddelerin öz değerinin 0,3'ün üzerinde olduğu bulunmuştur. Ölçeğin faktör sayısını belirleyebilmek için yamaç birikinti grafiği incelenmiştir.

Tablo 4. Ölçek Maddelerinin Öz Değerleri

Madde	Öz değeri	Madde numarası	Öz değeri	Madde numarası	Öz değeri
S1	0,537	S19	0,568	S37	0,607
S2	0,654	S20	0,566	S38	0,634
S3	0,611	S21	0,712	S39	0,629
S4	0,689	S22	0,583	S40	0,648
S5	0,674	S23	0,49	S41	0,693
S6	0,634	S24	0,478	S42	0,723
S7	0,596	S25	0,588	S43	0,527
S8	0,556	S26	0,672	S44	0,593
S9	0,615	S27	0,649	S45	0,649
S10	0,66	S28	0,622	S46	0,529

S11	0,388	S29	0,617	S47	0,625
S12	0,552	S30	0,679	S48	0,649
S13	0,552	S31	0,603	S49	0,594
S14	0,676	S32	0,495	S50	0,641
S15	0,659	S33	0,646	S51	0,658
S16	0,573	S34	0,581	S52	0,445
S17	0,655	S35	0,588	S53	0,451
S18	0,615	S36	0,658	S54	0,598

Şekil 1. Yamaç Birikinti Grafiği

Şekil 1 incelendiğinde anlamlı faktör sayısının dört olduğu görülmektedir.

Verilerin analizi kısmında da bahsedildiği gibi faktör analizinde madde çıkarılıp çıkarılmayacağına karar vermek önemlidir. Binişik olan 35, 46, 20, 44, 54, 53, 43, 52, 48, 11, 40, 29, 24, 7 ve 42. maddeler çıkarılarak analiz tekrarlanmıştır. Binişik olan maddeler çıkarılarak ikinci faktör analizi yapılmış, binişik olan (49, 8, 39, 25, 9, 33) maddeler tespit edilmiş analiz tekrarlanmıştır. Üçüncü faktör analizinde binişik olan (50, 32, 45, 26, 47, 41) maddeler tespit edilmiş, analiz tekrarlanmıştır. Dördüncü faktör analizinde binişik olan (34, 30, 18, 16) maddeler tespit edilmiş, analiz tekrarlanmıştır. Beşinci faktör analizinde binişik madde tespit edilmemiştir. Üç faktörlü yapıya ulaşılmış ve bu faktörler toplam varyansın %53'ünü açıklamıştır. Altıncı faktör analizinde dayanılan motivasyon teorisine uygun olarak beş faktöre sınırlanmış ve 38. maddenin binişik olduğu tespit edilmiştir. Yedinci analizde 38. madde çıkarılmış beş faktörlü yapı ile devam edilmiştir fakat beşinci faktöre bir madde girdiği görüldüğü için dört faktöre sınırlandırılarak analiz tekrarlanmıştır. Sekizinci faktör analizinde elde edilen faktör yapısına ait bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 5. Binişiklik Bulguları

Madde	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
S14	,725										
S2	,720										
S10	,715										
S4	,702										
S15	,686										
S22	,675										

S27	,665								
S17	,646								
S37	,634			,340					
S31	,632								
S1	,631								
S21	,619			-,372					
S26	,612	-,358							
S13	,612								
S19	,611						,321		
S6	,608								,353
S51	,606					-,358			
S36	,604		,319						
S41	,603			,385					
S28	,599								
S5	,588				,358				
S16	,568								
S47	,557			,364					
S18	,556	-,374							
S30	,555	-,343						-,355	
S3	,554								
S23	,553								
S33	,550	-,396							
S9	,533	-,360							
S25	,521	-,368							
S34	,520	-,313				,360			
S12	,515						,415		
S39	,506	-,371		,353					
S42	,498		,439						-,319
S49	,487	-,391		,363					
S7	,479							-,399	
S45	,474					,379			
S24	,462	-,391							
S29	,455					,319	,315		
S40	,430		,386						
S11	,424	-,367							
S32	,423								
S48	,422	-,401	,308						
S52	-,340			,316	,335				
S43	,437	-,444							
S53	-,311	,419	,342						
S54		,335							,318
S38		,321	,581						
S50			,549						,310
S44	,337		,345					-,321	
S8	,410				,508				
S20	,353				,380				-,364
S46		,335			,341				
S35	,349	-,367							-,377

Tablo 6. Faktörler Arası İlişki

Bileşen	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	1,000	-,093	-,031	-,100	-,070	-,065	-,098	,122	,048	,101	-,041
2	-,093	1,000	,003	-,211	-,185	-,218	-,126	,138	-,300	,129	,246
3	-,031	,003	1,000	-,148	-,018	-,040	-,134	,062	,030	-,031	,144
4	-,100	-,211	-,148	1,000	,289	,238	,286	-,252	,148	-,226	-,149
5	-,070	-,185	-,018	,289	1,000	,281	,289	-,247	,082	-,179	-,126
6	-,065	-,218	-,040	,238	,281	1,000	,298	-,245	,061	-,301	-,203
7	-,098	-,126	-,134	,286	,289	,298	1,000	-,290	,027	-,244	-,119
8	,122	,138	,062	-,252	-,247	-,245	-,290	1,000	-,046	,327	,108
9	,048	-,300	,030	,148	,082	,061	,027	-,046	1,000	,011	-,169
10	,101	,129	-,031	-,226	-,179	-,301	-,244	,327	,011	1,000	,037
11	-,041	,246	,144	-,149	-,126	-,203	-,119	,108	-,169	,037	1,000

Tablo 7. KMO Değeri İlk Hâli

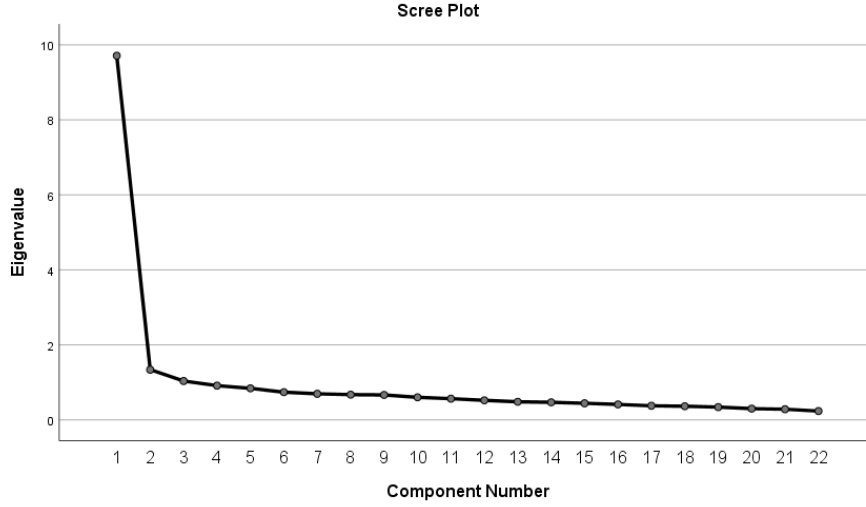
Kaiser-Meyer-Olkin Measure (KMO)	,949
Ki Kare	4161,620
Bartlett Testi	Serbestlik Derecesi
	231
	Anlamlılık
	,000

Tablo 7'ye göre KMO değerinin 0,60'ın üzerinde olması sebebi ile örneklemin yeterli olduğu, normal dağılımın sağlandığı ve Bartlett testinin anlamlılık değerinin 0,05'in altında olması sebebi ile faktör analizinin yürütülebileceği anlaşılmıştır.

Tablo 8. Toplam Açıklanan Varyans İlk Hâli

Faktör	Başlangıç Öz değeri			Kare Yüklerinin Toplamı		
	Toplam	Varyans Yüzdesi	Kümülatif	Toplam	Varyans Yüzdesi	Kümülatif
1	9,712	44,143	44,143	9,712	44,143	44,143
2	1,338	6,083	50,227	1,338	6,083	50,227
3	1,036	4,710	54,937	1,036	4,710	54,937
4	,913	4,149	59,086	,913	4,149	59,086
5	,842	3,826	62,912			

Tablo 8'e göre her bir faktör toplam varyansın en az %4'ünü açıklamakta olup tamamı toplam varyansın %59'unu açıklamaktadır. Bu oran %40'ın üzerinde olduğu için uygundur.

Şekil 2. Yamaç Birikinti Grafiği İlk Hâli

Yamaç birikinti grafiğine göre yine dört faktör anlamlı gözükmemektedir.

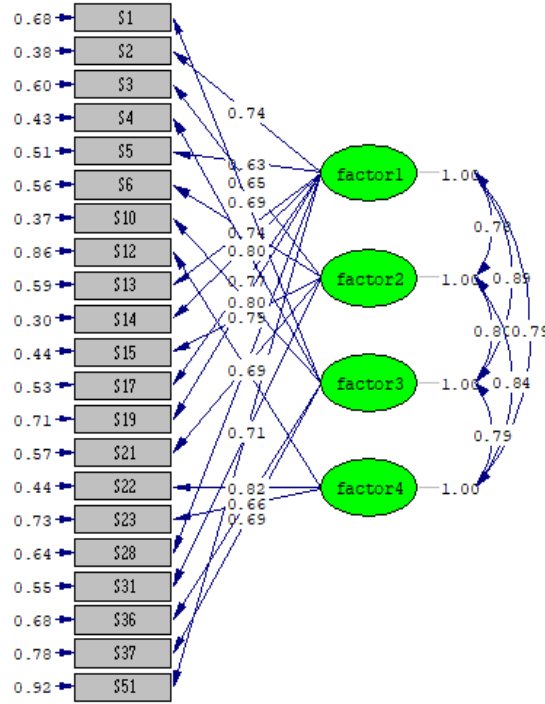
Tablo 9. Faktör Yük Değerleri

Madde	Faktör			
	1	2	3	4
S28	,789			
S17	,779			
S5	,725			
S14	,558		,352	
S2	,521			
S19	,483			,389
S13	,419			
S51	,377		,308	
S3		,835		
S6		,816		
S31		,611		
S21		,576		
S15		,575		
S37			,723	
S1			,695	
S36			,588	
S4			,570	
S10		,358	,492	
S27				
S23				,653
S12				,630
S22		,305		,377

Tablo 9 incelendiğinde faktör yük değerlerine göre her bir faktörde hangi maddelerin yer aldığı tespit edilmiştir. Buna göre; 1. faktörde 28, 17, 5, 14, 2, 19, 13, 51.; 2. faktörde 3, 6, 31, 21, 15.; 3. faktörde 37, 1, 36, 4, 10. ve 4. faktörde 23, 12, 22. maddeler yer almaktadır. Öte yandan, 27. madde ise hiçbir faktörün altına girmemiştir. İkinci ve dördüncü faktörde yer alan maddeler öz yeterlilikle, birinci faktörde yer alan maddeler öz kararlılıkla, üçüncü faktörde yer alan maddeler ise içsel motivasyonla ilgilidir. AFA ile elde edilen dört faktörlü 21 maddeli yapı DFA ile test edilmiştir.

DFA'ya Ait Bulgular

AFA ile elde edilen faktör yapısı LISREL programı ile doğrulanmaya çalışılmıştır. Elde edilen yol (path) diyagramı Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3. DFA Yol Diyagramı

Ki kare/ serbestlik derecesi 2,32 olarak tespit edilmiş olup 3'ten küçük bir değer olduğu görülmektedir. RMSEA değeri ise 0,08'den küçük olduğu için kabul edilebilir sınırdan yer almaktadır.

Tablo 10. Uyum İndeksi Değerleri

Uyum İndeksi	Kabul Edilebilir Sınır	Gözlenen Değer
Ki-Kare/ Serbestlik Derecesi	≤ 3.00	2,32
GFI	≥ 0.85	0,90
AGFI	≥ 0.85	0,88
NFI	≥ 0.90	0,98
NNFI	≥ 0.90	0,98
CFI	≥ 0.90	0,98
RFI	≥ 0.90	0,96
RMSEA	≤ 0.05 veya ≤ 0.08	0,06
RMR	≤ 0.50 veya ≤ 0.80	0,05

Tablo 10’da uyum indeksi değerleri ve kabul edilebilir sınırlar yer almaktadır (Seçer, 2013). Tablo incelendiğinde tüm uyum indeksleri istenen aralıklarda yer almaktadır. AFA ile elde edilen 21 maddeli dört faktörlü yapı DFA ile doğrulanmıştır.

Güvenirlilik Analizi Bulguları

Ölçeğin 54 maddelik ilk hâlinin güvenirlilik analizi yapılmış olup elde edilen bulgular sunulmuştur.

Tablo 11. Güvenirlilik Analizi

Cronbach's Alpha	Standartlaştırılmış Maddeler	Madde Sayısı
,926	,935	54

Tablo 11 verileri incelendiğinde Cronbach (1951)’a göre taslak ölçme aracında yer alan maddelerin mükemmel derecede güvenilir olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Geçerlik analizleri sonucu elde edilen dört faktörlü 21 maddelik yapıda yer alan maddelerle güvenirlilik analizi tekrarlanmıştır.

Tablo 12. Güvenirlilik Analizi Son Hâli

Cronbach's Alpha	Standartlaştırılmış Maddeler	Madde Sayısı
,934	,935	21

Cronbach (1951)’a göre taslak ölçme aracında yer alan maddelerin mükemmel derecede güvenilir olduğu söylenebilir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Ortaokul öğrencilerinin fen bilimleri dersine yönelik motivasyon düzeylerinin belirlenmesinde kullanılabilecek bir ölçek geliştirmek amacıyla yürütülen bu çalışma ölçme aracı geliştirme basamaklarına uygun olarak yürütülmüştür. Bu bakımdan ilgili alanyazın taranarak madde havuzu oluşturulup, maddelerin uzman kontrolünden geçirildikten sonra taslak ölçekte yer almalarına karar verilmiştir. Taslak ölçeğin öğrencilere uygulanmasının ardından ölçme aracının geçerlik ve güvenirlilik analizleri yapılmıştır.

Ölçme aracının geçerliğini test etmek amacıyla kapsam geçerliği ve yapı geçerliği çalışmaları yürütülmüştür. Kapsam geçerliği kapsamında; madde havuzu oluşturma, havuzdan madde seçme, seçilen maddelerin düzenlenmesi olarak tüm süreç, alanında uzman bir fen eğitimcisinin kontrolünde yapılmıştır. Daha sonra hazırlanan taslak ölçek, ikinci uzmanın kontrolünden geçirilerek “*Yapı Geçerliği*” başlığında anlatılan gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Alanyazında ölçek geliştirme çalışmalarının birçoğunda ölçüt geçerliğine ilişkin analizlere rastlanmamıştır (Dede & Yaman, 2008; Işın et al., 2020). Şahin ve Öztürk (2018), Türkiye’de yayımlanan ölçek geliştirme çalışmalarının içerik analizini yaptıkları çalışmalarında inceledikleri makalelerin %91’inde ölçüt geçerliği çalışması yapılmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmada da ölçüt geçerliği yapılamamasının nedeni, pandemi koşulları sebebiyle öğrencilere doğrudan ulaşma imkânının olmaması ve çevrimiçi olarak paylaşılan anketlere katılım oranının çok düşük olmasıdır. Ölçme aracının faktör yapısını belirlemek amacıyla önce AFA sonra da DFA yapılmıştır. Bu çalışmanın alanyazında var olan ölçek geliştirme çalışmalarından farklarından birisi de budur. Yürütülen AFA sonucunda KMO değeri 0,95 olan dört faktörlü 21 maddeli yapı ortaya çıkarılmış ve bu yapının toplam varyansın %59’unu açıkladığı tespit edilmiştir. Bu faktör yapısı da DFA ile doğrulanmıştır.

Ayrıca faktör analizlerine geçilmeden önce her bir ölçek maddesinin normal dağılım gösterip göstermediği de incelenmiştir. Yine bu kısım ölçek geliştirme çalışmalarında ya yapılmayan ya da yapılsa bile raporlanmayan kısım olarak bilinmektedir. Elde edilen KMO değeri ve açıklanan varyans oranı alan yazında ortaokul öğrencilerinin motivasyon düzeylerini ölçmek amacı ile hazırlanan ölçeklerden daha yüksek düzeyde çıkmıştır (Dede & Yaman, 2008; Işın et al., 2020).

Faktör analizleri ile dört faktörlü yapı tespit edilmiştir; fakat uygulama öncesinde ölçme aracı motivasyonun sosyal bilişsel teoriye göre beş alt boyutunu kapsayacak maddeler içerecek şekilde tasarlanmıştır. Elde edilen faktör yapısında öz kararlık, öz yeterlilik ve içsel motivasyonda yer alan maddelerden oluştuğu görülmüş olup not motivasyonu ve kariyer motivasyonu olarak adlandırılan dışsal motivasyon maddelerinin bu ölçekte çalışmadığı görülmüştür. Bu durumun sebebinin örneklem grubunda ortaokul seviyesinde bulunan öğrencilerin ölçek maddelerini doldururken gerçekleri olduğundan daha farklı değerlendirmelerinden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Bu duruma ek olarak pandemi koşulları sebebi ile katılımcılara doğrudan ulaşamamanın etkisi olabileceği düşünülmektedir. Alanyazında var olan motivasyon ölçeği geliştirme çalışmalarının faktör yapısı incelendiğinde Dede ve Yaman (2008)'in beş faktörlü yapıya ulaştıkları ve bu faktörlerin "*Araştırma Yapmaya Yönelik Motivasyon, Performansa Yönelik Motivasyon, İletişime Yönelik Motivasyon, İşbirlikli Çalışmaya Yönelik Motivasyon, Katılıma Yönelik Motivasyon*" olduğu görülmüştür. Aynı çalışmada "*Performansa Yönelik Motivasyon*" ve "*Katılıma Yönelik Motivasyon*" faktörleri dışsal motivasyon kaynağı olarak belirtilmiş ve yürütülen bu çalışmadan farklı olarak öğrencilerin fen öğrenmeye yönelik motivasyonlarının dışsal faktörlere de bağlı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Dede ve Yaman (2008)'in faktör sayısına benzer olarak Glynn, vd. (2011) de beş faktörlü yapıya ulaşmışlardır.

Ölçme aracından elde edilen puanların güvenilir olup olmadığını ortaya koymak adına hem ölçek maddelerinin tamamının dâhil edildiği ilk hâlinin hem de analizler tamamlandıktan sonra kalan son hâlinin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin 21 maddelik son hâlinde elde edilen puanların güvenilirlik katsayısı 0,93 olarak hesaplanmıştır. Cronbach (1951)'a göre taslak ölçme aracında yer alan maddelerin mükemmel derecede güvenilir olduğu söylenebilir. Işın ve arkadaşları (2020) çeviri ölçeklerinde de 0,92 bularak benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Hem geçerlik hem de güvenilirlik analizleri göz önüne alındığında, öğrencilerinin motivasyon düzeylerini ölçmeyi amaçlayan ortaokul öğretmenleri tarafından kullanılacak bir ölçme aracının geliştirildiği ifade edilebilir.

Bu çalışmanın, taslak ölçekten hangi maddelerin hangi analizler esnasında hangi gerekçelerle atılmasına ya da kalmasına karar verildiğinin bulgular kısmında şeffaf ve ayrıntılı olarak yazılmasının sebebi ile bu alanda yeni çalışmaya başlayan araştırmacılara yol gösterici olma düşüncesidir.

Sonuç olarak, ortaokul öğrencilerinin fen dersine yönelik motivasyon düzeylerini belirlemek için hem araştırmacılar hem de öğretmenler tarafından kullanılacak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirilmiştir.

Öneriler

Ölçek geliştirme çalışması yapılırken madde havuzu belirlenmeden önce ilgili örneklem grubunda bulunacak olası katılımcılarla ön görüşmeler yapılabilir.

Geliştirilen ölçek kullanılarak öğrencilerin motivasyon düzeylerine etki edebilecek değişkenler üzerine nicel çalışmalar yürütülebilir.

Pandemi koşulları sebebi ile tamamı yüz yüze uygulanamayan ölçek, daha sağlıklı koşullarda sınıf ortamında ortaokul öğrencilerine tekrar uygulanarak faktör yapısı yeniden değerlendirilebilir.

Geliştirilen ölçeğin öğrencilerin motivasyon düzeylerini belirlemek amacıyla öğretmenler tarafından kullanılması önerilmektedir.

Fen dersine yönelik motivasyon ölçeği maddeleri, genel ifadeler içerecek şekilde düzenlenerek diğer dersler için de kullanılabilir hâle getirilebilir.

Etik Kurul İzin Bilgisi: Bu araştırma, Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulunun 29/06/2021 tarihli 298 sayılı kararı ile alınan izinle yürütülmüştür.

Çatışma Beyanı: Bu çalışma ile ilgili yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

- Atkinson, J. W. (1957). Risk alma davranışının motivasyonel belirleyicileri. *Psikolojik inceleme*, 64 (6p1), 359- 372.
- Bandura, A (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. Freeman.
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52, 1-26.
- Baykul, Y. (2000). *Eğitimde ve psikolojide ölçme*. ÖSYM Yayınları.
- Bektaş, O. & Vurgun, F. Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Fen'e Yönelik Girişimcilik Becerilerinin Belirlenmesi. *Fen Matematik Girişimcilik ve Teknoloji Eğitimi Dergisi*, 2(2), 60-78.
- Brophy, J. (2004). *Motivating students to learn* (2nd ed.). Mahwah, Lawrence Erlbaum.
- Brunner, M., Keller, U., Dierendonck, C., Reichert, M., Ugen, S., Fischbach, A. & Martin, R. (2010). The structure of academic self-concepts revisited: The nested Marsh/Shavelson model. *Journal of Educational Psychology*, 102(4), 964- 981. <https://doi.org/10.1037/a0019644>
- Büyüköztürk, S. (2002). *Hand book of data analysis*. Pegem A Publishing.
- Büyüköztürk, Ş. (2013). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. 8. Baskı. Pegem Akademi.
- Ceylan, E., Sağiremekçi, H., Tatar, E. ve Bilgin, İ. (2015). Ortaokul öğrencilerinin merak, tutum ve motivasyon düzeylerine göre fen bilgisi dersi başarılarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 39-52.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297-334.
- Çeliker, H. D., Tokcan, A. & Korkubilmez, S. (2015). Fen öğrenmeye yönelik motivasyon bilimsel yaratıcılığı etkiler mi? /does motivation toward science learning affect the scientific creativity?. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(30), 167-192.
- Çetin Dindar, A. (2015). Student motivation in constructivist learning environment. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 12(2), 233-247.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Pegem A Yayıncılık.
- Deci, E. L. & Ryan, R. M. (2000). The " what" and " why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological inquiry*, 11(4), 227-268.
- Dede, Y. & Yaman, S. (2008). Fen öğrenmeye yönelik motivasyon ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 2(1), 19-37.
- Demir, H. & Tarhan, O. (2009). Motivasyon üzerinde ulusal kültür etkisi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 121-142.
- Demirbaş, M. & Yağbasan, R., (2004). Fen bilgisi öğretiminde, duyuşsal özelliklerin değerlendirilmesinin işlevi ve öğretim süreci içinde, öğretmen uygulamalarının analizi üzerine bir araştırma. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 177-193.
- Demirtaş, Z. (2010). Okul kültürü ile öğrenci başarısı arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim*, 35(158), 3- 13.
- Ekici, D. İ., Kaya, K. & Mutlu, O. (2014). Ortaokul öğrencilerinin fen öğrenmeye yönelik motivasyonlarının farklı değişkenlere göre incelenmesi: Uşak ili Örneği. *Mersin University Journal of the Faculty of Education*, 10(1), 13- 26.

- Feinstein, N. (2011). Salvaging science literacy. *Science education*, 95(1), 168-185.
- Fortus, D. & Touitou, I. (2021). Changes to students' motivation to learn science. *Disciplinary and Interdisciplinary Science Education Research*, 3(1), 1-14. <https://doi.org/10.1186/s43031-020-00029-0>
- Glynn, S. M., Taasobshirazi, G. & Brickman, P. (2009). Science motivation questionnaire: Construct validation with nonscience majors. *Journal of Research in Science Teaching: The Official Journal of the National Association for Research in Science Teaching*, 46(2), 127-146.
- Glynn, S. M., Brickman, P., Armstrong, N. & Taasobshirazi, G. (2011). Science motivation questionnaire II: Validation with science majors and nonscience majors. *Journal of research in science teaching*, 48(10), 1159-1176.
- Hançer, A. H., Şensoy, Ö. & Yıldırım, H. İ. (2003). İlköğretimde çağdaş fen bilgisi öğretiminin önemi ve nasıl olması gerektiği üzerine bir değerlendirme. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(13), 80-88.
- Işın, O., Akçay, H. & Kapıcı, H. O. (2020). Fen öğrenme motivasyon ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması. *Mediterranean Journal of Educational Research*, 14(31), 505-529. doi: 10.29329/mjer.2020.234.24
- Karataş, H. & Erden, M., (2012). Akademik motivasyon ölçeğinin dilsel eşdeğerlik, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Education Sciences*, 7(4), 983-1003.
- Kimberlin, C. L. & Winterstein, A. G. (2008). Validity and reliability of measurement instruments used in research. *American Journal Of Health-System Pharmacy*, 65(23), 2276-2284.
- Leong, K. E., Tan, P. P., Lau, P. L. & Yong, S. L. (2018). Exploring the relationship between motivation and science achievement of secondary students. *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities*, 26(4), 2243, 2258.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2018). *Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı* (İlkokul ve Ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara. Erişim adresi. <http://mufredat.meb.gov.tr/>
- Pallant, J. (2007). *SPSS Survival Manual A Step by Step Guide to Data Analysis using SPSS for Windows*. Third Edition, Open University Press.
- Pallant, J. (2020). *SPSS kullanma kılavuzu: SPSS ile adım adım veri analizi*. Anı Yayıncılık.
- Sağlam Arı, G., Armutlu, C., Güneri Tosunoğlu, N. & Yücel Toy, B., (2009). Pozitivist ve Postpozitivist paradigmlar çerçevesinde metodoloji tartışmalarının yönetim ve pazarlama alanlarına yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27(1), 113-141.
- Seçer, İ. (2013). *SPSS ve LISREL ile pratik veri analizi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, M. G. & Öztürk, N. B., (2018). Eğitim alanında ölçek geliştirme süreci: Bir içerik analizi çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(1), 191-199.
- Starks, H. & Brown Trinidad, S. (2007). Choose your method: A comparison of phenomenology, discourse analysis, and grounded theory. *Qualitative Health Research*, 17(10), 1372-1380.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L.S. (2001). *Using Multivariate Statistics* (Fourth Edition). Allyn And Bacon.
- Tanrıoğen, A. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı yayıncılık.
- Tuan, Chin & Sheh (2005). The development of a questionnaire to measure students' motivation towards science learning. *International Journal of Science Education*, 27(6), 634-659.
- Turkmen, L. ve Bonnstetter, R. J. (2007). Influences of some philosophical approaches in the historical development of turkish science education. *Science Education International*, 18(2), 139-152.
- URL 1. <https://www.researchgate.net/post/Can-we-do-exploratory-and-confirmatory-factor-analysis-in-the-same-data-set>

- Uzun, N. & Keleş, Ö., (2012). İlköğretim öğrencilerinin fen öğrenmeye yönelik motivasyon düzeylerinin değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20), 313-327.
- Yashoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.
- Yurdabakan, İ. & Çüm, S. (2017). Scale development in behavioral sciences (based on exploratory factor analysis). *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 11(2), 108-126.
- Varshalomidze, M. (2019). Motivasyon faktörlerine kültürel bir bakış: Türkiye, İtalya, Gürcistan örneği. <http://acikerisim.akdeniz.edu.tr/xmlui/handle/123456789/4508>
- Weiner, B. (1972). Attribution theory, achievement motivation, and the educational process. *Review of Educational Research*, 42(2), 203-215.

EK A

Fen Bilimleri Motivasyon Ölçeği

Değerli Öğrenci,

Aşağıda sizin Fen Bilimleri dersine yönelik motivasyon düzeylerinizi belirlemek amacıyla 21 maddeden oluşan bir ölçek yer almaktadır. Sizlerden ricamız, tüm maddelere cevap vermenizdir. Burada verdiğiniz cevaplar kimse ile paylaşılmayacaktır. Her bir maddeye katılma oranınıza göre uygun puanı vermeniz gerekmektedir. Araştırmaya katıldığımız için teşekkür ederiz.

SORU NO	MADDELER					
		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Karasızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1.	Fen bilimlerinin yaşantımın bir parçası olduğuna inanırım.	1	2	3	4	5
2.	Fen bilimlerini öğrenebilmek için gerekli çabayı gösteririm.	1	2	3	4	5
3.	Fen deneylerinde başarılı olacağım konusunda kendime güvenirim.	1	2	3	4	5
4.	Fen bilimlerini öğrenmeyi isterim.	1	2	3	4	5
5.	Fen bilimlerini öğrenmek için çok çalışırım.	1	2	3	4	5
6.	Fen projelerinde başarılı olacağım konusunda kendime güvenirim.	1	2	3	4	5
7.	Fen bilimlerinde beceriler kazanmayı isterim.	1	2	3	4	5
8.	Sınıf tartışmalarında fikir ortaya atma konusunda kendime güvenirim.	1	2	3	4	5
9.	Fen bilimlerini öğrenmemi sağlayacak yöntemler kullanmayı isterim.	1	2	3	4	5
10.	Öğretmenimizin söylediği önemli bilgileri edinmek için çaba sarf ederim.	1	2	3	4	5
11.	Fen bilimlerini öğrenebileceğimden eminim.	1	2	3	4	5
12.	Fen bilimlerinde yeni fikirleri öğrenmek istemem	1	2	3	4	5
13.	Fen Bilimleri dersinde belirlediğim hedefe ulaşmak için yapmam gerekenden fazlasını yapmak için uğraşırım.	1	2	3	4	5
14.	Fen ödevlerimi yapma konusunda kendime güvenmem.	1	2	3	4	5
15.	Fen bilimlerini iyi öğrenmemi sağlayan stratejiler kullanırım.	1	2	3	4	5
16.	Fen Bilimleri sınavlarında yüksek not alacağımdan eminim.	1	2	3	4	5
17.	Fen Bilimleri dersi ile ilgili bir görevi yerine getirirken içimdeki başarıma isteği en üst seviyede olur.	1	2	3	4	5
18.	Fen bilimlerinde önceden öğrendiğim konuları yeni öğrendiklerim ile ilişkilendirebilirim.	1	2	3	4	5
19.	Fen Bilimleri dersinde verilen ödevleri yapmak isterim.	1	2	3	4	5
20.	Fen Bilimleri'nde projeler yapmak istemem.	1	2	3	4	5
21.	Fen Bilimleri sorularında doğru sonuçlara ulaşacağıma eminim.	1	2	3	4	5

Makale türü / Article type: Araştırma / Research

Determining The Risks That Primary School Students May Encounter on The Road to School; Fındıklı Example

İlkokul Öğrencilerinin Okul Yolunda Karşılaşabileceği Risklerin Belirlenmesi; Fındıklı Örneği

Seçkin Yıldız

Rize İl Emniyet Müdürlüğü, Fındıklı İlçe Emniyet Müdürlüğü, seckinyildizktu@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0717-3866

Prof. Dr. Fatih Bektaş

Trabzon Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, fatihbektas@ktu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-4569-4662

Abstract

The aim of this research is to try to offer solutions by determining the risks that students who reach primary schools in Rize's Fındıklı district center on foot may encounter on their way to school. In the study, since it is aimed to reveal in depth the interrelated risk factors that may endanger the lives of students on the way to school, the nested single-case design, one of the qualitative research methods, was used as the analysis unit. The data were collected by the oral application of the interview form containing two semi-structured questions developed by the researcher to 24 participants and interpreted by subjecting it to content analysis. As a result of the research, the participants stated that motor vehicles on the way to school pose a great risk for children, there is not enough awareness among citizens about the use of common living spaces, and the current measures taken for the safety of students are insufficient. It is concluded that raising the awareness of citizens about the more efficient use of common living spaces in order to prevent the aforementioned negativities, taking environmental precautions, increasing the number of traffic signs and physical traffic restrictions, intensifying inspection activities, making the city more livable for children will contribute to the safe transportation of children.

Extended Abstract

Introduction: While the comfort that technology adds to life provides individual convenience, it makes it inevitable to carry out crowded life with rules in an orderly manner. Children's difficulties in complying with the life rules that adults adapt without difficulty harms their sense of trust and belonging to the society. Streets that are unsafe for children make it compulsory for them to stay at home with the effect of technology. Due to the addiction to technology that develops over time, children have difficulties in experiencing life. Their families, who are aware of this situation but adapt to the silent deterioration, can do nothing but feel fear and anxiety. Because of this desperation of families, more work falls on schools than ever before. Schools are places where children socialize, learn knowledge and skills, and take their first steps towards socialization. The first place where education starts at school is actually the school road. The school road has started to gain the feature of being the only place where children seek solutions in life on their own and gain experiences. On the road to school, children get to know their environment and friends, become aware of dangers, and learn to protect themselves through their senses. The fact that our country has a young population and this young population's transportation to schools for education five days a week brings along the possibility of some accidents, along with the existing benefits. It is thought that by determining the risks that may endanger the lives of children on the way to school, possible accidents can be prevented.

Method: In the study, since it is aimed to reveal in depth the interrelated risk factors that may endanger the lives of students on the way to school, the nested single-case design, one of the qualitative research methods, was used as the

analysis unit. The sample group of the study consists of 24 participants selected according to the criterion sampling method, who are the parents of a student studying in at least one of the primary schools in Rize's Fındıklı district center, who walk to school with their child, who experience the risks on the way to school and can meaningfully describe these risks with awareness. The data obtained with 2 semi-structured questions directed to the participants were first tested on 3 participants. After it was concluded that the 2 semi-structured questions posed as a result of the answers received were clearly understood by the parents, the 4-question interview form, which was created with 2 questions added in order to determine the demographic characteristics, was applied to the participants in the form of a face-to-face interview. The answers given were recorded as an audio file via a mobile phone and then converted into a written document using the Microsoft Word program.

Findings: Risks that may endanger the safety of children; are categorized as risks arising from vehicles, pedestrians and the environment. When the frequency scores of the meanings attributed to these categories that pose a risk to children's safety are examined; vehicle density, creek edges, bridge edges, stray animals, constructions and irregular immigrants codes are seen to have high frequency scores. When the frequency scores of the meanings attributed to the categories dealing with the precautions to be taken against situations that pose a risk to the lives of children are examined; It is seen that the codes of restricting traffic during school entrance and exit hours, making the pavements safer, applying the speed limit application throughout the district (30 km/h), taking measures regarding pedestrian and vehicle safety at intersections, ensuring the safety of side of bridges and creeks, finding solutions to stray animals and registering refugees and integrating them with the society have high frequency scores.

Conclusion and recommendations: As a result, it is concluded that various educational campaigns should be carried out in order to prioritize the safety of children in the design of the environment, to control the risks arising from vehicles, and to raise safety awareness in all stakeholders in traffic. So, it is thought that it would be beneficial for city planners, universities, municipalities, security forces and non-governmental organizations to work together on the safety of children in our country.

Keywords: Safe school, School road route, Space philosophy, Road to school

Özet

Bu araştırmanın amacı, Rize'nin Fındıklı ilçe merkezindeki ilkokullara yürüyerek ulaşım sağlayan öğrencilerin okul yolunda karşılaşılabileceği riskleri belirleyerek çözüm önerileri sunmaya çalışmaktır. Çalışmada, öğrencilerin okul yolunda hayatını tehlikeye sokabilecek birbiriyle ilişkili risk faktörlerinin derinlemesine açığa çıkarılması amaçlandığından analiz birimi olarak nitel araştırma yöntemlerinden iç içe geçmiş tek durum deseni kullanılmıştır. Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış iki sorunun bulunduğu görüşme formunun 24 katılımcıya sözlü olarak uygulanmasıyla toplanmış ve içerik analizine tabi tutularak yorumlanmıştır. Araştırma neticesinde katılımcılar; okul yolunda motorlu taşıtların çocuklar için büyük risk oluşturduğunu, ortak yaşam alanlarının kullanılması konusunda vatandaşlarda yeterli bilincin olmadığını, öğrencilerin güvenliği için alınan mevcut önlemlerin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Belirtilen olumsuzlukları önlemek için ise ortak yaşam alanlarının daha verimli kullanılması konusunda vatandaşların bilinçlendirilmesi, çevreyle ilgili tedbirlerin alınması, trafik işaretleri ile fiziki trafik kısıtlayıcıların sayısının artırılması, denetim faaliyetlerinin sıklaştırılması, şehrin çocuklar için daha yaşanabilir hâle getirilmesinin çocukların güvenli ulaşım sağlamasına katkı sağlayacağı sonuçlarına ulaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Güvenli okul, Okul yolu rotası, Mekân felsefesi, Okula giden yol

GİRİŞ

Sosyoekonomik sebeplerin insanlar arasındaki eşitsizliği arttırması ve gelişen sanayinin de etkisiyle kente göçün artması, toplu hâlde yaşanan alanları arttırmaktadır. Buna bağlı olarak kentlerde yaşam, kent dışında yaşayan insanlara daha cazip gelmektedir. Kent yaşamını daha kolay ve cazibeli bulan insanların kente akın edişinin önüne de geçilememektedir. Oluşan bu durum karşısında çözüm olarak ise yeni konutlar ve yollar yapılmaya devam edilmektedir. Beton duvarlarla ve demir parmaklıklarla dış dünyadan soyutlanan siteler; eşyaların güvenliğini sağlarken insan ruhunu duvarların ardına hapsedmekte,

sosyalleşmenin önüne âdeta set çekmektedir. Mekânların insan ruhuna ve duygularına koyduğu bu engelden şüphesiz ki en çok da çocuklar etkilenmektedir (Biol-Özerk, 2014).

Çocukluk çağı; daima özlem duyulan, kişilik ve karakterin ilk şeklini aldığı, yaşamın en özgür ve anlamlı dönemlerinden biridir. Bu dönemin ilk yıllarında öğrenme ve sosyalleşme ihtiyaçlarını ailesi ve yakınlarıyla karşılayan çocukların gelişiminde yaşadığı çevrenin, vakit geçirdiği mekânların da bir hayli önemli olduğu anlaşılmaktadır (Işıklar ve Kırıcı, 2016). Hızlı ve bilinçsiz şehirleşme; kentlerin tasarımında insanların yarattığı etkiyi azaltarak estetik anlayışta kayıplara neden olmuş, kent tasarımına gelişen teknoloji ve yaşam tarzı dinamikleri yön vermeye başlamıştır. Kontrolsüz büyüyen kentler nedeniyle niteliği ve niceliği artan yolların yarattığı güvenlik kaygısı sonucunda çocuklar sokaklarda özgürce hata yapabilme fırsatını kaybetmeye başlamıştır (Tandoğan, 2016). Çocuklar, birbiriyle ilişkili durumlar arasındaki bağlantıları büyükler kadar hızlı algılayamayabilir, trafiğin akışını okumakta zorlanabilir, bedensel olarak küçük oldukları için duran araçların ardını görmekte güçlük çekebilirler (Kahya, 2018). Yapılan araştırmalar çocukların;

- Hız ve mesafeyi tahmin etmekte güçlük çektiklerini,
- Dışarıda dikkat çekici çok fazla uyaran olmasından dolayı kolayca dikkatlerinin dağılabildiğini,
- İçlerinden gelen dürtülere göre hareket ettiklerini,
- Büyüklere göre tasarlanan yaşam koşullarına ayak uydurmakta zorlandıklarını,
- Oyuna odaklı olduklarını,
- Tehlikeyi ve ölümü anlamakta zorluk çektiklerini,
- Dikkatli ama kaygısız olduklarını,
- Deneyim eksikliği nedeniyle hayatlarına mal olabilecek hatalar yapabilme olasılıklarının bulunduğunu,
- Akran baskısı nedeniyle birdenbire araçların önüne atlayabileceklerini göstermektedir (WEB1, 2021).

Büyüklerin zorlanmadan ayak uydurduğu koşul ve kurallara çocukların uymakta güçlük çekmeleri topluma karşı olan güven ve aidiyet duygularına zarar vermektedir (Tandoğan, 2014). Nitekim Maslow, insanların fizyolojik temel ihtiyaçlarından sonra gelen güvenlik ihtiyacını karşılamadan aidiyet, sevgi, saygı gibi sosyal ihtiyaçlara geçmelerinin mümkün olmayacağını belirtmektedir (Maslow, 1943). O hâlde çocukların da birer insan oldukları düşünüldüğünde tasarım ve trafik nedeniyle onlara güvensiz gelen sokaklarda sosyalleşmelerini beklemek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Bununla birlikte teknolojinin çocukları eve hapsedmesi ve buna bağlı olarak zamanla oluşan teknoloji düşkünlüğü nedeniyle çocuklar hayatı deneyimlemekte gecikmeye başlamıştır. Bu durumu bilen; ama sessiz bozulmaya uyum sağlayan ailelerinin korku ve kaygı duymaktan başka ellerinden bir şey gelmemektedir. Baş (2016) çalışmasında, çocukların toplum içerisinde birey olmayı öğrenebilmeleri için yetişkin hayatını rahatça gözlemleyebilecekleri kamusal alanları güvenlik endişesi olmadan özgürce kullanabilmelerinin gerekli olduğunu vurgulamış; ancak günümüz kent yaşamının çocuklarda ve ebeveynlerinde oluşturduğu güvensizlik nedeniyle alan tercihlerinin, yetişkin hayatından izole edilmiş, sınırlandırılmış özel mekânlara doğru kaydığını ifade etmektedir. O hâlde, sosyalleşmenin, eğitimin ve güvenli koşulların bir arada bulunduğu okullara her zamankinden daha fazla iş düşmektedir.

Okul; çocukların sosyalleştiği, bilgi ve beceri öğrendiği, toplumsallaşma yolunda ilk adımlarını attığı yerlerdir (Sabancı, 2016). Okullarda eğitimin başladığı ilk yer aslında okul yoludur. Okul yolu, çocukların kendi başına yaşamda çözümler aradığı, deneyimler elde ettiği tek yer olma özelliği kazanmaya başlamıştır. Çocuklar okul yolunda duyuları aracılığıyla çevresini ve arkadaşlarını tanımaya başlar,

tehlikelerin farkına varır, kendini korumayı öğrenir. Ülkemizin genç nüfus yapısına sahip olması ve bu genç nüfusun haftanın beş günü eğitim için okullara ulaşım sağlaması, mevcut faydalarla birlikte birtakım kazaların da yaşanabileceği endişesini beraberinde getirmektedir. Ebeveynlerin bu endişelerini giderebilmek için kazalara neden olabilecek riskleri tespit ederek gerekli önlemleri almanın, süreç içerisinde uygulanacak teknik ve yöntemlerin verimliliğini ölçebilmek için pilot bölgelerden işe başlamanın, alınacak önlemleri stratejik bir plan dâhilinde yaygınlaştırmanın daha etkin ve verimli olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın konusunu oluşturan durumların Rize'nin Fındıklı ilçesi için de geçerli olduğu değerlendirilmektedir.

Fındıklı, Rize ilinin doğuya doğru son ilçesidir ve il merkezine 60 km uzaklıktadır. Doğusunda Arhavi, batısında Ardeşen, kuzeyinde Karadeniz ve güneyinde Artvin ilinin Yusufeli ilçesi yer almaktadır. Toplam 409 km² lik alana ve 13 km kıyı şeridinde sahip Fındıklı'da 23 köy ve 8 mahalle bulunmakta bu köy ve mahallelerde yaklaşık 16.000 kişi yaşamaktadır (WEB2, 2021). Engebeli bir arazi yapısına sahip olan ilçe iki vadi arasına kurulmuştur. Halkın geçim kaynağını başta çay ve fındık olmak üzere balıkçılık, narenciye, arıcılık ve hayvancılık oluşturmaktadır. Yerleşiminde temel malzemesi ahşap ve taş olan (göz dolma) tarihî konakların ve kemer köprülerin önemli pay üstlendiği Fındıklı, Doğu Karadeniz'e özgü mimari tarzıyla görsel şölen sunan bir ilçe olma özelliği taşımaktadır (WEB3, 2021). Eğitim öğretim yapısı incelendiğinde ise okul öncesi eğitimi veren 2 anaokulu, ilçe merkezi ve köylerde 6 ilkokul, 6 ortaokul, 4 lise, 1 halk eğitim merkezi ile 1 öğretmenevi bulunmaktadır (WEB4, 2021). İlçe merkezinde bulunan Fındıklı İlkokulu, 11 Mart İlkokulu ve Aksu Atatürk İlkokulunda öğrenim gören yaklaşık 650 öğrencinin 250'sine yakınının taşınmalı sistemle, geriye kalan yaklaşık 400'e yakın öğrencinin de okullarına yürüyerek veya velilerinin özel araçlarıyla ulaşım sağlamaktadır. Tüm bunlardan hareketle hayatlarının büyük bir bölümünü okula gidiş ve gelişle geçiren çocuklara daha konforlu, daha tehlikesiz yaşam alanları tasarlamak, sağlıklı birer yetişkin olabilmeleri için önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın amacı, Rize'nin Fındıklı ilçe merkezindeki ilkokullara yürüyerek ulaşım sağlayan öğrencilerin okul yolunda hayatını tehlikeye sokabilecek riskleri katılımcılara yöneltilen aşağıdaki araştırma soruları eşliğinde çözüme kavuşturmaktır:

- 1. Fındıklı merkezinde bulunan ilkokullara yürüyerek ulaşım sağlayan öğrencilerin, okul yolunda yaşamını tehlikeye sokabilecek riskler nelerdir?*
- 2. Okul yolundaki risklere karşı önlem almaya yetkili olsaydınız nasıl önlemler alırdınız?*

1. YÖNTEM

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinin sık kullanılan bir deseni olan iç içe geçmiş tek durum deseni ile kurgulanmıştır. Bu desenin tercih edilmesinin nedeni, okul yolunda öğrencilerin hayatını tehlikeye sokabilecek birçok risk faktörünün bulunması ve birbirine bağlı bu risk faktörlerinin ortadan kaldırılması için birbirine bağlı çözümlere ihtiyaç duyulmasıdır. İç içe geçmiş tek durum deseninde amaç tek bir durum içinde olabilecek birbiriyle ilişkili başkaca alt durumları derinlemesine açığa çıkarmaktır (Yıldırım & Şimşek, 2018).

1.1. Araştırma Grubu

Araştırmanın verisi Tablo 1'de görülen Rize'nin Fındıklı ilçe merkezindeki ilkokullardan en az birinde eğitim gören bir öğrencinin velisi olan, okula çocuğuyla birlikte yürüyerek ulaşım sağlayan, okul yolundaki riskleri deneyimleyen ve farkında olarak anlamlı bir biçimde betimleyebilecek, ölçüt örnekleme yöntemine göre seçilmiş 24 katılımcı oluşturmaktadır. Baltacı'ya (2018) göre, ölçüt örnekleme yöntemi, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayanların katılımcı olarak seçildiği yöntemdir. Bu ölçütleri sağlayan 24 katılımcıdan elde edilen ham veriler analiz öncesinde inceleme işlemine tabi tutulmuştur. Yapılan incelemede, araştırmanın veri doygunluğuna ulaştığı konusunda araştırmacılar arasında oluşan görüş birliğiyle veri toplama işlemine son verilerek analiz işlemine geçilmiştir. Araştırma

örneklem grubunun Fındıklı ilçesinden oluşturulmasının nedeni araştırmacının Rize'nin Fındıklı ilçesinde aktif görevli polis memuru olması, çocukların okul giriş ve çıkış saatlerinde yaşadıkları sorunları sık gözlemlemesi, ilçe merkezindeki okulların birbirine yakın olması, verilerin daha ekonomik yöntemlerle toplanabilir olması, benzer durumlarla birçok defa karşılaşan velilerin tepkilerinin kolay gözlemlenebilir olmasıdır.

Tablo 1. Öğrencilerin Okul ve Sınıf Bilgileri

Katılımcı	V1-V2	V3-V4	V5-V6	V7-V8	V9-V10	V11-V12
Öğrencinin Okulu	Aksu Atatürk İlkokulu	11 Mart İlkokulu	Fındıklı İlkokulu	Aksu Atatürk İlkokulu	11 Mart İlkokulu	Fındıklı İlkokulu
Öğrencinin Sınıfı	1	1	1	2	2	2
Öğrencinin Sınıfı	3	3	3	4	4	4
Öğrencinin Okulu	Aksu Atatürk İlkokulu	11 Mart İlkokulu	Fındıklı İlkokulu	Aksu Atatürk İlkokulu	11 Mart İlkokulu	Fındıklı İlkokulu
Katılımcı	V13-V14	V15-V16	V17-V18	V19-V20	V21-V22	V23-V24

1.2. Veri Toplama Aracı

Araştırma verileri araştırmacının hazırladığı yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla elde edilmiştir. Görüşme formunun oluşturulmasında araştırmacının aktif görevli polis memuru olması, çocukların okul giriş çıkışlarında olumsuzluk yaşamamaları için sıklıkla görevlendirilmesi, bu görevlendirilmelerde katılımcı gözlem yaparak risklerin farkında olması ve bu riskleri önlemek amacıyla çözüm önerileri sunmak istemesi etkili olmuştur. Görüşme formlarının hazırlanmasında araştırma konusuna benzer konularda literatür taranmış ve alanında uzman akademisyen görüşüne başvurulmuştur (Yıldız & Bektaş, 2021). Araştırma konusu ve hazırlanan soruların araştırma amacıyla örtüştüğü konusunda varılan görüş birliğinin ardından verileri toplamak için oluşturulan yarı yapılandırılmış araştırma soruları 3 katılımcı üzerinde test edilmiştir. Alınan yanıtlar neticesinde, yöneltilen 2 yarı yapılandırılmış sorunun veliler tarafından net anlaşıldığı kanısına varılarak demografik özellikleri belirlemek amacıyla eklenen 2 soruyla birlikte toplam 4 soruluk görüşme formu oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan katılımcılara görüşme soruları yöneltilmeden önce verecekleri yanıtların yalnızca bilimsel amaçlı olarak bu araştırma için kullanılacağı, araştırma içerisinde kendilerine "V" kodu ile kaçınıcı katılımcı olduğunu belirten numara verileceği sözlü olarak bildirilmiş ve yazılı onayları alınmıştır. Araştırma veri toplama aracı, Trabzon Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 22.10.2021 tarih ve E-81614018-000-883 sayılı kararı ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

1.3. Veri Toplama Süreci

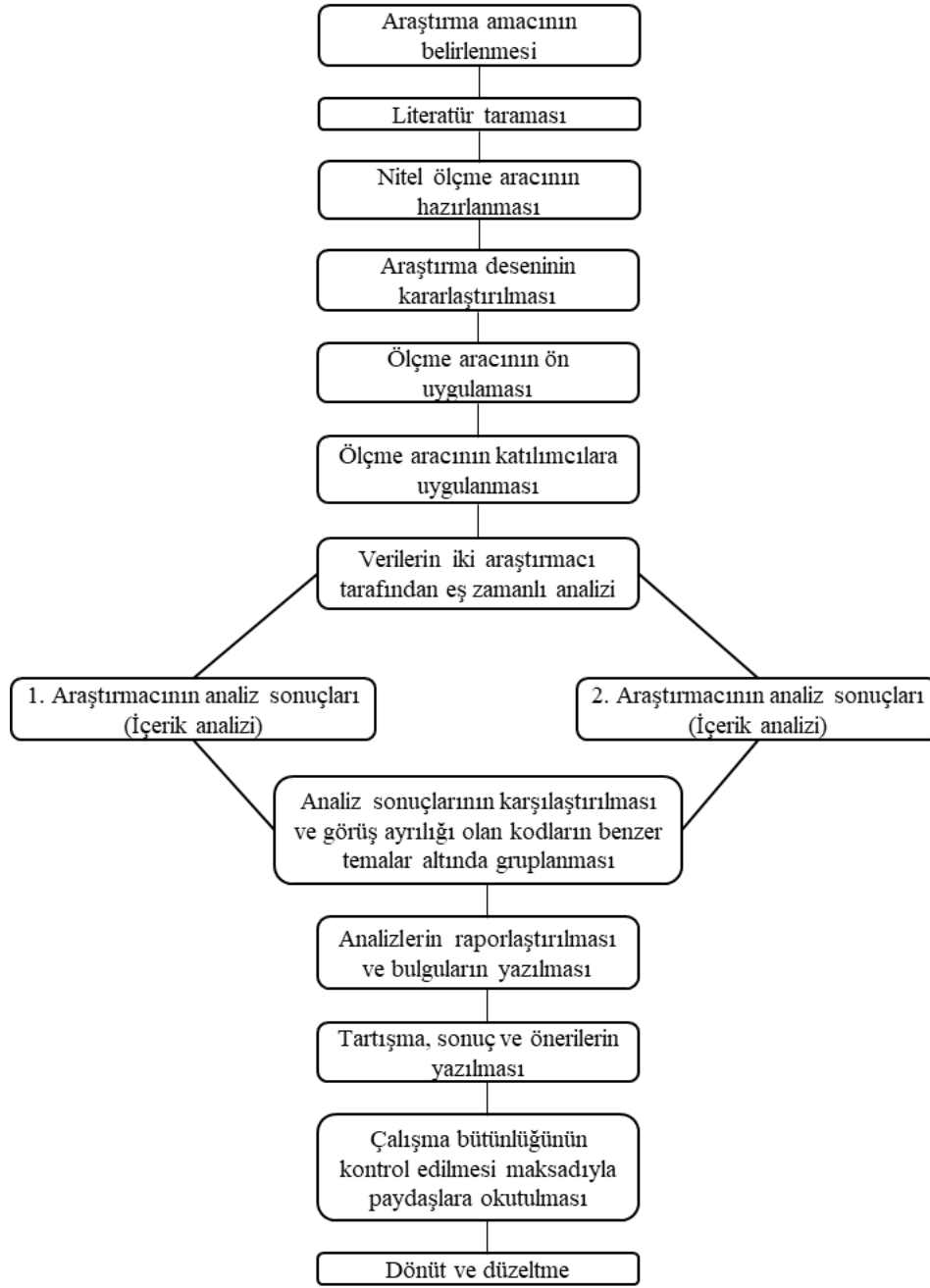
Veriler, 2021 Ekim ayı içerisinde katılımcılarla yüz yüze mülakatlar yapılarak toplanmıştır. Öncelikle Rize'nin Fındıklı ilçe merkezindeki ilkokullara yürüyerek ulaşım sağlayan öğrencilerin yoğunluk oluşturduğu güzergâhlar belirlenmiştir. Daha sonra çocuğunu sabah okula bırakan, akşam da okul çıkışı almaya gelen birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıfa giden ikişer öğrenci velisinden önceden izin almak suretiyle araştırma hakkında gerekli bilgilendirme yapıldıktan sonra sorular yöneltilmiştir. Verilen yanıtlar cep telefonu vasıtasıyla ses dosyası olarak kaydedilmiş daha sonra Microsoft Word programı kullanılarak yazılı belge haline dönüştürülmüştür.

Tablo 2. Veli Görüşme Süreleri

Katılımcı	V1	V2	V3	V4	V5	V6	V7	V8	V9	V10	V11	V12
Kayıt Süresi (dk. sn.)	2'18"	2'34"	2'16"	2'38"	3'16"	2'41"	1'58"	2'29"	2'11"	3'03"	3'04"	1'43"
	3'02"	1'55"	2'32"	2'07"	2'22"	2'12"	1'39"	2'32"	2'40"	2'07"	2'12"	2'38"
Katılımcı	V13	V14	V15	V16	V17	V18	V19	V20	V21	V22	V23	V24

1.4. Verilerin Analizi

Araştırma bulguları yarı yapılandırılmış görüşme sorularına verilen birbiriyle ilintili yanıtların içerik analizine tabi tutulmasıyla oluşturulan kod, tema ve ana temaların Microsoft Excel programı vasıtasıyla kategorize edilmesiyle elde edilmiştir. İlk olarak katılımcıların ifadelerinden oluşturulan kodlar daha kapsayıcı temalar altında toplanmış, alt temalar ise daha kapsayıcı birer ana tema içerisinde gruplanarak analize başlanmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini arttırmak, sağlıklı veri elde edebilmek amacıyla veriler ilkökul birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıfa giden ikişer öğrenci velisinden yüz yüze görüşülerek elde edilmiş, bazı riskler ve çözümler fotoğraflarla desteklenmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini arttırmak ve iç tutarlılığını yüksek tutmak amacıyla kodlama işlemi konusunda hassasiyetle durulmuş, araştırmacının bireysel etkisinden korunmak maksadıyla veriler 2 araştırmacı tarafından eş zamanlı olarak kodlanmıştır. Yapılan bu işlemin güvenilirliğini ölçmek amacıyla Miles ve Huberman'ın (1994) "Güvenirlilik kat sayısı = Görüş birliği sağlanan kod ÷ (Görüş birliği sağlanan kod + Görüş ayrılığı olan kod) x 100" formülü kullanılmıştır. Bu formüle göre kodlayıcılar arasındaki görüş birliğinin en az %80 olması beklenmektedir. Yapılan hesaplama neticesinde $(290 \div 320 \times 100)$ araştırmanın %90,62 oranında güvenilir olduğunun anlaşılması üzerine görüş ayrılığı olan kodlamalar birbiriyle birleştirilerek benzer temalar altında gruplanmış, yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar tablolar hâline dönüştürülmüştür. Fotoğraflar ile tamamlayıcı nitelikte olan verilerin birbiriyle tutarlılığı hakkında ön değerlendirme yapmak ve yapılan yorumların çalışma bütünlüğünü yansıtmadığını kontrol etmek amacıyla veri elde edilen 2 katılımcı veliye çalışma okutulmuştur. Velilerden alınan olumlu dönütlerin ardından Fındıklı ilçe merkezinde bulunan, evren ve örneklem grubunu oluşturan ilkökullarda görev yapan öğretmenlere çalışma değerlendirmeleri maksadıyla gönderilmiştir. Okul idarecilerinden ve öğretmenlerden alınan olumlu geri bildirimler sonucunda son olarak çalışma, incelenmesi amacıyla Fındıklı Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğünde görevli, alanında uzman çevre mühendisine elektronik posta aracılığıyla gönderilmiştir. Mühendis incelemesinde bazı terim adlarının hatalı kullanıldığı belirtilerek düzeltilmesi için öneriler sunulmuştur. Sunulan önerilerin düzeltilmesiyle analiz işlemi son bulmuştur.

Şekil 1. Araştırma Süreci

2. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacı doğrultusunda toplanan bulgular bulunmaktadır. Yapılan içerik analizi neticesinde Fındıklı ilçe merkezinde bulunan ilkokullara yürüyerek ulaşım sağlayan öğrencilerin, okul yolunda yaşamını tehlikeye sokabilecek riskler ve çözüm önerileri bu bölümde yer almaktadır. Analiz sonucu ortaya çıkan kod ve temaların doğruluğunu güçlendirmek maksadıyla bazı katılımcıların görüşlerine de yer verilmiştir.

2.1. Birinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

“Fındıklı merkezde bulunan ilkokullara yürüyerek ulaşım sağlayan öğrencilerin, okul yolunda yaşamını tehlikeye sokabilecek riskler nelerdir?” sorusuna verilen yanıtlara yüklenen anlamları içeren kod ve temalar Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Okul Yolunda Karşılaşılan Olumsuzluklar

Ana Kategori	Alt Kategoriler	Kodlamalar	f	Katılımcılar
Riskler	Araçlardan Kaynaklanan Riskler	Araç Yoğunluğu	18	V1, V2, V3, V4, V5, V6, V7, V8, V10, V11, V13, V15, V16, V17, V18, V20, V21, V24
		Ağır Tonajlı Araçlar	11	V1, V4, V5, V6, V9, V10, V11, V15, V16, V20, V23
		Tehlikeli Sürücüler	7	V1, V3, V6, V8, V19, V21, V24
	Çevreden Kaynaklanan Riskler	Dere Kenarları	17	V1, V2, V3, V4, V6, V7, V9, V10, V11, V12, V13, V14, V15, V17, V18, V20, V21
		İnşaatlar	10	V3, V4, V6, V7, V9, V16, V17, V20, V21, V22
		Kaldırım İşgali	12	V1, V2, V5, V8, V10, V11, V14, V17, V18, V19, V22, V24
		Köprü Kenarları	15	V1, V3, V4, V5, V6, V7, V10, V12, V13, V15, V18, V21, V22, V23, V24
		Sokak Hayvanları	14	V2, V3, V4, V6, V7, V8, V9, V10, V11, V14, V15, V20, V23, V24
		Yaya Geçidi Yetersizliği	9	V1, V2, V4, V7, V11, V14, V15, V18, V21
		Güvensiz Yaya Kaldırımı	7	V3, V5, V13, V14, V15, V18, V24
	Okul Konumu	1	V15	
	İnsanlardan Kaynaklanan Riskler	Yaya Saygısı	13	V1, V2, V6, V7, V8, V9, V10, V11, V13, V16, V18, V20, V22
		Düzensiz Göçmenler	14	V1, V2, V3, V5, V8, V10, V11, V12, V13, V14, V15, V17, V22, V24
	Frekans (f) Toplam			148

- V6: Okul giriş ve çıkış saatlerinde okul güzergâhında çok fazla araç hareketliliği oluyor (Araç Yoğunluğu).
- V10: Çok fazla kamyon geçiyor. Kamyonların kör noktaları çok, akşam haberlerinde de çocukların kamyon altında kalmasından dolayı öldüğü görüntüleri sıkça izliyoruz ve korkuyoruz (Ağır Tonajlı Araçlar).
- V1: Gençler çok hızlı araba kullanıyor. Patinaj yapıyorlar (Tehlikeli Sürücüler).
- V2: Çocuklarımız Arılı ve Aksu derelerinin yanındaki yolu kullanıyor. Çok korunaklı değil (Dere Kenarları).
- V7: Fındıklı gelişmekte olan bir ilçe ve inşaat hiç eksik olmuyor. İnşaatın tahta düşebilir, ıssız yerlere çocuklarımız götürülebilir (İnşaatlar).
- V8: Cumhuriyet ve Muammer Çiçekoğlu caddelerinde esnafın kaldırım işgali söz konusu. Kaldırımlarda çocuklar rahat yürüyemiyor, yola inmek zorunda kalıyorlar (Kaldırım İşgali).
- V12: Aksu Köprüsü başta olmak üzere tüm köprülerin korkulukları zayıf. Öğrenci istese aşağı atlayabilir. Korkulukların yükseltilmesi lazım (Köprü Kenarları).
- V15: Köpeklerden yolda yürüyemiyoruz. Hadi biz büyüğüz pek ilgilenmiyoruz; ama çocuklar köpektan kaçacağız diye arabaların önüne atlıyor, çocukların peşine takılıyor hayvanlar (Sokak Hayvanları).

- V11: Daha fazla yaya geçici yapılması gerek ve yaya geçitlerinin hız kesicilerden hemen sonra yapılması gerek diye düşünüyorum (Yaya Geçidi Yetersizliği).
- V13: Kaldırımlar çok alçak ve araçlar kaldırımlara park ediyor. Bazı yerlerde önlem alınmış; fakat bizim buralarda kamyonet çok var. Kamyonetlerin de altı yüksek, kaldırımlara park ediyorlar. Bu da çocukları tehlikeye sokuyor (Güvensiz Yaya Kaldırımı).
- V15: Okulların konumundan kaynaklanan sıkıntılar var (Okul Konumu).
- V10: Bizim buralarda yaya bilinci eksik. Dışarıdaki yayalar sürücülerin umurunda değil (Yaya Saygısı).
- V14: Afganistan'da savaştan kaçan delikanlılar buralarda çalışıyor, ekmek parası kazanıyorlar; fakat farklı kültüre sahipler. Korkuyoruz açıkçası Afganlardan (Düzensiz Göçmenler).

2.2. İkinci Araştırma Sorusuna İlişkin Bulgular

“Okul yolundaki risklere karşı önlem almaya yetkili olsaydınız nasıl önlemler alırdınız?” sorusuna verilen yanıtlara yüklenen anlamları içeren kod ve temalar Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Okul Yolundaki Olumsuzlukları Önlemek için Yapılması Gerekenler

Ana Kategori	Alt Kategoriler	Kodlamalar	f	Katılımcılar	
Önlem	Trafik Yönetimi	Ağır Vasıta Denetimi	8	V5, V9, V10, V11, V15, V16, V20, V21	
		Okul Girişi ve Çıkışı Trafiği Kısıtlama	15	V1, V2, V3, V4, V5, V6, V8, V9, V11, V13, V13, V15, V17, V20, V23	
		Trafiği Denetleme	9	V1, V4, V8, V10, V13, V14, V17, V22, V24, V4, V5, V9, V10, V13, V14, V15, V19, V20, V22, V24	
		Güvenli Yaya Kaldırımı	11	V2, V2, V24	
		Okuldan Uzak Otomobil Parkı	8	V1, V10, V11, V14, V15, V17, V20, V24	
		Hız Sınırı Bölgesi	13	V2, V4, V5, V7, V10, V11, V14, V16, V17, V18, V20, V21, V22	
	Yayaların Güvenliği	Butonlu Trafik Lambası	8	V2, V6, V8, V9, V10, V16, V19, V24	
		Güvenli Yaya Geçidi	7	V3, V8, V13, V15, V18, V20, V22	
		Dere Kenarı Güvenliği	11	V1, V2, V5, V6, V7, V9, V10, V12, V13, V19, V23	
		Kavşaklarda Önlem	10	V4, V7, V10, V11, V12, V13, V16, V19, V20, V23	
		Köprü Kenarı Güvenliği	12	V1, V2, V5, V6, V7, V11, V12, V15, V16, V17, V20, V23	
		Güvenlik Bilinci Oluşturma	6	V7, V8, V11, V12, V14, V24	
		İnşaatlara Tedbir ve Denetim	9	V3, V6, V7, V9, V13, V15, V17, V20, V21	
		Kaldırım İşgalinin Önlenmesi	7	V2, V5, V8, V10, V14, V18, V19	
		Sokak Hayvanlarına Çözüm	14	V2, V3, V6, V7, V10, V11, V14, V15, V16, V17, V20, V21, V22, V24	
		Sığınmacıların Kontrolü	19	V1, V2, V3, V5, V7, V8, V10, V11, V12, V13, V14, V15, V16, V17, V20, V21, V22, V23, V24	
		Şüpheli Şahısların Denetlenmesi	5	V6, V11, V15, V19, V23	
		Frekans (f) Toplam		172	

V15: Kamyon, kamyonet, tır gibi araçları kullananlar denetlenmeli. Bu araçları kullananlar yetkili kimseler mi? Bu konuda önlemler alınmalı (Ağır Vasıta Denetimi).

V2: Okul giriş ve çıkış saatlerinde çok araç oluyor ve çocuklar bu araçların arasından geçerek ilerliyor. Giriş ve çıkış saatlerinde trafiğe bir tedbir getirilmeli (Okul Girişi ve Çıkışı Trafiği Kısıtlama).

- V4: Özellikle çıkış saatlerinde trafiğin de yavaşlatılması adına denetimler yapılmalı; patinaj yapan, arabayı bağırtan sürücüler tespit edilmeli (Trafik Denetleme).
- V 9: Kaldırımlar araçların çıkamayacağı şekilde yüksek yapılmalı. Bilerek çıkmasalar da bir kaza anında araç kaldırımdakilere zarar verememeli (Güvenli Yaya Kaldırımı).
- V10: Herkes çocuğunu okulun hemen girişinde indirmek, bindirmek ve beklemek istiyor. Bu yüzden ortalık araç kaynıyor. Okul bahçesinin bir bölümü veya belirlenecek bazı alanların araç parkına çevrilmesi gerekiyor (Okuldan Uzak Otomobil Parkı).
- V18: Çocuklar okuldan çıktığında ilçe genelinde bir öğrenci hareketliliği oluyor. O yüzden ilçede araçların belli bir hızın üstüne çıkmasının yasaklanması gerekir (Hız Sınırı Bölgesi).
- V6: Yaya geçitlerinin hemen yanına ve tüm trafik lambalarına öğrencilerin geçeceği zaman düğmeye bastığında kırmızıya dönecek trafik lambası olması lazım (Butonlu Trafik Lambası).
- V8: Yaya geçitleri yetersiz de olsa var; ama yaya geçidinde insana yol veren sürücü yok. Geçitlerde şoförleri durmak zorunda bırakacak, çocukların güvenle karşıya geçebilmelerini sağlayacak önlemlerin alınması gerekiyor (Güvenli Yaya Geçidi).
- V7: İki adet uzun ve çevresinde yerleşkenin olduğu deremiz var. Bu derelerin kenarlarından çocuklar dereye düşebilir. Dere kenarlarının çocukların düşmeyeceği şekilde tasarlanması gerekiyor (Dere Kenarı Güvenliği).
- V11: Özellikle Aksu Mahallesi'nde yeni yapılan kavşakta hız kesici yok. Kavşaklar kontrolsüz, bana göre bu sorun giderilmeli (Kavşaklarda Önlem).
- V5: İlçemizden iki adet dere denize dökülüyor. Dereleri köprüyle geçiyoruz; fakat derelerin asıl karayla birleştiği noktaların hemen bitiminde, kenar kısımlarda önlem zayıf. Çocuklar çok pratik ve hızlılar, bir anda düşebilirler (Köprü Kenarı Güvenliği).
- V12: Trafik kullanan tüm insanların güvenle yolları kullanabilmesinin öğretilmesi gerekiyor (Güvenlik Bilinci Oluşturma).
- V13: Fındıklı gelişmekte olan bir ilçe ve doğal olarak inşaat çok. İnşaat dendiğinde ıssız ve çocukların kolay taciz edilebileceği yerler aklımıza geliyor. Ayrıca inşaatlardan çeşitli malzemelerin düşerek çocukları yaralama hatta öldürme ihtimali var (İnşaatlara Tedbir ve Denetim).
- V14: Özellikle Merkez Mahallesi'nde kaldırımda yürümek imkânsız gibi. Kaldırıma masa ve sandalye koyan kafeler, satış için ürün koyan işletmeler var (Kaldırım İşgalinin Önlenmesi).
- V3: Sokaklarda başıboş çok köpek var. Çocukların peşine takılıyor ve çocuklar köpeklerden bazen kaçıyor. Hatta biz büyükler bile tedirgin oluyoruz. Buna bir çözüm bulunmalı (Sokak Hayvanlarına Çözüm).
- V5: Afganistan'daki savaştan kaçarak buraya gelen genç insanlar var. Kültürünü, örfünü bilmediğimiz insanlar. Tuhaf bakıyorlar, bu insanlara tedbir alınmalı. (Sığınmacıların Kontrolü).
- V11: Okul önlerinde çocuğunu almaya gelen veliler zaten hemen belli oluyor. Fındıklı'da uyuşturucu kullanıldığını çok sık duyuyoruz. Çocuklarımıza yayılmasından çekiniyoruz. Bu gibi kötülükleri yapabilecek insanların tespit edilmesi lazım (Şüpheli Şahısların Denetlenmesi).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Çocukların güvende olma düşüncesi ile sokaklardan soyutlanmasının çocuk olmanın önündeki en büyük engel olduğu düşünülmektedir. Çocukları kendi güvenlikleri için dış dünyadan soyutlamak yerine güvenlik endişesi yaratan unsurları ortadan kaldırmak, özgürce yaşamalarına alan açmak gerektiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Buradan hareketle, okul yolunda çocukların yaşamını tehlikeye sokabilecek riskleri belirleyerek bu riskleri nötrleştirmek amacıyla görüş belirten katılımcıların ifadelerine yüklenen anlamlar fotoğraflarla desteklenerek literatür ışığında açıklanmaya çalışılmıştır. Katılımcıların ifadelerinden oluşturulan ana kategorilerin, alt temaların ve kodların içerikleri analiz edilerek yorumlanmıştır.

Birinci araştırma sorusuna ilişkin (*Fındıklı merkezde bulunan ilkokullara yürüyerek ulaşım sağlayan öğrencilerin, okul yolunda yaşamını tehlikeye sokabilecek riskler nelerdir?*) verilen yanıtlardan oluşturulan kod ve temalara yüklenen anlamlar aşağıda açıklanmıştır.

“**Araçlardan Kaynaklanan Riskler**” kategorisinin içeriği incelendiğinde;

Şekil 2. Aksu Atatürk İlkokulu Giriş Saati Trafik Yoğunluğu

“Araç Yoğunluğu” ile ilgili olarak özellikle okul giriş ve çıkış saatlerinde okul önlerinde araç yoğunluğu olduğu, çocuğunu okulun giriş kapısına en yakın noktada bırakmak isteyen veliler nedeniyle trafiğin bazen kilitlenme noktasına geldiği, okula yürüyerek ulaşım sağlayan öğrencilerin bu araçların arasından geçmek zorunda kaldığı anlaşılmaktadır. Okul girişlerinde, erken saatlerde uykularından yeni kalkmış ve gün boyu ders görerek zihinleri yorulmuş öğrencilerin bu araçların arasından geçerken yaşayabilecekleri bir anlık dalgınlığın yaralamalı ve ölümlü kazalara neden olma olasılığı yüksektir. Şekil 2 incelendiğinde bu durum açıkça görülmektedir.

Şekil 3. Ağır Tonajlı Araçların Arasından Yolun Karşısına Geçmeye Çalışan Öğrenciler

“Ağır Tonajlı Araçlar” ile ilgili olarak özellikle ilk ve son çay sürümünün okul dönemine denk gelmesinden dolayı çay taşıyan ağır vasıta araçların merkezde bulunan çay fabrikalarına çay satmak amacıyla şehir merkezindeki yolları çok sık kullandığı, köy yollarının yapımı, dere ıslahı çalışmaları nedeniyle beton mikserlerinin ilçe merkezinden sık geçmesi, ağır vasıta araçların görüş açısı olmayan (kör nokta) kısımlarının fizik olarak küçük olan çocuklar için tehlike oluşturduğu, yine yüksek motor gücüne ve havalı kornaya sahip bu araçların motor ve korna seslerinin çocukları tedirgin ettiği, yüksek motor sesinden bir an evvel uzaklaşmak isteyen çocukların hızlı hareket ederken kaza yaşayabilme olasılığının yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Şekil 3 incelendiğinde ağır tonajlı araçların arasından öğrencilerin karşıya geçmeye çalıştığı görülmektedir.

“Tehlikeli Sürücüler” ile ilgili olarak okul giriş ve çıkış saatlerinde bazı sürücülerin süratli araç kullandıkları, modifiyeli araçlarla yüksek hızda giderek trafik güvenliğini tehlikeye düşürecek şekilde araç kullandıkları, yüksek sesle müzik dinleyerek okul önlerinden geçtikleri, araçlarının egzozlarından yüksek ses çıkmasını sağlayarak çocukların çıkış saatlerinde okul önlerinde dolaşarak tehlike yarattıkları anlaşılmaktadır.

Bucak ve Çetinkaya (2008) Ankara'nın Çankaya ilçesindeki okulların trafik açısından risk potansiyelini belirlediği çalışmada, okulların çevresindeki yaya geçidi, yol, kaldırım ve trafik işaretlerinin eksik olduğunu, çocuklarını özel araçlarıyla okula götüren velilerin otomobillerini okul bölgesine gelişigüzel park etmesinin trafikte yoğunluğa sebep olduğunu bu durumun o bölgede yaya olarak dolaşan herkesin yaşamını tehlikeye soktuğunu belirlemiştir. Araçların çocuklar üzerinde oluşturduğu risklerle ilgili bilgilerin yer aldığı bu kategorinin içeriği incelendiğinde atf yapılan çalışma sonuçlarıyla yüksek oranda benzerlik gösterdiği görülmektedir; ancak atf yapılan çalışmada ağır tonajlı araçların yarattığı tehlikeli durumlardan söz edilmediği görülmektedir. Ağır tonajlı araçlardan oluşan bu farkın, Çankaya'nın gelişimini büyük oranda tamamlamış bir şehrin ilçesi olması, Fındıklı'nın ise kalkınmada öncelikli şehirler arasında bulunan Rize'nin (WEB8, 2021) gelişmekte olan küçük bir ilçesi olması ve çay tarımının yapılmasından ötürü taşıyıcı araçlara olan ihtiyacın fazla olmasından kaynaklandığı şeklinde yorumlanabilmektedir.

“Çevreden Kaynaklanan Riskler” kategorisinin içeriği incelendiğinde;

Şekil 4. Fındıklı’da Öğrencilerin Sık Kullandığı Güvensiz Okul Yolu

“Dere Kenarları” ile ilgili olarak Fındıklı ilçesinde bulunan derelerin kıyısı boyunca uzanan yerleşim yerlerinden okullarına yürüyerek ulaşım sağlayan çocukların bu ulaşımı dere kenarındaki güvensiz kısımdan sağladıkları, bir köpek kovalaması veya oyun esnasında bir anlık dalgınlık sonucu dereye düşme risklerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Şekil 4 incelendiğinde önlem alınmamış dere boyunca uzanan konutlarda ikamet eden öğrencilerin bir anlık dalgınlık sonucu yaşayabileceği tehlike açıkça görülmektedir.

Şekil 5. Fındıklı’da Öğrencilerin Sık Kullandığı Yol Üzerindeki İnşaatlar

“İnşaatlar” ile ilgili olarak Fındıklı ilçesinin gelişmekte olan yapısından dolayı çok sayıda yeni yapılan konutun inşaat hâlinde olduğu, velilerin bu inşaatların ıssız oluşundan ötürü taciz gibi adi suçların meydana gelebilme ihtimalinden korktukları anlaşılmaktadır. Yine inşaatlardan malzeme düşmesinin çocukların yaşamını tehlikeye sokabileceği, inşaat çevrelerinde açılmış derin çukurların içine çocukların düşebileceği, ucu sivri ve keskin malzemelerin çocuklara zarar verebilme olasılığının da velilerde endişelere neden olduğu söylenebilir. Şekil 5 incelendiğinde okul yolunda bulunan inşaat çevrelerinde koruyucu standart tedbirlerin yerine getirilmediği açıkça görülmektedir.

Şekil 6. Okul Yolunda Kaldırıma Park Etmiş Araçlar

“Kaldırım İşgali” ile ilgili olarak okul yolunda bulunan bazı caddelerde otomobil satıcı ve tamircilerinin kaldırımları işgal etmesi sonucu çocukların bu bölümlere geldiklerinde araçların geçtiği yola inerek yürüdükleri, yol üzerinde araç çarpmasına bağlı tehlikeler yaşayabilecekleri anlaşılmaktadır. Şekil 6 incelendiğinde araçların kaldırımlara park ettiği ve yürüyecek bir alanın kalmadığı, kaldırımın bittiği nokta ile araç şeridinin birbirine çok yakın olmasından dolayı kaldırımdan yola inecek bir öğrenciye araç çarpma ihtimalinin yüksek olduğu açıkça görülmektedir.

Şekil 7. Öğrencilerin Sık Kullandığı Aksu Köprüsü

“Köprü Kenarları” ile ilgili olarak ilçe merkezini derelerin üstünden birbirine bağlayan çok sayıda köprünün korkuluklarının kısa olduğu, öğrencilerin okul yolunda şakalaşırken köprü kenarlarından aşağıya düşme olasılığının bulunduğu söylenebilir. Şekil 7 incelendiğinde köprü korkuluklarının yatay aralıklarının bir çocuğun sığabileceği genişlikte olduğu, korkulukların yanındaki yürüme alanının bir insanın yürüyebileceği genişlikte olmadığı, korkulukların alçak seviyede olduğu açıkça görülmektedir.

Şekil 8. Sokak Köpeğinin Yanından Geçen Öğrenci

“Sokak Hayvanları” ile ilgili olarak Fındıklı ilçesinde başıboş gezen birçok sokak köpeğinin bulunduğu, bu sokak köpekleri nedeniyle çocukların bazen korktuğu, peşlerine takılan köpeklerden dolayı araç yoluna aniden atlayabilecekleri bu durumun da kazalara neden olabileceği söylenebilir.

Şekil 9. Yaya Geçidi Olmayan Okula Giriş Yapmaya Çalışan Öğrenci

“Yaya Geçidi Yetersizliği” ile ilgili olarak ilçe merkezinde yaya geçitlerinin sayısının az olduğu, yaya geçitlerinde bazı araç sürücülerinin geçişlere müsaade etmediği anlaşılmaktadır. Şekil 9 incelendiğinde Fındıklı ilçesinde faaliyet gösteren bir okulun girişi görülmektedir. Görüntüde okuluna giriş yapmak isteyen bir öğrencinin aracın geçişini beklemek zorunda olduğu ve yerde yaya geçidi çizgilerinin bulunmadığı açıkça görülmektedir.

Şekil 10. Güvensiz Yaya Kaldırımı

“Güvensiz Yaya Kaldırımı” ile ilgili olarak okul önlerindeki ve okul yollarındaki kaldırımların yükseklik olarak yere yakın olduğu bu sebepten birçok aracın okul önlerinde kaldırımlara park ettiği görülmektedir. Kaldırımların araç yolu ile aynı hizada ve alçak yapıda olmasının kontrolden çıkan araçları engellemekte yetersiz kalacağı, koruyucu tedbirlerin yeterli olmamasının katılımcılarda “kaldırımların güvensiz olduğu” algısına yol açtığı sonucuna ulaşılmaktadır. Şekil 10 incelendiğinde okul çıkışı evine doğru giden bir öğrencinin o sırada yürüdüğü kaldırımın öğrenciye göre sol tarafında inşaatın yer aldığı, öğrencinin ilgisini çeken inşaatı seyretmeye daldığı ve beton mikserinin ise geri manevra yaptığı açıkça görülmektedir. Kaldırımın yürüyüş alanında bulunan inşaata ait kesici delici aletlerin öğrenciye zarar verip vermeyeceği de kesin olarak bilinmemektedir.

“Okul Konumu” ile ilgili olarak yalnızca bir katılımcının Fındıklı ilçe merkezindeki okulların konumunun öğrencilerle ilgili risk oluşturduğunu belirttiği görülmektedir. Örneklem grubunun okul konumları incelendiğinde Aksu Atatürk İlkokulu ile Fındıklı İlkokulunun ana cadde üzerinde yer aldığı, bu caddelerde okulla ilgisi olmayan günlük şehir içi trafik akışının da öğrenciler üzerinde fazladan risk oluşturabileceği anlaşılmaktadır.

“İnsanlardan Kaynaklanan Riskler” kategorisinin içeriği incelendiğinde;

Şekil 11. Yaya Geçidinde Araçların Yol Vermesini Bekleyen Öğrenciler

“Yaya Saygısı” ile ilgili olarak araç sürücülerinin birçoğunun yaya öncelikli trafik anlayışını benimsemeyerek yaya geçitlerinde öğrencilere geçiş hakkı tanımadığı, ilçe merkezindeki trafik lambalarına ve trafik işaretlerine uyum göstermediği, yaya geçitlerine araç park ederek yayaların geçişlerini engellediği bu kuralsızlıkların da yaralamalı ve ölümlü trafik kazalarına neden olabileceği söylenebilir. Şekil 11 incelendiğinde öğrencilerin öğlen arasında evlerine gitmek üzere okuldan çıktığı; fakat araçların uyarıcı işaretler olmasına rağmen öğrencilerin geçişine müsaade etmediği açıkça görülmektedir.

Mahmutoğlu, Çimen ve Çobanoğlu (2018) Türk trafik eğitiminin, yasalarının insan odaklı olmaktan çok araç ve kural odaklı olması nedeniyle insan unsuruna verilen değerin düşük olduğunu, trafikte bu nedenle yayalara saygı duyulmadığını belirtmiştir. Yaya saygısının olmayışının ülkenin trafik sisteminden kaynaklanan genel bir sorun olduğu düşünüldüğünde yayalara öncelikli geçiş hakkı tanınmanın, trafik işaret ve işaretçilerine uyumun düşük olmasının Fındıklı için de normal karşılanması gereken bir durum olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir.

Şekil 12. Afgan Sığınmacıların Basına Konu Olan Şiddet Olayları (WEB5, 2021)

“Düzensiz Göçmenler” ile ilgili olarak Afganistan Devleti’ndeki siyasi krizden ötürü ülkemize yasadışı yollardan göç eden, kayıtsız oldukları için sayıları net olarak belirlenemeyen sığınmacıların çay tarımı nedeniyle Fındıklı’da fazla sayıda buldukları, Afganların farklı kültür yapısı ve yaşam tarzları nedeniyle öğrenci velileri ile Fındıklı ilçe sakinleri üzerinde tedirginlik oluşturduğu anlaşılmaktadır. Şekil 12 incelendiğinde Afganistan uyruklu şahısların ülkelerindeki savaştan kaçarak geldikleri Rize’de vatandaşlarla ve birbirleriyle yaşadıkları şiddet olaylarıyla sık sık gündeme geldikleri, bu olayların basına da sıkça yansdığı görülmektedir.

Karasu (2018), Suriyeli sığınmacıların ülkelerindeki iç karışıklık nedeniyle eğitimsiz kalması, toplumlar arası sosyal ve kültürel farklar nedeniyle dışlanmalarının buldukları kentlerde güvenlik riski yarattığını ifade etmektedir. Araştırma bulguları incelendiğinde ise tıpkı Suriyeli sığınmacılar gibi Afgan sığınmacıların da eğitimden uzak olmalarının, farklı kültüre sahip olmalarının dışlanmalara neden olarak Fındıklı halkı ile sığınmacılar arasında gerginlikler çıkmasına neden olabileceği konusunda benzerlikler gösterdiği görülmektedir.

İkinci araştırma sorusuna ilişkin (*Okul yolundaki risklere karşı önlem almaya yetkili olsaydınız nasıl önlemler alırdınız?*) verilen yanıtlardan oluşturulan kod ve temalara yüklenen anlamlar aşağıda açıklanmıştır:

“**Trafik Yönetimi**” kategorisinin içeriği incelendiğinde;

“Ağır Vasıta Denetimi” ile ilgili olarak tır, kamyon, kamyonet, otobüs, midibüs, minibüs ve okul servislerinin polis ekipleri tarafından denetlemesinin okul yolunda çocukların yaşayabileceği olası kazaları önlemede etkili olabileceği söylenebilir.

“Okul Girişi ve Çıkışı Trafik Kısıtlama” ile ilgili olarak okul giriş ve çıkış saatlerinde polis ekiplerinin, okul güvenlik görevlilerinin ya da çeşitli teknolojik donanımların trafiği yavaşlatmasının veya kısıtlamasının olası kazaların önüne geçmede etkili olabileceği söylenebilir.

“Trafik Denetleme” ile ilgili olarak okul günlerinde bilinçsiz ve tehlikeli araç kullanan sürücülerin tespit edilebilmesi için okul giriş ve çıkış saatlerine yakın zamanlarda trafik ekiplerinin denetimler gerçekleştirmesinin, kent güvenlik sistemleri ile tehlikeli sürücülerin sürekli izlenmesinin çocukların güvenle ulaşım sağlamasına katkı sunacağı söylenebilir.

“Güvenli Yaya Kaldırımı” ile ilgili olarak okul önlerindeki yaya kaldırımlarının araç trafiğinden daha izole olarak düzenlenmesi gerektiği, kaldırımların araç yolundan yüksek yapılması durumunda çocuklara geniş görüş açısı sunma avantajı sağlayacağı söylenebilir. Tehlikeli araç kullanan sürücülerin yaptığı kazalar incelendiğinde bu kazaların genellikle kontrolden çıkan araçların yayaların üzerine savrulmasıyla gerçekleştiği görülmektedir (Sungur vd., 2014). Yaya kaldırımlarının kontrolden çıkabilecek taşıtların öğrencilere zarar vermeyeceği şekilde sağlam beton yapılarla desteklenmesinin olası can kayıplarını önlemede etkili olabileceği düşünülmektedir. Katılımcılarda yaya kaldırımlarının yüksek olmasının güvenlik algısı yarattığı da göze çarpmaktadır.

“Okuldan Uzak Otomobil Parkı” ile ilgili olarak okul giriş ve çıkış saatlerinde çocuklarını kendi özel araçlarıyla okula getirip götüren velilerin gelişi güzel araç park etmesi sonucu oluşabilecek trafik yoğunluğunu engellemek, yürüyerek ulaşım sağlayan öğrencilerin güvenle okula giriş ve çıkışını sağlayabilmek amacıyla otomobilsiz bir alan yaratmak için giriş kapısından uzakta otopark yapılmasının karmaşayı önleyerek öğrencilerin daha sağlıklı ulaşımına katkı sağlayacağı söylenebilir.

Şekil 13. Aksu Atatürk İlkokulu Yolunda Hız Sınırını Gösteren Trafik İşareti

“Hız Sınırı” ile ilgili olarak çocukların okula ulaşım sağladığı vakitlerde ilçe genelinde öğrenci ve araç hareketliliğinde artış olduğu, bu nedenle ilçe genelinde tıpkı Avrupa ülkelerinin birçoğunda olduğu gibi çocukların okula ulaşım sağladığı güzergâhlarda araçlara yönelik olarak 30 km/s hız limitinin koyulmasının ölümlü ve yaralanmalı trafik kazalarını büyük oranda azaltacağı sonuçlarına ulaşılmaktadır.

“Yayaların Güvenliği” kategorisinin içeriği incelendiğinde;

“Butonlu Trafik Lambası” ile ilgili olarak yaya geçitlerine ve kavşaklara karşıya geçmek isteyen aktif olarak kullanabilmesi amacıyla butonlu trafik lambası yapılmasının yaya güvenliğini arttıracığı, yaya olmadığında ise trafik akışını durdurmayaacağı düşünüldüğünde ilçe sakinlerine zaman ve yakıt tasarrufu sağlayacağı söylenebilir.

Şekil 14. Hız Kesicili Yaya Geçidi (WEB6; 2021)

“Güvenli Yaya Geçidi” ile ilgili olarak yaya geçitlerinde araçların yol verme oranlarının düşük olmasından ötürü yayalara yönelik daha koruyucu geçitlerin yapılmasının güvenliği sağlamada etkili olabileceği söylenebilir. Yaya geçitlerinden önce ve sonra ardı ardına hız kesicilerin konulmasının, üç boyutlu yaya geçitlerinin yapılmasının ve geniş bir hız kesici üzerine yaya geçişinin sağlanmasının bu konuda olumlu katkıları olacağı söylenebilir.

Şekil 15. Üç Boyutlu Yaya Geçidi (WEB7; 2021)

“Dere Kenarı Güvenliği” ile ilgili olarak dere kenarlarının bilimsel yöntem ve tekniklerle, manzarasına ve doğal yapısına olabildiğince sadık kalınarak, çocukların doğrudan düşmesini engelleyici nitelikte alınacak tedbirlerin güvenliği sağlamada etkili olabileceği söylenebilir.

“Kavşaklarda Önlem” ile ilgili olarak kontrolsüz eş düzey kavşaklara yaklaşırken hız kesicilerin, yaya geçitlerinin, tümsek aynaların, dönüş açısını gösteren kesik çizgilerin ve trafik lambalarının konulmasının

kazaları azaltacağı söylenebilir. Kavşaklar düzenlenirken engelli bireylerin ve çocukların hareket kabiliyetleri de göz önünde bulundurulmalıdır.

Şekil 16. Aksu Atatürk İlkokulu Yolundaki Köprü Kenarı

“Köprü Kenarı Güvenliği” ile ilgili olarak dere üstlerinden geçişi sağlayan köprülerin başlangıç ve bitiş noktalarındaki kenar kısımlara çocukların bilerek veya bilmeyerek geçişlerini engelleyici tedbirlerin alınmasının çocukların bu kısımlardan aşağı düşmesi sonucu yaşanabilecek kazaları önleyeceği sonucuna ulaşılmaktadır. Şekil 16 incelendiğinde Aksu Atatürk İlkokulu yolunda bulunan ve öğrencilerin sık kullandığı köprü'nün giriş kısmının hemen solunda yer alan tehlikeli boşluğa çocukların bir anlık dalgınlık sonucu düşebileceği açıkça görülmektedir.

“Güvenlik Bilinci Oluşturma” ile ilgili olarak okul idaresinin çocukların güvenliğiyle ilgili olarak öğrenci velilerinin taleplerini toplayarak ilgili kurum ve kuruluşları harekete geçirme konusunda rol üstlenmesinin öğrenci güvenliğini sağlamada etkili olabileceği söylenebilir. Çeşitli kampanya ve afiş çalışmaları yapılarak, okul giriş ve çıkışlarında velilerin kendi çocukları olsun ya da olmasın “sanki kendi çocuklarıymış gibi” öğrencilere yardım etmesinin sağlanmasının olası güvenlik açıklarını önlemede etkili olabileceği söylenebilir.

Avrupa ülkeleri başta olmak üzere İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri’ndeki yol güvenliği ile ilgili çalışmalar incelendiğinde Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler’in desteklediği “Yol Güvenliği Haftası, Güvenli Okul Yolu Rotası” gibi kampanyaların öne çıktığı, bu kampanyaların amacının ise trafik olgusunu oluşturan, ortak yaşam alanlarının kullanılmasında eşit haklara sahip tüm paydaşların farkındalığının artırılması olduğu görülmektedir.

Trafikte bulunan en önemli paydaşlarda; yani çocuklarda yol güvenliği bilinci oluşturmak için

- Yol güvenliği ile ilgili çizgi filmler seyrettirmek,
- Sınıf içerisinde trafik güvenliği ile ilgili senaryoları tamamlamalarını sağlamak, sonra grup olarak sonuçları tartışmak,
- Trafik güvenliği ile ilgili resim ve boyama etkinlikleri yapmak,
- Parlak kıyafetler giymenin öneminden bahsetmek,
- Emniyet kemerinin kurtarıcılığıyla ilgili deneyler yapmak,
- Sınıf içerisinde karşıdan karşıya güvenle nasıl geçilebileceğini tartışmak,
- Ölümün ve yaralanmanın ciddiyetini anlamaları için grup olarak tartışmalarını sağlamak,

- Sürücülerin kuralları nasıl çiğneyebileceğini tartışmalarını sağlamak,
- Çocukların sokaklarda hayatını tehlikeye sokabilecek senaryoları tartışmak,
- Uzaktaki bir arabanın yaklaşma süresini tahmin etme oyunları oynamak,
- Motorlu taşıtların geri vites lambalarının işlevini tartışmak,
- Farklı hızlarda giden araçların fren mesafelerini deneyimlemelerini sağlamak,
- Ani fren yapan araçların içerisinde neler yaşandığını deneyimlemelerini sağlamak,
- Trafikte risk oluşturan, çocukların korktuğu ve çekindiği tüm senaryoları ebeveynlerinin çocuklarıyla birlikte sık sık deneyimlemelerini sağlamak gerekmektedir (WEB1, 2021).

“İnşaatlara Tedbir ve Denetim” ile ilgili olarak yapımı süren inşaatların oluşturabileceği olumsuzlukların denetlenmesinin çocukların güvenliği açısından fayda sağlayacağı söylenebilir.

“Kaldırım İşgalinin Önlenmesi” ile ilgili olarak okul yolunda yayalara ayrılmış kaldırımların esnaflar tarafından işgalinin önlenmesinin, taşıtların kaldırımlara park etmesine müsaade edilmemesinin öğrencilerin kaldırımlarda rahat yürütmesine olanak sağlayarak araç kazaları riskini azaltacağı söylenebilir.

“Sokak Hayvanlarına Çözüm” ile ilgili olarak yerel yönetimlerin ve sivil toplum örgütlerinin iş birliği içerisinde sokak hayvanlarının varlığına ve sağlığına saygı göstererek beslenme, bakım ve sağlıkla ilgili tedbirleri almalarının çocukların hayvanlardan korkarak geçirebilecekleri kazaları önlemede etkili olabileceği söylenebilir. Katılımcı ifadelerinde göze çarpan önemli bir nokta da sokak hayvanlarının sokaklarda gezmesinin olumlu yanının olduğuna yöneliktir. Çocuklar, korku duydukları şeylerin kendilerine zarar vermeyeceğinden emin olmak isterler (Ömeroğlu, 2012). Çocukların sokak köpekleri ile okul yolunda sık karşılaşmalarının korkmaları noktasında bir duyarsızlaşma sağlayabileceği de belirtilmiştir.

“Sığınmacıların Kontrolü” ile ilgili olarak Afgan sığınmacıların kaçak yollarla gelerek çay çiftçiliği yaptıkları Fındıklı’da kültürel uyumsuzluk çektikleri, bu uyumsuzluğun Fındıklı sakinlerinde çeşitli kaygılar yarattığı gözlenmektedir. Bu korku ve kaygıların önüne geçebilmek için Afgan sığınmacıların kayıt altına alınması, insanlık onuruna yakışır şekilde yaşam koşulları oluşturulması, iki kültürün birbirini yakından tanınmasına olanak sağlamak maksadıyla çeşitli sanatsal ve sportif faaliyetlerle kültürel kaynaşma ortamı yaratılmasının Fındıklı sakinlerinin korkularını gidereceği söylenebilir.

“Şüpheli Şahısların Denetlenmesi” ile ilgili olarak emniyet ekiplerinin okul önlerinde şüpheli şahıslarla ilgili çalışma yapması, okul idaresi, öğrenci velileri ve öğrencilerin de okul önlerinde gördükleri şüpheli şahıslar için çekinmeden polis ihbar hattını arayabilecekleri konusunda bilinç oluşturulmasının olası riskleri azaltacağı söylenebilir.

Gönültaş (2013), cinsel istismar mağduru çocukların büyük bir bölümünü ilkökul çocuklarının oluşturduğunu, okul çağı çocuklarının özellikle okul çıkışı eve dönüş yolunda şüpheli şahıslarla rahatsız edici yaklaşımlara maruz kaldığını, böyle bir rahatsızlık hissettiklerinde bu rahatsızlıklarını kime ve nasıl bildirmeleri gerektiğinin öğretilmesinin çocuklara yönelik suçları önlemede etkili olduğunu ifade etmektedir.

Sonuç olarak çocuklar, geleceğe yön verecek birer yetişkin adayıdır. Onların ülkemizi çağdaş medeniyetler seviyesine ulaştırabilmeleri biraz da biz büyüklerin doğru yönlendirmesine bağlıdır. Çocuklar üzerinde; bireyde özgürlükçü, toplumda ise koruyucu ortak bir kültür oluşturularak alınacak tüm tedbirlerin aslında toplumu geliştirici yatırımlar olduğu unutulmamalıdır.

Öneriler

Araştırma kapsamında çocukların sokakları daha güvenli ve verimli kullanabilmelerine yardımcı olmak amacıyla çocuklarla birlikte yetişkinleri de etkileme gücüne sahip bazı öneriler sunulmuştur.

- Sürücüler ve yerel halkın gözünde farkındalık oluşturmak amacıyla üç aylık dönemler halinde öğrencilerden ve gönüllü velilerden oluşan, bir yürüyüş organize etmenin etkili olabileceği söylenebilir.
- Okul bölgesi kavramının yalnızca okul önlerini kapsamaması, “okul bölgesi” işaretlerinin “okul yolu rotası” şeklinde kapsamının genişletilerek, belirlenecek güzergâhlar boyunca görünür şekilde yerleştirilmesinin, polis ekiplerinin de uyum sürecinde konunun ciddiyetinin anlaşılması maksadıyla okul yolu rotası boyunca radarlı hız denetimi yaparak ihlalde bulunanlara gerekli yasal işlemleri uygulamalarının motorlu araç kaynaklı kazaları azaltacağı söylenebilir.
- Yol güvenliği ile ilgili etkinliklerin, çocukların yaşamını tehlikeye sokabilecek olumsuzlukların ve çocukların hayatını kolaylaştıracak düzenlemelerin tüm vatandaşlar tarafından doğrudan yetkililerle paylaşılmasına olanak sağlayacak sosyal medya hesapları oluşturulmasının farkındalık oluşturmada etkili olabileceği söylenebilir.
- Öğrencilerin okul yolunda sık kullandığı yaya geçitlerinin rengârenk boyanmasının farkındalık oluşturmada etkili olabileceği söylenebilir.
- Okul servisleri ile yük ve yolcu taşıyan ticari araçlara, bu araçların sürücü ve yolcularının dikkatlerini dağıtabilecek mobil cihazları, aracın motorunun çalışması itibariyle kullanım dışı hâle getirecek sinyal kesici düzeneklerin entegre edilmesi, dikkat dağınıklığı nedeniyle ortaya çıkabilecek trafik kazalarını önlemede etkili olabileceği söylenebilir.
- Park algılayıcısı ve geri görüş kamerası gibi donanımların ağır vasıta araçlarda zorunlu hâle getirilmesinin fiziksel olarak küçük yapıda olan çocukların kör nokta kaynaklı kazalarda yaralanma ve hayatını kaybetme risklerini azaltacağı söylenebilir. Bu konuda Şoförler ve Esnaf Odalarının, Sivil Toplum Kuruluşlarının çalışma yapması önerilmektedir.
- İlkokullarda mevcut sosyal kulüplerin okul yolu güvenliği ile ilgili faaliyetler yapmasının farkındalık yaratmada etkili olabileceği söylenebilir.
- Trafikte araç ve ceza odaklı uygulamalardan bir an evvel uzaklaşarak insan odaklı uygulamaların getirilmesinin tüm paydaşlarda birbirine olan saygıyı arttıracığı düşünülmektedir.
- Trafikte ödül sistemine geçilerek kurallara uyan vatandaşlara çeşitli vergi ayrıcalıkların sağlanmasının doğruyu yücelterek tüm sürücülerin kurallara uyması konusunda pekiştirici rol üstleneceği düşünülmektedir.

Etik Kurul Onayı: *Bu araştırmada kullanılan yöntem ve veri toplama araçları için Trabzon Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan 22.10.2021 tarihinde etik kurul onayı alınmıştır.*

Destek ve Teşekkür Beyanı: *Kent Güvenlik Yönetim Sistemleri (KGYS) kameraları aracılığıyla çekilen fotoğrafların çalışmada kullanılmasına olanak tanıyan Fındıklı İlçe Emniyet Müdürlüğüne ve çalışanlarına şükranlarımı sunarım.*

Çatışma Beyanı: *Bu araştırmada adı geçen yazarlar arasında bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.*

KAYNAKLAR

Baş, A. (2016). *Kentsel tasarım perspektifinden çocuk dostu sokak* (Lisans Bitirme Ödevi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.

- Birol Özerk, G. (2014). 21. Yüzyıl kentinde çocuk olmak. *Güney Mimarlık, Mimarlar Odası Adana Şubesi Dergisi*, 16, 14-16.
- Bucak, M. & Çetinkaya, S. (2008). Trafik açısından okulların risk potansiyelinin belirlenmesi: Çankaya örneği. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(1), 15-36.
- Işıklar, S. & Kırıcı, N. (2016). *Çocukların kentsel mekâna katılım hakkı*. 1 St. International Mediterranean Science and Engineering Congress (IMSEC 2016), October 26-28, 2016, Adana, Türkiye.
- Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook* (2nd ed). Thousand Oaks, Sage.
- Ömeroğlu, Ö. (2012). Suç korkusu, cezanın caydırıcılığı ve küçük suçlar. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(4), 329-370.
- Sabancı, A. (2016). Eğitim-temel kavramlar. E. Toprakçı (Ed.), *Eğitilim-Pedagoji içinde* (s.11-38). Ütopya.
- Sungur, İ. Akdur, R. & Piyal, B. (2014). Türkiye'deki trafik kazalarının analizi. *Ankara Medical Journal*, 14(3), 114-124. <http://dx.doi.org/10.17098/amj.65427>
- Tandoğan, O. (2014). Çocuk için daha yaşanılır bir kentsel mekân: dünyada gerçekleştirilen uygulamalar. *Megaron*, 9(1), 19-33.
- Tandoğan, Ö. (2016). Çocuklar için daha yaşanılır okul bahçeleri. *MEGARON*, 11, 629-637.
- WEB1 (2021). *Çocukların trafikte karşılaşılabileceği riskler*. Erişim Tarihi: 26.11.2021, <http://roadsafetyweek.org/schools-colleges/2-uncategorised/69-road-safety-lesson-plans> adresinden alındı.
- WEB2 (2021). *Fındıklı'nın konumu*. Erişim Tarihi: 26.11.2021. <https://rize.ktb.gov.tr/TR-256716/findikli.html> adresinden alındı.
- WEB3 (2021). *Fındıklı hakkında bilgi*. Erişim Tarihi: 26.11.2021, <http://www.findikli.gov.tr/ilcemiz> adresinden alındı.
- WEB4 (2021). *Fındıklı'da eğitim öğretim*. Erişim Tarihi: 28.11.2021, <https://findikli.meb.gov.tr/#mm-11> adresinden alındı.
- WEB5 (2021). *Düzensiz göçmenler*. Erişim Tarihi: 26.11.2021, <https://flash53.com.tr/rizede-afganistanli-5-kisi-arasinda-ki-kavga-kanli-son-buldu-38544h.html> adresinden alındı.
- WEB6 (2021). *Güvenli yaya geçidi*. Erişim Tarihi: 25.11.2021, <https://aydin.bel.tr/detail/7416/buyuksehirden-yaya-guvenligi-icin-bir-adim-daha-yukseltilmis-yaya-gecitleri-yayalarin-hizmetinde> adresinden alındı.
- WEB7 (2021). *Üç boyutlu yaya geçidi*. Erişim Tarihi: 25.11.2021, <https://www.iha.com.tr/balikesir-haberleri/dursunbeyde-3-boyutlu-yaya-gecidi-projesi-2323616/> adresinden alındı.
- WEB8 (2021). *Kalkınmada öncelikli iller*. Erişim Tarihi: 20.11.2021, <https://www.ismmmo.org.tr/Mevzuat/Kalkinmada-Oncelikli-Yoreler-Ve-Tesvikli-iller-Listesi--5465> adresinden alındı.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, S. & Bektaş, F. (2021). COVID-19 salgınının çocukların boş zaman etkinliklerinde yarattığı değişimin ebeveyn görüşleriyle değerlendirilmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 26(1), 99-122.

Makale türü / Article type: Araştırma / Research

A Survey on The Work Named “Su’âl ve Cevâblı Tefe’ül-nâme Yâhûd Kolay Remiller” In The Context of The Tradition of Tefa’ul

Tefe’ül Geleneği Bağlamında “Su’âl ve Cevâblı Tefe’ül-nâme Yâhûd Kolay Remiller” İsimli Eser Üzerine Bir İnceleme

Dr. Öğr. Üyesi Hulusi Eren

Muş Alparslan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, hulusieren@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0483-0314

Abstract

Throughout history, people have been curious to learn the unknown. This curiosity led him to some activities in pursuit of knowing some events of the universe or his own future. The tradition of fortune-telling is one of these activities. With the word fortune-telling which defines all mysterious activities that aim to give information about the future and human character the tradition of tefa'ul, which means to tire of goodness and expresses rather optimistic expectations has emerged. The answer to the question of whether a job to be started, a wish to be realized or a journey to be embarked on is beneficial is sought with tefa'ul. Tefa'ul can be done with different methods such as horoscope, flower fortune, palmistry and sand fortune. However from the book, tefa'ul is the most frequently performed. After some rituals such as making ablution and praying, an answer is sought to the question of whether the intention is good or evil which is kept from some books such as the *Holy Qur'an* and *Masnavi* as well as some books such as Hafiz and Örfî divans and Sa'dî's *Gülîstan*. Apart from these there are also tefa'ul books written. The printed work named *Su'âl ve Cevâblı Tefe'ül-nâme Yâhûd Kolay Remiller* is one of them. In this study, the emergence of the tefa'ul tradition and its examples in Ottoman poetry will be discussed in general terms. Then the purpose of writing the work in question its form and content will be examined and at the end of the study the transcript of the work will be included.

Keywords: Fortune looking, tefa’ul tradition, classical Turkish literature, Ebunniyâzî Nazmî

Extended Abstract

Mankind wants to know the unknown about himself and those around him and what the future will bring to him. It attracts the curiosity that is hidden or ambiguous. The sense of wonder and inquisitiveness inherent in man has led him to learn about the unseen and the future since the day he was created. The person tried to satisfy her curiosity about understanding the purpose of creation and the secrets of the world / universe underlying this feeling with different methods. Fortune telling is at the forefront of these methods.

Fortune, a word of Arabic origin, means to make sense of what will happen in the future by looking at various things to inform about the future. Fortune telling is used to make predictions and make comments about the future with certain tools or methods. People who are called fortune tellers or caretakers do certain things and look at various things. Different types of fortune-telling have emerged according to the tools and techniques applied. Fortune telling is strictly prohibited in the Qur'an, as they are perceived as ruling destiny or trying to learn about the unseen. However despite this, the tradition of fortunetelling with the Qur'an was first seen in the Arab society. Later Iranians and Turks also created works related to Qur'anic fortune telling.

There are different methods of making tefa'ul from the Qur'an. In the letter-based tefa'ul the first letter of the verse that is encountered first on the right page of the page that is randomly opened for an intention is interpreted. In the same way tefa'uls made by interpreting suras and verses are also encountered. Apart from the Qur'an it is seen that some other works are also used for tefa'ul. In our classical literature, there are many copyright and translation books and fal-nâme written in Arabic, Persian and Turkish. It is seen that these works are generally written in a plain

language without any artistic purpose. However there are also some other tafa'uls that are written in a literary language from the nature of works of art. The work named *Su'âl ve Cevâblı Tefe'ül-nâme Yâhûd Kolay Remiller* is one of them.

In this study issues such as the reason for the publication of the work in question its author and shape features are emphasized. Then the content of the work is discussed under the titles in order. At the end of the study the transcript of the work is included.

Our information about Ebu'n-Niyâzî Nazmî, who published his work and the work is limited to what is given under the title of ifâde-i mahsusa right at the beginning of the work. The reason for the publication of the work is also stated here. A book given to him by a Nazmî friend, he says that he first published it in Turkish thinking of publishing it later in every language with this name. This is how Nazmî explains how the work in question came into existence. Therefore it would not be correct to show Nazmî as the author of the work. Nazmî did not share any information about who gave the book to him and in what language it was copyrighted. However the expression used just before how to tefa'ul shows that the author of the work is not alive. It is understood that the book was printed in Nazmi's printing house on Cağaloğlu slope in Dersaadet (Istanbul) in 1328/1910. The work is in the library of the Grand National Assembly of Turkey and the library of Istanbul Municipality Atatürk. It is also possible to find the printed work in other libraries. On the cover page of the book, it is written that Ebu'n-Niyâzî Nazmî was published. Just below it, there is an expression belonging to Hz. Ali. It is possible to come across such expressions at the beginning of every tefa'ul book. Expressions like these are meant to draw attention to the fact that the work done is not hoping for good or doing good.

The work written entirely in prose does not contain any verse sections. The work, which consists of six titles, begins with a section on how to perform tefa'ul. On a piece of paper about fifteen or twenty points are left in eight rows starting from the right as in the figure without counting. Then each row of these points is divided by nine, again starting from the right, and the points to the left are counted. Nazmi intends to publish such a book in order to save people who have to pay for fortune-telling every time he goes, from this burden and trouble. The work which has been examined in detail in terms of its content, contains important traces of the social life of the period in which it was published. It is aimed to bring the work which does not have any literary aspect to the literature by translating it into Latin letters and to witness the social life of the period.

Özet

Tarih boyunca insan, bilinmeyi öğrenme merakı içinde olmuştur. Bu merak onu evrenin kimi hadiselerini ya da kendi geleceğini bilme peşinde bazı faaliyetlere sürüklemiştir. Fal bak(tır)ma geleneği bu faaliyetlerin başında gelmektedir. Özellikle gelecek ve insan karakteri hakkında bilgi verme amacı taşıyan bütün gizemli faaliyetleri tanımlayan fal kelimesiyle, hayra yorma manasına gelen ve daha ziyade iyimser beklentileri dile getiren tefe'ül geleneği ortaya çıkmıştır. Tefe'ül ile başlanılacak bir işin, gerçekleşmesi istenen bir dileğin ya da çıkılacak seferin hayırlı olup olmadığı sorusuna yanıt aranır. Tefe'ül yıldız falı, çiçek falı, el falı ve kum falı gibi farklı metotlarla yapılabilmektedir; ancak kitaptan tefe'ül, en sık başvurulanıdır.

Abdest alıp dua etme gibi birtakım ritüellerden sonra *Kur'ân-ı Kerîm* ve *Mesnevî* başta olmak üzere Hâfız ve Örfî divanları ile Sa'dî'nin *Gülistân*'ı gibi bazı kitaplardan tutulan niyetin hayır mı şer mi olduğu sorusuna cevap aranır. Bunların dışında yazılmış tefe'ül kitapları da bulunmaktadır. *Su'âl ve Cevâblı Tefe'ül-nâme Yâhûd Kolay Remiller* isimli matbu eser de bunlardan biridir. Bu çalışmada önce tefe'ül geleneğinin ortaya çıkışı ve Osmanlı şiirindenki örnekleri genel hatlarıyla ele alınacaktır. Daha sonra söz konusu eserin yazılış amacı, şekil ve muhteva hususları incelenecek, çalışmanın sonunda ise eserin transkribe metnine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Fal bakma, tefe'ül geleneği, klasik Türk edebiyatı, Ebunniyâzî Nazmî.

GİRİŞ

Gizli ya da müphem olan, merakı celbeder. İnsanoğlu kendisi ve çevresindekiler hakkında bilinmeyi, istikbalin ona neler getireceğini bilmek ister. İnsanın fitratında bulunan merak ve tecessüs duygusu,

yaratıldığı günden beri onu gaybı ve geleceği öğrenmeye sevk etmiştir. Kişi bu duygunun temelinde yatan yaratılış gayesini ve dünyanın/evrenin sırlarını anlamaya dair merakını farklı metotlarla gidermeye çalışmıştır. Fal bakma da bu metotlardan biridir.

Kökene Mezopotamya'ya kadar dayandırılan fal, Batı Avrupa'dan Çin'e yayılmış; böylece antik çağlardan Orta Çağ'a ve günümüze kadar uzanmıştır (Gür, 2012: 202). Müslümanlıktan önceki dönemlerde Türkler, dinî törenlerinde ve günlük hayatlarında falı kullanmaktaydı. Orta Asya Türkçesinde fal, *Dîvânü Lügâti't-Türk*'te de geçtiği gibi *ırk* sözcüğü ile karşılanmaktaydı (Aydın 1995: 136).

Arapça kökenli bir kelime olan *fal*, çeşitli şeylere bakarak gelecekte olacaklar hakkında anlamlar çıkarma, gaipten haber verme anlamına gelir (Ayverdi, 2010: 368). Birtakım alet veya yöntemlerle tahminde bulunma, gelecekle ilgili yorumlar yapma işi için fal bakma tabiri kullanılmıştır. Falcı ya da bakıcı olarak adlandırılan ve bu işi yapan kişiler, belirli işlemler yapıp bazı şeylere bakarlar. Kullanılan araç ve tekniklere göre değişik fal türleri ortaya çıkmıştır. Eldeki çizgilerden hareketle *el fali*, kuşların uçuş şekli ve seslerinden *kuş fali*, üzerinde muhtelif şekiller bulunan kâğıtların özel tekniklerle açılıp dağıtılmasıyla *kâğıt fali*, kum ve çakıl taşları ile tesadüfen tespit edilen belli noktalar üzerine yorumlar yapılmasıyla *kum fali* (*remil*) gibi fal türleri oluşmuştur (Aydın, 1995: 135). Bunların yanında bir kitaptan bakılan kitap falı da yer almaktadır. Kitaptan fal bakma; yani *tefe'ül etme*, başta *Kur'ân-ı Kerim* olmak üzere kutsal kitapların yanı sıra Fuzûlî, Hayâlî, Hâfız, Örfî ve Enverî gibi çokça okunan divan şairlerinin veya dinî-tasavvufî eserlerin bir niyetle rastgele açılarak ilk göze çarpan ifadenin yorumlanmasıyla yapılır (Dikmen ve Çetin, 2016: 193).

Fala bakmak ve falcılık, kadere hükmetmek ya da gaybı öğrenmeye çalışmak olarak algılandığı için *Kur'ân-ı Kerim*'de¹ kesin bir dille yasaklanmıştır; ancak buna rağmen *Kur'ân* ile fal bakma geleneği ilk olarak Arap toplumunda görülmüştür. Daha sonra İranlılar ve Türkler de *Kur'ân* fallarıyla ilgili eserler meydana getirmiştir. Osmanlı döneminde Fatih Sultan Mehmed'in Molla Hüsrev'e *Kur'ân* falı baktırması (Dikmen ve Çetin, 2016: 193) ve Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin *Kur'ân*'la fala bakana şerî hükümlerce bir ceza verilmesine gerek olmadığı yönündeki fetvası (Sezer, 1998: 13), bu hususta dinen bir sakınca görülmediği şeklinde yorumlanabilir. *Kur'ân*'da yasaklanmış olmasına rağmen Müslüman toplumlarda bu türde telif edilen eserlerde *Kur'ân* fallarının Ca'fer-i Sâdık'a dayandırılması zihinlerdeki soru işaretlerini gidermeye, öncesinde abdest alma gibi birtakım dinî vecibelerin uygulanması da fala - özellikle de *Kur'ân* falına- kutsal mahiyet kazandırmaya yöneliktir. Yine bu eserlerin hemen başında zikredilen "Gaybı ancak Allah bilir" (Neml, 65) âyeti, yapılan tefe'ülün esasında işleri hayra yormaktan ibaret olduğunu vurgulamak içindir. *Kur'ân-ı Kerim*'den tefe'ül yapmanın farklı usulleri vardır. Harfe dayalı tefe'ülde bir niyet üzere rastgele açılan sayfanın sağ yaprağında ilk karşılaşılan âyetin ilk harfi yorumlanır. Aynı şekilde sure ve âyetlerin yorumlanmasıyla yapılan tefe'üllerle de karşılaşılmaktadır. *Kur'ân-ı Kerim* dışında diğer bazı eserlerin de tefe'ül için kullanıldığı görülmektedir. *Mesnevî*, *Gülîstan*, *Enverî* ve *Hâfız Dîvânü* gibi Farsça kaleme alınmış eserlerin yanı sıra *Muhammediye*, *Ahmediye* ve *Envârü'l-Âşıkîn* gibi dinî muhtevalı eserler ile *Hayâlî*, *Örfî*, *Riyâzî* ve *Vecdî Dîvânü* da yine tefe'ül yapılan eserlere örnek gösterilebilir (Uzun, 1995: 144-145).

Fal bakmak amacıyla anlaşılır bir dille yazılmış resimli ve resimsiz, tıbbî folklorik telkine dayanan kitaplar (Şanlı, 2003: 165), klasik Türk ve Fars edebiyatında fal-nâme adı verilen bir türü meydana getirmiştir (Gür, 2012: 204). Klasik edebiyatımızda Arapça, Farsça ve Türkçe kaleme alınmış telif ve

¹ (Kur'ân-ı Kerim 5: 90) "Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak, şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.

(Kur'ân-ı Kerim 6: 59) "Gaybın anahtarları O'nun katındadır, onları ancak O bilir."

(Kur'ân-ı Kerim 27: 65) De ki: "Göktekiler ve yerdekiler gaybı bilemezler, ancak Allah bilir."

tercüme pek çok remil kitabı ve fal-nâme bulunmaktadır. Bu eserlerin genellikle sanat amacı gütmeyen, sade bir dille yazıldığı görülür; ancak sanat eseri mahiyetiyle edebî bir dille kaleme alınanlar da mevcuttur (Uzun, 1995: 141). Dede Ömer Rüşenî'nin *Miskin-nâme*'si, Cem Sultan'ın *Fâl-ı Reyhân*'ı, Zâtî'nin *Fâl-i Murgân*'ı, Hamdullah Hamdi ve Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın *Kıyâfet-nâme*'si bu türde kaleme alınmış müstakil eserlere örnek gösterilebilir. İsmail Hikmet Ertaylan İstanbul, Anadolu ve Avrupa kütüphanelerinde tespit edebildiği 24 fal-nâme nüshasının listesini vermiştir. Gölpınarlı Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bazı fal-nâme nüshalarını tanıtmış, Mevlana Müzesi Kütüphanesi'nde iki fal-nâme¹ nüshası olduğunu dile getirmiştir (Ertaylan ve Gölpınarlı'dan akt. Uzun 1995: 145). Bunlar yanında fal-nâme ve fal geleneği üzerine tez, makale ve kitap vb. pek çok çalışma yapılmıştır. Ayşe Duvarcı'nın (1987) fal geleneği, falcılar ve fal çeşitlerini ayrıntılı olarak ele aldığı doktora tezi; Özer Şenödeyici ve Halil Koşık'ın (2017) *Kur'ân* falları ve fal bakma usullerinin anlatıldığı girişten sonra Uzun Firdevsî'ye ait bir fal metnini ele aldığı kitabı ile Abdülkerim Gülhan'ın (2016) 33 bendlik manzum bir fal-nâme metnini incelediği makalesi; İsmet Şanlı'nın (2003) *Fedâyi Dîvânı* sonunda yer alan *Fâl-nâme-i Kur'ân-ı 'Azîm*'i isimli 78 beyitlik fal-nâme manzumesini incelediği makalesi ve Mehmet Temizkan'ın (2007) Arap alfabesine göre tefe'ül bakmanın yorumlandığı makalesi bu minvalde neşredilen çalışmalardan birkaçıdır (Yeşilbağ, 2020: 371).

1328/1910 tarihinde Ebu'n-Niyâzî Nâzmî tarafından neşredilen *Su'âl ve Cevâblı Tefe'ül-nâme Yâhûd Kolay Remiller* isimli eser de fal-nâme türünde verilmiş eserlerin bir örneğidir. Bu çalışmada söz konusu eserin önce neşredilme sebebi, müellifi ve tavsifi gibi hususlar üzerinde durulmuştur. Ardından eserin muhtevası, eserdeki başlıklardan hareketle sırayla ele alınmıştır. Çalışmanın sonunda ise eserin transkribe metnine yer verilmiştir.

1. Eserin Neşredilme Sebebi, Müellifi ve Tavsifi

Eseri neşreden Ebu'n-Niyâzî Nazmî ve eser hakkındaki bilgilerimiz, eserin hemen başında *ifâde-i mahsûsa* başlığa altında verilenlerle sınırlıdır. Eserin neşredilme sebebi de yine burada ifade edilmektedir. Verilen bilgilere göre Nazmî, 1305/1887 yılında devlet memurluğu hizmetine girmiş ve bu görevde doğrulukla ve sadakatle çalışmıştır; ancak onu görev yaparken koruyacak kimsesi olmadığı için önce devletin ücra köşelerine tayin edilmiş, daha sonra vazifesine son verilmiştir². İyiden iyiye geçim zorluğu çekmeye başlayan Nazmî, İstanbul'a gelerek suçsuz olduğunu anlatmayı ve görevine iadesini istemeyi denemişse de bir sonuç alamamıştır. Çevresindekiler Nazmî'ye içinde bulunduğu durumun nereye evrileceğini öğrenmek için falcıya/bakıcıya gitmesini telkin etmiş hatta bizzat alıp onu götürmüşlerdir. Her gidişinde para karşılığında falına baktırıp teselli olmaya çalışmıştır. Bu vesileyle Galata, Üsküdar ve Boğaziçi'nde yüzlerce bakıcı olduğunu, sadece Müslümanların değil Hristiyan ve diğer ecnebilerin de falcıların kapısında sıra beklediğini görmüştür. II. Meşrutiyet'in ilanı ile devletin üzerindeki kara bulutların dağıldığını ve şahsi girişimleriyle yeni bir iş kurabileceğini düşünen Nazmî, nesi varsa satarak matbaacılığa başlamıştır; fakat bu sefer de 31 Mart Vakası vukû bulmuş, sermayesi zaten az olan Nazmî'nin işleri yeniden durmuştur. “Bir memuriyet vazifesi alabilecek miyim?” sorusuna cevap almak için bakıcılara tekrar müracaat ettiğinde aynı sebeple bakıcı kapısına gelen yüzlerce kişi olduğunu görmüş, bana sıra gelmez düşüncesiyle bundan vazgeçmiştir. Nazmî, bakıcı/falcı arayan halkı masraf ve eziyetten kurtarmak için bu maksatta bir kitap basmaya karar vermiştir.

¹ Fal-nâmeler hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Çelebi 1995, Aydın, 1995, Uzun 1995.

² Bu noktada Ziya Paşa'nın “Milyonla çalan mesned-i izzette ser-efrâz/Birkaç kurûşu mürtekinin câyı kürektir” (Yorulmaz 2017: 141) beytine atıf yapılması dönemin adaletsizliğini ifade içindir.

Nazmî, sevdiği bir dostunun kendisine hediye ettiği bir kitabı, *Su'âl ve Cevâblı Tefe'ül-nâme-Yâhûd Kolay Remiller*¹ ismiyle daha sonra her dilde basmayı düşünerek evvela Türkçe olarak neşrettiğini söyler. Söz konusu eserin nasıl meydana geldiği bu şekilde açıklanmaktadır. *İfade-i mahsusa* bölümünde aktarılan bu bilgiler, eserin telif değil tercüme olduğu kanaatini uyandırmaktadır. Dolayısıyla Nazmî'yi eserin müellifi olarak göstermek doğru olmayacaktır. Nazmî, *ehibbâ-yı e'azzımdan bir zatın* yani aziz bir dostunun bu kitabı kendisine verdiğini ifade etmiş, bu zatın kim olduğuna ve eserin hangi dilde telif edildiğine dair herhangi bir bilgi paylaşmamıştır; ancak nasıl tefe'ül edileceğine geçmeden hemen önce kullanılan *ibtidâ şu kitâbun müellifine bir fâtiha* ifadesi, eserin müellifinin hayatta olmadığını göstermektedir.

Kitabın kapak sayfasında *tâbi'i ve nâşiri Ebu'n-Niyâzi A. Nazmî* yazmaktadır. Yine eserin kapağında *hayr ile tefe'ül et, nâ'il-i hayr olursun* ifadesi yer almakta, onun hemen altında da bu sözün Hz. Ali'ye ait olduğu belirtilmektedir. Her tefe'ül kitabının başında bu türden ifadelere rastlamak mümkündür. Bu gibi ifadeler, yapılan işten hayır umma ya da o işi hayra yorma olduğuna dikkat çekmek içindir.

Kapak sayfasındaki bilgiye göre, kitabın 1328/1910 yılında (İstanbul) Dersaadet'te Nazmî'nin Çağaloğlu yokuşunda bulunan matbaasında basıldığı anlaşılmaktadır. 20x14 cm boyutlarında 24 sayfadan müteşekkil olan eser; TBMM Kütüphanesinde 2014-09-23T13:10:22Z, İBB Atatürk Kitaplığı Kütüphanesi'nde ise 0E_TK_01211 demirbaş numarası ile kayıtlıdır. Matbu olan eserin başka kütüphanelerde bulunması da mümkündür.

2. Eserin Muhtevası

İsminden de anlaşılacağı üzere eser, bir tefe'ül kitabıdır; ancak klasik dönemde yazılan tefe'ül ve remil kitaplarından farklıdır ve daha yüzeyseldir. Eserde remil ve fala dair herhangi bir ilmî bilgi bulunmamaktadır. Mukaddime mahiyetinde yazılan *ifâde-i mahsûsa* bölümündeki bilgilerden, kitabın günlük ihtiyacı karşılamak, insanların geleceğe yönelik merakını gidermek amacıyla neşredildiği anlaşılmaktadır. *İfâde-i mahsûsa* bölümünde geçen Karamanlı Kâmî ve Ziya Paşa'nın birer mısrasını Nazmî'nin kaydettiği varsayılırsa, Kemâl Ahmed Paşa'nın bir beyti dışında, eser baştan sona mensur olarak yazılmıştır. Altı başlıktan oluşan eseri, bu başlıklar altında sırayla şöyle ele almak mümkündür:

2.1. İfâde-i Mahsûsa²

Eserin neşredilme sebebinin anlatıldığı bölümdür. Bu bölümde aktarılan bilgilere göre Nazmî, memuriyet görevine son verilmesiyle istikbalinin nasıl olacağını bakıcılara giderek öğrenmeye çalışır; ancak kendisi gibi yüzlerce insanın bakıcı kapısında günlerce hatta aylarca beklediğini görür. Her gidişinde fal bakma karşılığında para vermek zorunda kalan insanları bu külfetten ve zahmetten kurtarmak için Nazmî, böyle bir kitap basmaya niyetlenmiştir.

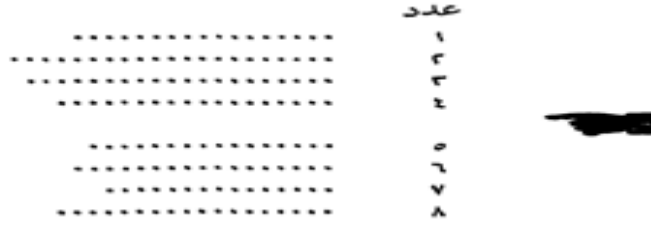
2.2. Ta'rîf

Bu bölümde nasıl tefe'ül edileceği anlatılır. Verilen bilgilere göre, önce *idilecek niyyât ya'nî hall olunacak mesâ'il-i muhtelif*e başlığı altında verilen on altı niyet okunur ve gönüldeki niyete uygun olan seçilir. Daha sonra bir kâğıt üzerine saymadan sağdan başlayarak sekiz sıra hâlinde şekildeki gibi on beş yirmi civarında nokta bırakılır. Sonra bu noktaların her sırası yine sağdan başlanarak dokuza bölünür ve solunda

¹ Bu eserde kullanılan metot ve tefe'ül için verilen cevapların Savaşkan Cem Bahadır'ın *Matbu Bir Remilnâme Örneği* isimli makalesinde (2020) tanıttığı esere çok benzediği anlaşılmıştır. Bu iki matbu eserin müellifinin aynı kişi olması kuvvetle muhtemeldir.

² Bu bölüm eserin müellifi ve neşredilme sebebi başlığı altında ayrıntılı olarak ele alındığı için özet bilgilerle iktifa edilmiştir.

kalan noktalar sayılır. Kalan noktaların adedi tek sayı ise nokta (.), çift sayıda ise hat (-) konur. Bir örnekle anlatmak gerekirse; alttaki şekilde birinci sırada sekiz nokta kaldığı görülmektedir. Sekiz çift sayı olduğu için karşısına hat (-) bırakılır.

Kalan sayıların tek veya çift olma durumlarına göre diğer sütunlar için de aynısı yapılır; yani ikinci sırada on iki kaldığı için (-), üçüncü sırada on bir kaldığı için (.), dördüncü sırada dokuz kaldığı için (.), beşinci sırada yedi kaldığı için (.), altıncı sırada sekiz kaldığı için (-), yedinci sırada altı kaldığı için (-), sekizinci sırada dokuz kaldığı için (.) bırakılır. Böylece alt alta nokta ve çizgilerden oluşan sekiz sıralı bir şekil elde edilir. Bu şeklin tam ortasından bir çizgi çekilir. Bu şekiller de kendi içinde hat (-) çift, nokta (.) tek olarak kabul edilerek toplanır. Toplamada ise kural şudur: Bir hat bir nokta tek, iki hat çift, bir nokta bir hat tek, iki nokta çift, etmektedir. Bu kurala göre yukarıdaki şekilde elde edilen hat ve noktardan birinci ile beşinci, ikinci ile altıncı, üçüncü ile yedinci, dördüncü ile sekizinci toplanır ve şu şekil $\{ \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \}$ elde edilir.

2.3. Cedvele Mürâcaat

Bir önceki bölümde elde edilen şekil ve tutulan niyet ile cedvel ü eşkâl tablosuna bakılır. Bu tabloda yatay olarak sıralanmış şekillerle dikey olarak sıralanmış rakamların kesişme noktasındaki harf bulunur. Verilen örnekte ۶ numaraya; yani “yüreğimde icrâya karâr virdiğim (...) şu iş hakkımda hayırlı mı değil mi?” sorusuna niyet edilmişti. ۶ rakamı ile $\{ \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \}$ şeklinin cedvel tablosunda kesiştiği noktada (س) harfi bulunur.

2.4. Niyeti Hâll ve Cevâb Ahzı

(س) harfli cevap sayfalarından $\{ \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \}$ şeklinin karşısındaki “vaqt ü hâl tebeddül itmeyince kârdan ziyâde zarâr vardır” ile tutulan niyete cevap alınmış olunur. Mesela ۹ numaraya; yani “alacağım kadının ve yâ varacağım âdemüñ ahlâkı nasıl olacaktır?” Sorusuna niyet edilmiş olsaydı cedvelde dokuz rakamıyla $\{ \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \cdot \}$ şeklinin birleştiği yerde (ص) harfini bulacaktık. (ص) harfli cevaplar sayfasında elde ettiğimiz işaret sırasından tutulan niyete “zêkî ve faâtin ve serüü'l-intikâl olacaktır” cevabı alınmış olacaktır.

2.5. Edilecek Niyât Ya'nî Halli Murâd ve Matlûb Olan Mesâ'il-i Muhtelif

Tefe'ülün hangi niyet üzerine yapılacağıının belirlendiği tablodur. Tabloda on altı soru ve her sorunun başında bir rakam bulunur. Bu sorular gerçekleşmesi istenen arzunun nasıl olacağı, yapılmak istenen işin hayırlı olup olmayacağı, evlenilecek kişide hayır görülüp görülmeyeceği, düşmanın azlığı ya da çokluğu, rüyanın tabiri ve çıkılacak seyahatin hayırlı olup olmayacağı gibi sorulardır. Kişi tablodaki sorulardan birine niyet eder ve niyetin başındaki rakama göre tefe'ül yaparak cevabını arar.

2.6. Cedvel ve Eşkâl Tablosu:

Üst sütununda tarif bölümünde uygulanan yöntemle bulunabilecek şekiller yer alır. Bunlar örnekten elde edilen $\text{أ ب ج د ر س ص ط ع ف ق ل م ن و ی}$ şekline benzeyen on altı farklı şekildir. Söz konusu şekillerin Hz. Danyal'ın remil şekilleri olduğu bilinmektedir (URL1). Sütunların sağ köşesinde ise alt alta sıralanan on altı rakam bulunur. Bu rakamlar da niyet tablosunda tutulan niyetin rakamlarıdır. Rakamlarla üst sütunda bulunan kesişme noktalarının her birinde sırasıyla $\text{أ ب ج د ر س ص ط ع ف ق ل م ن و ی}$ harfleri bulunur. Şekil ve rakamların kesiştiği noktadan elde edilen harfe göre tefe'ül edilen niyete cevap aranır.

2.7. Şekil ve Cevâb Tabloları

Tefe'ülün son aşamasında müracaat edilen tablolarıdır. Cedvel ve eşkâl tablosundaki on altı Arap harfinin her birine karşılık bir tablo bulunur. Bir önceki tablodan hangi harfe ulaşılmışsa, o harfin tablosuna bakılır. Harf tablosunda da en başta elde edilen şeklin karşısındaki cevap ile tefe'ül tamamlanmış olur.

SONUÇ

İnsanoğlunun geleceği ve olacakları öğrenme merakının bir sonucu olarak ortaya çıkan ve kökeni Mezopotamya'ya kadar dayanan fal bakma, Müslüman toplumları arasında da kullanılmıştır. El falı, kuş falı, kâğıt falı ve kum falı gibi farklı metodlar altında fal bakmanın birçok yöntemi bulunmaktadır; ancak en sık kullanılanı kitaptan fal bakma olmuştur. Bunlar içinde en çok başvurulan yöntem ise *Kur'an*'dan tefe'ül etme olmuştur. Klasik edebiyatta fal bakmanın yansıması fal-nâme, tâli-nâme, seğir-nâme, yıldız-nâme gibi farklı isimlerle kaleme alınan fal metinleri ile olmuştur. Bu türde Arapça, Farsça ve Türkçe kaleme alınmış telif ve tercüme çok sayıda remil ve tefe'ül kitabı bulunmaktadır. Dede Ömer Rûşenî'nin *Miskin-nâme*'si, Cem Sultan'ın *Fâl-ı Reyhân-ı Cem*'i, Hamdullah Hamdi ve Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın *Kıyafet-nâme*'si fal-nâme türünde yazılmış müstakil eserlerdendir.

1328/1910 yılında Ebun'Niyâzî Nazmî'nin *Suâl ve Cevâblı Tefe'ül-nâme-Yâhûd Kolay Remiller* ismiyle kendi matbaasında neşrettiği eser de bir tefe'ül kitabıdır. Eser ve Nazmî hakkındaki bilgiler eserde yer alan *ifade-i mahsusa* bölümünde verilenlerle sınırlıdır. Bu bilgilere göre Nazmî, memuriyet görevinden ayrıldıktan sonra geleceği hakkındaki endişesini gidermek için bakıcılara/falcılara gittiğinde yüzlerce insanın kapıda beklediğini görmüştür. İnsanları bu külfetten kurtarmak isteyen Nazmî, falcılara ihtiyaç duymadan herkesin kendi falına bakabilmesi için bu eseri neşretmiştir. Kendi ifadesine göre *ehibbâ-yı e'azzımdan bir zat* tarafından ona hediye edilen kitabı Nazmî, Türkçe olarak neşretmiştir. Bu zatın kim olduğuna dair bir bilgi yoktur. Eserin hangi dilde telif edildiği ile eseri hediye eden kişinin eserin müellifi olup olmadığı da yine net değildir; ancak kitabın hemen başında müellifi için fatiha istenmesi, onun hayatta olmadığını göstermektedir. Özetlemek gerekirse Nazmî, asıl müellifi bilinmeyen ve kendisine hediye edilen (muhtemelen Arapça) bir tefe'ül kitabını insanların faydası için Türkçe olarak neşretmiştir. Klasik dönemde yazılmış aynı türdeki eserlere göre oldukça yüzeysel olan eserde, birtakım hazır sorulardan hareketle tefe'üle niyet edilmektedir. Ardından noktaların bir metoda göre bölünmesiyle elde edilen $\text{أ ب ج د ر س ص ط ع ف ق ل م ن و ی}$ benzeri şekillerin yine $\text{أ ب ج د ر س ص ط ع ف ق ل م ن و ی}$ harfleri altında sıralanan cevaplarına göre tefe'ül edilen niyetin karşılığı bulunmaktadır.

Muhtevası yönüyle ayrıntılı olarak incelenen eser, neşredildiği dönemin toplumsal hayatına dair önemli izler barındırmaktadır. Dönemin insanının falcılara çokça rağbet göstermesi ve bu sebeple günlük ihtiyacı karşılamaya yönelik bir tefe'ül kitabı neşredilmesi oldukça ilginçtir. İsminde *tefe'ül-nâme* ibaresi geçmesi eserin manzum olabileceğini çağırırsa da eserde, Kemâl Ahmed Paşa'nın bir beyti dışında manzum kısım bulunmamaktadır. Herhangi bir edebî yöne haiz olmayan eserin Latin harflerine çevrilmesiyle literatüre bir tefe'ül kitabı kazandırılması ve dönemin sosyal hayatına tanıklık edilmesi amaçlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Çalışma “Etik Kurul Onayı” gerektiren bir veri setine sahip olmadığından dolayı etik kurul onayı alınmamıştır.

KAYNAKÇA

Ayverdi, İ. (2010). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. Kubbealtı Neşriyat.

Bahadır, S. C. (2020). Matbu Bir Remilnâme Örneği. *SEFAD*, 43, 221-242.

Dikmen, M. & Çetin K. (2016). Klasik Türk Edebiyatında Tefe'ül Geleneği ve Kitap Falının Şiire Yansıması. *Journal of Academic Social Science Studies JASS*, 49, 191-204.

Duvarcı, A. (1987). *Türkiye'de Falcılık Geleneği ile Bu Konuda İki Eser “Falnâme-i Risâle-i Li Ca'fer-i Sadık ve “Tefe'ül-nâme”*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gülhan, A. (2015). Türk Edebiyatında Fal ve İsimlerle İlgili Bir Manzum Falname Örneği. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 15, 195-222.

Gür, N. (2012). Osmanlı Fal Geleneği Bağlamında Yıldıznâme, Falnâme ve Tâlinâme Metinleri. *Millî Folklor*, 96, 202-215.

Kılıç, F. (hzl.) (2010). *Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-Şu'arâ, İnceleme-Metin*. C. 2. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.

Kur'ân-ı Kerim Meali (2012). (haz. Altuntaş, H. ve Şahin, M.), Diyanet İşleri Başkanlığı.

Sezer, S. (1998). *Osmanlı'da Fal ve Falnameler*. Milliyet Yayınları.

Şanlı, İ. (2003). XVI. Yüzyıl Divan Şâiri Fedâyî ve Fâl-nâme-i Kur'ân-ı 'Azîm'i. *Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 161-178.

Şenödeyici, Ö. & Koşık H. S. (2017). *Osmanlı'nın Gizemli İlimleri-1 Kur'ân Falları ve Uzun Firdevsi'ye Ait Bir Örnek*, Kesit Yayınları.

Yavuz, A. F. & Özen, İ. (1972). (haz.). *Osmanlı Müellifleri*. C. 2. Meral Yayınevi.

Temizkan, M. (2007). Bir Kur'ân Falı. *Millî Folklor*, 74, 70-74.

Uzun, M. İ. (1995). “Falnâme”, *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, C.12, s. 141-145.

Vural, H. (2017). Fal Bakma Geleneği ve Bir Fâl-ı Kur'ân. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 95-114.

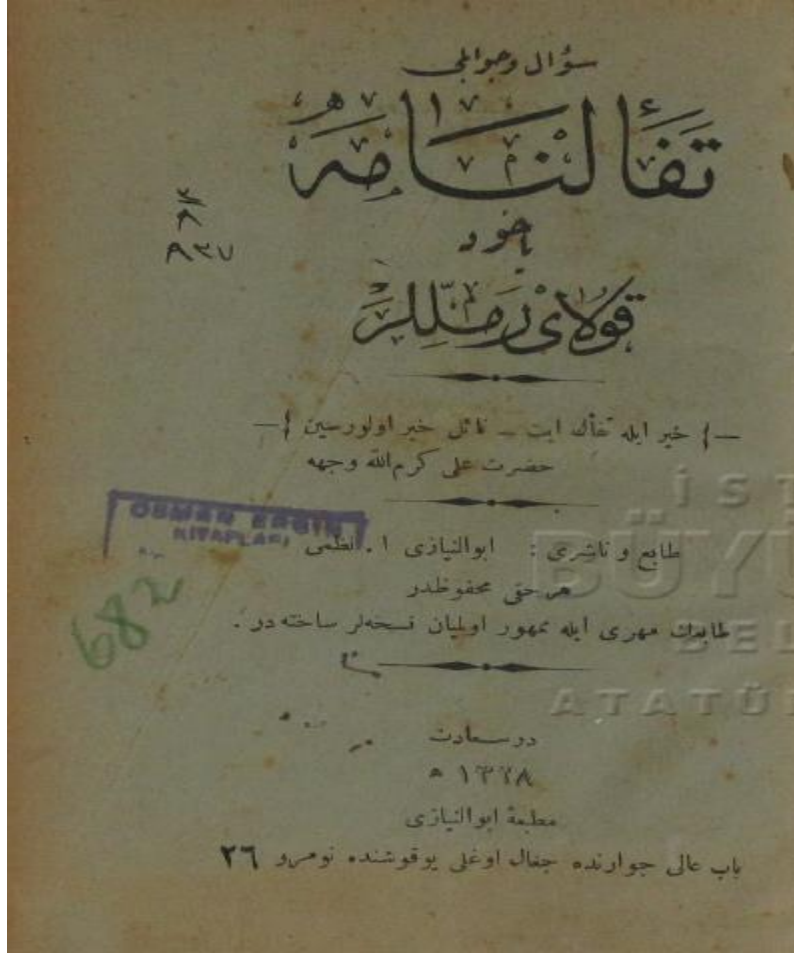
Yeşilbağ, S. (2020). Edebî bir tür olarak falnâme ve mensûr bir Kur'ân falı örneği. *RumeliDe Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 7, 367-379.

Yorulmaz, H. (2017). (haz.). *Ziya Paşa, Tercî-i Bend ve Terkîb-i Bend*. Şule Yayınları.

URL1 (2021). *Remil ilmi*. Erişim Tarihi 01.11.2021, <https://www.havasokulu.com/ebced-cifir-remil/761-remil-ilmi-nedir-genis-bilgi.html>

Eserin Transkribe Metni

[1] [Kapak Sayfası]

SU'ĀL VE CEVĀBLI
TEFE'ŪL-NĀME
YĀHŪD
QOLAY REMİLLER

{Ḥayr ile tefe'ül et – Nā'il-i ḥayr olursun}

Ḥazret-i 'Alī Kerrema'llāhu Veche

Ṭābi' ve Nāşiri: Ebu'n-Niyāzî A. Nazmî

Her Ḥaqqı Maḥfūzdur

Ṭābi'ün Mühri İle Mehmūr Olmayan Nüşhalar Sâhtedir.

Dersa'adet

1328

Maṭba'a-i Ebu'n-Niyāzî

Bāb-ı 'Alī Civārında Çağaloğlı Yoğuşunda Numero 26

[2] İFÂDE-İ MAHŞÛŞA¹

1305 senesinde hîdmet-i devlete dehâlet ederek her şeyden evvel bu işde kemâl-i şadâkat ve istikâmet elzem idüğünü ta'lîm eyledim. Ve dâ'imâ o nokta-i nazardan îfâ-yı vazîfe etdim ki: Bunı kendileriyle arkadaşlık etdiğim rûfekâ-yı kirâmum dağı taşdîk ederler. Vâ-esefâ ki bir yetim olduğum ve Allâhdan başka kimsem dağı olmadığı ecilden dâ'imâ eñ hücrâ yerlere sürüklene sürüklene eñ soñra da istibdâdîñ bir darbe-i müdhîşi “birkaç gurusu mürtekibiñ câyı kürekdir”² beni vâdi-i 'azle kadar atdı. Keşîr olan 'â'ilemle birlikte dersa'adete geldim. Ma'sûmiyetime mebnî vicdânım, fakîrligime binâen emr-i ma'îşetimdeki ıztırâbım beni bütün gün dev'ir-i 'âliyeye mürâca'ata icbâr eyledi ve bütün gün icâb idenlere mürâca'at etdim. “... Varağ-ı mihr ü vefâyı kim okur kim diñler”³ Kağ'ıyyen şemeredâr olmadı. Bu aralık birçok sevdiğim beni tekyelere, türbelere götürüp birçok du'âlar telkîn etdiler ve birçok ahîbbâ ve bildiklerim de İstanbul, Galata, Üsküdar, Boğaziçerinde ne kadar köşelerde İslâm, Hristiyan ne kadar bakıcılar varmış, biñleri mütecâviz! Yüzlerce bakıcılara göturdüler. Hattâ kendi kendime de çok def'a giderek her def'asında birer gurus verdim. İkbâlime bakdırıp mütesellî oldum. İşte bu sebeble gördüm ki İslâm, Hristiyan hattâ birçok ecnebîler bile bakıcının ikâmetgâhına gelip nevbet bekliyorlar. Beyoğlunda bir maħalde benden evvelkilerden soñra sıra kendime gelmek üzere kapuda ismimi bile kayd etdirdim. Vaktâ ki iki buçuk sene soñra ufğ-ı vañandan her nev' zulumât ref' oldu. Hürşd-i hürriyet ve meşrûtiyet 'âlem-i Osmâniyânı tenvîr etdi. Artık her nev' teşebbüs-i şahşîniñ sırası geldiğini ve her dürlü mevânî'îñ [3] ortadan kalkdığını düşünerek ecdâdımdan kalmış neyim varsa satıp şavdım. Maḥba'acılığa heves ederek işe de başladım. Temâm işler yolunda gitmeğe,eksiğîñ bir dereceye kadar ikmâline muvaffak olup da bir etmek parası çıkarabilmek ümîdiniñ henüz uyandığı sırada o menhûs 31 Mart hâdiş-e irticâ'iyesi baş göstermesiyle birdenbire işler durdı. Ser-mâyemiz zâten beş on gurusdan 'ibâret olduğundan andan ve istikbâl ümîdlerimizden bile eşer kalmadı. “Bir me'mûriyet alabilecek miyim, alamayacak mıyım” diye yavaş yavaş tekrâr bakıcılara mürâca'at etmeğe başladım. Bir de ne göreyim; tensîkatlar çıkmış, kadrolar tanzîm edilmiş. Bakıcı ikâmetgâhlarına yüzlerce kadın, erkek mürâca'at ediyor. Bize sıra bile gelmiyor.

İşte bu ikinci sefer halkı bu zahmetden kurtarmak hem hoşça tesellî olunmasıyçün bir hîdmet edebilmek ve hem de bu vesîle ile kendilerine bir çok (kırk para) lar taşarruf ettirmek ve taşra ahâlîsini de şırf bir şey bakdırmağ üzere “bakıcı” aramak külfetinden kurtarmak maḥşadına mebnî böyle bir kitâbîñ ḥab'ına delâlet eylemeği gereği gibi taşmîm ederek eḥibbâ-yı e'azzımdan bir zâtıñ ihdâ eylediği şu kitâbı (su'âl ve cevâblı tefe'ül-nâme – yâhûd kolay remiller) tesmiyesiyle ileride her lisândan ḥab' olunmağ üzere ol emrde Türkçesini ḥab' ve neşr eyledim.

Ḳâri'in ve mütefe'ilîn-i kirâmdan: Verdiği bir gurusı i'zâm etmeyip belki birkaç dâne de alarak sevdiğlerine hediye göndermelerini ve birbirlerine tavşiyeye etmelerini ricâ ve niyâz eylerim.

Ṭâbi' ve nâşir: Ebû'n-Niyâzî A. Nazmî

[4] E'üzubi'llâhimine's-şeyḫâni'r-racîm

Bi'smi'llâhirrahmâni'r-raḥîm

Elḥamdüli'llâhi Rabbi'l-'âlemîn ve's-şalavâtu ve's-selâmu 'alâ seyyidinâ Muhammedin ve 'alâ âlihî ve aşḫâbihî ecma'in.

Mütefe'ilîn-i kirâmdan!

¹ Neşredildiği tarih (1910) dikkate alınarak eser, günümüz imlasına uygun okunmuştur.

² “Milyonla çalan mesned-i izzette ser-efrâz/Birkaç kurûşu mürtekibin câyı kürektir” (Yorulmaz, 2017: 141)

³ “Güle güş itdüremez yok yire bülbül inler/Işk destânını şimdi kim okır kim dinler” (Kılıç, 2010: 718)

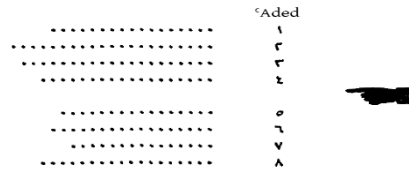
İbtidā şu kitābīn mü'ellifine bir fātiheçik ihsānını ba'dehū hūlūş-i ḳalbī ricā ederim. Ve naşıl tefe'ül edileceğini de ber-vech-i zīr ta'rīf eylerim.

TA'RİF

Evvelen: yedinci şaḫīfede (edilecek niyyāt) ya'nī ḫall olunacak mesā'il-i muhtelif) yi birden on altı 'adedine kadar birer birer okuyup hangisi yüreğindeki murād ve maḫşūdına muvāfiḳ ise anı niyet etmeli ya'nī su'al 'add eylemeli.

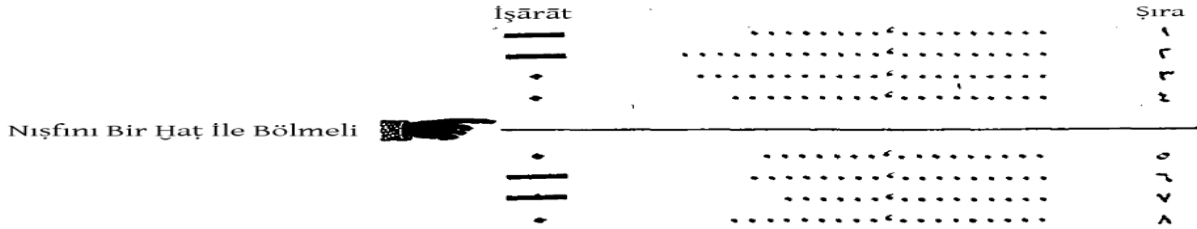
Şāniyen: 'Adedlerini şaymayarak bir kağıd üzerine şağdan bed' ile be-her şırası taḫmīnen on beş yirmiye müteçāviz, her biriniñ arasında biraz fāşıla ile sekiz sıra nokḫa atmalı.

{ Nokḫalar Bu Vechile Atılır }

[5] Şoñra bu nokḫaları her şırasını şağdan doḫuz doḫuz ifrāz etmeli. Şekilde işāret-i maḫşūşa ile ifrāz olunduğı gibi. Şolda mütebāḳī nokḫaları şaymalı; tek gelirse ḫizāsına bir nokḫa { • } çift gelirse kezā bir ḫaḫ { — } koymalı. Şimdi ḫisāb edelim:

Birinci şırada mütebāḳī sekiz nokḫa, sekiz 'adedi çift olduğundan bir ḫaḫ ve ikinci şırada mütebāḳī 12 'adedi çift bir ḫaḫ, üçüncü şırada 11 'adedi tek bir nokḫa, dördüncü şırada 9 'adedi tek bir nokḫa, beşinci şırada 7 'adedi tek bir nokḫa, altıncı şırada 8 'adedi çift bir ḫaḫ, yedinci şırada 6 'adedi çift bir ḫaḫ, sekizinci şırada 9 'adedi tek bir nokḫa koymalı ki:

şu şekil ḫāşıl olur. Dördü yuḫarıda, dördü aşağıda ḫalmaq üzere de ortasından bir çizgi ile ikiye taḫşim olunur. Şimdi bu şekilleri cem' edeceğız. Şöyle ki: ḫaḫta çift, nokḫaya tek diyeceğız. Bir ḫaḫ bir nokḫa; bir çift bir tek demektir ki cem'i tek eder. İki ḫaḫ iki çift demektir ki cem'i çift eder. Bir nokḫa bir ḫaḫ, [6] bir tek bir çift demektir ki cem'i tek eder. İki nokḫa iki tek demektir ki cem'i yine çift eder. İşte bu şüretle bālādaki iki şekli birinci ile beşinciye, ikinci ile altıncıyı, üçüncü ile yedinciye, dördüncü ile sekizinciye cem' edersek şekli ḫāşıl olur. —{ • }—

{ Cedvele Mürāca'at }

Cedvele mürāca'at ederiz, niyyetimiz √ rakamlı idi. Şağdan √ rakamını, çıkan remel şekli { √ } idi. Anı da cedvelin bālāsında görürüz. Şağdan şola toğrı √ rakamı ḫizāsından, yuḫarıda { √ } şekli ḫizāsına kadar gideriz. Yuḫarıdan da √ rakamı ḫizāsına kadar ineriz. İkisiniñ birleşdiğı nokḫada (√) ḫarfini buluruz.

{ Niyyeti Hâl ve Cevâb Ahzı }

Cevâb şahîfelerinden bālāsında yâ (ع) harfi olan şahîfedeki cevâblardan biriniñ şağında kışmetimize gelen { ۞ } şeklini bulup şol taraf hizāsında (vakt ve hâl tebeddül etmeyince kârdan ziyade zarar vardır) diye cevâbını alıruz. Meşelâ bu niyyet 9 ıncı niyyet-i su'âl olsa cedvelde tokuz rakamıyla { ۞ } işâretiniñ birleşdiği maħalde (ص) harfini buluruz. (ص) harfi şahîfesinde { ۞ } şekli şırasından (zekî ve faṭîn ve serîü'l-intikâl olacaqdır) diye cevâb alıruz. Bi'l-farz evvelce ۱۴ rakamlı niyyet tutulmuş olsaydı cedvele ber-vech-i ta'rîf mürâca'atla (و) harfinden (insândır memerr-i vukû'ât-ı nîk ü bed-şabr et Kemâl mihnete in-nîz be-güzered) diye bir güzel cevâb alınır. Artık cümlesi buña kıyâs olunur.

[7] { İdilecek Niyyât }

{ Ya'nî Hâlli Murâd ve Maṭlûb Olan Mesâ'il-i Muḥtelife }

'Aded	Su'âl
1	Hâşıl olmasını ârzü etdiğim (...) filan mes'ele nasıl olacak?
2	Yüreğimde icraya karar verdiğim (...) şu iş hakkımda hayırlı mı, değil mi?
3	Diyâr-ı âhîrde ikâmet etmek kaderimde var mı, yok mı? İkâmet etdiğim hâlde feleğîñ bana teveccühi olacak mı?
4	Diyâr-ı âhîrde bulunan (...) filan kimse ile mülâkât edecek miyim?
5	(...) filan maħalden mektûb alacak mıyım ve me'âli hakkımda hayırlı mı, değil mi?
6	Filân kimseniñ hakkımda gösterdiğim mu'âmelât-ı dostâneye emniyet ve i'timâd etmeli miyim?
7	Filânîñ bana izhâr etdiği muvâlât-ı aşıkâneye i'timâd etmeli miyim?
8	Te'ehhül etdiğim hâlde (zevcem ve yâ zevcim) olacak kimse ile hoş geçinebilecek miyim?
9	Alacağım kadınıñ ve yâ varacağım âdemiñ ahlâkı nasıl olacaqdır?
10	Evlâdım olacak mı, olmayacak mı?
11	Gönlümde karar verdiğim seyâhat hakkımda hayırlı mı, değil mi?
12	Düşmânım çok mı ve yâhûd nasıl âdemlerdir?
13	Benim için neden havf ve ihtirâz etmek lâzımdır?
14	Bir kederim zuhûrında ne vechile hareket etmeliyim?
15	Rü'yâmiñ ta'bîri nedir?
16	'Âkıbetim ve âhîr ömrüm nasıl olacaqdır?

[8]

Cedvel ve Eşkāl — { جدول و اشکال } — ۸ —																
سوال	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶
...	ا	ب	ج	د	ر	س	ص	ط	ع	ف	ق	ل	م	ن	و	ی
...	ا	ب	ج	د	ر	س	ص	ط	ع	ف	ق	ل	م	ن	و	ی
...	ا	ب	ج	د	ر	س	ص	ط	ع	ف	ق	ل	م	ن	و	ی
...	ا	ب	ج	د	ر	س	ص	ط	ع	ف	ق	ل	م	ن	و	ی
...	ا	ب	ج	د	ر	س	ص	ط	ع	ف	ق	ل	م	ن	و	ی
...	ا	ب	ج	د	ر	س	ص	ط	ع	ف	ق	ل	م	ن	و	ی
...	ا	ب	ج	د	ر	س	ص	ط	ع	ف	ق	ل	م	ن	و	ی
...	ا	ب	ج	د	ر	س	ص	ط	ع	ف	ق	ل	م	ن	و	ی
...	ا	ب	ج	د	ر	س	ص	ط	ع	ف	ق	ل	م	ن	و	ی
...	ا	ب	ج	د	ر	س	ص	ط	ع	ف	ق	ل	م	ن	و	ی
...	ا	ب	ج	د	ر	س	ص	ط	ع	ف	ق	ل	م	ن	و	ی
...	ا	ب	ج	د	ر	س	ص	ط	ع	ف	ق	ل	م	ن	و	ی
...	ا	ب	ج	د	ر	س	ص	ط	ع	ف	ق	ل	م	ن	و	ی
...	ا	ب	ج	د	ر	س	ص	ط	ع	ف	ق	ل	م	ن	و	ی

[9] { ۱ } ELİF HARFİ

Şekil	Cevāb
...	Me'mūlînden ziyāde iyi olacaktır.
...	Dā'imā toğrulukda ve 'ākılāne oldukça 'ākıbetiñ dünyā ve āhiretce iyi olacaktır.
...	Hānece bir kedere dūçār olmañız melhūz ise de her hālde haqqıñızda hayırlı olmasını cenāb-ı Hağdan niyāz eylemeñiz lāzimedendir.
...	Akrabā ve ehibbāñızı şıkca ziyāretle mütesellī olmañız gerekir.

	Size tehlike getirecek bir sevdâya düşmekden çekiniñiz.
	Düşmânıñızın miqdârı çok ise de biriniñ haqqıñızda muzırreti ziyâde olup ancak 'inâyet-i Bârî ile galebeñiz me'mûldur.
	Niyet ettiğiniñiz seyâhatda hayr olmadığınan şarf-ı nazar etmek evlâdır.
	Evlâdıñız olmamakta kuşur sende değil Allâha mütevekkil ol.
	Ahlâkı ahlâk-pesendideñize muţâbık olmak me'mûldur.
	Ĥiddet mizâcından izdivâc edeceğiniñ kimsene ile fenâ geçineceksiñ.
	Anıñ müvâlât-ı dostâne ve 'aşıkânesine emniyet etmeyesiniñ.
	Anıñ müvâlât-ı dostânesi hâlişâne değildir; şürîdir.
	Ĥayli müddetden sonra eline bir mektûb geçerek me'âlinden mazûz olacağsınıñiz.
	Senden gayrı ümîdi olmayan gâibdeki âdeme imdâd ve i'âne et, hâli fenâdır.
	Diyâr-ı âhirde ikâmet kaderinde vardır; kadınlardan hazer etmelisiñ.
	İcrâsını taşmîm ettiğiniñiz maşlahat ahsen bir sûretde hitâma erecekdir.

[10] { ب } BÂ ĤARFİ

Şekil	Cevâb
	Ĥazarar etmeniñ pek ihtimâli vardır.
	Ĥamâkatiñden nâşî maşlahat başka dürlü olacağdır.
	Gençliğinde âdem gibi geçinir iseñ 'âkıbet iyi olacağdır.
	Bu rü'yâ haqqıñızda pek hayırlıdır.
	Fuķarâya şadaķa verdiğiniñ hâlde, ma'nen tesellî bulursuñ.
	Saña ziyâde izhâr-ı muĤabbet eden bir şahısdan Ĥavf ve ihtirâz etmelisiñ.
	Ahlâķ ve etvâr-ı memdûĤañız cihetiyle düşmenleriñize gâlib geleceksiñiz.
	Niyet edilen siyâset pek hayırlıdır, işiñizde tekâsül etmeyesiniñiz.
	Evlâdıñız olacağdır. Ancak yâ vâlîde ve yâ pederden maĤrûm olacağlardır.
	Ahlâķı güzel olacaķ ise de 'ömri kışadır.

	Peder ve vālideñüzüñ naşīhatlerince giderseñiz hoş geçineceksñiz.
	Sizi ziyāde sevip muḥabbet eder.
	Anıñ sevdāsı saḥtedir, müdāhene eder.
	Bu günlerde mektüb alacağsñız, faķať me'ālinden memnün olmayacağsñız.
	Her ne ķadar ol cānibde ilişki varsa da yakında dönecektir.
	Diyār-ı āḥire gitmek ķaderiñde vardır. Lakin orada görüñeceğññ şahşsa emniyet etmeyesñ.

[11] { ڄ } CİM ҺARFI

Şekil	Cevāb
	Gitmemeñ gitmeñden evlā ve aḥsendir.
	Bāb-ı tevekkülde olmağ dā'imā ḥayırlıdır.
	Pek fenā ve tehlikeli olacağdır.
	Diyār-ı āḥirde vefāt itmek ķaderiñde vardır.
	İşbu rü'yā ḥāneñizde zevķ ve sürürü gösterir.
	Bizden ziyāde bī-çāre olanlardan 'ibret almalıyız.
	Kemāl-i iķbālden ḥavf itmek lāzımdır.
	Düşmāñiñ her ne ķadar az ise de izdiyād etmemesiniñ çāresine bağ.
	Bu seyāḥatde kār bulacağsñız me'müldür.
	Bir kız ile bir erkek evlādiñ olacağdır.
	Vesveseli ve kışķanç olacağdır.
	Hoş geçinmeñiz ḥüsn-i etvārñıza tevaķķuf eder.
	Sevdāsı çok ise de çabuķ geçecektir.
	O şahşñ mu'āmelāt-ı dostānesine pek de emniyet etme.
	Alacağñ mektüb geç gelecek, me'ālinden ḥoşnüd olacağsñız.

	Kendisi bu tarafa gelecek, size pek çok hediye getürecektir.
---	--

[12] { د } **DĀL HARFİ**

Şekil	Cevâb
	Pek geç gelecektir.
	Muhtaşaralı firkalardan ihtirâz iderseniz felek saña müsâ'ade edecektir.
	Bir taraftan galebe edip diğer taraftan mağlûb olacaksınız.
	Yapdığını iyi bilen âdem hiçbir vakitte gâ'ib etmez.
	'Âkıbetiñ ve âhîr 'ömriñ iyi olacaktır.
	İşbu rü'yâdan nâ'il-i mansûb olacağınız anlaşılıyor.
	Zuhurı melhûz olan ba'z-ı vukû'ât u tebdîlâtdan mütesellî olacaksınız.
	'An-çarîb vukû'ı me'mûl olan hâlâtdan ihtirâz etmelisin.
	Düşmânîñ bir dânedir. Seni vartaya düşürmek ister, andan hiç korkma.
	Vazgeç bu seyâhatden yolda hırsız ve korsan var.
	Hîç evlâd şâhibi olmayacaksınız.
	Mûlahham ve ekûl olacaktır.
	Gençliğinde hîffeti terk ettiğîñ hâlde felek saña yâr olacaktır.
	İşbu sevdâya emniyet etme.
	Anîñ mu'âmalât-ı dostânesi temelluğ ve müdâheneden 'ibâretidir.
	Me'mûl etmediğîñ şeyleri hâvî bu yakında mektûb alacaksınız.

[13] { ر } **RĀ HARFİ**

Şekil	Cevâb
	Me'mûl ettiğîñ mektûb geçce eliñe vâsıl olacaktır.
	Ġaybûbetde olan zât evvelki hâlde olmayarak bu günlerde gelecektir.
	Seyâhat kaderiñde var fakâat burada çektiğîñ zahmet ve meşakkati ol cânibde dahı çekeceksin.

	Kendiğini muhâfaza eyle, zîrâ bilmediğini vartaya düşersin.
	Göñülden istediğini nesne temâm olup andan çok mesrûr olacaksın.
	Dîn uğruna kendini fedâ edeceksin.
	Bu rü'yâdan anlaşıyor ki; saña iyi haberler gelecektir.
	Bir evlâdın dünyâya gelmekle mütesellî olursun.
	Düşmânın olacak dostlarından biriniñ hîlesinden korkmalısın.
	Saňa cihân hâsed etdiğinden düşmânların her gün artmaktadır.
	İşbu yolculuk hakkın da fenâdır.
	Belki ikinci nikâhda zürriyet şâhibi olursun.
	Şebâtsiz ve müstehzî olacaktır.
	Sefâhatiñden nâşî, felek saňa müsâ'id olmayacaktır.
	Sevdiğin zâtı tezvîc ideceksin.
	Anın dostlığı hâlişânedir. Fakat çok geçinmeyüp biri birinizden ayrılacaksınız.

[14] { س } SİN HARFİ

Şekil	Cevâb
	Bu dürlü tatlı söyleyenlere i'tibâr etme.
	Me'mûl etmediğini bir mağalden da'vet olunacaksın.
	Haylî müddetden ve birçok mevânî'den sonra anıñla mülâkî olacaksın.
	Ol mağalde çok vakit oturmayacaksın.
	İbtidâ andan pek az fâ'ide göreceksin, sonra hoşnûd olacaksın.
	Maflûb etdiğin vechile olacaktır.
	Gençlikde idâreli ve mümsik olmadığından şeyhûhetde râhat umma.
	Niyyât ve makâşidîña hâlele geleceği anlaşılıyor.
	Nâ'il-i manşûb olmağla metesellî olursun.

	Seni harâb edecek bir dostuñdan havf ve hazer etmelisiñ.
	Düşmâniñ çok ise de cümlesi saña dost olacaktır.
	Seyâhâti gelecek aya ta'lîk etmelisiñ.
	Evlâdıñdan pek çok zarar göreceksiñ.
	Ahlâkı pek de pesendide değildir.
	Genç iken evlendiğini sebeble felek saña yâver olacaktır.
	İşbu sevdâdan vazgeç, kendiñi vartaya düşürürsüñ.

[15] { ص } SÂD HARFİ

Şekil	Cevâb
	Seni cândan sever, yalnız ortadaki kimselere emniyet etme.
	Dostluğı sahte olduğunu sen de anlarsıñ.
	Alacağıñ mektûbuñ me'âli pek fenâdır.
	Taşradan beklediğini âdem pek zengin olarak yakında 'avdet edecektir.
	Her bulunduğu mahalde diğkâtlı çalışdığını hâlde nân-ı 'azîze muhtâc olmazsıñ.
	Merâm ve maşşûduñ hâşıl olacaktır.
	Bâb-ı tevekkülde olup 'akıllı tavranur iseñ icrâ-yı merâm edebilürsüñ.
	'Âkıbetiñ ve âhir 'ömrüñ eyi olmasını ister iseñ karıncalardan 'ibret al.
	Dostlarınñ biri da 'vâsını gâ'ib edeceği istihrâc olunur.
	Senden fenâ hâlde bulunan kimselerden 'ibret al da mütesellî ol.
	Görüreceğini eşhâsıñ birinden havf ve hazer etmelisiñ.
	Dost zann etdiğiñ kimseler düşmânlarıñdır.
	İşbu seyâhatde mutažarrır olacaksıñ.
	Hîç evlâdıñ olmayacaktır.
	Zekî, fañin, seriü'l-intikâl olacaktır.

	Birbiriñize emniyet eder, hoş geçinir iseñiz felek de size müsâ'ade eder.
---	---

[16] { ط } **TI HARFİ**

Şekil	Cevâb
	İkinci nikâhda hâliñ değışecektir.
	Seni istihzâ ediyorlar.
	Dostlığı sahtedir.
	Me'mûl etdiđiñ maħalden bir dostuñ ma'rifetiyle mektûb alacađıñ.
	Seni görmeği pek ârzû eder.
	Hemân bu ay girmezden evvel ħareket eyle.
	'Aklıñı başıña topla, yenemediđiñ eli öp de başıña koy.
	(El-'abdu yüdebbir va'llāhu yukaddir) ¹ tedbīrinde nođşān etme.
	(ve-te'āvenū) ² emr-i celīlini nazār-ı diđđatde tutarak imrār-ı 'ömr edeniñ 'ākıbeti ħayırlıdır.
	Saña hediyeler geleceđi aňlaşılyor.
	Mütesellī olmağ için biraz da seyāhat itmek lâzımdır.
	Düşmāniñ olan akrābalarınıñ birinden ziyāde qorđmalısıñ.
	Vicdāni pāk olaniñ düşmāni ħāk olur.
	Çok gezeniñ hāli o kadar iyi degildir.
	Evlād şāhibi olmañız me'mûldur.
	Pek güzel ve āzāde olacağdır.

¹ Tebdir kulundur, takdir Allah'ındır.

² (Kur'ân-ı Kerīm 5: 2) "İyilik ve takva üzere yardımlaşın."

[17] { ع } 'AYN HARFİ

Şekil	Cevâb
⋮	Ahlâkı pek mu'tedil olacaktır.
⋮	Çok mâl şâhibi olmayacak iseñ de geçinmekte zarûret de çekmeyeceksin.
⋮	İşbu sevdâdan vazgeçmeñiz haqqıñızda hayırlı görünüyor.
⋮	Anıñ dostlığı hâlisânedir.
⋮	Mektûblarıñ öteye berüye gezdiriliyor. (sabret)
⋮	Felek saña müsâ'ade ettiği hâlde o dañı yanıña gelecektir.
⋮	Ûaderiñde yolculuğ vardır. Façağ akrabâñdan ayrılma.
⋮	Uyğuda olan (hayye) niñ başına başma.
⋮	Me'mûliñden ğayrı bir şüret kesb edecektir.
⋮	Âhîr 'ömrüñ eyi olmasını ister iseñ te'ehhül etmemeñ lâzımdır.
⋮	Sa'adet ve ikbâliñ görüşdüğüñ âdemlerden neş'et eder.
⋮	Mütesellî olmağ için bâb-ı tevekkülde olmalısñ.
⋮	Ĝâ'ib edecegiñ bir da'vânıñ netâyic-i vahîmesinden havf etmelisñ.
⋮	Dost zann ettiğiñ kimesneler düşmâniñdir.
⋮	Kâr edemeyecek iseñ de zarar da olmayacaktır.
⋮	Ûorunlarıñ pek yaramaz olacaktır.

[18] { ف } FĀ HARFİ

Şekil	Cevâb
⋮	Az evlâdıñ olaksa da pek güzel ve muñî olacaktırdır.
⋮	Ahlâkı pek terbiyeli ise de azıcık çirkince olacaktır.
⋮	Ĥamâkatinden nâşî nikâhda felek saña müsâ'id olmayacaktır.
⋮	Seni ziyâde sever.
⋮	Hürmet ve ri'âyete şâyân bir şahısdır.

	Beklediğın mektûbların me'âli pek iyi değıldir.
	Anı 'avdet etmekden bir 'alâka men' eder.
	Taşraya gider iseñ hakkında iyi olur.
	İcrâsı kederiñizi, te'hîri sürûruñuzu mûcib olacağıdır.
	Me'mûl olmayan bir vefât her şey'i tebdîl edecektir.
	Çocuklarıña iyi terbiye verdiğın hâlde âhîr 'ömrüñ iyi olacağıdır.
	Rü'yân felegiñ saña yâver olacağımı îmâ ider.
	Bu derde şabırdan gayrı tedbîr ve çâre yokdur.
	Bir 'arz eksikliginden havf ve hirâs etmelisiñ.
	Saña her kim ziyâde müdâhene eder ise ol seniñ düşmânıñdır.
	'Ömründe etdiğın yolculuğlardan bu ziyâde hayırlı olacağında şübheñ olmasın.

[19] { ق } KĀF HARFİ

Şekil	Cevâb
	Bu yolculuğdan vazgeçmeñiz hakkında hayırlı görünür.
	Birçok vakıtden sonra bir kızın dünyâya gelecektir.
	Pek kıskanç olacağından iyice geçinmeñiz pek me'mûl degildir.
	İctinâb edeceğın şahşın ahlâkı iyi olacağ ise de istediğın gibi zengin olmayacağından emr-i ta'ayyüşde zahmet çekeceksiñ.
	İşbu sevdâ sahte olduğunda şübheñ olmasın.
	Ol şahşın muhabbeti hâlişâne ve şadıkânedir.
	Alacağın mektûbuñ me'âli hakkında pek hayırlıdır.
	Ğurbetde olan şahş ağırca haste olduğundan 'avdeti muhakkağ degildir.
	Bu yolculuğ hakkında pek hayırlıdır. Hemân hareket etmeğe bak.
	Kâr yoksa da zarar da me'mûl degildir.
	Me'mûlüñden ziyâde ahsen bir şüretde huşul bulacağıdır.

	'Âkıbet ve âhîr 'ömrüni şimdiki geçinmeñize kıyās ve nisbet ediñiz.
	Rü'yâñ gitdikçe dostlarıñıñ tezâyid etmekde olduğunu ta'bîr eder.
	Yeñi gelecek giderlere hâzırlanmalısñ.
	Güzelligini mahv edecek bir hastalığdan havf etmelisñ.
	Tedbîr-i haseneñiz hasebiyle düşmanlarıñıza galebe çalacađsñız.

[20] { ۛ } LÂM HARFİ

Şekil	Cevâb
	Düşmânlarıña itâ'at itmez isen miğdârı azalacağdır.
	Ol mahalle gider isen aķçe değil i'tibâr kazanmağa sa'y eyle.
	Çok evlâdıñ olacağdır lakin ekserîsi yaşamayacağlardır.
	Ahlâkı me'mûl etdiđiñden başka dürlü olacağdır.
	Şoñraları felegiñ müsâ'idesine nâ'il olacađsñ.
	Anıñ aşkı ziyâde ise de sen aldanmağdan kendini muhâfaza eyle.
	Anıñ dostluğı kendi menfa'atine olduğunu sen dağı iyice bilirsñ.
	Alınması ârzü olınan mektûb degildir.
	Seniñ tezkiren bozuk olduğundan bir daha 'avdet etmemesi melhûzdur.
	Ba'z-ı hâlât iktizâsından işbu yolculuğdan vazgeçmeniz muhtemeldir.
	Eger iktizâ iden esbaba gereği gibi teşebbüs eder isen temettu'etmeniz me'mûldur.
	İşbu maşlahatdan zarar ve keder görmeniz muhtemeldir.
	İstedięiñ câh ol kadar iyi görünmez.
	Rü'yâñıñ ta'bîri: Dostlarıñdan birinin vefat edeceğini imâ eder.
	İnsândır memerr-i vuķû'ât-ı nîk ü bed - Şabr et Kemâl miñnete in-nîz be-güzered ¹ .

¹ Bursalı Mehmed Tahir Bey'e (Yavuz ve Özen, 1972: 201) göre bu beyit, 19. asır şairlerinden Ahmed Kemal Paşa'ya aittir. *İnsan iyi ve kötü hadiselerin geçidi gibidir. Ey Kemâl mihnetlere sabr et, bu da geçer.*

	Qarar verdiğin yolculuğdan havf u hazer etmelisin.
---	--

[21] { م } MİM HARFİ

Şekil	Cevāb
	Bed ve ‘acāyib sözden feragat edüp qorqmalısın.
	Düşmanların çok ise de anlar senden ihtirāz ederler.
	Bu yolculuğ senin haqqında pek fenadır.
	Biri birinden daha güzel iki kızın olacağdır.
	Pek ma‘lūmātlı ve zekī olacađdır.
	Dostlarını düşmanlarından ayırabilir isen felek saña yaver olacağdır.
	Seni ziyadesiyle sever ise de beyhūde sa’y edersin. Çünkü anın akrabası seni bir dürlü istemez.
	Saña müdāhene eder, bī-vefādır.
	Gönülden çıkarıp seni unuttular.
	‘Avdetini çok ārzū ve temenni edeceksin.
	Ġurbetde ziyadesiyle kār ve temettu‘ edeceksin.
	Cesāretiñden kārlı çıkmamız ziyade muhtemeldir.
	İşbu maşlahatın önünde keder soñraları mesrūriyeti mücib olacağdır.
	Āhir ‘ömrün pek iyi olacağdır.
	İşbu rü’yāñ mansıba nā’il olmanızı imā eder.
	Senden fenā halde bulunanlardan ‘ibret almalısın.

[22] { ن } NÜN HARFİ

Şekil	Cevāb
	Kederin zuhūrında def‘ için fuqarāya şadaqa vermekle müteselli olursun.
	Haqqında hayırlı olacağını me’mül etdiğin işin neticesinden qorqmalısın.

	Dostlar arasında gizlenen düşmanlarından ihtirâz etmelisiñ.
	Nâ' il-ı merâm olacaqsıñ.
	Zürriyetiñ olmayacaktır.
	Ġavğalı olacaktır.
	'Ayš [u] 'işrete mübtelâ olur isen ma'îşetde zarûret çekersıñ.
	Seni gizlüce tezyif ediyorlar.
	Saña pek i'tibâr ederler.
	Alacağıñ mektûbuñ me'âlinden ziyâde memûn olacaqsıñ.
	Ġurbetde olan zât bu tarafa gelmeğe hâzırlanmaktadır.
	Dostlarıñdan dür olmağa diĠkat edesiñ.
	'Aleyhiñden çok kimse var lakin kôrĠma merâmiñde işrâr et.
	Ġamâkatiñden tolayı maşlahat diĠer-güne olacaktır.
	Akrabâsından uzak vefât edeniñ hâli ma'lûmdur.
	Bu nev' rû'yâlar mi'de fesâdıñdan neş'et eder.

[23] { و } VÂV ĠARFİ

Şekil	Cevâb
	'AĠlında olan şey'i insân rû'yâsında daĠı görür.
	Başka kedere dūĠâr olmamaĠı cenâb-ı ĠaĠdan istemelisiñ.
	Müdâheneler seni Ġarâb edecekdir.
	Düşmânlarıñı sen iyi bildiĠiñden anlardan uzak durmak iĠtizâ eder.
	Bu siyasete Ġarâr virdi iseñ de emniyet etdiĠiñ birini berâber almalısıñ.
	Yalnız bir erkek evlâdıñ olacaktır.
	Mükeyyifâta pek mübtelâ olacaktır.
	DüĠünüñ olduĠı gün 'azîm bir münâza'a olacaktır.
	Vâlideyniñe Ġürmet ve ri'âyet eder isen felek de saña yâr olur.
	Dost edindiĠiñ kimselere diĠkat etmelisiñ.

	Sen bu aralık mektüb me'mül etme.
	Yanıña gelmek üzere yola çıkacaktır.
	İbtidâ vâlideyniñden ayrı yaşayacak, soñra birlikde sa'âdet süreceksiñ.
	Andan ol kadar hayr me'mül etme.
	Pek gevşek tavrandığıñ cihetle kazanamayacağsıñ.
	Çü âheng-i reften kuned cân-i pâk, çe ber-taht mürden çe ber-rüy-i hâk ¹

[24] { ۷ } YĀ HARFİ

Şekil	Cevāb
	Āhir 'ömrüñ düşmānlarıñ maṭlūbı vechile olmamak çāresine bak.
	Rü'yāñ hānedāniñ haqqında 'aca'ib şeyler zuhūr edeceğini gösterir.
	Yeñi zuhūr edecek kederlere kendini hāzırla.
	Bir qarınıñ fitnesinden korqmalısıñ.
	Düşmānlarıñ yalnız iki kişi ise de çok kişiniñ yerini tutarlar.
	Hareket eder iseñ peşimān olursıñ.
	Evlādiñ olmamak haqqıñda olmağdan hayırlıdır.
	İlerüde pek sefih olacağsıñ.
	Tecrübe-dīde insāndan zarar gelmez.
	Emniyete şāyeste olan bir şahş degildir.
	Yalnız eğlenmek için seniñ ülfetini ister.
	Anıñ saña yolladığı mektüb düşmānlarıñ eline geçmiştir.
	Bulunduğı maḥalden daha uzak gitmiştir.
	Ol maḥalle gider iseñ daḥı kār me'mül etme.
	Vaḳit ve hāl tebeddül etmeyince kārden ziyāde zarar vardır.
	Beyhüde emek şarf itme, düşmānlarıñ senden ziyāde kıtludur.

¹Can gitmeye azmettiğinde tahtın üzerinde ya da toprak üzerinde ölmek arasında fark yoktur.